A. CC. PLAVTI.
COMOEDIAE.

VOL. IV.

1934.

www.digibuc.ro

COMEDIILE LVI

T. MACCVS. PLAVTVS.

IN ROMANEȘTE

DVPĂ TEXTVL LATIN AL LVI

W. M. LINDSAY

DE

ELIODOR CONSTANTINESCU.

DOCTOR IN LITERE. PROFESOR.

VOL. IV.

PSEVDOLVS. RVDENS. STICHVS.
TRINVMMVS. TRVCVLENTVS.

1934.

Librăria P. Anastasiu și Gr. Petrescu.

Râmnicu-Vâlcea

Tip. Gutenberg.

www.digibuc.ro

— SEMPER CAVERE HOC SAPIENTIS AEQUISSUMUMST
NE CONSCII SINT IPSI MALEFICIIS SUIS.

Rvdens. 1246.

— SUSPICIO EST IN PECTORE ALIENO SITA.

Trinvm. 82.

www.digibuc.ro

PREFAȚA.

Volumul de față, al patrulea și cel din urmă, cuprinde ultimele comedii ale lui T. Macc. Plautus, în ordinea lor alfabetică, în afară de una, Vidularia, *care, fiind redusă la fragmente, de câteva zeci de versuri, nu prezintă interes, pentru a fi tradusă.*

Și în volumul de față am urmărit, în traducere, prin notele puse în josul paginelor, același gând mărturisit în prefața volumului al doilea.

Este o mare greșală a-se crede că o traducere din autorii clasici, latini mai ales, se poate face, cum ai traduce astăzi un roman francez. Literatura latină este o literatură intelectualizată; ea n'a fost scrisă pentru marele public. Deacî, la tot pasul, mai mult, ori mai puțin, tot felul de aluzii, cu privire la: istorie, geografie, mitologie, la oameni și evenimente, la obiceiuri și viață, în toate manifestările ei.

Chiar și comedia, care, prin faptul că se reprezentă pe scenă și ca atare se adresă mulțimii, nici ea nu este lipsită de aluzii la obiceiuri, la întâmplări, la viața de toate zilele, pentrucă în ea trăește o lume, care se mișcă, cugetă, vorbește; e o viață trăită, care a fost acum douămii și ceva de ani și care trebuie lămurită spre a fi înțeleasă.

A lămuri, în note, însemnează, în primul rând, a face textul mai bine înțeles, în al doilea, a pune pe cititor în cadrul timpului, al unei lumi, care a fost, cu gândirea și mentalitatea ei.

Iar, în ce ne privia pe noi, Românii, în special, erau atâtea lucruri, atâtea apropieri de făcut, ca să nu mai vorbesc de bogatul material de limbă, pe care am crezut folositor

www.digibuc.ro

să-l raportez la studiul limbii române [1]).

Şi cu aceasta, prin mijloace proprii, neajutat de cine trebuia, mă simt fericit, c'am putut reda în limba română comediile latine ale marelui comic latin, aşa de umane şi tot

---

1) Completez cele amintite în prefaţa vol. al doilea:

— *Vocabular.*

Cuvinte: *cum pedicis (pedica,* piedică), *fuligine,* funingine, *buccae. (Poenulus,* 514, 1195, 1416); *cucule, tangam patrem,* să-l ating la pungă pe, *mammia, pantices,* pântece, *uicinos impertio,* împart la.. *(Pseud.* 96, 120, 180, 184, 457); *calator, apstineas manum, si illas attigeris, securicula, porculus, porcus, tetigisti acu. (Rudens,* 335, 424, 793, 1158, 1170, 1208, 1306); *haec res vitae me saturant, tertius annus, socia,* soaţă, *inpransus ego sum, catellus,* căţel, *potione onerabo gulam,* gura, *risiones,* rîsuri, vorbe de rîs, *suffla (infla) tibi buccas, salta,* saltă, joacă (*Stichus,* 18, 30, 101, 533, 620, 639, 658, 724, 767, 755); *cuculus, necullum,* niciunul, *sarcina, scintillam,* schinteie, *suppingere,* a pingeli, *spurcificum,* care spurcă, împroaşcă, *meum pectus pungit aculeus (Trinum.* 245, 282, 596, 678, 720, 826, 1000); *fascis (fascia,* faşie de copil), *venit in mentem tibi, certare, obligare, ut disclnxi hominem,* descinsei. *(Trucul.* 905, 931, 950, 956, 957).

— *Fonetice.*

Vocale: *a* p. *i, u: refacere* p. reficere. *(Truc.* 877), *promiscam* p. promiscus *(Pseud.* 1062); confuzie între *e* şi *i: canes* p. canis *(Men,* 718, *Trin.* 172), *deripio* p. diripio, *dilectum* p. delectum (*Rudens,* 748. 840); *ni* pe ne: *Quidni, Ni mala sis;* la dat şi abl. s. d. III: *pube,* p. pubi, *amore* (?) p. amori (dat. *Pseud.* 126, *Rud.* 146), *navi* p. nave (abl. *Men.* 1075, 1035, *Rud* 146, *Amph.* 329); *e* p. *a: compecti,* p. compacti *(Pseud.* 540, 542), *anetina* p. anatina *(Rud.* 534); *i* p. *a: inficetus* p. infacetus *(Truc.* 354); *o* p *e: conuorro, vorto,* p. conuerro, verto; *oe* p. *u: oenus* p unus *(Truc.* 102). Forme: *columine* p. culmine *(Trin.* 85); *poste* p. postea *(Stich.* 623); *sorsus,* p. seorsus *(Rud.* 1314). Apoi forma amintită: *semul* p. simul *(Stich.* 364).

— *Gramatică şi sintaxă.*

Genuri, term. declinări: *ramenta* p. ramentum *(Rudens,* 1016, ca margarita, margaritum), *puerus* p. puer (*Truc.* 906), *domi* nostrae, gen. p. domus (*Truc.* 361). — La verbe: *de praedone mercatur, de frumento apsterret, mercatur de patre, de praedonibus predam capere* (*Truc.* 40, 252, 649, 106), *de ara deripiam* (*Rudens,* 784, 840).

Adjective. Forma *mage* (*Truc.* 177, 662, 918, ex. numeroase); *potissumum* p. maxime (*Capt.* 665, *Pseud.* 461); *misere miser* (*Pseud.* 13. Sup. ca la noi prin repet. adj.: Erà galben, galben); *magis apertior* (*Stich.* 485).

www.digibuc.ro

deodată atât de moderne, atrăgând în acelaş timp atenţiunea asupra bogatului material lingvistic, cu privire la studiul limbii române.

Imbogăţind cu un autor în plus săraca bibliotecă a traducerilor din autorii clasici latini, într'o ţară pretinsă latină, cred că am adus un real serviciu şi din acest punct de vedere.

Insă, traducerea aceasta n'o socot completă, dacă nu e urmată de o alta. Năddjduesc dar, ca la anul ce vine, dacă împrejurările vor fi altele, să pot tipări, în traducere românească, comediile latine ale celuilalt comic latin P. Terentius Afer, cu aceeaş metodă şi în acelaş cadru.

E. C.

Prepoziţiuni: De p. *ex, propter*, ideie de cauză: *de coelo accidunt* (*Rudens* 8); *condemnati de falsis pugnis, de uento condoluit caput* (*Truc.* 486, 632); *pro* p. *propter: pro infrequente milita* (*Truc.* 230). Pentru raporturi sintactice: *per malitiam, per dolum* (*Pseud.* 705); *a* p. genetiv: *ab iuventute inridiculo* (iuventutis, *Poen.* 1183); *a* p. ideie de cauză: *perit ab re, perit ab animo, amator sterilis ab datis* (*Truc.* 47, 49, 241); dar şi *amore pereo* (*Pseud.* 300). *Erga*, cu înţeles de ideie de loc: vis-a-vis, peste drum, vecin: *quae erga aedem sese habet* (*Truc.* 406).

Conjuncţiuni: Quando înlocuind pe *cum, postquam.* Pe *cum*, exemple numeroase: *Quando tuost, quando damus*, (*Rudens*, 1054, 1182), *quando boni estis* (*Poen.* 1389), *quando orasti* (*Pseud.* 1269), *quando non uis* (*Stichus*, 484), *quando scis, quando adest, quando aes habes* (*Truc.* 735, 817, 878). *Postquam: Quando bibisti* (*Stichus*, 723), *quando intro aduenerunt* (*Truc.* 101).

www.digibuc.ro

— XVI —

PSEVDOLVS.

(ROBUL CEL VICLEAN).

M. Ivnivs. fivl Ivi Marcvs. Praetor Vrbanvs.

Jvcată la Sărb. Megalensiene.

www.digibuc.ro

PERSOANELE:

PSEVDOLVS. SERVVS.	Pseudolus. Rob.
CALIDORVS. ADVLESCENS.	Calidorus. Tânăr.
BALLIO. LENO.	Ballio. Codoș.
SIMO. SENEX.	Simo. Bătrân.
CALLIPHO. SENEX.	Callipho. Bătrân.
HARPAX. CACVLA.	Harpax. Scutier.
CHARINVS. ADVLESCENS.	Charinus. Tânăr.
LORARII.	Robi biciuitori.
MERETRICES.	Curtezane.
PVER.	Rob tânăr.
COCVS.	Bucătar.
SIMIA. SYCOPHANTA.	Simia. Rob înșelător.

— Acțiunea se petrece la Athena —

www.digibuc.ro

PSEVDOLVS.

REPREZENTATĂ LA ANUL 191 A. CR. (REIESE DIN DIDASCALIE).

— I. Piesă din greceşte. Originalul grec nu se cunoaşte. *Pseudolus*, pe româneşte: „cel ce înşeală, păcăleşte" (dela cuv. *dolus*, înşelătorie). După *Epidicus*, e a doua, în care numele comediei este împrumutat dela numele robului, care duce acţiunea. Prologus e redus la două versuri. Interesant, sunt urmele de didascalie (însemnări cu privire la piesă).

— II. *Cuprinsul.* Actul I-lu. Tânărul *Calidorus* este îndrăgostit de *Phoenicium*, o tânără curtezană în casa codoşului Ballio; n'are bani s'o răscumpere. Din ziua, în care iubita i-a scris c'a fost vândută unui ostaş, tânărul este trist şi, în disperare, poartă atârnate de gât tăbliţele cu scrisul iubitei. Codoşul *Ballio* îşi sărbătoreşte ziua de naştere. Vrea să-şi cinstească prietenii. Ca un adevărat comandant de armată, dă la fiecare ordine, în casă, dece trebuie să facă: Pleacă în piaţă, după târgueli şi în drum se întâlneşte cu Calidorus, care se încearcă a-i vorbi de dragostea sa. Ballio rămâne surd la rugămintea tânărului, pentrucă lui îi trebuiau *„lacrămi de argint"* (v. 312-314).

Calidorus îşi pune robul, pe *Pseudolus*, să-l ocărască. Rămaşi singuri, Pseudolus se gândeşte să pună la cale o înşelatorie, ca să păcălească pe codoş. Îi cere stăpânului, sa-i bobească un om şiret şi priceput. Îşi face apariţia şi batrânul *Simo*, tatal lui Calidorus, care a aflat prin oraş de purtările fiului său şi, dând cu ochii de Pseudolus, îl cercetează. Acesta îi mărturiseşte adevărul şi, la întrebarea bătrânului: „Şi acuma ce aveţi de gând să faceţi, că dela mine n'o să puteţi lua"? Pseudolus îi răspunde:

„O să-i iau dela tine"! (v. 509).

Şi actul se sfârşeşte cu o prinsoare între batrân şi propriul său sclav; iar flautistul piesei împlineşte pauza cu cântecul său.

Actul al II-lea. Soseşte un trimis al ostaşului, cu o scrisoare, cu semnul convenit, între el şi codoş şi cu restul de bani, ca să-i libereze pe Phoenicium. Pseudolus îl ocheşte şi, caşi Leonidas, din *Asinaria*, se dă omul de încredere al codoşului, păcăleşte pe *Harpax* şi-i ia scrisoarea. Având nevoie de un om priceput, pe care să-l înfăţişeze codoşului drept Harpax, un prieten de-al stăpânului său, *Charinus*, se oferă să-i dea pe robul său, *Simia*.

Actul al III-lea. Ballio se înapoiază din piaţă cu bucătarul. O digre-

www.digibuc.ro

siune, în care ni-se introduc noţiuni despre bucătari şi arta lor culinară.

Actul al IV-lea. Pseudolus îi înfaţişeaza codoşului pe Simia, deghizat, drept Harpax, trimisul ostaşului şi isbuteşte a-l păcalii, mulţumită scrisorii furate. Infaţişându-se Harpax cel adevarat, Ballio vede la urma c'a fost pacălit. Astfel bătrânul *Simo* pierde prinsoarea. Şi comedia urma a-se sfârşi aci, dar Plautus a mai adàugat un act.

Actul al V-lea. In care Pseudolus vine beat pe scenă şi azistăm la un târg ruşinos între el şi stăpânul său, Simo. La urmă sărbătoresc cu toţii isbânda.

— III. Ca subiect şi intrigă nimic deosebit. Acelaş tânăr, fără parale, îndrăgostit de o tânără curtezană şi care, cu ajutorul unui sclav şiret, îndrăsneţ şi inventiv, păcăleşte pe codoş. Intriga se reduce la o păcăleală, printr'o *substituire* de persoană. De fapt sunt două păcăleli: a lui Harpax şi a lui Ballio. E o temă obişnuită, cu mici variante (*Asinaria, Casina, Curculio, Epidicus, Miles Gloriosus, Poenulus;* ori, *Persa, Trinummus,* unde e vorba tot de o persoană deghizată). Sfârşitul cam la fel, ca în *Asinaria, Bacchides.* Şi acolo, caşi aici, părintele petrece la olaltă cu propriul său copil.

Acţiunea cuprinde două părţi: Dragostea tânărului şi păcaleala lui Ballio; iar la mijloc, o alta: Preparativele de ziua de naştere a codoşului, cu scena bucatarilor. Sub acest raport, prezintă mare asemănare cu *Aulularia.* In *Aulularia:* Euclio, care a gasit comoara, fata necinsită de Lyconides, cererea acestuia în călatorie, cu scenele comice, pe care le creiaza echivocurile. La mijloc: Intervenţia lui Megadorus, cererea în căsatorie, preparativele de nuntă, cu scena bucàtarilor şi tirada împotriva femeilor. Probabil un produs al *contaminării* şi aici, caşi acolo.

Comedia are calităţi: situaţii fericite, neprevăzute, mult umor, mişcare şi viaţa. Erà una din comediile favorite ale lui Plautus (Cicero, *De senectute,* 50). Probabil ca ceeace îi facea tot farmecul, erau scenele, în care Ballio împarte ordine la ai casei şi scenele finale, din actul al IV-lea, când Ballio se vede pàcàlit.

— IV. Eroii. Tipuri cunoscute. Un tânăr îndràgostit, un părinte fără demnitate; un rob şiret, îndrasneţ şi neruşinat, un al doilea *Epidicus,* care îi spune stăpânului, pe faţa: sà se fereasca, că are sà-l fure. Ceeace este mai deosebit, e figura lui *Ballio.* Plautus a isbutit să creeze aci un tip caracteristic, eternizând figura cea mai caracteristică a codoşului tichilos, cinic, fără suflet, fàrà morala, fàrà demnitate şi care, pentru parale, primeşte orice: Se lasà a fi insultat, batjocorit (350-380), e gata să-şi calce cuvântul dat (376); sfătueşte tineretul *să fure bani dela părinţi* (v. 314). Pecând ceilalţi codoşi din teatrul lui Plautus apar ma mult ca nişte bufoni ,demni de dispreţ şi milă, Ballio, având defectele

www.digibuc.ro

tuturor, li e superior, pentrucă e mai rafinat, mai dramatic. Deaceea şi rolul său era mai greu de jucat.

— V. Morala. Niciuna.

— VI. Caracteristice: 1) Scena monolog din actul întâi, în care Ballio dă ordine la ai săi. E un monolog liric, socotit drept unul din cele mai bune scene plautine, ca vigoare, mişcare dramatică, putere şi fantezie de stil. Cicero ne spune că celebrul actor Roscius excela în acest monolog. — 2) Piesă de lungi convorbiri, aproape discursuri. — 3) In care elementele de drept predomină: Contracte, stipulaţiuni: Pseudolus cu Calidorus, Ballio cu ostaşul, Pseudolus cu Simo, Pseudolus cu Charinus, Ballio cu Simo.

Nullum periclumst quod sciam stipularier,
ut concepisti uerba: uiginti minas
dabin? — Dabuntur.

(v. 1076-1078).

Aceasta este formula stipulaţiunii.

Vânzări, stipulări, preţuiri, stingeri de obligaţii. Formule curente: a împrumuta bani, a nu avea credit (*argentum mutuom, iam interiit mutuom*, v. 295); aluzii la legi, legea *Laetoria*, numită şi *quinavicenaria* (v. 303); la dreptul popular, de a cere banii cu gălăgie mare (*flagitare*, caşi în *Mostellaria*).

Si non dabis
clamore magno et multo flagitabere.

(v. 556).

A cere banii împrumutaţi cu gălăgie mare (*flagitare*), a face larmă mare la poarta casei, sau în stradă, era o instituţie, pe care o consfiinţea legea celor XII table.

4) Menţiuni de formule de înjurături şi insulte (350-380). —5) Singura menţiune formală de pauză în mersul acţiunii (v. 573). —6) Detalii preţioase despre bucătari şi arta culinară (v. 790-900); despre scrierea romana (27-35).

— VII. Ca parte *muzicală*, ne înfaţişează un exemplu caracteristic în desfăşurarea dată recitativului şi cântecului liric. Comedia alternează între *diverbium*, *canticum* şi *recitativ*. De ex. actul I-iu: *diverbium*, 1-132; *canticum*, 133-264; *recitativ*, 265-393; *diverbium*, 394-573. Actul al II-lea e un *canticum*, iar al IV-lea un *diverbium*. Avem cinci *cantica*, grupate pe acte. Câte unul în primele două acte (133-264, 574-603), două în al IV-lea (905-950, 1103-1135), ultimul în actul al V-lea, care e în întregime un *canticum*. Toată lumea cântă, afară de *Callipho* şi *puer*, robul lui Ballio. Codoşul citeşte scrisoarea ostaşului în *iambi senarii* (*di-*

www.digibuc.ro

verbium), într'o scenă lirică (caşi Dordalus, în *Persa*). Comedia sfârşeşte în cântece şi veselie, caşi *Casina*, *Persa*, *Stichus*.

— VIII. Ca imitaţie modernă, Molière s'a inspirat din monologul lui Ballio în scenă, în care Harpagon dă ordine servitorilor, fără a fi isbutit să redea vigoarea şi dramatismul scenei romane.

www.digibuc.ro

CUPRINSUL PIESEI. I.

Un ostaş plăteşte cincisprezece mine de argint, bani peşin şi 'n acelaş timp hotărăşte un semn de înţelegere, pentru ca codoşul să dea pe Phoenicium aceluia, care va aduce semnul, împreună cu restul banilor. Pe trimisul ostaşului, la sosire, îl păcăleşte Pseudolus, luându-i semnul, zicând că el este Syrus al lui Ballio şi în felul ăsta aduce o mână de ajutor stăpânului. Pentrucă codoşul încredinţează femeia lui Simmia, pe care el (Pseudolus) îl interpusese. Vine Harpax cel adevărat: Lucrurila se dau pe faţă şi bătrânul înapoiază banii, aşacum le fusese învoala.

ALT CUPRINS AL PIESEI. II.

Tânărul Calidorus se topià de dragoste după curtezana Phoenicium, lipsit fiind de parale. De aceeaş, un ostaş, care, în trecere fiind, a cumpărat pe femeie cu douăsprezece mine, plătind cincisprezece. Amanta a lăsat-o la codoş, împreună cu un semn învoit de înţelegere, ca cel care va fi să aducă un semn la fel cu acesta, împreună cu preţul vânzării, să ia cu sine femeia cumpărată. Mai apoi soseşte trimisul ostaşului, mânat de ostaş, să ia în primire femeia. Pe acesta îl păcăleşte Pseudolus, robul tânărului, dându-se drept omul de casă al codoşului. Ii ia semnul de recunoaştere şi cele cinci mine luate cu împrumut le dă unei persoane presupuse drept trimis al ostaşului, împreună cu semnul de învoeală. Falşul trimis înşeală pe codoş. Calidorus se îmbată de dragoste, Pseudolus de vin.

— In vers acrostih: PSEVDOLVS.

www.digibuc.ro

PROLOGVS [1]).

Incordaţi-vă, mai bine, rănichii şi ridicaţi-vă în sus: O lungă poveste plautină vine pe scenă.

ACTVL I-iu.

Psevdolvs. Calidorvs.

Ps. Dacă din tăcerea ta aş putea ghici, stăpâne, ce nenorocire te frământă aşa de greu, aş economisi bucuros o muncă pentru amândoi: Pentru mine, care te întreb şi pentru tine, care trebuie să-mi răspunzi. Acuma, fiindcă lucrul acesta nu e cu putinţă, nevoia mă sileşte, să stărui cu întrebarea. Spune-mi şi mie: Care e pricina că fără pic de viaţă în tine, sunt atâtea zile în şir, decând îmi porţi cu tine aste tăbliţe, le uzi cu lacrămi şi nici nu faci pe nimeni părtaş al gândurilor tale? Vorbeşte, să pot şti şi eu laolaltă cu tine, ce eu nu ştiu.

Cali. Sunt cât se poate de nenorocit [2]), Pseudolus!

Ps. Juppiter te-a feri de una ca asta!

Cali. Intru nimic puterea asta nu stă în judecata lui Juppiter: în stăpânirea lui Venus mă sbat, nu într'a lui Juppiter!

Ps. Mi-e îngăduit şi mie, să ştiu, care-i pricina? Că doar până aci pe mine mă aveai ca pe cel mai deaproape sfetnic al gândurilor tale.

Cali. Aceeaş simţire o am şi acum.

Ps. Fă-mă şi pe mine, să ştiu ce ai; te-oiu ajuta şi eu cu punga, cu fapta, ori cu o vorbă bună.

Cali. Ia aceste tăbliţe. Tu însuţi din ele ţi-ei povesti şi ţie nenorocirea şi grija, care mă tot seacă.

Ps. Iţi împlinesc voia. Dar, ce-i asta, rogu-te?

Cali. Ce este?

Ps. După câte se pare, slovele astea vor să aibă copii: Stau suite unele peste altele.

---

1) Diverbium *(iambi senarii)*, v. 1-132. — 2) *misere miser sum.*

www.digibuc.ro

Call. Iar glumeşti, după obiceiul tău?

Ps. Pe Polux, de bună seamă cred că, de n'a fi să le citească Sibula, nimeni altul n'ar fi în stare să le descurce.

Call. Cum îţi vine să vorbeşti cu aşa cruzime de nişte slove plăcute, de nişte tăbliţe gingaşe, scrise de o mână gingaşe?

Ps. Au, rogu-te, pe Hercle, au şi găinile mâini? Că, de bună seamă, pe astea le-a scris chiar o găină [1]).

Call. Eşti nesuferit. Le citeşti, ori îmi dai tăbliţele înapoi?

Ps. Ba, am să le citesc. Fii cu gândul aici.

Call. Nu este.

Ps. Dar, cheamă-l.

Call. Ba, eu am să tac, cheamă-l tu deacolo, din slovele de ceară; pentrucă acuma inima mea mi-e acolo în ele, nu în pieptul meu.

Ps. Iţi văd iubita, Calidorus.

Call. Unde este ea, rogu-te?

Ps. Iat-o [2]) lungită pe tăbliţe: Stă culcată pe ceară.

Call. Ah, zeii şi zeiţele, cu toţii pe tine —

Ps. Să mă aibă în sfânta lor pază, fireşte!

Call. Fusei aproape ca un firicel de iarbă, ce creşte la căldura verii: Repede răsării, repede mă şi prăpădii!

Ps. Taci, cât am să dau citire slovelor.

Call. Atunci, dece nu citeşti?

Ps. „Phoenicium către Calidorus, iubitul ei, prin ceara, sforicica [3]) şi slovele, ce glăsuesc în locul ei, salutare trimite şi salutare cere şi dela tine, ea, cea plină de lacrămi, cu firea pierdută, cu inima şi mintea dusă".

Call. M'am nefericit! Nici pic de salutare nu aflu în mine, Pseudolus, pe care să i-o trimit şi eu ei!

---

1) *gallina scripsit.* Din faptul că slovele păreau suite unele peste altele *(alia aliam scandit),* lăsând impresia unor ghiare de găină, ar reieşi că scrierea nu era în unciale, ci în *cursive,* aşacum o vedem în tablele cerate. Dacă admitem această interpretare, textul prezintă o importanţă deosebită. — 2) *eccam.*

3) *per ceram et linum.* V. nota *Persa,* v. 245.

www.digibuc.ro

Ps. Ce fel de salutare?

Call. De argint [1])

Ps. Pentru o salutare de lemn vrei să-i trimiţi în schimb una de argint?

Call. Ia, citeşte tu numai: Din tăbliţe am să te fac să vezi, cât e de mare zorul, să pot face rost de bani.

Ps. „Codoşul m'a vândut prin străini unui ostaş Macedonean, pentru douăzeci mine [2]), dragostea mea. Şi mainainte de a pleca deaici ostaşul dăduse cincisprezece mine; acum, mai sunt rămase de plată numai cinci mine. Intru aceea ostaşul a lăsat aici un semn de învoeală [3]), chipul său, depe inel, întipărit în ceară, pentru ca, acela ce va aduce incoa un semn la fel cu acesta, să fiu trimisă împreună cu el. Şi pentru aceasta a şi fost sorocită ziua, la sărbătorile Dionysiace, cele mai apropiate".

Call. Care sunt chiar mâine: Aşa de aproape îmi e sfârşitul, afară numai dacă nu aflu în tine vreun sprijin.

Ps. Lasă-mă să sfârşesc cu cititul.

Call. Te las, mai ales că mi-se pare caşicum aş sta de vorbă cu ea. Citeşte: Dulceaţa şi amarul, pe amândouă le reverşi asupra-mi, în clipa deacum.

Ps. „Şi acum, iubirea noastră, deprinderile, legăturile noastre strânse, jocurile, glumele, graiul, sărutările drăgăstoase [4]), înlănţuirile strânse a două trupuri, ce se iubesc, dulcile muşcături [5]) de limbile noastre tinere, * tăinuirilor noastre [6]), strângerile uşoare ale sânurilor mele feciorelnice dătătoare de fiori [7]). In schimbul tutor acestor plăceri, pentru mine, la fel caşi pentru tine, a venit desunirea, nimicirea, pustietatea, rămânându-ne numai nadejdea mea în tine şi a ta în mine. Acestea, aşàcum le-am aflat şi eu, mă îngrijii să le ştii şi tu pe de-a'ntregul. Acum, am să te văd, de mă iubeşti, ori de te prefaci numai. Rămâi cu bine".

---

1) *Salutem. Salus* = mântuire, scăpare; dar şi, *salutare*. Joc de cuvinte. — 2) O minà: 97 fcs; deci 1940 franci. — 3) *Symbolum*. Erà semnul de recunoaştere înţeles. V. şi *Curculio*, 424.

4) *suauisauiatio*. — 5) *molles morsiunculae*. — 6) text nesigur.

7) *papillarum horridularum oppressiunculae*.

www.digibuc.ro

Cali. Câtă desnădejde în slove, Pseudolus!

Ps. Oh, mai desnădăjduit nici că se poate!

Cali. Dece nu plângi?

Ps. Ochii îmi sunt secaţi de lacrămi: Nu pot să-i fac o singură lacrimă măcar să verse.

Cali. De ce?

Ps. Neamul nostru aşa a fost el totdeauna, sec.

Cali. Nu-ţi e aminte, să-mi dai o mână de ajutor?

Ps. Ce aş putea, să-ţi fac?

Cali. Vai!

Ps. „Vai“? Pe Hercle, de astfel de lucruri îmi poţi cere cât pofteşti: Ţi-le pot da.

Cali. Sunt nenorocit! Nicăeri nu aflu bani cu împrumut.

Ps. Vai!

Cali. Şi în casă nicio lăscaie.

Ps. Vai!

Cali. Şi acela o să-mi ia iubita mâine.

Ps. Vai!

Cali. In felul ăsta mă ajuţi tu?

Ps. Dau şi eu din ce am; pentrucă, dealdeastea, am acasă o întreagă comoară [1]).

Cali. Astăzi s'a isprăvit cu mine. Dar, ai putea să-mi dai cu împrumut o drachmă, pe care ţi-aş da-o înapoi mâine?

Ps. Pe Hercle, cu chiu cu vai, poate, zic şi eu, dacă m'aş da zalog pe mine. Dar, ce vrei să faci cu drachma asta?

Cali. Vreau să-mi cumpăr un ştreang.

Ps. Dece?

Cali. Să mă spânzur cu el. Sunt hotărît ca mainainte de a-se întuneca, să mă afund în întuneric [2]).

Ps. De-i aşa, cine-o să-mi mai dea înapoi drachma, de-a fi să ţi-o dau? Au, tocmai deaceea, cu bună ştiinţă, umbli să te spânzuri, ca să mă înşeli, dacă ţi-aş da drachma?

Cali. De bună seamă, nici cum n'aş mai putea trăi, dacă ea mi-se smulge şi mi-se duce departe de mine.

1) Aluzie la văităturile, pe care le scoteă, când mâncă bătaie.

2) *ante tenebras tenebras pergam.*

www.dacoromanica.ro

Ps. Dece plângi, cucule [1])? Vei trăi.

Cali. Cum n'aş plânge, când n'am în pungă niciun nummus de argint şi deaiurea nădejde nici cât o lăscaie [2])?

Ps. După câte pricep eu, din rostul acestor slove, dacă nu i-te plângi cu drachme de argint, cu lacrămile astea ale tale, prin care vrei să-i arăţi că o iubeşti, e tot una, caşicum te-ai încerca, să prinzi ploaia prin ciur. Insă, eu n'am să te părăsesc, în dragostea ta, teamă să n'ai. Nădăjduesc ca astăzi, în vreun chip oarecare, de bine, de rău, să-ţi pot face deundeva rost de bani. Dar, ce fel şi cum are să fie, să ştiu, n'aş putea spune, decât c'are să fie, că prea mi-se sbate sprinceana [3]).

Cali. Ce bine ar fi, ce spui tu, ca faptele să-ţi întreacă spusele!

Ps. O ştii şi tu, pe Hercle, când mi-am pus eu în mişcare cele sfinte, ce fel şi cât pot să răstorn toate cu josul în sus.

Cali. In tine acum îmi stă toată nădejdea vieţii mele.

Ps. Iţi e deajuns, dacă am să isbutesc astăzi ca muierea aceea să-ţi fie a ta, ori dacă îţi dau douăzeci mine?

Cali. Deajuns, dacă are să fie aşa.

Ps. Cere-mi douăzeci mine, să vezi că sunt în stare, să fac, ce ţi-am făgăduit. Cere-mi, te rog, pe Hercle. Ard de dorinţă, să ţi-le făgăduesc.

Cali. O să-mi dai astăzi cele douăzeci mine argint?

Ps. Iţi voiu da. Deacum să nu-mi mai baţi capu. Şi, ca să nu zici că nu ţi-am fost spus, ţi-o spun dela început: Dacă n'am să pot pe un altul, o să-l ating pe ăl de tătâne-tau, la pungă [4]).

Cali. Zeii să mi-te ţină deapururi sănătos! Insă, dacă se poate, ca chestie de iubire părintească — de pildă, chiar şi pe mamă-mea.

Ps. Despre asta, te poţi culca liniştit pe amândoi ochii [5]).

---

1) *cucule.* — 2) *libellai spes.* — 3) *ita supercilium salit.*
4) *tuom tangam patrem.* — 5) *in oculum utrumuis conquiescito.*

www.digibuc.ro

Cali. Pe amândoi ochii? Sau pe amândouă urechile?

Ps. Dar, ce spun eu, e vorbă mai puţin obişnuită. Acum, ca nu cumva să tăgăduească careva, precum că nu i s'a fost spus, o spun la toţi, la mulţimea [1]) de faţă, din această adunare, la tot poporul [2]), la toţi prietenii şi cunoscuţii mei, o spun în gura mare, să se ferească de mine, pe ziua deazi, să nu-se încreadă în mine.

Cali. St! Taci, te rog, pe Hercle.

Ps. Ce este?

Cali. Uşa codoşului a scârţâit.

Ps. Picioarele-i aş fi voit mai bine acum.

Cali. Chiar el însuş iese afară, capătul relelor.

Ballio. Lorarii. Meretrices.
Psevdolvs. Calidorvs.

Ba. [3]) Ieşiţi, aide, ieşiţi afară, trântorilor, marfă proastă, scump cumpărată! Mare minune să taie pe vreunul din voi vreodată capul, să faceţi treaba ca lumea, pe cari nu-i alt chip de a vă sili a vă face datoria decât în felul, pe care îl încerc eu acuma. Şi nici că mi s'a mai întâmplat să văd oameni mai înceţi, curat asini, aşa li e spatele numai răni: Pe cari, dacă-i loveşti, îţi faci mai mult rău ţie şi cu firea asta a lor sunt adevăraţi rupători de bice [4]), ca unii cari au în cap un singur gând, când prilejul li-se prilejeşte,

răpeşte, şterpeleşte, ia, tâlhăreşte,
bea, mănâncă, fugi: asta le e [5])

crezul lor, că mai bine ai vrea, să pui lupii păzitori peste oi, decât pe ăştia, să-ţi păzească casa. De stai însă să li-te uiţi la chip, nu pare să fie de oameni răi: dar isprăvile îi dau de gol.

Acum, în sfârşit, dacă n'o să-mi fiţi cu toţii cu gândul la poruncile, ce am să dau, de n'o să goniţi din inimă şi ochi somnul şi trândăvia, aşa am să vă fac cu biciul spatele, să vă

1) *pube* (dat. arh p. *pubi*). — 2) *poplo.*
3) Celebrul monolog al lui Ballio. E un canticum, v. 132-264.
4) *flagitribae.* — 5) *rape, clepe, tene, harpaga, bibe, es, fuge: hoc est.*

www.digibuc.ro

fie împestriţat, că nici macatul cel pictat de Campania, ori ta-
petul de Alexandria, cu animale lui ţesute, să nu-l poată întrece.

Nu mai departe, chiar ieri, vă pusesem în vedere la toţi şi vă spusesem, la fiecare în parte, ce aveaţi de făcut, dar voi sunteţi aşa de nesimţiţi şi aşa de lipsiţi de grijă, prin firea voastră păcătoasă, că mă siliţi, să vă îmboldesc la treabă cu bi-
ciul. Fiindcă aşa vă e omenia, că întreceţi în tărie chiar biciul, sau pe mine [1]). Ia, vedeţi-i, mă rog, cum se gândesc la cai pe pereţi [2])! Ascultaţi, aci să vă fie gândul, încoa să vă fie urechile, la cele ce spun eu, neam de oameni îngroşaţi de răni [3]). Pe Polux, nici gând ca spatele ăsta al vostru să fie el vreodată mai tare ca ăst biciu al meu. Ei, acum? Doare? Ei, aşa păţesc robii, cari nu ascultă de stăpân! Strângeţi-vă cu toţii
în faţa mea şi luaţi aminte la cele ce spun eu [4]).

Tu, ăla, care-mi ţii în mână găleata, adă apă, fă ca să fie plină căldarea bucătarului. Tu, cel cu securea, îţi amintesc însărcinarea de a spinteca lemnele.

Lo. Dar securea-i tocită.

Ba. Ce-are aface! D'apoi şi voi nu sunteţi cu toţii la fel din pricina rănilor şi cu toate astea, mă folosesc eu mai puţin de
munca voastră a tuturor din pricina asta?

Ţie, îţi dau în grije, să-mi strălucească casa. Ai, ce să faci: Zoreşte, du-te în casă. Tu, să fii îngrijitorul paturilor dela masă. Tu, să cureţi argintăria şi s'o aşezi în ordine. Toate astea, când am să fiu îndărăt din for, aveţi grije să le găsesc gata, să fie pretutindeni toate la locul lor, udat pe jos, curăţit, paturile frumos rânduite, spălat, mâncarea gata.

Că astăzi e ziua mea de naştere, se cade s'o sărbătoriţi
cu toţii. Şunca, şoriciul, ghindurile de porc, ugerul, aveţi grije să zacă în apă. Înţelesu-m'aţi îndestul? Ţin să-mi primesc în mod deosebit oaspeţii mei de seamă, să mă creadă om cu stare. Mergeţi înăuntru şi îngrijiţi-vă serios de treburi, ca zâ-

---

1) *esti' uos: uinciti' duritia.* — 2) *ut alias res agunt!* — 3) *plagigera genera.* — 4) Molière, în *Avarul* pare să se fi inspirat deaici, în scena, în care Harpagon îşi strânge servitorii, să le dea ordine, în vederea ospăţului, pe care voia să-l dea de nuntă sa. (Actul III, sc. I-V).

www.digibuc.ro

bavă să nu fie, când a să vină bucătarul. Eu mă duc în piaţă, să fac rost de peşte, ce-o fi acolo mai de preţ.

Ia-o înainte, copile; trebuie să am ochii în patru, să nu-mi găurească careva punga. Da, ia stăi, eră aproape să uit să mai spun ceva, acasă. M'auziţi? Pentru voi, muieri, este porunca, ce vreau s'o dau.

Voi, care vă petreceţi tinereţea în găteli, moliciune şi plăceri, cu bărbaţii cei mai de seamă, ca nişte amante cu renume, acum am să văd şi eu [1]), să mă încredinţez, pe ziua de azi, care se îngrijeşte de libertate, care de stomac, şi care de binele ei, care se gândeşte numai la somn; astăzi am să-mi văd, pe care se cuvine să mi-o fac libertă şi pe care s'o scot în vânzare. Siliţi-vă, ca pe ziua de azi, daruri bogate dela îndrăgostiţi să se îngrămădească la noi. Pentrucă, dacă astăzi nu mi se strâng de ale gurii, pentru un an întreg, mâine, fac din voi dame publice [2]). Ştiţi că astăzi e ziua mea de naştere: Unde-mi sunt aceia, pentru cari [3]) voi le eraţi viaţa, pentru cari voi le sunteţi desfătarea, pentru cari le sunteţi sărutarea, sânişorii [4]), mierişoara cea dulce? Siliţi-vă, să mi-i şi văd aci, înaintea casei, încărcaţi de daruri, rânduiţi pe căprării [5]). Pentruce vă dau eu veşminte, bijuterii şi toate celea, de care aveţi nevoie? Şi în schimb cu ce mă aleg eu astăzi, în casă, după urma voastră, decât cu neajunsuri? Ca nişte nelegiuite, nu vă gândiţi decât la vin: cu care vă tot udaţi mereu pântecile [6]), pecând eu rămân în casă cu gâtlejul sec. Acum, buna rânduială cere, să vă chem pe fiecare pe nume, să nu spună mai apoi vreuna din voi, precum că nu i s'a spus.

Fiţi toate cu luare-aminte.

Mai întâi tu, Hedylium, cu tine vorbesc, care eşti prietena grânarilor, cari au acasă la ei grămezi de grâu, cât munţii cei prea înalţi. Sileşte-te, să mi-se aducă încoa grâu, să-mi ajungă tot anul, mie şi la toţi ai casei mele, să înot de aşa fel în grâu ca oraşul să-mi schimbe numele şi din codoşul Ballio să fiu numit regele Iaso.

---

1) *ego scibo.* — 2) *populo prostituam uos.* — 3) *quibu'.* — 4) *mammia.* 5) *maniplatim.* — 6) *pantices.*

www.digibuc.ro

Cali. Il auzi? Ce spune, nelegiuitul? Nu ţi-se pare că s'a cam umflat în pene?

Ps. Pe Polux, chiar aşa şi pedeasupra mai e şi plin de răutăţi. Dar taci şi fă ce fac şi eu.

Ba. Tu, Aeschrodora, care ai prieteni printre măcelari, protivnici ai codoşilor, cari la fel caşi noi îşi fac negoţul în mod necinstit, jurând în mod strâmb, ascultă: Dacă pe ziua de azi n'o să-mi iasă trei cârlige încărcate cu carne, grele la cântar, mâine am să te agăţ de cârlige, la fel cum odinioară se spune că cei doi născuţi din Juppiter au legat pe Dirca de un taur [1]). Pentru tine cârligele au să-ţi slujească drept taur.

Cali. De ce spune el, îmi fierbe mânia în mine.

Ps. Pe-un astfel de om îl mai rabdă,
aici, tinerii din Attica?
Unde-mi sunt, unde-mi stau ascunşi cei plini de tinereţe, cei cari iubesc în casa codoşului [2])? Dece nu se unesc laolaltă, dece nu-şi dau mâna cu toţii, să mântue poporul de pacostea asta?

Dar vai! Ce prost mai sunt şi eu,
Chiar un mare nătărău!
Asta să 'ndrăsnească ei,
Când pe ei dragoste-i duce,
La codoş să se robească!
Când iubirea nu îi lasă [3]), împotriva lor să fie!

Cali. Vai! Taci.

Ps. Ce este? *Cali.* Nu-mi eşti pe plac, rău faci, cu vorba că mă'mpiedeci [4]), vorbirea să-i aud.

Ps. Tac. *Cali.* Mai bine-ar fi să taci, decât s'o spui că taci.

Ba. Şi-acuma, tu,
Xytilis, să-mi fii cu mintea 'ncoa, că'ndrăgostiţii tăi
Au untdelemn acasă

---

1) Zethus şi Amphion, născuţi din Juppiter, cu o muritoare, Antiopha. Dirca, sau Dirce, era soţia lui Lycus, regele Thebei. La urmă a fost prefăcută într'o fântână. — 2) *qui amant a lenone.* — 3) *prohibet faciant.* — 4) *male moriger's: male facis quom obsonas.*

www.digibuc.ro

δύναμιν [1]), nevoie mare.
Şi'ncoa de n'or aduce
In butoaie untdelemnul,
Atunci şi eu pe tine te vâr mâine 'n butoiu,
Să mi-te duci aiurea, ca trupul să ţi-l vinzi,
în casele de rând [2]).
Şi-un pat vei căpăta-acolo, unde somnul n'ai să-l vezi.
Dar unde,
Cădea-vei în neştire — Pricepi,
Ce vreau eu să-ţi vorbesc.
M'auzi, şerpoaico, tu, ce-mi ai amanţi atât de mulţi,
Aşa'ncărcaţi de untdelemn, de sus şi până jos.
Au, mulţumită ţie, e'n casă astăzi vreun rob,
Să-şi aibă, biet şi el, ceva unsoare pentru cap;
Sau eu c'aş folosi mai mult grăsimea în bucate?
Dar ştiu că untdelemnul, tu, nu-l prea-l îndrăgeşti
Cu vinul te împaci. Dar las'
Că'nvăţul are şi desvăţ, te-oiu vindeca de toate,
De n'o să-mi dai, colea, pe Hercle,
Acestea ce-ţi vorbesc.
Şi-acum e rândul tău, tu, care-mi spui într'una
C'o să-mi plăteşti arginţi, să mi-te desrobeşti.
Dar când e să mi-i dai, îţi uiţi de vorba spusă.
Phoenicium, cu tine, acuma eu vorbesc,
Pe care nobilimea atâta te'ndrăgeşte.
De n'o să-mi curgă astăzi tot felul de provizii,
Dela moşia acelor, ce te'ndrăgesc pe tine,
Pe spate-ţi pun o piele de roş' fenician,
Şi te trimit aiurea, ca mâine,
Phoenicium, să te vinzi,

Calidorvs. Psevdolvs. Ballio.

Call. Pseudolus, nu-l auzi ce vorbeşte?

1) putere; bogăţie, belşug. — 2) *in pergulam. Pergulae*, case ordinare de prostituţie, în opoziţie cu casele codoşilor, numiţi *lenones*. Ce fel de femei erau acolo, vezi: *Cist.* v. 405-408; *Poenulus*, v. 265-270.

www.digibac.ro

Ps. Il aud, stăpâne, cum nu şi sunt cu inima toată.

Cali. Ce povaţă îmi dai, să-*i* trimit şi eu, ca să nu-mi facă din iubită o femeie de stradă?

Ps. Să nu te îngrijeşti de nimic. Fii pe pace. Am să mă'ngrijesc eu şi de mine şi de tine. E cam de mult, decând ne vrem binele şi eu lui şi el mie şi prietenia noastră nu ne e de ieri, de azi: Am să-i trimit astăzi, de ziua lui de naştere, una, să-l usture rău şi asta cât de repede.

Cali. Ce ajutor să-ţi dau?

Ps. N'ai altă treabă, de care să-ţi vezi? 235

Cali. Insă — *Ps.* Niciun însă! *Cali.* Mă sfâşiu.

Ps. Intăreşte-ţi inima. *Cali.* Nu pot. *Ps.* Fă să poţi.

Cali. Ce fel aş putea să-mi înving pornirea?

Ps. Să te îngrijeşti numai de ce trebuie, iar nu să dai ascultare inimii, la ce nu trebuie.

Cali. Astea-s curat vorbe de clacă: Nicio plăcere, dacă cel care iubeşte nu face vreo prostie.

Ps. N'o sfârşeşti?

Cali. O, dragă Pseudolus, mă lasă să fiu om de nimic, lasă-mă, rogu-te.

Ps. Te las, dă-mi însă numai pace, să mă pot duce.

Cali. Stăi, stăi, acum chiar c'am să-mi fiu, aşacum 240 mă vrei tu, să fiu.

Ps. Acum îmi eşti deştept.

Ba. Ziua trece şi eu mă'ntârziu. Ia-o înainte, copile.

Cali. Ei, se duce! Dece nu-l strigi înapoi?

Ps. Dece atâta zor? Domol!

Cali. Dar, pânăce nu se îndepărtează.

Ba. Ce e asta, răutateo, abia te urneşti din loc, copile?

Ps. Născutule în ziua de azi, ei, născutule în ziua de azi, ţie îţi vorbesc, ei, născutule în ziua de azi, întoarce-te şi priveşte încoa spre noi. Deşi te afli în treburi, noi totuş te oprim locului. Stăi, iată pe unii, cari voesc, să vorbească cu tine. 245

Ba. Ce este? Cine e, care îmi aduce mie, om aflat în treburi, întârziere nelalocul ei?

www.digibuc.ro

Ps. Unul care ţi-a fost binefăcător [1]).
Ba. Care a fost, a murit, care a fi, mi-e spre folos [2]).
Ps. Prea eşti mândru!
Ba. Şi tu prea plicticos!
Call. Ţine-l, nu-l scăpa.
Ba. Aide, copile.
Ps. Să-i ieşim pe-aici în cale-i.
Ba. Juppiter să te piardă, oricine ei fi tu.
Ps. Te vreau. *Ba.* D'apoi eu nu vă vreau pe niciunul. Ia-o peaici, copile.
Ps. Nu-i chip să pot vorbi cu tine?
Ba. Dacă n'am eu gust.
Ps. Chiar dacă e spre binele tău?
Ba. Mă laşi, ori nu, rogu-te, să-mi văd de drum?
Ps. Vai! Stăi. *Ba.* Lasă-mă!
Call. Ballio, ascultă! *Ba.* Sunt surd, chiar vorbe aruncate în vânt! *Call.* Ţi-am dat cât a fost.
Ba. Nu cer, ce ai dat.
Call. Când va mai fi, ţi-oiu mai da. *Ba.* Când o să ai, o s'o iei.
Call. Vai, cum se mai pierdù, ce am adus la tine, ce ţi-am dat!
Ba. Şi acum, în locul banilor, cari s'au dus, vânturi la vorbe: Eşti un prost, ce s'a dus, dus este [3]).
Ps. Cel puţin vezi-l pe ăsta, cine este.
Ba. Il ştiu de mult, cine a fost: acuma, cine este, el singur se ştie pe sine. (către rob). Mişcă-te.
Ps. Şi, la adică-te, nu-i chip, Ballio, să-ţi arunci încoa o privire aducătoare de câştig?
Ba. [4]). Cu preţul ăsta am să-mi întorc privirea. Pentrucă, chiar de a fi să aduc jertfă lui Juppiter cel prea mărit şi m'aş afla cu măruntaele în mână, gata de jertfire, în clipa, aceea,

1) *sospitalis.* — 2) *mortuost qui fuit: qui sit ussust.* V. şi *Truculentus*, v. 164. — 3) *rem actam agis. Actum est*, formulă de drept, de a nu se repeta în faţa judecătorului un lucru judecat. (Donatus, la Terentius, *Andria*, 465). — 4) Recitativ (*trochaici septenarii*), v. 265-393,

www.digibuc.ro

de-a fi s'aud de un câştig, aş lăsa baltă toată sluşba religioasă [1]). Credinţa în zei nu-mi poate sta în cale, când câştigul mă aşteaptă.

Ps. Chiar de zei, pe cari cuvine-se să-i cinstim cel mai mult, se sinchiseşte el aşa de puţin de ei!

Ba. Să-i vorbesc. Te salut cu mare plecăciune, o cel mai rău rob din Athena!

Ps. Zeii şi zeiţele să te iubească, după gândul ăstuia, sau după al meu; sau, de eşti vrednic de altceva, nici să te iubească, nici bine să-ţi facă.

Ba. Cum o mai duci, Calidorus?

Cali. Ca cel care iubeşte şi are punga goală!

Ba. Te-aş compătimi, dacă cu dealdeastea mi-aş putea hrăni familia.

Ps. Ei! Te ştim noi cam câte parale plăteşti; nu ne-o mai spune tu! Dar, ştii, care ni e gândul?

Ba. Pe Polux, cam bănuesc eu: Nu-mi vreţi a bine.

Ps. Şi asta [2]) şi altceva, pentru care te-am întors din drum. Dă-ne, te rog, ascultare.

Ba. Te ascult. Dar, cum sunt acum în treburi, lămureşte-mi în puţine cuvinte, ce vrei.

Ps. Astuia îi e ruşine, că s'a legat faţă de tine şi c'a hotărît şi ziua, şi el încă nu ţi-a putut aduce cele douăzeci mine, pentru iubită.

Ba. Lucrul, de care te ruşinezi, se suferă mult mai uşor, decât acela, de care îţi pare rău. Tu te ruşinezi că n'ai dat ce spui; mie îmi pare rău că nu i-am primit.

Ps. Dar, o să-ţi dea, o să facă el rost de bani. Mai îngădue şi tu aste câteva zile. Pentrucă el de una se teme, să nu cumva s'o vinzi, din duşmănie faţă de el.

Ba. Dacă îi erà aminte, prilejul nu i-a lipsit, să dea banii încă de mult.

Cali. Dar dacă nu i-am avut?

Ba. Dacă iubeai, îi găseai cu împrumut, te duceai la vreun

1) *potius deseram.* — 2) *id* (pe *istuc*).

www.digibuc.ro

cămătar, dedeai ceva dobândă mai mare, ii şterpeleai dela tată-tău.

Ps. Să fure pe tată-său, neruşinatu neruşinaţilor? Ce pierzi, dacă ne arăţi calea cea bună?

Ba. Aşaceva nu stă în firea codoşilor!

Cali. Aş putea eu să şterpelesc ceva dela tata, un bătrân aşa de prevăzător? Şi la urmă, chiar dacă aş putea-o face, mă opreşte respectul faţă de părinţi.

Ba. Înţeleg. De-i aşa, n'ai decât să ţii în braţe, noaptea, respectul ăsta, în locul lui Phoenicium. Dar, fiindcă te văd [1]) că pui respectul mai presus de dragoste, ce, toţi oamenii îţi sunt ţie tată? N'ai pe nimeni, pe care să-l rogi, să te împrumute cu bani?

Cali. Lesne de zis, dacă şi vorba asta „a împrumuta", nu s'ar fi dus pe gârlă!

Ps. Ei, tu, pe Hercle, dar şi oamenii ăştia, după-ce s'au ridicat de pela mesele lor [2]) îmbuibaţi de băutură, cari nu-şi uită, să-şi ceară ce e al lor, iar banul altuia nu-l mai dau înapoi, sunt destul de prevăzători, ca să se mai încreadă în alţii.

Cali. Sunt cât se poate de nenorocit [3]); nu-i chip să pot găsi nicăeri nicicât un nummus de argint. Şi în felul ăsta, ca un nenorocit, mă prăpădesc şi de dragoste şi de sărăcie.

Ba. Pe Hercle, cumpără şi tu untdelemn pe credit şi revinde-l pe bani ghiaţă [4]): Ar putea să-ţi iasă câştig, de pildă, chiar douăsute mine, bani în palmă, zău, pe Hercle.

Cali. Vai de capul meu! Legea celor douăzeci şi cinci ani [5]) îmi stă în cale. Se feresc cu toţii, să-mi dea cu împrumut.

Ba. Aceeaş lege e şi pentru mine: Mă tem, să-ţi dau pe credit.

---

1) *quom uideo.* — 2) E vorba de bancheri. V. nota *Casina,* v. 28; *Curculio,* v. 379. — 3) *nimi' miser.*

4) *die caeca... die oculata* — 5) *lex annorum quinauicenaria.* E vorba de legea *Laetoria,* în virtutea căreia tinerii, cari nu aveau împliniţi 25 ani, nu puteau stipula. (V. şi *Rudens,* v. 1382). Această lege fù adusă în 490 de M. Laetorius Plancianus, din nevoia de a-se pune un frâu cămătarilor, cari speculau pasiunile tineretului decăzut. Se prevedeau aspre pedepse împotriva celor, cari înşelau tinerii sub 25 ani.

www.digibuc.ro

Ps. Ce, pe credit! Ei, au, nu-ţi ajunge, cât ai luat după el?

Ba. Nu este un adevărat îndrăgostit cel care nu dă într'una. Să dea, să dea, cât are: cât nu va mai avea nimic [1]), să pună atunci dragostei cruce.

Cali. N'ai pic de milă?

Ba. Bălmăjeşti de-asurda, pentrucă vorbele n'au sunet în ele. Şi eu aş voi, să te văd sănătos şi în viaţă.

Ps. Ei, nucumva a şi murit?

Ba. Aşa cum e, pentru mine, cu astfel de vorbe, e chiar mort de-abine: Şi-a şi trăit traiul, când un îndrăgostit ajunge, să se roage de un codoş. La mine să nu-mi vii niciodată decât cu lacrămi de argint [2]), pentrucă astea, cu care mi-te boceşti tu acum, nu sunt bani de argint pentru tine. Asta e, cum te-ai plânge la o mamă vitregă.

Ps. Ei, nucumva te-ai fi fost măritat vreodată cu tătâne-său?

Ba. Zeii s'or fi milostivit de altceva mai bun!

Ps. Fă, ce te rugăm, Ballio, pe chezăşia mea, dacă în el te temi, să te încrezi. In aste trei zile, din pământ, sau din apă, deundeva, am să-ţi fac eu rost de banii ăştia.

Ba. In tine să mă'ncred eu?

Ps. Şi dece nu?

Ba. Pentrucă, pe Polux, a mă încrede în tine ar fi tot una, caşicum aş lega cu maţe de miel o căţea, care fuge.

Call. Astfel mi-se răsplăteşte din parte-ţi cu rău, drept recunoştiinţă, o binefacere a mea?

Ba. Şi acum ce vrei?

Cali. Să mai aştepţi aste şase zile numai, să n'o vinzi şi să nu aduci la pierzanie un om îndrăgostit.

Ba. Fii liniştit. Aş putea să te aştept de pildă chiar şi şase săptămâni.

Cali. Bravo, omule, cel mai plăcut!

Ba. Ba încă de mai vrei ca, din vesel ce eşti, să te fac şi mai vesel?

---

1) *quando nil sit.* — 2) *argentata querimonia.* Aceleaşi idei le are şi Cleaereta în *Asinaria* (v. v. 153-242), Astaphium, în *Truculentus*, 140-245.

www.digibuc.ro

Cali. Cum asta?

Ba. Pentrucă pe Phoenicium n'o mai am de vânzare.

Cali. N'o ai?

Ba. Nu, pe Hercle, pe cinste.

Cali. Pseudolus, aleargă şi adă animale de jertfă, mari şi mici, slujitori de-ai altarului [1]), să pot aduce jertfă acestui Juppiter prea mărit; pentrucă acum pentru mine acest Juppiter este cu mult mai presus decât Juppiter însuş.

Ba. Nu vreau animale din cele mari: Vreau să mă îmblânzeşti cu carne de miel.

Cali. Grăbeşte-te, dece stai? Mergi de adă miei. Nu-l auzi pe Juppiter ce spune?

Ps. Acum am să fiu aci. Dar, mainainte va trebui să dau o fugă pânăla poarta oraşului [2]).

Cali. Dece până acolo?

Ps. Să aduc deacolo doi călăi, cu clopoţei [3]) şi totdeodată să mai aduc şi două legături de nuele de ulm, să i-le dau astăzi, drept ofrandă, acestui Juppiter, să-l satur.

Ba. Du-te de te spânzură!

Ps. Acolo va merge Juppiter codoşul.

Ba. Norocul tău, de-a fi să mor.

Ps. Dece?

Ba. Să-ţi spun: Pentrucă, pe Polux, cât am să fiu sănătos şi în viaţă, n'ai să fii tu în ruptu capului om de ispravă. Nu-i spre folosul tău, ca eu să mor.

Ps. Dece?

Ba. Aşa, pentrucă, de am să mor eu, în toată Athena, nu va fi secătură mai mare ca tine!

---

1) *lanios*, cei cari tăiau animalele jertfite.

2) *extra portam.* Poarta Metia, unde se spânzurau răufăcătorii.

3) *lanios cum tintinnabulis. Lanius* = măcelar; slujitor al altarului; călău. *Cum tintinnabulis.* Probabil dela sunetul, pe care îl scoteau nuelile, cu care erau loviţi cei osândiţi (Dezobry *Rome au siècle d'Auguste*, II, 209), ori dela sgomotul, pe care îl făceau lanţurile, cu care erau ferecaţi cei condamnaţi. Aiurea: *uiri tintinnaculi* (*Truculentus*, 782).

www.digibuc.ro

Cali. Spune-mi, rogu-te, pe Hercle, însă serios, ce te întreb eu. N'o ai de vânzare pe prietena mea, Phoenicium?

Ba. Pe Polux, fireşte că n'o am, pentrucă am vândut-o încă mai de mult.

Cali. Ce fel?

Ba. Fără podoabe, încolo cu toate ale ei.

Cali. Ai vândut tu pe prietena mea?

Ba. Fireşte, cu douăzeci mine [1]).

Cali. Cu douăzeci mine? 345

Ba. Sau de patru ori câte cinci mine, cum vrei s'o iei, unui ostaş Macedonean şi cincisprezece mine le-am şi priimit.

Cali. Ce-mi aud eu?

Ba. Că prietena ta s'a fost schimbat în argint.

Cali. Cum ai îndrăsnit, să faci una ca asta?

Ba. Aşa am avut eu chef; a mea doar a fost.

Cali. Ei, Pseudolus, du-te şi adă-mi sabia.

Ps. Ce nevoie ai de sabie?

Cali. Să-l omor cu ea pe ăsta — şi pe mine.

Ps. Dece nu te omori mai bine pe tine? Pentrucă pe ăsta 350 foamea o să-l omoare ea într'o zi.

Cali. Ia spune, cel mai ticălos din oamenii, pe câţi pământul îi rabdă? Nu mi te-ai jurat tu, să n'o vinzi nimanui altuia în afară de mine?

Ba. Mărturisesc.

Cali. Şi încă cu legământ sfânt?

Ba. Ba chiar cusut deabinelea [2]).

Cali. Ai jurat strâmb, nelegiuitule!

Ba. Dar în el am vârît arginţi. Eu ăsta, nelegiuitul, mă simt volnic acum să fac să sune destui bani, în casa mea, 355 pecând tu, om cu frica lui dumnezeu, baiat de familie, n'ai para chioară.

Cali. Pseudolus, dă-te încoa de partea mea şi umple-le de ocări.

---

1) Una *mina* = 97 fr.; deci 1970 franci.

2) *uerbis conceptis... etiam consutis quoque.*

www.digibuc.ro

Ps. Bucuros. Nici la pretor n'aş alerga aşa de repede, chiar de-a fi să mă mântue din robie.

Cali. Să-i spui la înjurături, cu carul.

Ps. (către Ballio). Am să te zăucesc cu vorba, neruşinatule.

Ba. Aşa e.

Cali. Nelegiuitule!

Ba. Adevărat grăeşti.

Ps. Biciuitule!

Ba. Dece nu?

Cali. Hoţ de colivă [1])!

Ba. Fireşte.

Ps. Spânzuratule!

Ba. Zic eu, ba?

Cali. Înşelător de prieteni!

Ba. Asta-i meşteşugul meu.

Ps. Omorîtor de părinţi!

Ba. Dă-i înainte.

Cali. Călcător de cele sfinte.

Ba. Nu tăgăduesc.

Ps. Jurător strâmb!

Ba. Nu spui cine ştie ce lucruri noi.

Cali. Calcatorule de legi!

Ba. Şi încă din cei straşnici.

Ps. Pierzania tineretului!

Ba. Şi încă foarte îndrăcit.

Cali. Hoţule!

Ba. Mă-ă!

Ps. Fugarule!

Ba. Ba-ă [2])!

Cali. Înşelătorul poporului.

Ba. Foarte adevărat!

---

1) *bustirape.* E vorba de bucatele, care se închinau zeilor morţilor, numite *silicernium*, pe care cei cari le oferiau n'aveau voie decât a le privi numai. A gusta din ele era o profanare şi cari o faceau erau numiţi *Bustirapi.* (Donatus, la Ter. *Adelphi*, v. 587).

2) *babae... bombax.*

www.digibuc.ro

Ps. Hoţomanule!

Cali. Necuratule!

Ps. Codoşule!

Cali. Mocirlo!

Ba. Cântăreţi, nu glumă!

Cali. Ţi-ai bătut pe tată-tău şi pe maică-ta.

Ba. Ba încă i-am şi ucis, ca să nu le mai dau de mâncare: Au, pentru asta, păcătuit-am?

Ps. Aruncăm vorbele într'o butie fără fund, ne pierdem osteneala de-a surda [1]).

Ba. Mai aveţi şi altele de spus? 370

Cali. Este vreun lucru, de care te poţi tu ruşina?

Ba. De a fi dat peste unul ca tine, un îndrăgostit gol, caşi o nucă găunoasă! Cu toate astea, deşi mi-aţi aruncat în faţă destule vorbe urîte, dacă ostaşul n'o să-mi aducă astăzi cele cinci mine, pe care le datorează, aşacum ne-a fost învoeala, ca ziua de astăzi să fie ultimul soroc al banilor, dacă nu-i va aduce, cred că pot să-mi fac meseria mea. 375

Cali. Ce vrei să spui?

Ba. Dacă tu ai să aduci banii, stric învoeala făcută cu el: Asta mi-e meseria mea. Eu, de-a fi să am timp, aş mai putea sta cu tine de vorbă. Insă, fără parale, îţi pierzi vremea degeaba, rugându-te, să-mi fie *milă* de tine. Asta mi-e vorba din urmă, să-ţi intre bine în cap, ce ai de făcut, deacum înainte.

Cali. Şi plecaşi, ai?

Ba. Am acuma atâtea pe cap! — 380

Ps. (aparte). Şi câte o să mai ai, chiar acum! E al meu, afară numai dacă nu m'or părăsi zeii şi oamenii, cu toţii. Am să-i scot oasele, la fel cum [2]) fac bucătarii cu peştele. Acum, Calidorus, vreau să-mi dai o mână de ajutor.

Cali. Care ţi-e porunca?

Ps. Cetăţuia asta [3]) vreau s'o încing cu un zid, ca să-mi cadă azi în palmă. Pentru asta e nevoie de un om isteţ, pri-

1) Despre aceste ocări, v. nota *Persa*, v. 804.
2) *simulter (similiter)*. — 3) Casa lui Simo.

www.digibuc.ro

ceput, prevăzător şi şiret, care să ducă la bun sfârşit o po- 385
runcă, iar nu să doarmă de-a 'npicioare [1]).

Cali. Spune-mi, ce ţi-s'a abătut să faci?

Ps. Când vremea va fi, am să te fac s'o ştii. Nu vreau să-ţi spun de două ori, pentrucă astfel ar fi să lungesc povestea şi aşa destul de lungă.

Cali. Ce spui, e cât se poate de nimerit, cât se poate de adevărat.

Ps. Grăbeşte-te, adă-mi în grabă omul.

Cali. Printre cei mulţi, puţini sunt prietenii, cari să fie oameni de cuvânt [2]). 390

Ps. Asta o ştiu şi eu. De-i aşa, din cei mulţi, alege-ţi unul pe sprinceană; şi din acei puţini aleşi, bobeşte unul, care să fie om de cuvânt.

Cali. Acum am să-l fac, să fie aci.

Ps. Nu te duci? Cu vorbele tale îţi aduci singur întârziere.

Psevdolvs [3]).

El se duse şi tu îmi rămăseşi locului aci, Pseudolus! Acum, ce o să-mi faci, dupăce ţi-ai încântat stăpânul cu vorbe late? 395
Unde-ţi sunt laudele? Tu, care n'ai în tine nici pic de socoteală, ca lumea şi bani nicicât o läscaie şi nici — acum ce am să fac, nu ştiu. Şi nici nu ştii, deunde s'o începi mai întâi, nici spre ce sfârşit sigur să-ţi îndrepţi urzeala intrigii [4]). Dar, 400
precum poetul, când pune mâna pe tăbliţe, caută cu mintea, ce nu-i nicăeri şi totuş găseşte şi din ce eră minciună îl face frate bun cu adevărul, la fel şi eu acum am să mă fac poet: Cele douăzeci mine, care acuma nu sunt nicăeri, am să le gă- 405
sesc totuş. E drept că eu îi spusesem lui încă demainainte că o să-i fac rost de bani şi-am voit să arunc săgeata [5]) în

---

1) *non qui uigilans dormiat.* — 2) *pauci ex multis sunt amici, homini certi qui sient.* — 3) Diverbium *(iambi senarii)*, v. 394-573.

4) *ad detexundam telam.* Metaforă împr. dela arta ţesetoriei.

5) *uolui injicere tragulam. Tragula,* lance gallică, cu care eră înarmată şi cavaleria lui Caesar; deci ea eră cunoscută Romanilor încă demainainte.

www.digibuc.ro

unchiaşul nostru, însă acesta, nu ştiu ce fel, a prins de veste dela început.

Dar, să-mi pun strajă gurii şi să tac: Pe stăpân iată-l păşind încoa, pe Simo, împreună cu vecinul său, Callipho. Din mormântul ăsta părăginit am să-mi desgrop eu astăzi cele douăzeci mine, pe care să le dau lui fii-său, stăpâne-meu. Acum, să mă dau de partea asta, deunde să le pot prinde vorbirea.

Simo. Psevdolvs. Callipho.

Simo. De-ar fi să se aleagă acum în Attica, în Athena, un dictator peste cei cari îşi risipesc avutul, ori se ţin de dragoste, nimeni n'ar putea să fie ales înaintea lui fii-meu, cred eu: Astfel, acuma, prin oraş, numai el este în gura tuturor, precum că vrea să-şi desrobească iubita şi caută banii trebuincioşi. Asta mi-o spun şi mie alţii [1]). Nu-i vorbă c'am simţit-o eu demainainte, îmi mirosia mie una ca asta, dar făceam pe n'aude, n'avede.

Ps. (aparte). Bătrânul îl ştie acum pe fii-său [2]). Ni s'au stricat socotelile; ni se încurcă lucrurile [3]). Când voii şi eu s'o pornesc după provizii — de argint, într'acolo calea îmi este închisă acum cu străsnicie. A prins de veste: nici chip de pradă în gura prădătorilor [4]).

Call. Oamenii ăştia, cari duc bârfeala pretutindeni, caşi cei cari li se uită în gură, de-a fi să fie după mine, ar trebui cu toţii spânzuraţi, cei cari bârfesc, de limbă, cei cari stau să-i asculte, de urechi. Căci toate astea, cari ţi-se vântură pela urechi [5]), că fii-tău îndrăgostit umblă să te înşele cu parale, se prea poate ca vorbele astea să fie şi scornituri curate. Dar, de-a fi să fie adevărate, dupăcum sunt moravurile de azi, mai ales, ce lucru de mirare a făcut? Ce noutate mare, dacă un tânăr iubeşte, dacă îşi desrobeşte iubita?

Ps. (aparte). De ispravă unchiaş!

Simo. Nu vreau să facă, ce am făcut şi eu!

---

1) *hoc alii mihi renuntiant.* — 2) *iam illi notust filus* (Ph. Fabia).
3) *occisa est haec res, haeret hoc negotium.* — 4) *nihil est praedae praedatoribus.* — 5) *quae tibi renuntiantur.*

www.digibuc.ro

Call. Dar, astea-s curat vorbe de clacă! Pentrucă nici tu nu trebuiă să faci la fel în tinereţe. Fără prihană se cade să fie părintele, care cere ca fiul său să fie mai curat, decum a fost el însuş. De pildă, tu, cu risipa şi cheltuelile nebuneşti, pe care le ai făcut, ai fi putut îndestula o lume întreagă. Şi mi-te mai minunezi că fiul calcă pe urmele părintelui său [1])?

Ps. ὦ Ζεῦ, Ζεῦ, cât de rari sunt oamenii cu mintea întreagă! Uite, ăla e părinte, aşacum se cade să fie un părinte faţă de fiul său.

Simo. Cine vorbeşte aci? Ăsta e chiar robul meu Pseudolus. Ăsta îmi strică băiatu, tartoru nelegiuiţilor! El e călăuzitorul, el îi e îndrumătorul, pe el ard eu de dorinţă, să-l răstignesc pe cruce.

Call. Dar, asta-i chiar nesocotinţă curată, să-ţi dai mânia pe faţă. Când mai cuminte este, să te duci spre el cu vorbe blânde şi să cauţi, să afli, de sunt, sau nu, adevărate, cele ce ţi se tot spun! Un suflet cuminte, într'o afacere nenorocită, aduce nenorocirea la jumătate [2]).

Simo. Am să te ascult.

Ps. (aparte). Vin spre tine, Pseudolus. Pregăteşte-ţi cuvântarea impotriva bătrânului. (tare). Mai întâi, salut pe stăpân, dupăcum dreptatea cere; la urmă, ce mai rămâne, mai împart şi la vecini [3]).

Simo. Salutare. Ce mai tura-vura?

Ps. Iacă şi eu peaci, cum mă vezi şi te văd [4])!

Simo. Ia, vezi-i, Callipho, ţinuta, par'c'ar fi un rege.

Call. Văd şi eu că s'a înfipt în faţa ta, bine şi cu îndrăsnelă.

Ps. Robul, care-i fără prihană şi curat la cuget, se cade să stea mândru înaintea stăpânului mai ales [5]).

Call. Sunt unele lucruri, despre care vrem să te cercetăm, pe care, aşa ca prin vis [6]), le ştim şi noi şi le-am auzit de pela alţii.

---

1) *si patrissat filius.*—2) *Bonus animus in mala re dimidiumst malí.*
3) *uicinos impertio.* — 4) *quid agitur? statur hic ad hunc modum.*
5) *potissumum.* La fel *Captivi*, v. 665. — 6) *per nebulam.*

www.digibuc.ro

Simo. Are să te dea acum gata cu vorba, să crezi că nu-ţi vorbeşte Pseudolus, ci Socrates.

Ps. Aşa este. Nu e deazi, decând tu mă dispreţueşti; o simt eu. Înţeleg eu, cât de puţină credinţă am eu la tine. Mă vrei, să fiu om de nimic; cu toate acestea am să-mi fiu om de ispravă.

Simo. Aide, Pseudolus, fă-ţi urechile pâlnie, să-şi poată face loc acolo, unde vreau eu, spusele mele.

Ps. Aide, spune orice vrei, cu toatecă sunt supărat pe tine.

Simo. Tu, un rob, să te mânii pe mine, stăpânul tău?

Ps. Lucrul ăsta ţi-se pare ţie aşa de nemaipomenit?

Simo. Pe Hercle, auzindu-te vorbind astfel, trebuie să mă pună pe gânduri supărarea asta a ta. Te gândeşti poate, în vreun chip oarecare, să-mi dai vreo lovitură, aşacum obişnuesc eu, când te bat. (către Call.). Tu, ce părere ai?

Call. Pe Polux, socot că are dece să fie mâniat, când cinstea lui e aşa de puţin preţuită în ochii tăi!

Simo. N'are decât; să fie mâniat. M'oiu păzi şi eu, să nu-mi facă vreun rău. Dar, ia ascultă? Ce zici despre ce te întreb eu?

Ps. Dacă vrei ceva, întreabă-mă. Ce-oiu şti [1]), să le iei drept spuse de oracolul dela Delphi.

Simo. Atunci, fii cu luare aminte şi sileşte-te, să nu-ţi uiţi de cele făgăduite. Ce zici? Ştii că fii-meu e îndrăgostit de o oarecare cântăreaţă din flaut?

Ps. ναὶ γάρ [2]).

Simo. Pe care umblă s'o desrobească?

Ps. καὶ τοῦτο ναὶ γάρ [3])!

Simo. Şi că tu ţi-ai pus în gând [4]), ca prin înşelătorie şi vicleşuguri dibace să şterpeleşti dela mine, cam vreo douăzeci mine?

Ps. Dela tine să şterpelesc eu?

Simo. Da. Şi pe care să le dai lui fii-meu, ca să-şi poată desrobi iubita? Mărturiseşte, spune că şi asta καὶ τοῦτο ναὶ [5])!

---

1) *quod scibo.* — 2) „*Mă, aşa este*". — 3) „*Mă şi asta-i adevărat*"! 4) *paritas (paro).* — 5) „*e tot adevărat*"!

www.digibuc.ro

Ps. καὶ τοῦτο ναί.

Call. El mărturiseşte.

Simo. Spusu-ţi-am eu ţie, Callipho, mai adineaori?

Call. Imi amintesc.

Simo. Pentruce toate astea, odatăce le-ai aflat, mi le-ai ţinut ascunse? Pentruce nu le-am ştiut şi eu?

Ps. Să-ţi spun, pentrucă nu voiam să dau prin mine o pildă rea, ca un rob să-şi pârască un stăpân la celălalt stăpân.

Simo. Să nu-l reped eu val vârtej, tocmai la roata morii!

Call. Intrucât s'a greşit el, Simo?

Simo. Ba, foarte mult.

Ps. Dă-mi pace. Am şi eu atâta pricepere, Callipho, ca să îmi apăr interesele; că doar păcatele ale mele sunt. (către Simo). Acum, fii cu luare aminte, să ştii, pentruce nu te-am împărtăşit şi pe tine despre dragostea fiului tău: Dacă o făceam, ştiam [1]) că moara de măcinat mă adăsta, cu siguranţă.

Simo. Şi fiindcă le tăceai în tine, nu ştiai tu [2]) că odată şi odată tot la învârtitul morii o nimereai?

Ps. Ştiam.

Simo. Atunci, pentruce nu mi-ai spus?

Ps. Pentrucă, ce spun eu, erà o pedeapsă sigură; ce spui tu, erà ceva mai îndepărtat. Una erà o primejdie de neînlăturat, cealaltă o amânare, ceva mai târziu.

Simo. Şi acum, care vi-e gândul? Pentrucă, dela mine, de azi încolo, nici pomeneală, să puteţi şterpeli banii, devremece am prins de veste. Şi, ca să nu vă dea nimeni niciun ban, chiar am s'o spun la toată lumea, în gura mare.

Ps. Pe Polux, nici gând să cerşesc vreun ban de aiurea, câtă vreme mi-te am pe tine sănătos şi'n viaţă. Tu, pe Hercle, o să-mi dai banii, dela tine am să-i iau eu, de bună seamă!

Simo. Tu, să-i iei dela mine?

Ps. Şi încă vârtos!

Simo. Pe Hercle, să mă chiorăşti de-un ochiu, de ţi-oiu da.

Ps. O să-i dai. Ţi-o şi spun, să te poţi păzi.

---

1) *scibam.* — 2) *non a me scibas.*

www.digibuc.ro

Call. Pe Polux, dacă o să isbuteşti, ştiu şi eu c'ai să faci un lucru minunat şi mare.

Ps. Am să-o fac.

Simo. Şi dacă n'ai să-i poţi şterpeli?

Ps. Să mă snopeşti în nuele. Dar dacă am să-i şterpelesc?

Simo. Iţi dau mărturie pe Juppiter că n'o să păţeşti nimic.

Ps. Vezi, să nu-ţi uiţi.

Simo. Să nu mă ştiu eu păzi, când mi s'au spus lucrurile pe faţă?

Ps. Ţi-o spun curat, să te păzeşti. Ţi-o spun, m'ascultă, să te păzeşti; păzeşte-te. Uite, cu mâinile astea ale tale, o să-mi dai tu astăzi banii.

Call. Pe Polux, afurisit muritor, dacă şi-o ţine cuvântul!

Ps. Mă robesc ţie pe toată viaţa, dacă n'am s'o fac.

Simo. Iată, o vorbă mare şi prietenoasă: caşicum n'ai mai fi acum robul meu!

Ps. Ba încă vrei să mai spun una, să vă fie şi mai mare mirarea?

Call. Pe Hercle, vreau să te aud, pentrucă te ascult cu plăcere.

Simo. Aide, pentrucă şi eu îţi ascult vorbirea cu destulă plăcere.

Ps. Mai nainte de a da bătălia asta, am să dau mai întâi chiar o altă bătălie, strălucită şi vrednică de amintire.

Simo. Ce bătălie?

Ps. Ia, dela codoşul ăsta, vecin cu tine, prin înşelătorie şi vicleşuguri dibace, pe cântăreaţa aceea, după care se prăpădeşte fii-tău, am s'o şterpelesc frumos, înşelându-l pe codoş.

Simo. Ce este?

Ps. Şi asta am s'o fac chiar astăzi, până în seară.

Simo. Dacă cu adevărat o să faci una ca asta, dupăcum spui, ai să întreci în bărbăţie pe regele Agathocles [1]). Dar, dacă n'ai s'o faci, să n'avem vorbă, de te-oiu ţintui la moară!

Ps. Şi nu numai pentru o singură zi, ci, pe Hercle, pen-

1) Agathocles, regele Siciliei. Menţiune şi în *Mostellaria*, v. 775.

www.digibuc.ro

tru toate, pe câte le-aş mai avea de trăit. Insă, dacă am să isbutesc, ai să-mi dai banii, pe cari să-i dau pe dată codoşului, fără supărare din partea ta?

Call. Pseudolus cere un lucru drept. „Voiu da", spune.

Simo. Dar, ştii însă ce mi-se năzări mie prin minte? Dacă ăştia s'au învoit între ei, Callipho şi prin bună înţelegere au ţesut viclenia, să mă înşele cu bani?

Ps. Cine ar fi mai neruşinat ca mine, dacă aş îndrăsni, să fac o aşa faptă urîtă? Ascultă-mă însă, Simo: Dacă ne-am fost înţeleşi amândoi [1]), ori de-am pus la cale vreun sfat, sau despre lucrul acesta de-am făcut vreun legământ între noi, să-mi scrii tot spatele cu condeiu de nuea de ulm, aşacum în carte se scriu slovele, cu pană de trestie.

Simo. Atunci, rămâne la voia ta începutul jocurilor [2]), când vei crede de cuviinţă.

Ps. Dă-mi pe ziua deazi ajutorul ţtău, Callipho, rogu-te; lasă la oparte orice altă grije.

Call. Dar, încă de ieri, luasem hotărîrea, să mă duc la ţară!

Ps. Schimbă-ţi şi tu acum gândul ăsta.

Call. Ca să-ţi fac gustul, acum chiar că n'am să mă mai duc la ţară; dorinţă am să privesc şi eu la jocurile tale, Pseudolus. Şi dacă voiu vedea că ăsta n'o să-ţi dea banii, pe cari ţi-a făgăduit, am să ţi-i dau mai degrabă eu, decât să rămână făgădueala neîmplinită.

Simo. Vorba înapoi n'am să mi-o iau.

Ps. Pentrucă, pe Polux, de n'o să-i dai, am să ţi-i cer întruna şi în gura mare. Aide, căraţi-vă acum înăuntru deaci şi daţi-mi acum şi mie rândul pentru înşelătoria mea.

Call. Aşa să fie. Facă-se voia ta!

Ps. Vreau însă să nu te mişti afară din casă.

Call. Fireşte, devremece îţi dau ajutorul meu —

Simo. Eu unul mă reped până în for. Acum sunt şi eu înapoi.

---

1) *sumu' compecti* (p. *compacti*, dela *compaciscor*).

2) *indice ludos*. Simo asemue înşelătoria pusă la cale de Pseudolus cu jocurile publice, care se anunţau de mainainte.

www.digibuc.ro

Ps. Să mi-te înapoiezi îndată.

(Către public). Bănuială am acum că voi bănuiţi [1]), că întru aceea m'am apucat eu să făgăduesc aşa lucruri mari, ca să vă încânt pe voi cu vorba, să-mi pot duce la bun sfârşit povestea de faţă, şi că nici pomeneală n'a fi, să pot înfăptui, ce spusesem că o să fac. Făgădueala am să mi-o ţin. Că-i lucru neîndoios, după câte ştiu, ce fel am să înfăptuesc lucrul acesta, bine încă nu ştiu, decât c'aşa va să fie. Pentrucă, cel care se înfăţişează pe scenă, într'o situaţie nouă, se cade s'aducă şi ceva născocire nouă; şi dacă aceasta n'o poate face, să lase locul altuia, mai priceput, s'o facă.

Vreau acum să mă duc puţin deaci, în casă, pănăce îmi adun în minte înşelătoria. * * voiu ieşi afară, de zăbovit, n'am să vă zăbovesc. In răstimp, flautistul o să vă desfăteze aci [2]).

ACTVL AL II-lea.

Psevdolvs [3]).

Pe Juppiter, ce pun la cale, cum îmi mai ies toate, în mod plăcut şi fericit! Şi'n sufletul meu nici gând să mai fie ceva, de care m'aş putea îndoi, ori teme. Pentrucă e prostie curată să încredinţezi unei minţi sfioase o faptă mare; şi apoi lucrurile sunt toate aşa, cum ţi-le croeşti, cum ţi-le preţueşti singur. Deaceea şi eu în mintea mea

aşa mi-am pregătit mai întâi mijloacele,

îndoite, întreite înşelătorii, vicleşuguri, ca, oriunde aş da ochii cu duşmanul, — tare pe virtutea strămoşilor mei [4]), ca să zic aşa, pe iscusinţa şi-a mea răutate vicleană — să-i răpun cu

1) *suspicio suspicarier.* — 2) *tibicen uos interibi hic delectauerit.* Pauza unui act e împlinită aci de cântecul flautistului, care acompania pe scenă cântecul artiştilor. Detaliu interesant. V. şi *Stichus*, v. 715-725. De obiceiu ea erà împlinită de o scenă de umplutură. V. *Curculio*, v. 461. — 3) Canticum, v. 547-603. — 4) Cuvinte bombastice, spuse cu îngâmfare de sine, pentrucă sclavii, neavând strămoşi, nu puteau vorbi de ei.

www.digibuc.ro

uşurinţă, pentru ca mai uşor să-i pot despuia pe protivnicii mei, prin ale mele viclenii.

Acum, pe acest duşmam al meu şi deopotrivă comun al vostru al tuturora, pe Ballio, am să-l bombardez [1]) cum tre- 585
buie. Daţi-mi însă şi voi numai puţină luare aminte. Casa asta întărită vreau s'o încing cu un zid, ca să-o cuceresc astăzi. Am să-mi aduc încoa legiunile şi dacă isbutesc s'o cuceresc, voiu pregăti un drum uşor cetăţenilor mei. Apoi, fără zăbavă, am să-mi pornesc oştirea împotriva acestei cetăţi bătrâne: deunde am să mă încarc de pradă şi pe mine şi pe tovarăşii mei, iar pe vrăşmaşi să mi-i umplu de teamă, să-o ia la fugă, să mă ştie ce viţă de viteaz sunt [2]), Aşa-i plămădeala mea: Ur- 590
sit am fost să săvârşesc minunăţii mari, care
să strălucească în urma mea strălucitoare şi îndelungă vreme.

Dar ăsta, pe care-l văd, cine să fie acesta, care, ca un necunoscut, mi-se înfăţişează ochilor mei? Vreau să ştiu, cam ce vrea el cu sabia lui şi să-i fur deaici gândul, pe care îl are.

Harpax. Psevdolvs.

Ha. Acesta este locul şi aici partea oraşului, care mi-au 595
fost arătate de stăpân, aşacum îmi dau eu socoteală cu ochii, după vorba, pe care mi-a spus-o stăpâne-meu [3]), precum că este a şaptea casă din drumul portului, unde locueşte codoşul acela, cărula mi-a poruncit, să-i duc semnul de recunoaştere [4]) şi banii ăştia. Cât aş vrea să mă lămurească cineva, unde locueşte codoşul ăsta Ballio.

Ps. St!
tăcere, tăcere, al meu e, dacă zeii şi oamenii nu mă 600
părăsesc!
De-o altă chibzueală acum nevoie am,
Intâmplarea asta nouă îmi căzu ca din senin.

---

1) *exballistabo.* Cuvânt făurit de Plautus, *ex* † *ballista* (maşină de răsboiu), spre a forma un joc de cuvinte cu *Ballio.*

2) Una din numeroasele metafore militare. V. nota *Persa.* v. 759.

3) *eru' meu'.* — 4) *symbolum.* V. nota *Poenulus*, v. 957.

www.digibuc.ro

Asta să-mi fie acum grija; toate acelea, pe care mainainte începusem a le frământa în minte, le dau acum de o parte. Pe Polux, am să mi-l joc frumuşel pe degete pe äst musafir, trimis ostăşesc.

Ha. [1]). Am să bat la uşe, să chem din casă pe careva afară.

Ps. Oricine-ei fi, vreau, să-ţi iau osteneala de a mai bate la uşe, pentrucă am păşit încoa afară ca apărător şi patron al acestor uşi.

Ha. Tu eşti Ballio?

Ps. Ba, eu sunt, Sub-Ballio.

Ha. Ce vorbă mai e şi asta?

Ps. Eu sunt economul, mai marele peste ale hranei, cel care îngrijeşte de ale casei [2]).

Ha. Intendentul casei [3]), cam aşa ar cam veni vorba.

Ps. Ba, eu dau porunci şi intendentului.

Ha. Ce eşti tu, rob, sau om liber?

Ps. Deocamdată, sunt tot rob.

Ha. Aşa se şi vede, că nu pari să ai mutra de om liber.

Ps. Nu prea obişnueşti, se vede, să te vezi pe tine, când spui nărozii altuia?

Ha. (aparte). Omul ästa, pare-mi-se, să fie necurat la suflet.

Ps. (aparte). Zeii mă au în sfânta lor pază şi mă iubesc, pentrucă ästa e nicovală curată: am să făuresc astăzi multe smecherii.

Ha. (aparte). Ce şi-o fi vorbind el singur? *Ps.* Ce zici tinere?

Ha. Ce este?

Ps. Eşti tu, sau nu eşti dinspre partea acelui ostaş Macedonean [4]), robul aceluia, care a cumpărat dela noi [5]) o femeie

---

1) Deaici *canticum* se schimbă în recitativ *(trochaici septenarii)*, v. 604-766. — 2) *condus, promus sum, procurator peni.* Ce însărcinare avea *procurator*, se lămureşte la v. 627.

3) *Atriensis. Atriensis* erà la oraş ceeace erà *Vilicus* (vechilul) la ţară (Olympio, în *Casina):* un fel de intendent al casei şi al intereselor stăpânului. (V. *Asinaria*, v. 420-450; *Poenulus*, v. 1283). Din cele ce urmează, ar rezulta că *Procurator* erà mai mare peste aceşti doi.

4) *ab illo militi Macedonio.* — 5) *qui a nobis est mercatus.*

www.digibuc.ro

şi a dat stăpânului meu, codoşul, cincisprezece mine de argint şi mai datorează cinci?

Ha. Sunt. Dar unde pustiu m'ai cunoscut, unde m'ai mai văzut, sau ai legat cumva vorbă cu mine? Că eu, de bună seamă, prin Athena, până astăzi, încă n'am mai călcat şi nici pe tine, până în ziua asta, nu te-am mai văzut cu ochii.

Ps. Că te cunosc, iată deunde. De pildă atunci, când a plecat ostaşul, ziua deazi a fost sorocită pentru bani, când urma să ni-i trimită şi până acum încă nu i-a trimis.

Ha. Ba, i-a trimis.

Ps. Adusu-i-ai tu? *Ha.* Chiar eu. *Ps.* Dece mai stai şi nu mi-i dai?

Ha. Să ţi-i dau ţie?

Ps. Mie, pe Hercle, fireşte, ca unuia, care mă îngrijesc de afacerile băneşti ale lui Ballio: primesc banii, fac cheltuelile şi plătesc la cei cari trebuie.

Ha. Pe Hercle, zău, chiar de ai fi vistiernicul lui Juppiter cel prea mărit şi încă nu ţi-aş încredinţa nicio lăscaie, în ruptu capului.

Ps. Cât ai clipi din ochi [1]), afacerea e caşi încheiată.

Ha. Ba, mai bine, să-mi păzesc eu punga, strâns legată.

Ps. Vai de capul tău! Mi-te găsişi acuma tu, care să-mi feşteleşti obrazul [2]), când alţii îmi încredinţează de şasesute ori atâţi bani şi fără nicio chezăşie.

Ha. Se prea poate ca alţii să găsească cu cale aşa şi eu să n'am încredere în tine.

Ps. Caşicum ai avea aerul să spui că eu aş umbla, să-ţi fur banii!

Ha. Chiar aşa. Caşicum tu ai spune-o şi eu m'aş teme. Dar, care ţi-e numele?

Ps. (aparte). Codoşul are un rob, cu numele Surus. Am să spun că eu sunt. (tare). Sunt Surus.

Ha. Surus?

Ps. Asta mi-e numele [3]).

---

1) *dum tu sternuas. Sternuo* = a strănuta. — 2) *qui furcilles fidem.*
3) Compară cu scena din *Asinaria*, 380-502.

www.digibuc.ro

Ha. Prea lungim vorba. Dacă stăpânu-ţi ţi-e acasă [1]), dece nu-l chemi afară, să-mi împlinesc treaba, pentru care am fost mânat încoa?

Ps. Oricine-ai fi, l-aş chema afară, dacă ar fi înăuntru. Insă, dacă a fi să mi-i dai mie, afacerea s'ar încheia mai bine decum i-ai fi dat lui însuş.

Ha. Dar, ştii însă ce? Stăpânu m'a mânat, să dau banii în mâini sigure, iar nu să-i pierd. Pentrucă te văd eu prea bine, cât te-ai aprins de ciudă, că nu-ţi poţi înfige ghiarele în ei! Eu, la nimeni altul n'am să-i încredinţez banii decât lui Ballio însuş.

Ps. Dar, el e acum în treburi: Are o pricină la judecătorie.

Ha. Zeii i-or şti de ştire: Atunci şi eu am să mă înapoiez, când mi-oiu da cu gândul c'are să fie el acasă. Tu, ţine scrisoarea asta şi dă-i-o lui. Pentrucă în ea este semnul învoit între stăpânul meu şi al tău, cu privire la femeie.

Ps. Ştiu chestia: Stăpâne-tău spunea, să fie trimisă femeia cu acela, care va aduce încoa, la noi, banii şi chipul său săpat în ceară. Pentrucă el ne-a lăsat şi nouă unul la fel.

Ha. Ştii toate pe dea'ntregul lor!

Ps. Ce, eu să nu le ştiu?

Ha. Să-i dai aşadar semnul ăsta.

Ps. Bine. Dar, tu, cum te numeşti? *Ha.* Harpax *Ps.* Cară-te de-aci, Harpax, nu-mi placi. Pe Hercle, deacum nici pomeneală c'o să mai poţi intra la noi în casă, să nu ne faci vreo şterpeleală [2]).

Ha. Obişnuesc să-mi smulg duşmanul viu din şir, deaceea mi s'a dat numele ăsta.

Ps. Pe Polux, mai degrabă pare-mi-se că şterpeleşti vasele de aramă deprin case.

Ha. Nu este aşa. Dar, ştii ce te rog, Surus?

Ps. Am să ştiu, de-mi ei spune.

Ha. Eu sunt tras, afară de poarta oraşului, la cârciuma a treia la rând, la mătuşa aceea, grasă cât o butie şi abia ţinându-se pe picioare, la Chrysidis.

1) *eru' si tuo' domi est.* — 2) *ni quid ἁρπαξ feceris.*

www.digibuc.ro

Ps. Şi acum, ce vrei?

Ha. Deacolo să mă chemi, când ţi-a veni stăpânu.

Ps. La poruncă, foarte bine!

Ha. Pentrucă, cum am sosit ostenit de drum [1]), vreau să-mi îngrijesc de sănătate.

Ps. Înţelept lucru şi hotărîrea ta îmi place. Dar, ia seama, să nu mă faci, să umblu după tine, când va fi, să te caut.

Ha. Cum mănânc, mă şi dau somnului.

Ps. Sănătos lucru, cred.

Ha. Mai vrei ceva?

Ps. Să te duci, să te culci.

Ha. Mă duc. —

Ps. Dar, ştii ce, Harpax?
Să pui să te oblojească. Ai să te simţi bine, dacă înăduşeşti.

Psevdolvs [2]).

O, zei nemuritori, omul acela, cu sosirea lui, m'a mântuit. Venirea lui m'a scos din rătăcire pe drumul cel bun. Pentrucă însăş zeiţa Norocului sorocit n'ar fi putut să-mi vină mai la vreme potrivită în cale, decum îmi pică scrisoarea asta, tocmai la ţanc. Un adevărat corn plin de bogăţii, unde se află tot ce vreau: Înşelătorie, viclenie, prefăcătorie, bani, iubita stăpânului îndrăgostit. Acuma şi eu, cu o aşa bogată simţire [3]), chiar că mă pot mândri: Ce fel şi cum trebuia să-i suflu codoşului femeiuşca, le aveam pe toate ticluite, bine înşiruite, în minte, chibzuite şi bine cântărite, aşacum o voiesem; însă, de fapt, lucrurile stau astfel: Înţelepciunea a o sută bărbaţi înţelepţi nu preţueşte cât zeiţa asta a Norocului şi lucrul acesta este adevărat: Că pe cine l-a încăput odată norocul, acela pare mai grozav ca alţii şi deaci cu toţii îl socotim drept om deştept. Aflăm că i-a ieşit ceva din plin, îl şi socotim drept un om priceput, la fel cum îl socotim drept prost pe acela, căruia îi ies lucrurile pe dos. Ca nişte proşti ce suntem nu

1) *lassus de uia* (Aiurea: *e navi, Amph.* 329).
2) Diverbium *(iambi senarii)* v. 767-904. — 3) *copi pectore.*

www.digibuc.ro

ne dăm bine seama, cât ne înşelăm, când năzuim, să avem ce dorim aşa de mult, caşicum am putea şti de mainainte, ce ar fi în lucrul dorit. Lăsăm din mână lucrul sigur şi alergăm după închipuiri şi în mijlocul grijilor şi al durerilor noastre, se întâmplă ca moartea să vină pe neaşteptate [1]). 685

Dar, am făcut prea multă filosofie. Mă întinsei prea mult la vorbă! O, zei nemuritori! Nici cu aur nu s'ar putea plăti îndeajuns minciuna, pe care o scornii mai adineaori, când spusei că sunt omul codoşului. Acum, cu scrisoarea asta, am să-mi înşel trei deodată, pe stăpâne-meu, pe codoş şi pe cel care-mi dădu scrisoarea asta. De minune! La un gând, iată că mi-se întâmplă un alt lucru, pe care-l doream. Imi pică şi Calidorus; aduce cu sine pe un nu ştiu cine. 690

Calidorvs. Charinvs. Psevdolvs.

Cali. Dulceaţa şi amărăciunea povestitu-ţi-le-am pe toate: Imi ştii iubirea, îmi ştii chinul, îmi cunoşti sărăcia. 695

Ch. Le am pe toate în minte. Asta numai fă-mă să ştiu [2]), ce vrei, să fac eu.

Cali. Când ţi-am vorbit despre toate astea, vrei să ştii, dacă ştii şi despre semnul de recunoaştere [3]).

Ch. Le ştiu pe toate, îţi spun. Acuma tu, ce vrei să fac, fă-mă s'o ştiu.

Cali. Pseudolus mi-a poruncit aşa, să-i aduc un om de inimă, un binevoitor.

Ch. Ii împlinişi de minune porunca; pentrucă aduci cu tine un prieten şi un binevoitor. Dar Pseudolus ăsta al tău, pentru mine e un necunoscut.

Cali. E un papugiu nevoie mare; pentru mine este εὑρετής al meu [4]). El mi-a spus c'o să înfăptuească astea, pe care ţi-le spusei şi eu ţie. 700

---

1) *quasi quid in rem sit possimus noscere.*
certa mittimus dum incerta petimus; atque hoc euenit
in labore atque in dolore, ut mors obrepat interim.
Compară, Horatii *carm. Ode* I, 4, 11.

2) *fac sciam.* — 3) Text nesigur. — 4) *Mântuitorul.*

www.digibuc.ro

Ps. (aparte). Am să-l strig cu ifos mare.

Cali. Ce voce răsună?

Ps. Io! io, pe tine, stăpâne [1]), pe tine, pe tine, care dai porunci lui Pseudolus, te caut eu, să-ţi dau de treiori o întreită bucurie, trei bucurii sub trei feţe deosebite, trei fericiri, dobândite prin trei meşteşuguri dibace, de treiori câştigate prin răutate, prin înşelătorie şi viclenie [2]); în scrisoarea asta pecetluită, câtu-i ea de micuţă, ţi le-am adus.

Cali. Iată-ne omul.

Ch. Spânzuratul, ce vorbe umflate de tragedie pe el!

Ps. Păşeşte încoa, aşacum fac şi eu, ridică cu curaj braţul în sus, spre salutare [3]).

Cali. Ia spune, Pseudolus, cu care din două, cu Nădejdea, ori cu Salutarea, să te salut?

Ps. Ba, cu amândouă.

Ch. Cu amândouă, fii salutat. Dar, ce s'a întâmplat?

Ps. Dece te temi?

Cali. Ţi l-am adus. *Ps.* Ce, adus? *Cali.* A venit cu mine [4]), vrusei să spun.

Ps. Cine-i? *Cali.* Charinus. *Ps.* Bravo! Acum chiar χάριν τούτῳ ποιῷ [5]).

Ch. Porunceşte-mi acum cu încredere, ce trebuie să fac.

Ps. Iţi mulţumesc. Să fii sănătos, Charinus. Nu vrem să te mai supărăm.

Ch. Voi, să mă supăraţi? Pentru mine nicio supărare.

Ps. De-i aşa, atunci, rămâi.

Cali. Ce-i asta?

Ps. Scrisoarea asta şi un semn de recunoaştere îmi picară în mână mai adineaori.

Cali. Un semn de recunoaştere? Ce semn?

---

1) *Io te, te, turanne. Io,* strigătul Bacchantelor; al mulţimii, în triumfuri. *Turanne,* p. *tyranne (tyrannus).*

2) *partas per malitiam, per dolum...* — 3) V. nota *Mercator,* v. 880.

4) *attuli, adduxi. Affero,* se referă la lucruri neînsufleţite, *adduco,* la oameni, *(apporter* şi *amener,* în fr.). — 5) Charinus... χάριν (χάρις) = *gratia,* plăcut: *Unui Charinus îi dau lucruri plăcute,*

www.digibuc.ro

Ps. Care a fost adus mai acum din partea ostaşului. Pe robul acestuia, care îl aducea, împreună cu cinci mine argint, cu care urma să-ţi ia iubita deaici, l-am tras frumos pe sfoară.

Call. Ce fel?

Ps. Comedia se joacă pentru public: Cari au fost aici de faţă o ştiu; vouă am să vi-o povestesc la urmă [1]).

Call. Şi acum ce facem?

Ps. O să-ţi îmbrăţişezi astăzi iubita, slobozită din robie.

Call. Eu?

Ps. Chiar tu, ăsta însuţi, îţi spun, dacă bineînţeles capul ăsta îmi trăeşte şi numai dacă şi voi îmi faceţi repede rost de un om.

Ch. Ce fel să fie?

Ps. Rău, şiret, priceput, care, odată ce a prins bine un lucru, să se bizue apoi numai pe sine, la ce trebuie să facă; şi mai ales să fie unul, din cei cari nu prea au fost văzuţi peaici.

Ch. Dacă e rob, au, strică ceva cu asta?

Ps. Ba, îl vreau cu mult mai bine aşa, decât om slobod.

Ch. Cred să-ţi pot aduce pe unul, şiret şi priceput, care îmi pică chiar azi din Carystos dela tata şi care încă n'a păşit din casă afară şi prin Athena n'a mai călcat cu piciorul până astăzi.

Ps. Mă ajuţi de minune. Dar mai e nevoie de găsit cinci mine, cu împrumut, pe care le voiu da înapoi astăzi, pentrucă mi-le datorează tatăl ăstuia.

Ch. Ţi le-oiu da eu, să nu le mai cauţi aiurea.

Ps. O, prieten, care-mi sosesţi în ceasul cel bun! Şi îmi mai trebuie o chlamydă, o sabie scurtă şi o pălărie.

Ch. Şi pe astea am să ţi-le dau tot eu.

Ps. O, zei nemuritori! Acesta nu-i pentru mine numai Charinus, cel binevoitor, ci un adevărat zeu al belşugului. Dar, ăst rob al tău, care ţi-a sosit din Carystos, miroase el a ceva isteţime [2])?

1) V. şi *Poenulus*, v. 550-554. — 2) *ecquid sapit?* Joc de cuvinte asupra înţelesului robului *sapio: A mirosi*, dar şi: *a fi deştept*,

www.digibuc.ro

Ch. Caşi ţapul la supţiori [1]).

Ps. E neapărată nevoie, să aibă o tunică cu mâneci lungi. Dar, individul ăsta, are el ceva oţet în piept?

Ch. Şi încă mai oţetos nici că se mai poate [2]).

Ps. Şi, dacă nevoia va fi, să dea din el şi lucruri dulci, are el şi dealdeastea?

Ch. Mă mai întrebi? Vin de myrth, vin de struguri ruginiţi la soare, must fiert, pastă de struguri şi alte dulciuri de felul acesta; ba încă şi-a şi pus în gând, să-şi deschidă o dughiană, cu de toate [3]).

Ps. De minune! Mă înţepi cu haz, Charinus, cu chiar glumele mele. Dar, ce nume, să-i spun că are robul ăsta al tău?

Ch. Simia.

Ps. Se pricepe el să iasă cu bine din încurcătură?

Ch. Sfârlează să fie şi încă n'ar fi mai iute.

Ps. Are el ceva iscusinţă?

Ch. La rele, n'are pereche.

Ps. Dar când se vede strâns cu uşa?

Ch. E caşi ţiparul: Ţi-se furişează printre degete.

Ps. Dar despre partea înţelepciunii?

Ch. Legile poporului şi încă nu sunt pe atât de înţelepte.

Ps. E un om şi jumătate, după câte te aud eu spunându-mi-le.

Ch. Ba încă, de-ai mai şti! Cum te-a ochit, se şi porneşte, să-ţi ghicească, tot ce-ai avea pe inimă. Dar, tu, ce gând ai?

Ps. Să-ţi spun. Dupăce am să-l îmbrac, vreau ca el să se dea drept robul ostaşului. Să ducă codoşului semnul acesta de recunoaştere, împreună cu cinci mine de argint, să ia femeia dela codoş: Iată-ţi toată povestea! Despre ce va mai fi, ce fel are să facă, am să i-le spun lui.

Cali. Atunci, de-i aşa, dece mai stăm?

---

1) *hircum ab alis.* — 2) *ecquid habet aceti in pectore?... atque acidissumi.* — *Acetum* = oţet, în înţelesul de om iute, desgheţat, ironic. V. Horatius: *Italum acetum.* — 3) *pantopolium* (dela παντοπώλιον = prăvălie, unde se vând de toate; un fel de bazar).

www.digibuc.ro

Ps. Pe individ, împodobit cu toate podoabele, să mi-l aduceţi la mine, la bancherul Aeschinum. Dar, zoriţi-vă.

Cali. O să fim la el înaintea ta.

Ps. Pleçaţi, aşadar, mai repede.

Indoeala şi nedumerirea, ce-mi stăpâneau mai acum sufletul, deacum s'au lămurit; deacum mi s'a limpezit mintea; deacum calea mi-e deschisă: Subt aşa steaguri am să-mi duc legiunile mele, în ordine, într'un ceas bun, cu zeii înainte [1]), după dorinţa inimii. Am adânca credinţă c'o să-mi pot nimici duşmanii.

Acum, mă duc în for, să mi-l dichisesc pe Simia, să ştie ce-o să facă, să nu-şi piardă cumva firea, să poată duce cu pricepere la un bun sfârşit înşelătoria asta. Insuş cetatea asta desfrânată [2]) am să fac, să fie cucerită.

ACTVL AL III-lea.

Pver [3]).

Pe robul tânăr, pe care zeii l-au hărăzit cu robia la codoş, dacă îi mai pun pe deasupra şi uriţenie, fireşte că atunci, pecât îmi pot da şi eu bine seama, în mintea mea, îl mai dăruesc şi cu o mare nenorocire şi amărăciuni destule. Aşa-i şi cu robia asta a mea, în care nenorociri de tot felul şi mari şi mici, se tot aţin de capul meu: că n'am şi eu norocul, să-mi pot găsi vreun îndrăgostit, care să mă îndrăgească, să-mi fiu şi eu îngrijit ceva mai ca lumea.

Astăzi este ziua de naştere a codoşului nostru: Ne-a ameninţat pe toţi, dela mic la mare, cine nu-i va aduce astăzi un dar, o să fie pedepsit cu spânzurătoarea grea. Acum, pe Hercle, de ştiu, cum am să-mi descurc treburile. Şi nici c'aş putea treaba aia, pe care obişnuesc s'o facă cei cari pot.

1) *aui sinistra, auspicio liquido* — 2) *oppidum lenonium*, casa lui Ballio, pe care o asemue cu o cetate.

3) Scenă de umplutură. V. nota din *Curculio*, v. 463.

www.digibuc.ro

Acum, dacă nu-i trimit astăzi codoşului darul, mâine am să fac cunoştiinţă cu piua [1]). Vai, pentru treaba aceea sunt încă aşa de micuţ! Şi, pe Polux, ce grozav mă mai tem acum de nenorocire, ca un nenorocit ce sunt [2]), dacă a fi să dau peste vreunul, să-i fie mâna mai grea. Deşi treaba aia se spune că se face cu dureri mari, pare-mi-se, să pot şi eu strânge din dinţi, într'un chip oarecare [3])

Dar, să-mi străjuesc gura şi vorba, că stăpânul, iată-l, se reîntoarce spre casă şi aduce cu sine un bucătar.

Ballio. Cocvs. Pver.

Ba. Cine pomeneşte de piaţa bucătarilor, nu ştie ce spune, pentrucă aceea nu e piaţă de bucătari, ci curat piaţă de hoţi. Să mă fi jurat să umblu după un bucătar mai rău şi tot n'aş fi putut da peste unul, aşacum am dat acum, mai vorbă lungă [4]), mai lăudăros, mai nesărat, mai papă lapte. Intru aceea şi moartea n'a binevoit, să-l ia pe cealaltă lume, să fie unul aci, care să pregătească cina la cei morţi, pentrucă numai ăsta singur e în stare, să le pregătească mâncările, ca să le placă.

Co. Dacă mă socoteai în felul ăsta, precum spui, la ce mă mai tocmeai?

Ba. De nevoie: Nu erà un altul. Dar şi tu, dacă-mi erai bucătarul cel mai presus, faţă de alţii, dece îmi rămăseşi în piaţă?

Co. Să te lămuresc: C'am ajuns un bucătar cam ocolit, pricina stă în sgârcenia oamenilor, iar nicidecum în nepriceperea mea.

Ba. Ce vrei să spui cu asta?

Co. Să-ţi spun. Când vin să tocmească un bucătar, nimeni nu se uită la acela, care este cel mai bun şi mai scump, ci mai de grabă tocmesc pe cel mai ieftin. Intru aceea rămăsei eu singur astăzi de straje în for. Ceilalţi îşi vând mese-

1) *fructus fullonius.* V. nota *Amphitruo,* v. 294, 317. Arta de a pregăti ştofa. — 2) *male malum metuo miser.*

3) Pasagiu indecent. (Aluzie la pederastie. V. şi *Mostelaria,* v. 230).

4) *multiloquom.*

www.digibuc.ro

ria pentru o drachmă [1]), ca niște nenorociți, pe mine însă nimeni nu e chip, să mă urnească din piață cu mai puțin de un nummus [2]).

Și apoi, eu nu pregătesc cina, ca ceilalți bucătari, cari îmi aduc pe farfurii o întreagă câmpie de verdețuri, cașicum ar avea drept oaspeți boi. Îți pun dinainte verdețuri și ierburile astea le amestecă apoi cu alte verdețuri: Pun, coriandru, mărar, usturoiu, pătrunjel; apoi, macriș, varză, sfeclă, spanac, le supțiază cu o oca de laserpicium [3]), le bate cu muștar de ăla afurisit, că acelora, cari îl freacă, le scoate lacrimi din ochi, fără să mai fie nevoie, să-i freci cu mâna.

Soiul ăsta de oameni, felul cum îți fierb mâncările, cum le pregătesc, nu le pregătesc cu mirodenii, ci cu adevărați strigoi [4]), că rod mațele oamenilor de vii. De bună seamă, deaceea și oamenii de prin părțile astea trăesc o viață așa de scurtă, că n'au de lucru, să-și vâre cu grămada, în stomac, astfel de burueni, de te îngrozesc numai numindu-le, dar mi-te să le și mai mănânci! Burueni, pe care dobitoacele nu le mănâncă, le mănâncă însă oamenii [5]).

Ba. Dar tu? Se vede că te folosești de condimente dumnezeești, cu care ai putea să lungești viața oamenilor, dacă acelora le găsești așa cusururi?

Co. Poți s'o spui cu toată încrederea. Pentrucă, ar putea trăi chiar douăsute ani, cei cari ar gusta din bucatele, pe care le-aș pregăti eu. De pildă, n'am apucat s'așez bine în cratițe

1) *drachumissent.* — 2) Deunde rezultă că *nummus*, la Plautus, avea o valoare mai mare ca drachma grecească; probabil: două drachme = 1, 94 fcs. Vezi nota din *Truculentus*. v. 561.

3) *laserpicium*, sau *silphium*, un fel de plantă umbeliferă, cu rădăcina tonică și excitantă, întrebuințată ca remediu, sau excitant în mâncări. — 4) *strigibus. Strix*, vampir, strigoiu.

5) La început, Românii, în primele timpuri, consumau mai mult legume, nefăcând așa mare întrebuințare de carne. Cu timpul însă, ele fură înlocuite cu carne și înspecial cu carnea de porc, de care se făcea chiar abuz. In comediile lui Plautus, carnea de viței, miel, porc, și pește ocupă un loc însemnat în alimentație (V. nota, *Curculio*, v. 323). Ironia la adresa verdețurilor și a legumelor, ne învederează că ele ieșiseră din modă.

www.digibuc.ro

cocilendrum, sau cepolendrum, ori maccis, sáu sàucaptis [1]), că dela sine ele şi încep să fiarbă, aşa dintr'odată. Astea sunt mirodenii pentru peştii lui Neptunus [2]); pentru dobitoacele de uscat mă folosesc de mirodenii ca, cicimandrum, hapalopsis, sau cataractria [3]).

Ba. Trăsnite-ar Juppiter şi toţi zeii, cu mirodeniile şi cu toate minciunile astea ale tale!

Co. Dă-mi pace, să vorbesc.

Ba. Vorbeşte şi spânzură-te.

Co. Când toate cratiţele fierb, le descoper pe toate: Mirosul îşi ia sborul spre cer, cu picioarele lăsate în jos. Din mirosul ăsta se împărtăşeşte zilnic Juppiter.

Ba. Miros, cu picioarele lăsate în jos?

Co. Mă greşii, fără să vreau.

Ba. Cum?

Co. Cu mâinile lăsate în jos [4]), vrusei să zic.

Ba. Dacă tu nu te duci nicăeri, să pregăteşti mâncările, cum poate Juppiter să se înfrupte din ele?

Co, Se duce şi el nemâncat la culcare.

Ba. Du-te de te spânzură. Pentru treaba asta să-ţi dau eu ţie astăzi un nummus?

Co. Nu zic că nu sunt, pe cinste, bucătarul cel mai scump; dar, pentru plata, ce cer, fac să se vadă, ce pot, acolo, unde sunt tocmit ca bucătar.

Ba. Fireşte, la furat.

Co. Şi tu îţi închipui c'ai putea găsi un bucătar, care să n'aibă ghiare de uliu, ori de vultur [5])?

Ba. La fel cum îţi închipui şi tu c'o să te duci la cineva, să-i pregăteşti mâncarea şi acolo n'o să pregăteşti cina cu ghiarele legate?

(Către un rob). Acuma, în sfârşit, tu, care eşti din ai ca-

1) Cuvinte făurite de Plautus. Unii prin *maccis* înţeleg: *nucuşoară.*

2) Când e vorba să gătească mâncări de peşte. — 3) Cuvinte închipuite — 4) *demissis manibus*, adică *iute.*

5) Bucătarii se bucurau de o proastă reputaţie. V. nota din *Aulularia*, v. 370.

www.digibuc.ro

sei, îţi spun de mai nainte, să te grăbeşti, să pui în casă toate lucrurile sub pază. Să nu-l pierzi cu ochii din ochi [1]): încotro îşi va îndrepta el privirea, într'acolo şi tu să ţi-o îndrepţi pedată pe a ta; de va să păşească undeva, la fel să te ţii şi tu scaiu după el; mâna de şi-ar lungi-o, la fel să ţi-o lungeşti şi tu: dacă pune mâna pe un lucru al său, să-l laşi să şi-l ia; dacă va înhăţa ceva de al nostru, tu să-i aţii calea. Dacă el va merge, mergi şi tu, de va sta loculuí, să te pironeşti şi tu lângă el; de se va ciuci jos, ciuceşte-te şi tu. La fel am să le pun pasnici şi ăstor ajutoare, câte unul de fiecare.

Co. Poţi fi cu sufletul liniştit.

Ba. Rogu-te, învaţă-mă, ce fel aş putea fi cu sufletul liniştit, dacă te aduc pe tine în casă?

Co. Pentrucă, prin fiertura mea, am să te fac astăzi, la fel cum Medea, fierbând în cazan pe bătrânul Pelias, pe care, zice-se, că prin meşteşuguri şi otrăvuri l-ar fi făcut din nou din bătrân tânăr, la fel cum am să te fac şi eu pe tine [2])

Ba. Ei, au, nucumva ei mai fi şi otrăvitor?

Co. Dimpotrivă, pe Polux, sunt mai degrabă un păstrător de oameni.

Ba. Ei, câte parale să mă înveţi şi pe mine numai mâncarea asta?

Co. Care?

Ba. Să te pot păzi, să nu-mi poţi şterpeli nimic.

Co. Dacă mă crezi, un nummus; dacă nu, nici cu o mină. Dar, la cine gândeşti să dai astăzi masa, la prieteni, sau la neprietenii tăi?

Ba. Pe Polux, la prieteni, fireşte.

Co. Dece nu-ţi pofteşti tu mai degrabă neprietenii decât prietenii? Pentrucă am să le dau astăzi oaspeţilor o cină aşa pregătită şi aşa fermecătoare la gust am s'o pregătesc, că cel ce va gusta ce şi ce din ea, am să-l fac, să-şi roadă buricul degetelor [3]).

---

1) *ut huius oculos in oculis habeas tuis.*

2) Povestea de mai târziu a lui Faust.

3) *ut digitos praerodat suos.*

www.digibuc.ro

Ba. De-i aşa, pe Hercle, mai înainte de a da la oaspeţi, să guşti tu mai întâi şi să dai şi ajutoarelor tale, ca să vă roadeţi mâinile voastre hoţomane.

Co. Poate că nu-ţi vine a crede cele ce-ţi spun eu acuma.

Ba. Plicticos să nu-mi fii; îmi baţi cam de mult capul; taci. Iată, acolo, eu locuesc. Mergi înăuntru şi pregăteşte cina. Grăbeşte-te.

Pv. Ba, te poţi chiar aşeza la masă şi pofteşte-ţi şi oaspeţii, mâncarea chiar a şi început să se strice.

Ba. Poftim! Vezi-l şi pe năpârstocul ăsta [1])! Şi ăsta e tot aşa de afurisit, ca orice ajutor de bucătar [2]). Zău, de mai ştiu, ce să păzesc mai întâi, aşa mi-au năpădit hoţii casa şi tartorul lor [3]) cel mare e aci, la doi paşi.

Pentrucă, vecinul dealături, tatăl lui Calidorus, mai adineaori în for m'a sfătuit, cu multă stăruinţă, să mă păzesc de Pseudolus, robul său, să n'am încredere într'însul. Pentrucă el se tot învârteşte astăzi în juru-mi, să-mi şterpelească muierea, dacă va putea. Că s'a legat cu străjnicie faţă de el, îmi mai spuse vecinul, ca să-mi fure prin viclenie pe Phoenicium.

Acum, mă duc înăuntru şi am să dau de ştire la ai casei, să nu cumva să se uite vreunul în gura lui Pseudolus.

ACTVL AL IV-lea.

Psevdolvs. Simia.

Ps. [4]). Dacă cândva zeii nemuritori voit-au să se milostivească de careva, ajutându-l, atunci pe mine şi pe Calidorus şi-au pus ei în gând, să ne mântue, iar pe codoş să-l curăţe depe faţa pământului, când te-au trimis pe tine, pe lume, să-mi fii de ajutor, un om aşa de învăţat şi atât de iscusit! Dar, ce se făcù? Sunt eu în toate minţile, de îndrug toate astea, aşa, ca de unul singur?

---

1) *subolem sis uide!* — 2) *coqui sublingulo.* (*Sublingulus*, dela *sub* † *lingula*, dela *lingo*: a linge, a gusta (bucatele, în cazul de faţă).

3) Pseudolus. — 4) Canticum, v. 905-950.

www.digibuc.ro

Şi-a bătut joc, cred, de mine, zău pe Hercle!
Hoţ pe hoţ, e greu să se păzească!
Pe Polux, de-i aşa, m'am nefericit, dacă a şters-o la sănătoasa şi nici gând să mai pot înfăptui lucrul, pe care l-am pus azi la cale!
Dar, iată, îl văd, drept ca o statuă de nuele! Cu ce ifos îmi vine încoa, cu câtă măreţie îşi mişcă paşii! Ei, te tot căutam cu ochii, că intrasem la grije mare, să nu-ţi fi abătut s'o ştergi.
Simia. Erà s'o fac, nu zic ba.
Ps. Unde mi-te pironiseşi?
Simia. Unde mi-a fost mie pofta.
Ps. Asta o ştiu şi eu prea bine.
Simia. Atunci, dece mà'ntrebi un lucru, pe care îl ştii şi tu?
Ps. Dar, vreau să te sfătuesc.
Simia. Sfătueşte-te pe tine, nu mă sfătui pe mine.
Ps. La adică, prea mă iei cam rău de sus.
Simia. Şi dece asta n'aş face-o,
Când sunt mare general!
Ps. Acum chiar că vreau să facem, sa'mplinim ce-am început.
Simia. Au, mă vezi acum pe mine că mă ţin de alte lucruri?
Ps. De-i aşa, vezi, te grăbeşte.
Simia. Pe'ndelete, că-i mai bine.
Ps. Dar, acuma-e prilejul: Cât el o să-şi doarmă somnul,
tu, 'naintea lui s'o iei.
Simia. La ce graba? Ia-o încet şi teamă n'ai.
Juppiter chiar de ar face,
Să mi-l mâie încoa-acuma [1]),
Orişicine-ar fi acela, trimisului ostaşului,
Nici gând c'ar putea să fie un Harpax mai bun ca mine.
Fii cu sufletu 'mpăcat.
Lucrul, ce l-ai pus la cale,
Implini-voiu, ca să-ţi placă.
Cu minciuni şi viclenie,

1) Este vorba de Harpax, trimisul ostaşului, care se dusese la han, să se odihnească. (V. v. 661-667).

www.digibuc.ro

Groaza am s'o vâr în el,
In trimisul ostăşesc.
Singur să tăgăduească,
Cum c'ar fi cel care este.
Si să spună în gura mare
Cum că el aş fi chiar eu. *Ps.* Să fie cu putinţă ?
Simia. Mă omori cu întrebarea. *Ps.* O, om posnaş !
Simia. De vrei s'o ştii, chiar şi pe tine,
Care-mi eşti dascălul meu,
Te-aş întrece 'n viclenie
Şi în vorbe mincinoase.
Ps. Juppiter să mi-te ţină ! *Simia.* Pentru mine.
Dară, vezi, mă prinde bine aste strae după mine ?
Ps. Foarte bine. *Simia.* Aşa să fie ?
Ps. Atât bine să-ţi dorească zeii cei nemuritori,
Pecât ţi-l doreşti şi tu. Cá, de-a fi să ţi-l cer eu,
Ţi-ar da numai cât meriţi şi apoi nimic mai mult.
Şi nici c'am putut vedea om mai îndrăcit, mai rau.
Simia. Au, mie mi-le spui ?
Ps. Tac.
Şi câte lucruri bune aş da şi ce n'aş face,
De-a fi să duci la bun sfârşit afacerea noastră.
Simia. Nu poţi să taci ? Din ce ştiai, le uiţi apoi pe toate,
De ţi-se spun într'una lucruri, pe care ţi-le ai în minte.
Le ştiu, le am aci în mine toate astea închegate
Şi planul vicleniei l-am rumegat destul.
Ps. De treabă om ! *Simia.* Nu eşti nici tu, cum nu-s nici eu.
Ps. Dar vezi să nu te'ncurci. *Simia.* Şi n'ai să taci ?
Ps. Aşa să mă iubească zeii — *Simia.* Ce n'or să facă :
că iar te-apuci să torni minciuni.
Ps. Cât te iubesc, Simia, pentru astă viclenie, te tem şi
totuş te slăvesc.
Simia. Ce spui, m'am cam deprins şi eu, să dau şi pela alţii :
Pe mine chiar uşor, la gard, n'ai să mă legi.
Ps. Plăcut te voiu primi, acum, de ai să isbuteşti.
Simia. Ha ha ha !

www.digibuc.ro

Ps. Cu-o bună mâncărică, cu vin, pomezi şi alte bunătăţi, udate cu pahare.
Şi va mai fi şi-o damă, plăcută la vedere şi sărutări cu carul.
Simia. Plăcut mă mai primeşti. *Ps.* Ba, de-a fi să isbuteşti, atunci vei spune şi mai mult.
Simia. De n'am să isbutesc, mă poţi atunci cinsti întocmai ca călaul la.... spânzurătoare.
Dar [1]), grăbeşte-te de-mi arată, unde este deschizatura [2]) caselor codoşului. 951
Ps. Asta, a treia.
Simia. St! Taci. Se cască casele. *Ps.* Cred şi eu. Le-a apucat durerea la inimă.
Simia. Da, dece?
Ps. Pentrucă, pe Polux, varsă afară pe codoş în persoană.
Simia. Alá deacolo este? *Ps.* Chiar el în persoană.
Simia. Urîtă arătare! Pseudolus, ia uită-te într'acolo, ce încruciş merge, ca nelumea, par'că ar fi rac curat. 955

Ballio. Psevdolvs. Simia.

Ba. Bucătarul ăsta, pare-mi-se, să fie mai puţin ticălos, de cum mi-l închipueam eu: De pildă, pânáacum nu mi-a şterpelit [3]) decât o cană de turnat vinul şi o cupà [4])
Ps. Ei, tu, acum e prilejul şi timpul nimerit.
Simia. La fel gândesc şi eu.
Ps. Porneşte-o la drum cu viclenie; eu rămân aci, la pândă.
Simia. Numărătoarea am socotit-o bine. Aceasta este a şasea ulicioară [5]), venind dinspre port, în ulicioara asta mi s'a 960
spus să mă abat. A câtea casă mi s'a spus, asta n'o prea ştiu aşa bine.
Ba. Cine-o fi omul ăsta cu chlamyda pe el? Deunde-o fi

1) Aci *canticum* se schimbă în recitativ (*troch. septenarii*). v. 951-997. — 2) *os aedium. Os*, gură deschizatură. Comparaţia se lămureşte mai la vale, la v. 954. — 3) *harpagauit.* — 4) *cyathum et cantharum.* V. nota *Mostellaria*, v. 347 şi *Persa*, v. 772. — 5) *angiportum.* Codoşii locuiau înspre port, să fie în calea strainilor.

www.digibuc.ro

şi pe cine-o fi tot căutând el? După înfăţişare, pare-se, să fie străin şi om din popor [1]).

Simia. Dar, iată unul, care m'ar putea scoate din încurcătură, să-mi spună, ce caut.

Ba. Se îndreaptă chiar spre mine. Deunde păcatele a mai răsărit şi arătarea asta!

Simia. Ei, tu, ăla, care mi-te pironişi locului, cu barba aia de ţap [2]), răspunde-mi, la ce te întreb.

Ba. Ei, au, nu-mi dai mai întâi bunăziua?

Simia. Aşaceva nu prea am de dat.

Ba. Pentrucă, pe Polux, cât dai, atâta ai să iei.

Ps. (aparte). Chiar dintr'un început a pornit-o bine. 970

Simia. In ulicioara asta, cunoşti tu pe un oarecare om, rogu-te?

Ba. Mă cunosc numai pe mine.

Simia. Ce spui tu, puţini oameni o pot face, pentrucă în piaţă abia la al zecelea om de se poate cunoaşte unul cu altu.

Ps. (aparte). Sunt mântuit; a început sa faca filosofie!

Simia. Caut peaci un om rau, din cei certaţi cu legea, nelegiut, din cei ce jură strâmb şi plin de păcate. 975

Ba. (aparte). Pe mine ma cautá, pentrucá acelea sunt poreclele mele. A mai ramas acum să-mi mai spuna şi numele. (tare). Şi care-i este numele omului aceluia?

Simia. Ballio, codoşul.

Ba. (aparte). Nu spusei eu? (tare). Eu însumi sunt, tinere, cel pe care îl cauţi.

Simia. Tu eşti Ballio?

Ba. Chiar eu, fireşte, precum vezi.

Simia. După îmbracaminte, pari a fi din cei ce sfredelesc 980 pereţii [3]).

---

1) *atque ignobilis.* — 2) Costumarea codoşilor erà foarte exagerată. V. *Curculio*, v. 230-233. V. şi *Rudens*. v. 125-127. De obiceiu Plautus descria de mainainte persoanele, ca sa fie uşor recunoscute, când intrau în scenă. D. ex. *Amphitruo*, 142, *Asinaria*, 400, *Menaechmi* (Men. II poartă cu el haina furată), *Mercator*; 639, *Miles glor.* 1176, *Pseudolus*, 1217. — 3) *perfossor parietum.*

www.digibuc.ro

Ba. Şi tu, pare-mi-se, de-a fi să dai cu ochii de mine la întuneric, nu ţi-ai stăpâni mâinile.

Simia. Stăpâne-meu a binevoit, să-ţi spun multă sănătate. Primeşte dela mine scrisoarea asta, pe care mi-a poruncit, să ţi-o dau.

Ba. Cine-i omul ăsta, care ţi-a poruncit?

Ps. (aparte). M'am dus pe copcă! Acuma-i hopul ăl mare! Nu-i ştie numele. Ni-se încurcă iţele.

Ba. Cine zici că mi-a trimis asta?

Simia. Vezi-i chipul. Tu trebue să-mi aminteşti numele lui, să ştiu şi eu că tu eşti chiar Ballio însuş.

Ba. Dă-mi scrisoarea.

Simia. Ţine-o şi recunoaşte semnul.

Ba. Oh, Polymachaeroplagides, chiar el în carne şi'n oase [1]). Cunosc semnul. Ei, se numeşte Polymachaeroplagides.

Simia. Ştiu acum, dupăce ii pomenişi numele, Polymachaeroplagides, ca tu eşti cel cu scrisoarea.

Ba. Ce face?

Simia. Pe Polux, tot ce poate face un om viteaz şi cu adevarat răsboinic. Dar, grăbeşte-te, să citeşti scrisoarea, rogu-te, căci mă zoresc treburile, primeşte-ţi banii şi dă-mi repede femeia. Pentrucă e neapărată nevoie să fiu chiar azi în Sicyon, că de nu, mâine, moartea mă paşte. Aşa-i de aspru la vorbă stapâne-meu.

Ba. Il ştiu eu; nu-mi spui ceva nou.

Simia. Aşadar, grăbeşte-te, de dă citire scrisorii.

Ba. Asta o şi fac, numai de ai să taci.

„Ostaşul [2]) Polymachaeroplagides codoşului Ballio scrisoarea de faţă trimite, scrisă şi pecetluită cu semnul, care între noi a fost învoit odinioară".

Simia. Semnul de recunoaştere se află în scrisoare.

---

1) *purus putus est ipsus. Polymachaeroplagides* = cel care a primit multe lovituri de sabie. — 2) Scrisoarea e citită în *iambi senarii.* E un diverbium, dela v.998-1102. Un exemplu la fel în *Bachides*, v. 997-1075, *Persa.* V. nota. v. 500.

www.digibuc.ro

Ba. Il văd şi-l recunosc semnul, Dar, în scrisoare, nu s'a învrednicit şi el să-mi trimită un salut?

Simia. Aşa-i rândueala ostăşească, Ballio: Salutările le trimite la prieteni cu mâna şi tot cu ea trimite şi părueală la neprieteni. Dar, cum începuşi, urmează mai departe cu cititul, să vezi, ce-ţi povesteşte scrisoarea.

Ba. Ascultă numai.

„Harpax este trimisul meu [1]), cel care vine la tine —".
Tu eşti Harpax ăsta?

Simia. Eu sunt şi chiar ἅρπαξ în persoană [2]).

Ba. „care aduce scrisoarea asta. Primeşte dela el banii; cu el vreau să-mi fie trimisă femeia. La cei vrednici vrednic este să-le trimiţi prin scris salutări: Ţi-aş fi trimis şi ţie, dacă te-aş fi socotit vrednic de ele".

Simia. Ei, acum?

Ba. Să dai banii, să-ţi iei muierea.

Simia. Care din noi e cel cu zăbava?

Ba. Vino atunci cu mine în casă.

Simia. Vin.

Psevdolvs.

Un om mai rău şi mai pornit spre lucruri necurate, pe Polux, nu mi s'a întâmplat, să mai văd vreunul, decum e acest Simia. Am intrat rău la gânduri şi m'a cuprins grozav frica, să nu se facă afurisit şi cu mine, cum se făcu cu ăla. Acum, că lucrurile merg strună, să nu-i abată, sa-şi mute gândul, daca i-a venit bine la mâna, cum e el de afurisit. Şi, pe Polux, nu vreau aşaceva, pentrucă şi eu îi vreau lui binele.

Acum, mă găsesc la mare teamă şi asta din trei pricini: Mai întâi de toate, ma tem de tizul asta al meu, să nucumva să mă părasească şi să treacă de partea duşmanilor: ma tem apoi ca stapânul sa nu-mi pice chiar acum din for şi prădatorii sa fie prinşi cu prada luata. Temându-ma de astea,

1) *calator meus est.* — 2) ἅρπαξ, cel care rapeşte.

www.digibuc.ro

mă mai tem iarăş ca nucumva acel Harpax să ne vină încoa, mai nainte ca acest Harpax s'o fi şters-o la sănătoasa deaci cu muierea.

Pe Hercle, m'am nefericit! Prea multă zăbavă cu ieşitul afară. Inima mi-l aşteaptă cu bagajele făcute. Dacă nu aduce odată cu el femeia, afară, se poate cărăbăni din inima mea, în surghiun.

Am învins. Mi-am învins pasnicii, ca un bun pasnic ce sunt [1]).

Simia. Psevdolvs.

Simia. Nu mai plânge. Nu ştii, Phoenicium, cum stau lucrurile, însă adevarul am să te fac, să-l ştii [2]), îndatace ai să te aşezi la masă. Nu te duc la acel Macedonean, cu dinţii laţi, care te face acum să plângi [3]). Vreau să te duc la acela, al căruia vrei tu aşa de mult, să-i fii: Pe Calidorus am să te fac, să-l îmbraţişezi îndată.

Ps. Dece-mi şezuşi [4]) aşa de mult înăuntru, rogu-te? De atâta adăstare, mi s'a hodorogit inima, tot sbătându-se în pieptu-mi.

Simia. Acuma mi-te găsişi cu întrebările, biciuitule, în vâltoarea duşmanilor? Mai bine s'o ştergem deaci, în pas militar [5]).

Ps. Pe Polux, oricât de păcătos ai fi, sfatuirea nu-ţi e rea. Luaţi-o pe aci, biruitorule! Drept spre cupa cu vin.

Ballio.

Ha, ha! Acum, însfârşit, am şi eu liniştea în suflet, decând ăsta se cărăbăni deaci şi luă şi muerea cu el. Poftească acum să-mi vină Pseudolus, ticalosul acela, să-mi mai şterpelească femeia, prin înşelatorii! Pe Hercle, mai bine aş vrea să jur de o mie de ori strâmb şi cu legea în mână [6]), o ştiu prea bine, decât sa-şi mai bată el joc de mine! Acum, pe

1) *uici custos custodes meos.* — 2) *faxo scibis.*
3) *te flentem facit.* — 4) *desedisti.* — 5) *gradibus militariis.*
6) *conceptis uerbis.*

www.digibuc.ro

Hercle, am să mi-l iau în bătae de joc, numai să dau cu ochii de el. Deşi cred, dupăcum fuse vorba, c'a şi fost trimis la moară, să macine [1]).

Aşi vrea să-mi pice acum Simo, să se bucure şi el la olaltă cu mine de bucuria mea [2]).

Simo. Ballio.

Simo. Mă duc, să văd, cam ce pricopseală mi-a făcut Ulixes al meu, înhăţat-a el statua [3]) din cetatea lui Ballio?

Ba. O, fericitule, bate ici fericita ta mână, Simo.

Simo. Ce este? *Ba.* Acum — *Simo.* Ce-i acum?

Ba. N'ai dece să te mai temi. *Simo.* Ce este?

Venit-a omul la tine? *Ba.* Nu. *Simo.* Atunci,

bucuria de unde-i?

Ba. Cele douăzeci mine, pentru care a pus astăzi cu tine rămăşag [4]) Pseudolus, ţi-au rămas în pungă, în bună păstrare.

Simo. Pe Hercle, bine ar fi, să fie aşa.

Ba. Ai dela mine douăzeci mine, dacă el o să pună astăzi mâna pe femeia aceea, ori de-a fi s'o dea astăzi lui fii-tău, dupăcum i-a fost vorba. Cere-le, rogu-te, pe Hercle; am mare dorinţă, să ţi-le făgăduesc. Şi, ca să fii încredinţat că mergi la sigur, orice ar fi, iată, îţi mai dau pe deasupra în dar şi femeia.

Simo. Care va să zică, după spusa ta, nu-i nicio primejdie, dacă pun rămăşagul ăsta? O să-mi dai douăzeci mine?

Ba. Ai să le ai.

Simo. O prinsoare, care nu-i de lepădat! Dar, dat-ai cu ochii de împeliţat?

Ba. Ba înca cu amândoi deodată.

Simo. Ce spune? Ce basneşte? Rogu-te, ce-ţi îndrugă?

Ba. Fleacuri de teatru, vorbe, ce se spun prin comedii

---

1) *în pistrino.* Erà una din pedepsele grele ale sclavilor.

2) *ut mea laetitia laetus promiscam siet.* — 3) *signum*, adică: *Phoenicium.* Aluzie la Palladium, statua Minervei, luata de Ulixes din Troia. Simo asemue pe Pseudolus cu Ulixes.

4) *aps te est instipulatus.*

www.digibuc.ro

la codoşi şi pe care le ştiu şi copiii. Zicea că sunt un om rău, un ticălos, un nelegiuit.

Simo. Pe Polux, n'a spus minciuni.

Ba. Şi n'am fost deloc supărat. Pentrucă, ce preţ pot avea insultele, dacă tu nu-i răspunzi la fel? Puţin îţi pasă, nu le iei în seamă.

Simo. Dece? Decé nu m'aş mai teme de el [1])? Asta vreau s'o ştiu.

Ba. Pentrucă n'o să mai poată lua femeia şi nici că mai e cu putinţă. Îţi aminteşti tu de cele ce-ţi spusei eu mai adineaori, precum că am vândut-o unui ostaş Macedonean?

Simo. Imi amintesc.

Ba. Ei bine, un rob de-al acestuia mi-a adus banii şi semnul învoelii, în scrisoare pecetluită —

Simo. Şi apoi?

Ba. Care fusese învoit între mine şi acel ostaş. Robul acela a luat muierea cu sine mai adineaori.

Simo. Şi astea le spui în bună credinţă?

Ba. Şi cam la ce sa mint?

Simo. Bagă de seamă numai să nu-ţi fi jucat àla festa.

Ba. Scrisoarea şi chipul ostaşului m'au încredinţat îndestul. Şi apoi a şi pornit din oraş cu femeia spre Sicyon.

Simo. Pe Hercle, cu atât mai bine! Şi eu dece m'oiu fi întârziind, să nu-l fac pe Pseudolus, să-şi înscrie numele în ceata râşnitorilor la moará?

Dar, cine-o fi omul àsta cu chlamyda pe el?

Ba. Pe Polux, nu ştiu. N'avem decât să vedem, încotro se duce şi care îi e gândul.

Harpax. Ballio. Simo.

Ha. [2]). Un om rău, un netrebnic este robul, care nu-şi vede de porunca stăpânului, cum nu-i nimic nici de capul aceluia, care îşi uită sa-şi faca datoria, dacă nu-i mânat dela spate.

---

1) *non metuam ab eo?* – 2) Canticum, v. 1103-1133.

www.digibuc.ro

De pildă robii, cari se cred de capul lor, când nu se mai văd în ochii stăpânului,
se dau la stricăciune, se duc pela casele de pierzanie, mâncându-şi ce bruma de bani au, ca să-şi ducă apoi deapururi robia în spinare.
Gândul cel bun niciodată nu-l au în ei, se ţin numai de blestemăţii.
Cu astfel de oameni, nici nu mă'ntâlnesc, nici vorbă nu leg cu ei, pentrucă nici cunoştiinţă cu ei nu am.
Pecând eu, odată ce mi s'a dat porunca, chiar dacă stăpânul nu-i în ochii mei, eu mi-l închipui că este.
Acuma, îl tem, deşi nu este aici, pentru ca să n'am dece mă teme, când el va fi de faţă [1]).
Să-mi văd de porunca dată.
La cârciumă, rămàsei până acum, doar de-a veni Syrus, càruia i-am dat semnul de recunoaştere, aşa precum îmi spuse. Zicea cá vine să mă ia, când codoşul va sá fie acasá.
Dar, dacá văzui că el nu vine şi nici nu trimite, să mă cheme, vin eu încoa nechemat, să văd, ce să fie, să nu-şi fi bătut joc de mine.
Şi altceva mai bun de făcut nu am, decât să bat la uşe şi să chem pe cineva încoa afară.
Codoşul banii ăştia
vreau dela mine să-şi primească şi să trimită femeia cu mine.
Ba. Ei, tu! *Simo.* Ce vrei? *Ba.* Ăsta, al meu este.
Simo. Cum? *Ba.* Pentrucă prada asta este a mea.
Umbla după femei, are bani. Am chiar mare dorinţă să-l înhaţ cu dinţii.
Simo. Au, ţi-ai şi pus în gând să-l îmbuci?
Ba. Ca orice marfă nouă, cât e proaspătă şi-ţi pică în mână, se cade, s'o şi mănânci.
Cei cu scaun la cap mă sărăcesc, cei fără minte mà îmbogăţesc. Poporul să-şi vadă de oamenii de treabă,

1) Alţi robi de treabá: *Aulularia*, v. 587-602; *Menaechmi*, 966-985; *Mostellaria*, 859-884.

www.digibuc.ro

cât despre cei fără minte, aceia sunt spre folosul meu.
Simo. Zeii o să-ţi vină ei cândva de hac, că prea eşti fără pic de omenire.
Ha. Acuma mă zăbovesc singur şi nu bat la uşile astea, să ştiu,
Este, sau nu este, Ballio acasă.

Ba. Venus mă dăruieşte cu astfel de bunătăţi, când îmi mână încoa aceşti mână spartă, capete pierdute, cari se îngrijesc numai de ei şi de traiul lor, se îndoapă [1]), beau, chefuesc cu femei: Aceia sunt din altă ştofă, decum eşti tu, care binele nu ţi-l suferi nici ţie, cum nici acelora, pe cari îi pismueşti.

Ha. Ei, unde sunteţi?

Ba. Asta chiar că se îndreaptă drept spre mine.

Ha. Ei, unde sunteţi?

Ba. Ei, tinere, cu ce-ţi sunt datoare uşile astea? (aparte). O să m'aleg cu-o bună jumuleală; îmi cunosc eu marfa, presimţirea cea bună de partea mea este.

Ha. Deschide careva?

Ba. Ei, împelerinatule [2]), cu ce îţi sunt datoare uşile astea?

Ha. Sunt în căutarea lui Ballio, codoşul, stăpânul casei.

Ba. Nu ştiu cine eşti, tinere, dar poţi lăsa la oparte osteneala asta.

Ha. Dece?

Ba. Pentrucă tu însuţi îl ai în faţă, înaintea ta.

Ha. Au, tu eşti?

Simo, Impelerinatule, pazeşte-te de piaza asta rea, ca de-o nenorocire şi ţine-l la distanţă cu degetul: E un codoş, dar om de ispravă. Pecând tu, bunule bărbat, la tot pasul eşti înhăţat de datornici, cu scandal în for, când n'ai în pungă nicio lăscaie măcar, dacă codoşul ăsta nu-ţi vine cumva în ajutor.

Ha. Dece nu stai cu mine de vorbă?

Ba. Stau. Ce doreşti?

---

1) Recitativ *(trochaici septenarii)*, v. 1134-1245. Aci *canticum* se schimbă în *recitativ*. — 2) *chlamydate*.

www.digibuc.ro

Ha. Să primeşti banii.

Ba. Dacă ai ceva, să-mi dai, am şi întins mâna.

Ha. Ţine: Aici sunt cinci mine argint curat şi bine numărate. Banii ăştia stapâne-meu, Polymachaeroplagides, mi-a poruncit, să ţi-i aduc, fiindcă ţi-i datora şi să trimiţi cu mine pe Phoenicium.

Ba. Stăpânul tău?—*Ha.* Aşa, spun. *Ba.* Ostaşul—*Ha.* Da. *Ba.* Macedonean?

Ha. Chiar aşa, îţi spun. *Ba.* Te-a trimis la mine Polymachaeroplagides?

Ha. Adevărat grăişi. *Ba.* Banii ăştia să mi-i dai mie? *Ha.* Dacă bine înţeles tu eşti Ballio codoşul. *Ba.* Şi să iei dela mine femeia?

Ha. Aşa. *Ba.* Phoenicium, a spus că se numeşte? *Ha.* Bine amintişi. *Ba.* Aşteaptă, mă înapoiez îndată.

Ha. Dar, repede, grăbeşte-te, pentrucă sunt grabit: Vezi-o ziua, cât e de înaintată.

Ba. O văd. Vreau însă să fie şi ăsta de faţă. Stăi tu puţin aci, mă reîntorc îndată. Ce zici, acum, Simo? Ce facem? L-am prins cu minciuna pe individul ăsta, care aduce banii.

Simo. Cum?

Ba. Au, nu înţelegi, cam dupăce-mi umblă el?

Simo. Sunt mai nepriceput, cum nu se mai poate.

Ba. Pseudolus al tău ne-a trimis pe ăsta, caşicum ar fi dinspre partea ostaşului Macedonean.

Simo. Ai banii dela individ [1])?

Ba. Mă mai întrebi şi tu ce vezi?

Simo. Ei, de-i aşa, să nu-ţi uiţi, să-mi dai şi mie jumătate din pradă [2]). Suma asta, cuvine-se, să ne fie la amândoi.

Ba. Ce, răule? Dar este toată a ta.

Ha. O să te mai gândeşti şi la mine?

Ba. Mă gândesc, fireşte. Acuma, ce mă sfătueşti, Simo?

Simo. Să ne batem joc de acest spion, presupus trimis

---

1) *argentum ab homine.* — 2) *de praeda dare.*

www.digibuc.ro

al ostaşului [1]), pânăce la urmă chiar el singur va băga de seamă că este luat în bătaie de joc.

Ba. Vino încoa. (către Harpax). Ascultă! Care va să zică, tu eşti robul lui?

Ha. Cum mă vezi şi te văd.

Ba. Cu cât te-a cumpărat?

Ha. Cu biruinţa puterilor sale în luptă. Pentrucă eu eram la mine acasă, în patria mea, căpetenie de frunte.

Ba. Şi-a trebuit el să cucerească până şi închisoarea, adică patria ta?

Ha. Dacă o începi cu nărozii, ai să ţi-o capeţi.

Ba. Câte zile ţi-a trebuit din Sicyon până aici?

Ha. De ieri dela prânz.

Ba. Pe Hercle, straşnic ai mers.

Simo. Oricât de sprinten l-ai crede, însă, de stai, să-i zăreşti pulpele, ai vedea că el ar fi în stare — să poarte cele mai grozave lanţuri.

Ba. Ascultă! Ca copil, obişnueai, să te culci chiar în leagăn?

Simo. Te mai îndoeşti?

Ba. Şi chiar — aveai obiceiul să faci — înţelegi, ce vreau să-ţi spun?

Simo. Fireşte că-l avea.

Ha. Sunteţi sănătoşi la cap?

Ba. Dar, despre asta, ce te întreb eu acum? Noaptea, când ostaşul erà de strajă şi tu mergeai împreună cu el, sabia ostaşului se potrivea ea pe teaca ta?

Ha. Du-te de te spânzură!

Ba. Şi totuş, o să te duci, tu, astăzi, când n'ei gândi.

Ha. Dece nu-mi dai femeia? Sau dă-mi înapoi banii.

Ba. Aşteaptă.

Ha. Ce să mai aştepţi?

Ba. Chlamyda asta, ia spune, cu cât ai închiriat-o?

Ha. Ce este?

Simo. Cuţitul dela brâu, cu cât?

1) *exploratorem suppositicium*,

www.digibuc.ro

Ha. Oamenii ăştia au nevoe de buruieni, să-i vindece de nebunie.

Ba. Ei —

Ha. Lasă-mă.

Ba. Palaria, ce câştig i-a adus pe ziua de azi stăpânului ei?

Ha. Cum „stàpânului“ ? Ce tot băsniţi ? Toate astea sunt ale mele, cumpărate din economiile mele.

Ba. Fireşte, din economiile, cari sunt mai sus de coapsă.

Ha. Uncheşii aştia sunt unşi gata şi umblă, să fie frecaţi după moda veche.

Ba. Răspunde-mi, te rog, pe Hercle, însă serios, la ce te întreb eu: Care ţi-e plata ? Cu ce preţ te-a tocmit Pseudolus ?

Ha. Cine-i Pseudolus ásta ?

Ba. Dascàlul tău, care te-a învăţat smecheria asta, ca prin înşelatorie să poţi lua femeia deaici, dela mine.

Ha. Ce Pseudolus ? Despre ce înşelatorii îmi pomeneşti tu ? Omului ăstuia nici culoarea feţei nu i-o ştiu.

Ba. Nu te cari deaci ?

Astăzi nu-i rost aci de şarlatanii. Poţi să-l vesteşti pe Pseudolus că un altul i-a şterpelit prada. Harpax, care a alergat mai întâi.

Ha. Dar, acest Harpax, pe Polux, chiar eu sunt.

Ba. Ba, pe Polux, vrei tu să fii. (aparte). Asta-i un şarlatan făr'de pereche!

Ha. Eu ţi-am dat banii şi mai adineaori, cum am sosit, am şi dat robului tău semnul de recunoaştere, o scrisoare pecetluită cu chipul stăpânului, chiar acì, înaintea casei.

Ba. Ai dat tu o scrisoare robului meu ? Cărui rob ?

Ha. Lui Surus.

Ba. Merge pe dibuite. E un şarlatan prost. A înodat rău minciuna! Pe Polux, ticălos om şi Pseudolus ăsta! Cu câtă măestrie a pus el la cale înşelatoria! Atâţi bani potriviţi, câţi militarul mai datora, i-a dat ăstuia şi l-a împopoţonat pe individ, ca să poată lua femeia. Pentrucă scrisoarea aceea Harpax cel adevărat, chiar el, mi-a adus-o încoa, la mine.

Ha. Harpax, eu mă numesc, eu sunt robul oştaşului Ma-

www.digibuc.ro

cedonean; eu nici înşelătorii nu pun la cale, nici lucruri rele şi nici pe acest Pseudolus, ce fel de arătare de om o fi, nu-l cunosc şi nici nu-l ştiu.

Simo. Codoşule, mare minune, să nu te-i fi şters pe bot de femeie.

Ba. Pe Polux, de lucrul acesta, cu cât îl aud mai mult vorbind, cu atât mă tem şi mai mult. Şi mie, pe Polux, a început, să-mi îngheţe inima [1]) în mine, Surus acela, care a primit dela acesta semnul de recunoaştere. Mare minune să nu fie Pseudolus. Ei, tu, ce înfăţişare avea acela, căruia i-ai dat semnul?

Ha. Un oarecare roşcat, pântecos, cu pulpe groase, bronzat la faţă, capul mare, ochii pătrunzători, buze roşii şi cam mare la picioare [2]).

Ba. Mă dăduşi gata, când îmi pomenişi de picioare! Pseudolus, chiar el a fost. S'a isprăvit cu mine. Chiar că mor, Simo.

Ha. Pe Hercle, de murit n'am să te las să mori, până nu-mi văd înapoi banii, cele douăzeci mine.

Simo. La fel şi mie alte douàzeci mine.

Ba. Ai să-mi ceri tu o prinsoare, cu care m'am legat aşa, în glumă?

Simo. Dela cei necinstiţi, se cade, să-ţi ceri şi prinsoarea şi prada.

Ba. Cel puţin să-mi dai pe Pseudolus.

Simo. Să ţi-l dau pe Pseudolus? Cu ce s'a fost greşit? Spusu-ţi-am eu ţie de o sută de ori, să te păzeşti de el?

Ba. M'a dat gata.

---

1) *cor perfrigefacit.* — 2) De obiceiu costumarea se exagera. Exemple numeroase: *Asinaria*, v. 400-401; *Curculio*, v. 230-233; *Mercator*, v. 639-640; *Rudens*, v. 318-320, etc. In descrierea lui Pseudolus, sunt unii, cari văd portretul poetului, jugrăvit de el însuş. Aci se vorbeşte despre „picioare mari" (*magnis pedibus*), ori cuvântul *plautus*, care este o porecla *(cognomen)*, alipit pelângă numele poetului, *Titus Maccus*, însemnând: picior larg, mare, deaci apropierea cuvintelor, *magnis pedibus* de *Plautus*,

www.digibuc.ro

Simo. La fel cum şi pe mine m'a secat de douăzeci mine, nici mai mult şi nici mai puţin.

Ba. Şi acum, ce să mă fac?

Ha. Dă-mi banii şi pe urmă te poţi spânzura.

Ba. Zeii să te piardă! Urmează-mă atunci în for, să-ţi dau banii.

Ha. Te urmez.

Simo. Dar eu?

Ba. Astăzi îmi încheiu socotelile cu cei străini, pe cetăţeni îi las pe ziua de mâine. Pseudolus mi-a pronunţat pedeapsa cu moarte, când mi-a mânat încoa astăzi la mine pe acela, ca să-mi şterpelească femeia. (către Harpax). Urmează-mă.

(Către public). Acum, să nu vă aşteptaţi c'o să mă reîntorc acasă pe drumul àsta. Lucrurile sunt de aşa fel, că sunt hotărît, să mă strecor prin ulicioară.

Ha. De ţi-ar fi pasul, pe cât ţi-e de lungă vorba, erai acum de mult în for.

Ba. Mi-a fost scris ca, de ziua mea de naştere, să-mi scriu ziua de îngropăciune [1]). (iese).

Simo.

Bine îl mai atinsei la pungă! D'apoi robul, ce mai lovitură îi dete vrăjmaşului său! Acum sunt hotărît, să-i întind cursa lui Pseudolus altfel, decum se petrece în alte comedii, în care robii sunt încolţiţi cu bice şi gârbace: Ba încă, am să-l mai dăruesc şi cu cele douăzeci mine, pe care i le-am fost făgăduit, la caz de va isbuti; am să i-le aduc chiar eu. E un om aşa de învăţat, aşa de priceput, aşa de pornit spre rele! Pseudolus a întrecut şi viclenia Troiană şi pe Ulixes însuş.

Acuma, am să mă duc înăuntru, am să pregătesc banii şi am să aţin calea lui Pseudolus.

1) *hunc emortualem facere ex natali die.*

www.digibuc.ro

ACTVL AL V-lea [1]).

Psevdolvs.

Ce-i asta? Aşa vi-e omenia, picioarelor? Staţi locului, ori ba? Sau poate vi-i cheful, să mă culeagă careva deaici depe jos? Că, pe Hercle, de am să cad, beleaua a voastră va fi. O să vă urniţi din loc? Ah, mi-a fost scris, să mă necăjesc rău de tot, pe ziua de azi!

Asta-i păcatul cel mare al vinului:

Se leagă mai întâi de picioare, cum face luptătorul cel viclean. Pe Polux, acuma chiar ca sunt cu damf, cum trebue [2]). Cu aşa mâncari alese, cu o aşa de buna rânduealä, ruptá din raiu, am fost primiţi, în mod placut, într'un loc de petrecere.

Şi, cam la ce n'aş spune lucrul pe şleau? Asta e, dece omul iubeşte şi el viaţa.

In asta zac placerile toate, aci tot farmecul vieţei.

Mă cred în lumea zeilor.

Când un îndragostit îşi îmbraţişează iubita şi când buze pe buze subţiri s'apasá, când unul pe altul se prind puternic de limbă, când sân pe sânişor [3]) se lasă şi când înfierbinţeala te-apucă, corp pe corp s'apasă şi cu o mână gingaşe paharul isvorîtor de dulceaţă în sanătatea unei prietene nespus de prietenoasă [4]) se închină şi unde ura nu-i între oameni, nici supărari, ori vorbe rele.

Pomezi şi mirosuri, panglici şi cununi de flori [5])

O minune ni s'au dat; din belşug au fost cu toate.

Iară, cât despre-ale gurii, e păcat să mai vorbesc.

In ăst chip, eu şi stăpânu, ne-am trecut ziua de azi, o minune [6]),

Dupăce-am împlinit totul, aşacum am şi voit, biruindu-ne duşmanii.

---

1) Canticum. Intreg actul e un *canticum*. Comedia sfârşeşte în cântece şi veselie, caşi *Casina*, *Persa* şi o alta, *Stichus*.

2) *habeo madulsam*. *Madulsa — ebrius* (*quia sit madidus uino*, Festus). — 3) *mammia mammicula*.

4) *amicissumam amicitiam*. — 5) *corollas*. — 6) *prothyme*.

www.digibuc.ro

I-am lăsat pe ei la masă, iubind şi benchetuind,
Cu iubite-aşacum firea şi-a lor inimă le cere.
Mi-am lăsat şi eu iubita! Când a fost apoi să plec,
Mă rugară, să le joc. Şi'ncepui şi eu, cam astfel,
Plin de graţii, cum se joacă [1]), jocul nostru ionian [2]),
Cum îl ştiu şi eu juca. Şi'mbrăcat, precum eram [3]),
Mă pornii, să joc aşa, ca unul ieşit din minţi.
Se porniră, sa m'aplaude. Strigă, ca să le mai joc,
„puţin".
Şi'ncepui atunci din nou, cam aşa şi făr'de chef [4]).
Mă sileam, să-i plac iubitei, ca să fiu de ea iubit.
Dar, când fù, să ma'nvârtesc, căzui jos:
Jocu-mi fù un cânt de jale.
Şi când mă silii din nou, să-mi fie cu iertăciune [5]),
Pardesiul depe mine mai erà sa-l murdăresc.
Şi le-am dat atât de rîs, pe Polux,
Pentru asta întâmplare, că fui dăruit să beau,
Cu'n pahar din cele mari: Şi băui.
Haina după mine-mi schimb, lăsând pe celealaltă
acolo [6]).
Apoi o pornii afară, ca beţia să mi-o svânt.
Acum, dela un stăpân, vin la stăpânul mai mare,
să-i amintesc de'nvoială.
Deschideţi, deschideţi, ei, să meargă careva a spune
Lui Simo că am venit.

Simo. Psevdolvs.

Simo. Vocea unui ticălos mă strigă-acum afară.
Dară asta ce mai este? Cum? Ce-mi văd?
Ps. Cu cununa chiar pe cap pe-al tău Pseudolus beat [7]).

---

1) *ex discipulina.* — 2) *Ionica.* Despre acest joc, vezi nota din *Persa*, la v. 826, vol. III. O menţiune şi în *Stichus*, la v. 755-765.

3) *palliolatim amictus.* — 4) *nolui.* text nesigur. Alţii dau: *uolui* (Fleckeisen): *Voii.* — 5) *prox* — 6) *posiui.*

7) La petreceri, Romanii îşi atârnau în jurul gâtului coroane din

www.digibuc.ro

Simo. Asta-i faptă de om liber, n'am ce zice,
Záu, pe Hercle! Dară, vezi-l, cum îmi stă.
Au, vàzându-mă pe mine, a intrat boala în el?
Să-i vorbesc pe repezite, cu blândeţe să-l întâmpin?
Insă, asta mă opreşte, să mă port cu mare-asprime,
Banii, care-i am cu mine, că se poate, ca să iasă
vreo nădejde de câştig.
Ps. Un om ticàlos omului
Prea bun îi iese'n cale.
Simo. Zeii te-or iubi, Pseudolus. *Ps.* He! *Simo.* Te du,
ca să te spânzuri.
Ps. Ráu, la ce mi-aş face singur? *Simo.* Cum, nelegiuite,
Beat îmi buhăeşti în faţă?
Ps. Binişor, te rog, mă ţine, seama ia, ca să nu cad.
Vezi-mă, cât sunt de ud!
Simo. Ce-i neruşinarea asta, beat să-mi umbli ziua mare,
Cu ghirlande 'mpodobit? *Ps.* Aşa-mi vreau.
Simo. Aşa vrei? Mult, o să-mi mai sufli 'n faţă?
Ps. Pentru mine-i un deliciu, Simo, chiar mă lasă 'n pace.
Simo. Cred c'ai fi curat în stare, puşlamao,
Intr'o oră, ca să-mi sorbi, vinul din patru recolte,
Din bogata podgorie depe muntele Massici. *Ps.* Oră de iarnă [1])
uitaşi să spui.
Simo. Sfătuirea nu-ţi e rea, dar, ia spune-mi mie-acum,
De-unde-mi vii plin ca o butie [2]), asta, ca să-o ştiu eu.
Ps. Trăsei un puiu de chef cu ăl de fiu-tău.
Dară, Simo, ce frumos,
Ballio fù tras pe sfoară!
Aşa, precum ţi-am spus, cu totul s'a 'mplinit!
Simo. Eşti un mare ticàlos!
Ps. Şi femeia asta face:

---

flori cu miros pătrunzător, în convingerea că mirosul le pătrundea nările nasului şi ajuta la evaporarea beţiei.

1) *hiberna.* Pentrucă orele de iarnă erau mai scurte, vinul se bea mai repede şi beţia venià mai iute (Gruterus, op. cit.). — 2) *onustam celocem. Celox,* luntre uşoară; pântece.

www.digibuc.ro

Desrobită, stă cu fiul tău la masă.
Simo. Toate-aşa, cum le-a făcut, le ştiu acuma prea bine.
Ps. Atunci dece te mai codeşti şi banii nu mi-i numeri?
Simo. E drept, ce ceri. Ţine-i.
Ps. Spuneai că n'o să mi-i mai dai: cu toate astea-i dai.
Incarcă-mă cu ei acum şi vino încoa cu mine.
Simo. Eu? Pe tine să te'ncarc? *Ps.* O să mă 'ncarci, te ştiu eu.
Simo. Astui om n'am ce-i mai face. Banii-mi ia şi mai şi rîde.
Ps. Vai de cei învinşi! *Simo.* Umărul atunci întoarce-l.
Ps. Iată-l! *Simo.* Asta încă n'am crezut-o.
C'am s'ajung eu vreodată, să mă rog atât de tine.
Vai, vai, vai! *Ps.* Sfârşeşte. *Simo.* Sufăr. *Ps.* Dacă tu, n'ai suferi, suferi-voiu atunci eu.
Simo. Cum? Primi-vei, Pseudolus, banii ăştia dela mine,
Care sunt stăpânul tău? *Ps.* Cu ce mare bucurie şi cu câtă voie bună!
Simo. Rogu-te, din banii ăştia, mulţumi-mă-vei c'o parte?
Ps. N'o să spui că sunt sgârcit? Insă, c'o para mai mult, n'ai să-mi fii tu mai bogat.
Cum şi tu n'ai fi avut milă de spatele meu, dacă azi nu isbuteam.
Simo. Veni-va şi ea vremea, să mă răsbun şi eu,
Să am eu numai zile. *Ps.* La ce să mă ameninţi, că doar am spate bun?
Simo. Bine. *Ps.* Intoarce-te înapoi. *Simo.* La ce m'aş mai Intoarce?
Ps. Intoarce-te, tu, numai şi rău n'are să-ţi pară.
Simo. Vin. *Ps.* Să mergi, să bei cu mine. *Simo.* Eu, să merg? *Ps.* Fă asta, ce te rog:
De vii, avea-vei jumătate şi poate şi mai mult
Din banii ăştia. *Simo.* Vin şi du-mă, unde vrei.
Ps. Şi-acum? Mai eşti tu supărat
Pe mine, ori pe fii-tau, Simo,
De cele petrecute?

www.digibuc.ro

Simo. Nu, fireşte. *Ps.* Vino dar. Eu te urmez.
Simo. Dece nu chemi
Şi publicul cu noi? *Ps.* Pe Hercle,
Cum ei nu mă poftesc pe mine, la ce i-aş mai
pofti şi eu?
Insă, dacă-aveţi plăcere, să băteţi din plin din palme
Şi de v'a plăcut şi trupa, cum şi piesa ce jucarăm,
Veţi fi poftiţii noştri mâine.

www.digibuc.ro

— XVII —

RVDENS.

(FUNIA NĂVODULUI).

www.digibuc.ro

PERSOANELE:

ARCTVRVS. PROLOGVS.	Arcturus. Prologus.
SCEPARNIO. SERVVS.	Sceparnio. Rob.
PLESIDIPPVS. ADVLESCENS.	Plesidippus. Tânăr.
DAEMONES. SENEX.	Daemones. Bătrân.
PALAESTRA, AMPELISCA } MVLIERES.	Palaestra, Ampelisca } Femei.
PTOLEMOCRATIA. SACERDOS VENERIS.	Ptoiemocratia. Preoteasa lui Venus.
PISCATORES.	Pescari.
TRACHALIO. SERVVS.	Trachalio. Rob.
LABRAX. LENO.	Labrax. Codoș.
CHARMIDES. SENEX.	Charmides. Bătrân.
LORARII.	Robi biciuitori.
GRIPVS. PISCATOR.	Gripus. Pescar.

— Acțiunea se petrece la Cyrenae —

www.digibuc.ro

RVDENS.

REPREZENTATA INTRE 190—200 A. CR. (G. MICHAUT).

— I. Piesă din greceşte, după o comedie a lui Diphilos. *Rudens*, pe româneşte: *Odgon*, funie groasă, ce slujeşte la legatul corăbiilor şi al năvodului de prins peşte, la mare, cum e cazul de faţă. Numele comediei, caşi în *Asinaria*, împrumutat dela un detaliu accesor.

Are prolog, care se socoteşte a fi autentic, de mâna lui Plautus. E pronunţat de o fiinţă alegorica: *Steaua Arcturus*.

— II. *Cuprinsul. Prologus.* Tânărul *Plesidippus* iubeşte pe *Palaestra*, o tânără, care se află în stăpânirea unui codoş, *Labrax*. Ca s'o rascumpere, i-a dat o sumă de bani înainte. Insă codoşul, îndemnat de un prielen să se stabilească în Sicilia, unde ar putea face afaceri strălucite, îşi încarcă în ascuns avutul pe o corabie şi fuge; iar, ca sa-l înşele pe tânar, îi da întâlnire la templul lui Venus, unde-l pofteşte la un prasnic. Dar Juppiter, care vegheaza asupra oamenilor rai, trimite pe Arcturus, steaua furtunilor, care deslănţue o furtuna şi îneacă corabia. Acţiunea începe deaci.

Actul I-iu. Furtuna făcuse ravagii şi la coliba batrânului *Daemones*, care locuia pe ţarmul marii. Batrânul şi sclavul sau, *Sceparnio*, erau ocupaţi cu repararea colibei, când la ţărmul mării se petrecea o drama impresionanta: Naufragiaţi, luptându-se cu valurile şi în special doua tinere femei, a caror silinţă de a ajunge la ţarm este aşa de viu descrisa de Sceparnio. Dupa mari sforţari, cele două tinere, *Palaestra* şi *Ampelisca*, isbutesc sa ajunga la ţarm şi se refugiază în templul lui Venus, care erà în apropiere.

Actul al II-lea. Cor de pescari, cari traverseaza scena. *Trachalio*, robul lui Plesidippus, în cautarea stapânului, dà cu ochii de *Ampelisca*, dela care afla întâmplarea şi intră în templu, ca să se întâlnească cu *Palaestra*. Frumoasa scena idilica dela puţ dintre *Sceparnio* şi *Ampelisca*. *Labrax* şi prietenul sau, scăpaţi din naufragiu, îşi fac apariţia şi aflând că cele două femei se găsesc în templu se duc, sa le ia cu forţa.

Actul al III-lea. *Trachalio* vine sa ceară ajutorul lui *Daemones*. Cu ajutorul sclavilor, Daemones ia sub protecţia sa pe cele doua femei, pânace Trachalio se duce, sa-şi aducă stapânul. Plesidippus soseşte şi duce pe codoş la judecată.

Actul al IV-lea. *Gripus*, robul lui Daemones, pescueşte în mare valiza codoşului, în care se afla, pelânga banii codoşului şi cutia cu jucăriile, cu care fusese rapita Palaestra. *Trachalio* recunoaşte valiza, iar *Palaestra* cutia cu jucarii, prin care se dovedeşte că ea este fata lui Daemones. Interesanta controversă cu privire la valiza pescuita.

Actul al V-lea. *Labrax* se alege cu valiza şi o parte din bani, *Gripus* îşi răscumpara libertatea, *Ampelisca* la fel, iar *Palaestra* se va casatori cu *Plesidippus*.

— III. Piesa de recunoaştere, caşi *Cistellaria*, complicata prin controversa dintre Gripus şi Trachalio. Intrigă ingenioasa. Acţiunea se desfăşoara într'un cadru moral, plină de peripeţii, în care întâmplările

www.digibuc.ro

se succed repede şi desnodământul final lasă o impresie onestă. Intriga iese din complexul de împrejurări, iar nu din combinaţiile unui sclav inventiv şi obrasnic. Sub acest raport se apropie de drama modernă.
— IV. Eroii. Aproape toţi eroii comediei vechi. Caracterul minunat al *Palaestrei*.
— V. Morala. Spre deosebire de alte comedii, *Rudens* are o morală bine definită: Divinitatea care pedepseşte faptele rele. *Juppiter* pedepseşte pe *Labrax*, la fel cum *Lar Familiaris*, în *Aulularia*, recompenseaza credinţa lui *Euclio*, făcându-l să descopere comoara ascunsă în casă.
— VI. Caracteristice. 1) Cadrul cu totul deosebit, în care se desfăşoară acţiunea, ca decor şi ca acţiune: Ca decor, în locul decorului obişnuit (o piaţă, cu câteva case în fund), avem: un ţărm pustiu de mare, pe care nu se află decât un templu şi o casă singuratecă; ca acţiunne: un impresionant sentiment religios (prologul pronunţat de o stea, care vine din cer, o pedeapsă divină a unei fapte urîte, profanarea unui templu), pus într'un cadru romantic. Rudens este o mică drama *romantică*. — 2) Corul pescarilor din actul al II-lea, urmá evidenta de cor grecesc. — 3) Descrierea minunată şi plină de realism a lui Sceparnio. — 4) Scena *idilică* dela puţ, dintre Sceparnio şi Ampelisca, scenă *unică* în literatură latină (v. 414-484). — 5) Visul lui Daemones. — 6) Cearta dintre Gripus şi Trachalio, cu privire la valiza pescuită în mare şi supunerea controversei la arbitragiul lui Daemones. E o temă, care mai fusese tratata la Greci de Menandrus în „*Arbitragiu*“ şi mai nainte de Euripides, în „*Alopè*“ şi ne înfaţişează cel mai vechiu exemplu de „*controversă*“ în literatura latină, subiecte, cari vor deveni comune în Epoca imperială. 7) Numeroase formule juridice.
— VII. Muzica *Diverbium*, partea vorbită este foarte desvoltata: 612 versuri, din 1423, împarţit în 7 serii, din care ultimele sunt foarte scurte. Actul I-iu începe în *senarii* şi sfârşeşte în *canticum*: O monodie a Palaestrei, la care Ampelisca răspunde tot printr'o monodie. Ea caută pe P. printre stânci, îi aude vocea; se regasesc, se îmbraţişează şi pornesc amândoua spre ţărm, cântând un duo. Actul se termină printr'un trio. Actul al II-lea e un recitativ, între care şi *corul pescarilor*, care ar fi trebuit să fie un *canticum*, iar la mijloc un *diverbium*, v. 441-558. Actul al III-lea recitativ şi diverbium; un singur *canticum*, v. 664-681. In actul al IV-lea, două *canticum*: solo al lui Gripus, urmat de un duo cu Trachalio (v. 906-937-962). Actul ultim e un *recitativ*, afară de 19 *senarii*. Şi în această comedie, distribuirea metrilor e facuta cu măestrie. Interesant este *corul pescarilor*, care ar fi fost firesc, să fie un *canticum*. Plautus a preferat un *recitativ*, în *iambi septenarii*. Dece aceasta? Probabil, fiindcă metrul în *canticum* fiind variat, poetul a gasit că erà greu a da executarea unei bucăţi la mai multe voci deodată, cântând în unison, deaceea a preferat un *recitativ*, cu un singur metru.
— VIII. Nu cunoaştem imitaţii moderne. Insă, monologul lui Gripus, v. 910—937, ne poate reaminti pe *Le Pot au lait* al lui Lafontaine.

www.digibuc.ro

CUPRINSUL PIESEI [1]).

Reţeaua unui pescar scoate din mare o valiză,
Vnde se aflau jucăriile fetei stăpânului său,
Dela care fusese răpită şi vândută unui codoş.
Ea, scăpând din naufragiu, ajunge sub ocrotirea părintelui său,
Nesciutor. La urmă este recunoscută.
Se uneşte prin căsătorie cu iubitul ei Plesidippus.

PROLOGVS.

Arctvrvs [2]).

Cel care pune în mişcare toate şi mările şi ţările, al aceluia sunt eu cetăţean, care scobor din cetatea lui cerească. Sunt astfel, cum mă vedeţi, stea luminoasă, strălucitoare de lumină, semn prevestitor, care deapururi răsare la vremea sa, pe pământ, caşi în ceruri. Mă numesc Arcturus. Noaptea sunt strălucitoare pe cer şi printre zei, iar ziua mă preumblu printre oameni. Dar mai sunt şi alte stele, care se scoboară din cer pe pământ: Cel care e stăpânitorul zeilor şi al oamenilor, Juppiter, el ne mână printre celelalte neamuri, ca să aflăm isprăvile, purtările, cuviosenia şi credinţa oamenilor, ca s'ajute pe fiecare cu puterea sa cea mare.

Cei cari umblă, să câştige procese strâmbe, prin mărturii necinstite, precum şi cei cari la judecăţi tăgăduesc prin jurăminte banii primiţi, numele acestora îl înscriem şi-l aducem înaintea lui Juppiter. Pe fiecare zi el ştie, cine aci, la voi, pe

1) In vers acrostih. — 2) Arcturus erà steaua furtunilor. Are o înrâurire hotărâtoare asupra acţiunei, deaceea ea pronunţă prologul. — Diverbium (*iambi senarii*), v. 1-184.

www.digibuc.ro

pământ îl sileşte la pedepse: Cine, pe pământ, umblă, să-şi câştige procesele prin strâmbătate, ca nişte necinstiţi ce sunt, cine dobândesc sentinţe nedrepte înaintea judecătorului, pe aceste pricini, Juppiter le judecă din nou, cu toată hotărîrea dată de judecători [1]). Îi loveşte cu o amendă cu mult mai mare decum le fuse tot câştigul. Pe oamenii de treabă îi are puşi deopate pe alte foi aparte.

Prin urmare, cei ticăloşi să-şi mute gândul, precum c'ar putea, prin daruri şi jertfe, să-şi atragă pe Juppiter de partea lor. Muncă şi cheltueală zadarnică. Şi aceasta, pentrucă niciun fel de rugăciune dela cei nelegiuiţi nu e bine primită de el. Acela, care e cu frica în sân, de se roagă la zei, mai uşor îi va fi ascultată ruga sa, decât a aceluia, care e plin de păcate. Intru aceea şi eu vă sfătuesc, ca unii ce sunteţi oameni de treabă şi vă trăiţi viaţa în cuviosenie şi credinţă: * * * * să fiţi într'una astfel, ca la urmă să aveţi dece vă bucura.

Acum, să vă povestesc cuprinsul piesei, pentru care lucru am păşit încoa, la voi. Mai întâi Diphilus [2]) a voit ca numele acestui oraş să fie Cyrenae [3]). Acolo, locueşte Daemones, în ogorul şi în casa aceea de ţară, la ţărmul mării, un bătrân, care, nevoit fiind, să părăsească Athena, a venit prin părţile acestea, însă om rău nu este. Dealtfel, nu din pricina vreunei fapte rele s'a fost lipsit el de ţara lui, ci, umbând să mântue pe alţii, a căzut el în belea. Prea bun la inimă şi-a pierdut averea, câştigată prin muncă. Iar micuţa lui copilă îi fuse răpită din fragedă copilărie. Pe ea dela răpitor o cumpără [4]) un om cât se poate de ticălos, un codoş, care o aduse pe fecioară cu sine încoa, la Cyrenae.

Un oarecare tânăr, cetăţean Attic, caşi fata, o vede în drum spre casă, mergând dela şcoala de muzică [5]). Se apucă s'o

1) *eam rem iudicatam iudicat.*

2) Diphilos poet grec, ale cărui comedii au fost imitate de Plautus.

3) Cyrenae, oraş pe ţărmul Africei, capitala unei colonii greceşti.

4) *de praedone mercatur.* — 5) *e ludo fidicinio.* Aceşti codoşi, având tot interesul să facă din nenorocitele, pe care le cumpărau, curte-

www.digibuc.ro

iubească : Se duce deadreptul la codoş şi cumpără pentru sine fata cu treizeci mine de argint. Dă o arvună şi pentru rest se leagă prin jurământ sfânt [1]). Dar codoşul ăsta, ca orice codoş, nu-şi ţinù cuvântul dat, cu toate că se legase prin jurământ, faţă de tânăr. Avea un oaspete, o poamă, caşi el, un oarecare tânăr Sicilian, un ticălos Agrigentin, trădător de ţară sa [2]). Acesta prinse să-i laude frumuseţea fetei şi a celorlalte fetişcane, care se aflau în casa codoşului. Ii bătù capul codoşului, să meargă cu el în Sicilia. Ii spune că acolo sunt oameni doritori de plăceri şi unde s'ar putea să se îmbogăţească. Il încredinţează că acolo [3]) se câştigă mult bănet cu femeile. O corabie fù închiriată în ascuns şi în timpul nopţii codoşul duce din casă pe corabie tot ce avea. Tânărului, care o cumpărase pe fată dela el [4]), ii spune că vrea să se plăteascâ de un jurământ făcut lui Venus — acesta deaci este templul lui Venus — şi aci îl pofti pe tânăr, încoa la prasnic [5]). Apoi, pe dată se şi urcă pe corabie şi ia cu sine şi femeile. Tânărului ii povestesc alţii, cum stă pricina, că codoşul a luat-o la sănătoasa. Tânărul vine în port: corabia acelora se avântase departe, în largul mării.

Eu, când văd că se răpeşte fata, i-am şi sărit ei într'ajutor şi tot deodată şi codoşului i-am venit de hac: Deslănţuii furtuna şi pusei în mişcare valurile mării. Că eu sunt steaua

---

zane distinse, le dedeau o oarecare cultura şi în special le învăţau muzica. Astfel le ridicau valoarea şi le puteau vinde mai scump (Terentius, *Eunuc.* v. 132). Adesea le închiriau pentru a cânta la sacrificii (*Epidicus.* v. 297). — Şi în Terentius, în *Phormio.* (Act. I, sc II) tânărul Phaedria se îndrăgosteşte la fel de o tânără fată, care urma la o şcoală de muzică.

1) *iure iurando aligat.* — 2) *Agrigentinus.* E vorba de Agrigentina, oraş situat în partea sudică a Sicilei. T. Livius ne povesteşte (c. 24, 25) că acest oraş ar fi fost dat Cartaginezilor prin trădare, la anul 539 — 215. a. Cr. Dacă Plautus face aluzie la acest fapt, atunci s'ar putea folosi la stabilirea datei reprezentării comediei — 3) *ibi,* care se repetă.

4) *ab eo emerat.* — 5) Deobiceiu, sacrificiile solemne erau urmate de prasnice, care aveau loc chiar la templu şi la care se invitau prietenii. V. şi *Poenulus.* v. 530.

www.digibuc.ro

Arcturus, cea mai grozavă dintre toate: îngrozitoare, când ră- 70
sar, sunt şi mai îngrozitoare, când apun [1]).

Acum, amândoi şi codoşul şi oaspetele său, stau aruncaţi la olaltă pe o stâncă: corabia le-a fost sfărîmată. Insă fecioara aceea şi cu ea o altă, deopotrivă roabă şi ea, pline de spaimă, s'au strecurat depe corabie pe o mică luntre. Acum valurile 75
mării le poartă pe ele dela stâncă spre uscat, către locuinţa aceluia, unde locueşte unchiaşul, cel plecat din ţara sa, căruia vântul i-a stricat coperişul şi învelitoarea de deasupra. Şi robul acela deacolo, cel care iese afară, este al acestuia. Are să sosească acum aci şi tânărul, pe care o să-l vedeţi, care a 80
cumpărat-o pe acea fată dela codoş [2]).

Rămâneţi sănătoşi, pentruca duşmanii noştri să-şi piardă încrederea în ei [3]).

ACTVL I-iu.

Sceparnio.

O, zei nemuritori, ce grozavă furtună ne mai trimise peste capul nostru, în noaptea asta, Neptunus! Vântu ne-a desvelit casa — Ce mai? Ala n'a fost vânt, ci curat Alcumena lui Eu- 85
ripides [4]), aşa ne-a vânturat toată învelitoarea depe acoperiş. Asta ne-a mai luminat casa şi ne-a dăruit cu ferestre.

---

1) Arcturus apare pe cer în Septemvrie şi apune în Noemvrie. Cei vechi făceau o legătură între această stea şi furtunile, care bântuiau mările în această epocă a anului.

2) *mercatus de lenone.* Să se observe silinţa prologului de a fi cât mai bine înţeles. Faptul că anunţă persoanele, cari vin în scenă, ne arată că cel puţin aici nu erà o pauză între prologus şi acţiuue (La fel în *Aulularia*). — 3) Plautus traia vremurile marilor războae punice. Acest îndemn la biruinţă, spre deosebire de alte comedii, în care vedem aluzie la biruinţi împlinite (*Captivi, Casina, Cistellaria*), ne face să bănuim că răsboiul al doilea punic nu erà încă terminat la reprezentarea comediei şi că ea se reprezenta chiar în timpul, când Fabius Maximus se silea, să oprească înaintarea lui Hannibal spre Roma.

4) Aluzie la furtuna descrisă de Euripides, atunci când Alcumena, în mijlocul tunetelor şi al trăsnetelor da naştere lui Hercules (piesă

www.digibuc.ro

Plesidippvs. Sceparnio. Daemones.

Pl. Vă luai şi pe voi [1]), de pela treburile voastre şi nici afacerea, pentru care vă târâi după mine, nu-mi ieşi la socoteală şi nici pe codoş nu-l putui prinde în port. Cum însă nu voii, să-mi pierd nădejdea, stând cu mâinile în sân, deaceea vă ţinui, prieteni, mai mult decât se cădea. Acum merg, să văd, aci, la acest templu al lui Venus, unde el îmi spusese că vrea să împlinească o sluşbă religioasă.

Sc. (fără a-i vedea). Dacă aş avea minte, m'aş apuca, să potrivesc pământul ästa, care-mi dă atâta de lucru.

Pl. Nu ştiu, cine-o vorbi aci, prin apropiere.

Da. Ei, Sceparnio!

Sc. Cine mă strigă?

Da. Cel care a dat bani pentru tine.

Sa. Adică, vrei, să spui că eu sunt robul tău, Daemones.

Da. Ne trebue lut mult, sapă adânc pământul. Văd că trebue să-mi cârpesc toată casa, pentrucă în ea îmi pătrunde acum lumina mai rău ca printr'un ciur [2]).

Pl. Tătucule, multă sănătate şi la amândoi deodată [3]).

Da. Sănătate şi ţie.

Sc. Ce eşti tu, bărbat, ori femeie, de-l numeşti pe el tată?

Pl. Bărbat sunt, fireşte.

Sc. Ca bărbat, ce eşti, caută-ţi aiurea pe tată-tău.

Da. Am avut o singură fetiţă şi pe care am pierdut-o: Copil de partea bărbătească n'am avut.

Pl. Dar zeii poate ţi-a da.

Sc. Ţie, fireşte, pe Hercle, o mare nenorocire, oricine ei

---

imitată şi de Plautus în *Amphitruo*). Eurip. a descris aşa de bine furtuna, că deatunci a rămas proverbială. Mai sunt şi alte interpretări.

1) Plesidippus erà însoţit de prieteni înarmaţi, în căutarea codoşului, care îl păcălise, învitându-l la un prasnic, la templul lui Venus, ca să poată el fugi.

2) Detallu preţios de felul, în care erau construite aceste *villa* dela ţară: Lipite cu pământ şi învelite cu trestie (*harundo*, v. v. 122-123).

3) Obiceiul erà ca atunci, când un tânăr saluta pe un bătrân, să adauge cuvântul de *pater*, ori *mater*, după împrejurări. V. v. 263.

www.digibuc.ro

fi, care ţii în loc cu vorba oameni dela treaba lor.

Pl. Acolo vă e locuinţa?

Sc. La ce întrebare asta? Au, cercetezi locurile, să vii apoi să ne furi?

Pl. Numai un rob, care se ştie cu bani puşi de oparte [1]), şi e om de ispravă, îndrăsneşte, ca să-şi dea drumul gurii de faţă cu stăpâne-său, ori să vorbească cu semeţie unui om liber.

Sc. Şi neruşinat şi nemăsurat la vorbă se vede că e omul, care vine la casa altuia, nechemat de nimeni, să-i bată capul, când nu i-se ştie dator cu nimic.

Da. Taci, Sceparnio. Ce doreşti, tinere?

Pl. Pentru ăsta o bună părueală, ca unuia, care se îndeasă la vorbă, când stăpânul îi e de faţă. Şi acum, dacă nu-ţi e cu supărare, te-aş întreba de un lucru, să-l aflu dela tine.

Da. Silinţa mi-oiu da, deşi nu-mi văd capul de nevoile ce am.

Sc. (către Daemones). Dece nu te-i fi ducând tu mai bine la baltă şi să tai trestie, cu care să ne învelim casa, cât ne ţine vremea bună?

Da. Taci. Tu, dacă ai ceva de spus, spune.

Pl. Răspunde la ce te întreb: Văzut-ai cumva, prin aste locuri, pe un oarecare om, cu părul încreţit şi încărunţit, un ticălos, un mincinos şi un viclean [2])?

Da. Câţi pofteşti. Pentrucă şi eu, din pricina ăstor soiu de oameni, îmi duc acum viaţa din greu.

Pl. Aci, îţi spun, la acest templu al lui Venus, pe unul, care a adus cu sine două femei tinere şi care se pregătea să facă o sluşbă religioasă, astăzi, sau ieri.

Da. Pe Hercle, nu, tinere. Sunt acum cam multişoare zile în şir, decând n'am mai văzut pe nimeni sacrificând aici şi nici nu-i cu putinţă, să se facă aşaceva, ca să n'o ştiu şi eu: Totdeauna vin, să-mi ceară de aici, ba, apă, ba, foc, ori vreun

1) *peculiosum. Peculium* erau economiile sclavului, în vederea răscumpărării libertăţii. Sclavii cu asemeni economii erau mai îndrăsneţi. P. detaliu, v. *Plautus*, pag. 226-234. (Ed. Cassa Şc. 1925).

2) V. nota *Pseudolus*, v. 966.

www.digibuc.ro

vas, sau cuţit, ori frigare, sau vreo oală de fiert carnea, sau mai ştiu şi eu ce — Ce mai atâta vorbă? Pentru Venus, iar nu pentru mine, îmi am şi eu ale găspodăriei şi puţul ăsta. Acum, sunt multe zile în şir de atunci încoa.

Pl. Dupăcum îţi fuse vorba, e caşicum ai fi spus că m'am dus pe cealaltă lume.

Da. Despre partea mea, pe Hercle, poţi fi sănătos cât pofteşti.

Sc. Ei, tu, care îmi dai târcoale templelor de dragul burţii [1]), ar fi mai bine să spui, să ţi-se întindă masa acasă.

Da. Ai fost poate poftit aci la masă şi acela, care te-a poftit, ia-l, deunde nu e [2])?

Pl. Cam aşa vine vorba.

Sc. Nicio pagubă c'ai să pleci deaici acasă nemâncat: Erà mai bine să te fi aciolat pelângă Ceres decât pelângă Venus. Asta îşi vede de dragostea ei, pecând de pâine Ceres este, care se îngrijeşte.

Pl. Individul acela îşi bătù joc de mine în chip mârşav.

Da. O, zei nemuritori! Ce să fie, Sceparnio, cu oamenii aceia deacolo, dealungul ţărmului mării?

Sc. Dupăcum îmi dau eu cu socoteala, aceia au fost poftiţi să prânzească, în vederea călătoriei.

Da. Cum?

Sc. Pentrucă, după cină, cred, c'au luat o baie ieri [3]).

Da. Li s'a sfărîmat corabia pe mare.

Sc. Aşa e. Pe Hercle, caşi nouă, pe uscat, casa şi învelitoarea.

Da. Vai, neputincioşii de ei! Cum înoată deasupra valurilor!

Pl. Unde sunt oamenii aceia [4]), rogu-te?

Da. De partea asta, spre dreapta. Vezi-i, dealungul ţărmului.

---

1) Aluzie la unii oameni, cari dedeau târcoale templelor, ca să culeagă resturile, ce rămâneau dela prasnice. In *Pseudolus*, v. 360 e o aluzie la aceşti soiu de oameni, numiţi *bustirapi*.

2) *ill' qui uocauit nullus uenit.*

3) Aluzie la faptul că cel întors dintr'o călătorie, lua o baie şi i-se da în cinstea lui o masă. — 4) Erau Labrax şi prietenul său, Charmides.

www.digibuc.ro

Pl. I-i văd. (către însoţitori). Urmaţi-mă. O, de-ar fi acela, pe care îl caut, ticălosul ticăloşilor! Rămâneţi sănătoşi.

Sc. Dacă nu ne-o urai tu, aveam noi grije, să ne-o amintim. (privind spre mare) Dar, o Palaemon, sfinte însoţitor al lui Neptunus, care te socoţi tovarăş al lui Hercule, ce grozăvenie îmi văd ochii!

Da. Ce vezi?

Sc. Văd două femei tinere stând singure într'o luntre. Cum le mai asvârle valurile, nenorocitele de ele! Bravo, bravo, foarte bine! Dela stâncă valul mână luntrea spre ţărm. Cârmaciu să fi fost şi tot n'ar fi putut mai bine. Cred că niciodată n'am văzut valuri mai mari. Sunt mântuite, dacă ocolesc tălazul acela. Acum, acuma-i primejdia cea mare. Pe una talazul a răsturnat-o. Dar e la ţărm, uşor va putea să se scape prin înot. Bravo! Vezi-o şi pe cealaltă, cum valurile au aruncat-o afară din luntre? S'a ridicat în picioare, se îndreaptă înspre partea asta. E mântuită. Dar şi cealaltă s'a strecurat afară din luntre, pe nisip. De spaimă a căzut în genunchi în apă! E mântuită, a ieşit din apă. Iat-o acum la ţărm. Dar a apucat spre dreapta, merge spre nenorocire. Vai! O să se rătăcească.

Da. Şi asta ce te priveşte pe tine?

Sc. Dacă cade jos la stânca, spre care se îndreaptă, atunci pune sfârşit rătăcirii [1]).

Da. Dacă socoţi că diseară o să-ţi dea ele de mâncare, te poţi îngriji de ele, Sceparnio; dar, dacă ai de gând, să mănânci din al meu, vreau, să-ţi vezi de treabă.

Sc. Ceri un lucru bun şi drept.

Da. Atunci, vino încoa după mine.

Sc. Te urmez.

Palaestra [2]).

Întâmplările omeneşti, care ni sunt amintite ca întâmplări

1) Să se observe realismul povestirii lui Sceparnio.

2) Canticum, v. 185-289. Palaestra: monodie, apoi un duo cu Ampelisca şi în scena următoare, amândouă un trio cu Ptolemocratia, preoteasa templului.

www.digibuc.ro

nenorocite, sunt cu mult mai prejos ca împrejurarea de acum, care îmi fù dată s'o îndur în chip aşa de crud. Aşa i-a plăcut zeului [1]), să mă vadă în halul ăsta, prin aceste locuri necunoscute, îngrozită, aruncată afară din mare? Aşa să cred că mi-a fost scrisă soarta mea nenorocită? Asta-i răsplata unei credinţe cucernice? Pentrucă, mi-ar fi meritată pedeapsă, să îndur pedeapsa asta [2]), dacă m'aş şti greşită cu ceva faţă de părinţi, ori zei; însă, ca una care m'am străduit cu grije, să nu cad în păcatul ăsta, atunci, o zei, fapta voastră e nedemnă, nedreaptă, fără măsură! Pentrucă, cei cari sunt fără credinţă, ce pedeapsă au să-şi mai ia în urmă, dacă cei fără prihană, în felul ăsta, işi găsesc ei cinstirea la voi?

Pentrucă, dacă m'aş şti
pe mine, sau pe părinţii mei, că ne-am fost greşit cu ceva, m'aş tângui mai puţin; dar nelegiuirea stăpânului mă urmăreşte şi pe mine, necredinţa lui e piază rea şi pentru mine.

El şi-a pierdut corabia şi tot avutul în mare:
Din tot ce avea, eu singură i-am rămas; şi cealaltă, care se afla cu mine în luntre, a pierit în mare. Acum, numai eu singură am rămas.

Care cel puţin de mi-ar fi fost mântuită, chinul
mi-ar fi acum mai puţin greu laolaltă cu ea.

Acum, ce nădejde, ce ajutor, s'au ce gânduri, să-mi croesc? Aşa înstrăinată prin aste locuri mă văd aruncată. Aci stânci, acolo marea răsună şi nicio arătare de om nu-mi răsare în cale.

* * * *

Asta, cu ce sunt îmbrăcată, mi-e bogăţia toată. Nimic din ale gurii, nici straşină de casă; unde mă aflu, nu ştiu: Ce nădejde mai am, să mai pot îndrăgi viaţa? Nici ştiutoare de aceste locuri nu sunt, cum nici vreodată pe aici piciorul n'am pus. Cel puţin, de-a fi cineva, care să-mi arate o cale, un drum, afară din aste locuri; s'o iau pe aci, sau pe acolo, nici eu singură nu ştiu. Şi pe aci, prin apropiere, nici chip să zăresc ogor lucrat de mână de om.

Frigul, rătăcirea, groaza, cu toate mă stăpânesc.

1) Neptunus, zeul mărilor. — 2) *mi sat laborist laborem hunc potiri.*

www.digibuc.ro

Toate 'astea, voi, nefericiţii mei părinţi, nu le ştiţi, că eu sunt acum nenorocită, aşa precum sunt:
Că m'am fost născută femeie liberă, asta nu mi-a folosit întru nimic. Acum, au, robesc eu mai puţin, decum aş fi fost născută în robie? Şi nici c'am putut fi de vreun folos acelora, cari m'au crescut pentru ei.

Ampelisca. Palaestra.

Ce-ar fi mai bine pentru mine, mai cu folos în împrejurarea de faţă, decât să-mi smulg viaţa din mine? Aşa viaţă chinuită şi'n pieptu-mi atâtea griji, care ucid [1])! Lucru hotărît: Viaţa n'am să mi-o mai cruţ; am pierdut nădejdea, cu care mă mângâeam [2]). Am colindat pretutindeni, m'am târît prin toate colţurile, căutându-mi prietena, cu glasul, cu ochii, cu urechile, să-o pot găsi. Şi nici n'am putut-o afla şi nici nu ştiu încotro s'o apuc; şi nici să fi întâlnit în vremea asta pe vreunul, pe care să-l întreb şi să-mi poată da răspunsul [3]), cum nici pământuri singuratice nu cred să existe mai singuratice [4]), decum sunt aceste locuri şi aceste vecinătaţi. Dar nici eu, cât am s'o ştiu în viaţă, n'am să încetez, s'o caut, numai să am zile.

Pa. A cărei voce mie,
peaproape de aici imi răsună?
Am. Teama mă cuprinse! Cine vorbeşte aci, pe aci,
pe aproape?
Pa. Dulce speranţă, rogu-te,
vino-mi repede într'ajutor.
Am. Scapă o nenorocită din teama, care a cuprins-o.
Pa. Voce femeiască îmi isbi urechile. Indoeală nu încape.
Am. Este o femeie, voce de femeie îmi veni la urechi.
Pa. Au, rogu-te, Ampelisca să fie?
Am. Pe tine, Palaestra, te aud eu?

1) *curae exanimales.* — 2) Aceste propoziţiuni, nesubordonate între ele prin conjucţiuni, fac parte din stilul familiar.
3) *rogitem responsorem: ut mihi respondeat.*
4) *neque magi' solae terrae solae sunt.*

www.digibuc.ro

Pa. Dece n'o strig eu pe nume, să mă poată auzi ? Ampelisca !

Am. Ei, cine eşti ?

Pa. Eu, Palaestra.

Am. Spune, unde esti ?

Pa. Pe Polux, eu una, în starea cea mai de plâns.

Am. Şi eu la fel, căci soarta mea nu-i mai puţin de plâns decum e a ta. Dar, doresc să te văd.

Pa. Aceeaş dorinţă o am şi eu.

Am. Să ne călăuzim paşii după voce. Unde eşti ?

Pa. Iată-mă. Apropie-te şi îndreaptă-te spre mine.

Am. Din toată inima.

Pa. Dă-mi mâna.

Am. Iat-o.

Pa. Spune, eşti tu în viaţă, rogu-te ?

Am. Că-mi fù dat, să te ating cu mână, mă faci, să pot dori şi eu acuma viaţa. Abia îmi vine a crede că te am prinsă de mână ! Rogu-te, îmbrăţişează-mă, nădejdea mea, Cum îmi mai uşuraşi chinurile toate !

Pa. Imi luaşi vorba înainte. Acum, trebue să plecăm deaici.

Am. Incotr'o, rogu-te, s'o apucăm ?

Pa. S'o luăm dealungul ţărmului.

Am. Te urmez încotro ţi-e voia. Să rătăcim noi prin aste locuri cu îmbrăcămintea udă pe noi ?

Pa. Aşa cum suntem, să ne mulţumim, cu ce avem. Dar asta ce-i, rogu-te ? *Am.* Ce ? *Pa.* Nu vezi, rogu-te, templul ăsta ? Vezi-l. *Am.* Unde ? *Pa.* Spre dreapta [1]).

Am. Pare-se să pară [2]) un locaş de închinăciune zeilor.

Pa. Oamenii trebue să fie nu departe deaici, aşa-i de încântător locul. Oricare ar fi zeul, mă rog fierbinte, să ne scoată din amărăciunea asta, pe noi nenorocitele, lipsite de spriiin, indureratele de noi, să ne ajute într'un fel.

---

1) *ad dexteram.* — 2) *uideo uiderier.*

www.digibuc.ro

Ptolemocratia. Palaestra. Ampelisca.

Pt. Cine sunt, cari se îndreaptă cu rugăciuni către stăpâna mea [1])? Că voci rugătoare mă îndemnară încoa, afară. Se îndreaptă cu ruga către o zeiţă bună, dornică de ascultare, stăpână, nu greu de înduplecat şi de o bunăvoinţă rară.

Pa. Iţi urăm sănătate, mămucă [2]).

Pt. Sănătoase şi voi, copile. Dar, dincotro, să-mi cred ochilor că-mi veniţi, cu hainele ude, rogu-vă şi în aşa stare proastă?

Pa. Dintr'acolo, venim încoa, nu aşa departe [3]) de acest loc; însă, departe deaici este locul, deunde am fost aduse încoa.

Pt. Aţi fost poate aduse pe drumurile azurii ale mării, cu calul cel de lemn?

Pa. Chiar aşa.

Pt. Atunci, vi-ar fi stat mai bine, să-mi fi venit încoa în haine albe de sărbătoare şi cu animale de jertfă, pentrucă, în felul ăsta, în care vă aflaţi, nu se obişnueşte, să se vină la acest sfânt locaş de închinare.

Pa. Noi care am fost amândouă aruncate de mare afară pe ţărm, deunde, rogu-te, vrei, să-ţi aducem animale de jertfă? Acum, neavând de niciunele, îţi îmbrăţişăm genunchii, ca unele ce suntem lipsite de nădejde, prin aceste locuri necunoscute, să ne primeşti sub acoperişul casei tale şi să ne mântui. Indură-te de două nenorocite, care numai au, nici locuinţă, nici vreo rază de speranţă, nimic altceva mai mult decât ce vezi acum pe noi.

Pt. Daţi-mi încoa mâinile, ridicaţi-vă amândouă în sus. Femeie mai îndurătoare ca mine alta nu-i. Dar, aici e sărăcie goală şi o lipsă de toate, copilele mele: Abia îmi ţiu şi eu zilele, de azi pe mâine. Slujesc lui Venus, hrănindu-mă cum pot.

Am. Acesta-i templul lui Venus, rogu-te?

Pt. Da. Eu sunt preoteasa acestui templu. Insă, oricum ar fi, omenia n'o să-mi lipsească, pecât m'or ajuta puterile.

---

1) *a patrona preces.* — 2) *mater.* V. nota, v. 103. — 3) *longule.*

www.digibuc.ro

Veniţi încoa cu mine.
Pa. Mămucă, ne dai o cinstire prietenoasă şi binevoitoare,
Pt. Aşa şi trebue.

ACTVL AL II-lea.

Pescarii[1]).

Cei cari sunt săraci îşi duc viaţa, cum e mai rău, ca nişte nenoroci̦ţi, mai ales dacă nici câştig mai omenesc nu au, nici cu vreo meserie nu s'au deprins: Ce bruma au în casă, nevoia îi învaţă, să se mulţumească şi cu atât. Pe noi, chiar după aceste podoabe, ne cam puteţi bănui, ce fel ne este bogăţia: Aceste plase şi aste undiţe de trestie ne sunt tot câştigul şi hrana noatră. Zilnic, pe aici ni e drumul din oraş spre mare, să ne căutăm de ale gurii: Drept exerciţii gimnastice şi corporale[2]) astea ne sunt: Aricii de mare, melci, stridii, răcuşori, scoici de mărgăritare, meduze, şoareci de apă, scoici din cele striate[3]), pe care cu multă trudă le pescuim şi noi.

1) Recitativ (*iambi septenarii* şi *troch. septenarii)*, v.290-441. Celebrul cor de pescari O grupă de pescari, cari traversează scena, în drumul lor spre mare, cântându-şi nevoia şi săracia. Fără legătura directă cu acţiunea, totuş pregăteşte evenimentele, ce au să vină: Un pescar dintre ei, *Gripus*. va pescui în mare o valiză, valiza codoşului *Labrax*, care va da deslegare acţiunii. Urmă de cor grecesc, redus la un *recitativ*: în care mai multe voci execută un cântec, în unison, la sunetul flautului. Deci avem de-a face cu un recitativ, întonat în unison de întreaga grupă, iar nu cu un *canticum*, cântat de şeful grupei, cum cred unii. (P. Commelin, op. cit.). Pentrucă asltfel ar fi fost un *canticum*, în metrii varlaţi, ca la v. 906.

— Rezum aci urme de cor: Euclio, în *Aulularia*, v. 371-396; Lorarii, în *Captivi*, v. 110-250; Destăinuirile Lenei, în *Cistellaria*. v. 120-149; Palinurus, *în Curculio*, v. 175-187; Lorarii, în *Menaechmi*, v. 990-1049; Palaestrio, în *Mil. glor.* v. 597-610; Dialogul din *Mostelaria*, v. 157-293 şi *Poenulus*, v. 210-400; Advocati, din *Poenulus*, v. 504-815; Lorarii în *Rudens*, v. 825-838; Charmides, în *Trinummus*, v. 998-1007.

2) *palaestrico*. Cu cari se îndeletniceau cei avuţi, (V. *Bacchides*, v. 426). — 3) *Echinos* (*echinus*, ariciu de mare, fr. *oursin*); *lopadas*

www.digibuc.ro

Apoi ne mai îndeletnicim şi cu pescuitul cu undiţa, depe mal şi cu mâna, prin scoburile stâncilor. Hrana ne-o scoatem din mare. Dacă noroc nu avem şi peşte de nu ni-se întâmplă să prindem, atunci, îmbăiaţi şi plini de sare [1]), ne strecurăm în tăcere spre casă şi ne culcăm nemâncaţi. Iar, când marea e înfuriată, cum e acum, atunci nici nădejdea asta n'o mai avem: Dacă nu prindem ceva scoici, atunci răbdăm deabinelea de foame.

Acum, să ne rugăm de această milostivă Venus, să ne vină într'ajutor, pe ziua de azi, cu folos.

Trachalio. Piscatores.

Tr. Mi-am dat destulă silinţă, să nu trec cumva pelângă stăpân, fără să-l fi putut vedea; pentrucă, mai adineaori, la plecarea-i de acasă, îm spuse că se duce în port, iar mie mi-a poruncit, să-i ies în cale-i, aci, la templul lui Venus. Dar, pe cine i-aş putea întreba, iată-i, îi văd, la un gând. Să mă duc spre ei.

Sănătate, hoţi de mare, scoicari şi undiţari. Ce-mi lucraţi aici? Mai trăiţi [2])?

Pl. Aşacum e scris pescarului, pierim de foame, de sete şi de speranţă zadarnică.

Tr. Decând îml staţi aci, ia spuneţi, văzut-aţi voi un tâ-

(*lopas*, moluşte cu cochila univolă şi care se prind de stânci, un fel de melc cu picior circular şi care trăeşte pe stâncile bătute de valuri (*patelles*); *ostrias* (*ostrea*, scoică, stridie); *balanos* (*balanus*, un soiu de răcuşor, din neamul Cizzipezilor. (Erau consideraţi ca fructe, sau ouă de pasărele, în Evul Mediu şi se coceau pe pietre, ori lemne, în apă şi deaci şi denumirea: fr. *glands de mer*); *conchas* (*concha*, scoică de mărgăritar, *huitre à perles*, fr.); *urticam marinam* (*urtica marina*, meduza); *musculos* (*musculus*, şoricel de mare, *raton*); *placusias striatas* (*placusia striata*, scoică cu cochila striată, *rayé*). Aceste lămuriri mi-au fost date de colegul I. Grecescu, prof. de şt. naturale.

1) *salsi lautique*. Joc de cuvinte. *Lautus*, se mai zice şi de omul cu stare, care ia o baie, înainte de cina. Ironie cu ce urmează: *ne culcăm nemâncaţi: incenati*).

2) *ut peritis*, ironic p. *ut ualetis* (cu sănătatea cum staţi).

www.digibuc.ro

năr, hotărît la înfăţişare, plin de viaţă, puternic, ducând cu sine trei bărbaţi, îmbrăcaţi în chlamidă, cu săbii la coapsă?

Pl. Pe niciunul, cu înfăţişarea asta, precum spui, nu-l ştim, să se fi abătut cumva pe aici.

Tr. Dar, pe unul, pleşuv la cap, cu un bătrân Silanus [1]), înalt la statură, pântecos, cu sprincenele sbârlite, cu încreţituri pe frunte [2]) pornit spre înşelăciune, scârba zeilor şi pacostea oamenilor, plin de păcate şi de necinste, ducând cu sine două femei tinere, îndestul de frumoase?

Pl. Cel care a fi înzestrat cu astfel de însuşiri şi porniri, mai de grabă îşi află cătare la călău decât la Venus.

Tr. Insă, dacă l-aţi văzut, spuneţi.

Pl. Incoa, un astfel de om, te încredinţăm că n'a venit. Rămâi sănătos.

Tr. Mergeţi sănătoşi. Am ştiut-o eu: S'a întâmplat aşa, cum bănueam eu. Stăpânului i-au fost spuse minciuni, codoşul a fugit în altă ţară, ca un ticălos; s'a urcat pe o corabie, luând femeile cu sine. Sunt curat ghicitor. Ba încă mi-a mai şi poftit stăpânul aici, la masă, sămânţa afurisită [3])!

Acum, n'am alceva mai bun de făcut decât să-mi adăst aci stăpânul, până va veni. Tot deodată, dacă preoteasa asta a lui Venus are să ştie ceva mai mult, dacă am să văd, am s'o cercetez şi pe ea, că poate m'o lămuri mai bine.

Ampelisca. Trachalio.

Am. (către preoteasa din templu). Înţeleg: La casa asta, de ţară, care este în vecinătatea templului lui Venus, îmi spuseşi, să bat la uşe şi să cer apă.

Tr. Ce voce îmi sbură pela urechi?

Am. Rogu-te, cine vorbeşte aci?

Tr. Ce-mi văd ochii? Ampelisca să fie oare asta, care iese afară din templu?

---

1) *Silanus.* Acest cuvânt, care e derivat din *silus*, (cârn), evoca deasemenea ideia satirului Silenus. (G. Ramain, op. cit.).

2) V. nota dela v. 125. — 3) *sceleris semen.*

www.digibuc.ro

Am. Acesta, pe care îl zăresc, să fie Trachalio, robul însoţitor [1]) al lui Plesidippus ?

Tr. Ea este.

Am. El este. Trachalio, salutare.

Tr. Salutare, Ampelisca, ce faci ?

Am. Tinereţe păcătoasă [2]) !

Tr. Nu-ţi mai cobi !

Am. Insă, tot omul, care e înţelept, cuvine-se, să înfăptuească şi să spună adevărul. Dar, Plesidippus, stăpânul tău, unde-i, rogu-te ?

Tr. Iauzi vorbă, caşicum n'ar fi înăuntru !

Am. Pe Polux, nici nu este şi nici pomeneală să fi venit încoa.

Tr. N'a venit ?

Am. Spui adevărul.

Tr. Nu-i în firea mea, Ampelisca. Dar prânzul fost-a el la timp pregătit ?

Am. Ce prânz, rogu-te ?

Tr. Fireşte, faceţi aci o slujbă religioasă.

Am. Ce băsneşti, rogu-te ?

Tr. Pentrucă Labrax a poftit aci la un prasnic pe Plesidippus. Stăpânul vostru pe stăpânul meu.

Am. Pe Polux, nu spui lucruri, care să te poată uimi : Dacă el a înşelat pe zei şi pe oameni, şi-a făcut doar datoria lui de codoş.

Tr. Nu faceţi aci o slusbă religioasă, voi şi stăpânul vostru ?

Am. Vezi, o ghicişi !

Tr. Atunci, ce-mi lucrezi aci ?

Am. Scăpate din multe nenorociri, din spaimă mare şi primejdie de moarte, pe noi, lipsite de sprijin şi de toate celea, aceasta preoteasă a Venerii ne-a primit la ea, pe mine şi pe Palaestra.

Tr. Şi e aci şi Palaestra, iubita stăpânului meu, rogu-te ?

---

1) *calator.* — 2) *aetatem hau malam male.*

www.digibuc.ro

Am. Fireşte.

Tr. Mare bucurie cu vestea asta a ta, Ampelisca mea. Dar, ard de dorinţă mare, să ştiu şi eu, ce-a fost cu primejdia asta de moarte a voastră.

Am. Ni s'a sfărîmat, dragă Trachalio, în noaptea ce fuse, corabia.

Tr. Ce fel, corabia? Ce poveste mai e şi asta?

Am. N'ai auzit, scumpule, ce fel codoşul a voit să ne ducă pe nesimţite, de aici, în Sicilia şi tot ce-a fost în casă şi-a suit pe corabie? Şi acestea acum au pierit cu toate.

Tr. Oh, Neptunus, scumpule, să trăeşti! Nici jucătorii de zar nu sunt mai meşteri ca tine! Se vede măestria, cu care ai aruncat năvodu [1]): Ai dat pierzaniei pe un ticălos. Şi acum, unde-i Labrax, codoşul?

Am. Cred c'a crăpat de băutură. Neptunus l-a poftit, în noaptea asta, să bea cu paharul cel mare.

Tr. Pe Hercle, se vede, că i-a dat să bea din cupa lui Anancaeus [2]).

Cât te iubesc, draga mea Ampelisca! Ce dulce eşti! Ce vorbe unse cu miere scoţi din gura ta! Dar, tu şi Palaestra, ce fel aţi scăpat?

Am. Ai s'o ştii. Inspăimântate, amândouă ne-am strecurat în luntre, fiindcă vedeam că corabia o să se isbească de o stâncă; şi pecând ei erau cuprinşi de groază, îngrabă eu desfac legătura luntrii. Vijelia ne mână cu luntrea spre dreapta, departe de ei Şi aşa, o noapte întreagă, am tot fost, nenorocitele de noi, aruncate de vânt şi valuri, în toate chipurile şi abia a doua zi vântul ne-a împins spre ţărm, mai mult moarte decât vii.

Tr. Ştiu. Asta-i păcatul lui Neptunus. E un edil prea as-

1) *iecisti bolum*, Se spune deopotriva despre jucătorii de zar, caşi despre pescari, când aruncă năvodul şi-l scot plin de peşte. Joc de cuvine. — 2) *anancaeo*. La banchete, la sfârşitul mesei, erà obiceiul să se bea din cupe mari, care se goleau până în fund şi sfârşiau prin a îmbata. Un oarecare *Anancaeus* muri cu o astfel de cupă în mână, neputând-o bea.

www.digibuc.ro

pru: Marfa, care nu este bună, o aruncă cu totul [1]).

Am. Vai de capul şi tinereţea ta!

Tr. De-al tău, scumpa mea Ampelisca. — Am ştiut eu c'o să facă una ca asta codoşul. Nu odată am spus-o. De aceea şi eu am să-mi las părul mare, să mă fac ghicitor [2]) şi are să-mi fie foarte bine.

Am. Trebuia atunci să fiţi cu ochii în patru şi tu şi ăl de stăpâne-tău, să nu fugă, dacă o ştiaţi?

Tr. Ce era să facă?

Am. Dacă iubea, mă întrebi, ce era să facă? Să fi stat la pândă, zi şi noapte, să fi fost mereu în veghe. Dar, pe Castor, ca mulţi alţii, aşa grije a avut şi Plesidippus.

Tr. Dece păcătueşti?

Am. E limpede, ca lumina zilei.

Tr. Nu ştii tu? Chiar la baie, dacă te duci şi-ţi ai ochii în patru asupra hainelor, totuş ţi-le fură [3]), ca unul care nu ştii, de cine să te fereşti, în atâta mulţime de oameni. Hoţul îl vede uşor pe cel, care îl păzeşte: păzitorul nu-l ştie pe cel, care este hoţ. Dar, du-mă la ea, acolo, unde este.

Am. Du-te atunci în templul lui Venus, acolo înăuntru. Ai s'o găseşti, stând jos şi plângând.

Tr. Cât mă întristează ce spui! Dar, dece plânge?

Am. Să-ţi spun: De asta i-se sfâşie ei inima, că i-a luat codoşul cutioara [4]), pe care o avea şi unde ea îşi avea [5]), cu ce ar fi putut să-şi recunoască părinţii: Se teme, să nu se fi pierdut şi cutioara aceea?

Tr. Şi unde a fost cutioara aceea?

Am. Tot acolo, în corabie. A închis-o chiar el într'un sac de piele, să n'aibă ea putinţa, cu ce să-şi poată recunoaşte părinţii.

---

1) *improbae merces.* Edilii vegheau asupra mărfii, care se vindea şi aruncau ce nu era bun. (v. *Captivi*, v. 824). *Merx*, marfă, dar şi femeie rea: Joc de cuvinte. Deaci răspunsul, pe care i-l dă Amp. — 2) *occipiam hariolari.* Ghicitorii (*hariolus*) aveau parul mare, pe care îl lăsau să fluture în vânt, când ghiceau. — 3) V. nota *Pseudolus*, v. 976.

4) E vorba de jucăriile de copil, cu care se lepădau deobiceiu copiii. V. *Cistellaria.* — 5) *quam habebat ubique habebat.*

www.digibuc.ro

Tr. O, neruşinată mişelie, să sileşti la robie pe una, care ar trebui să fie femeie liberă!

Am. Şi acum, fără îndoeală că ea s'a dus în fundul mării, cu corabie cu tot. Şi tot aurul şi argintul codoşului a fost tot acolo.

Tr. Cred că s'a vârî careva la fund şi a scoate-o.

Am. De aceea e şi ea, nenorocita, amărîtă, că i s'a întâmplat pierderea lucrurilor ei.

Tr. Atunci, cu atât mai mult trebue să merg înăuntru şi s'o liniştesc, să nu-şi mai chinuească atâta sufletul; că ştiu şi eu că la mulţi li s'au întors spre bine multe lucruri, împotriva aşteptărilor.

Am. Dar şi eu ştiu că mulţi s'au înşelat în aşteptările, în care nădăjduiseră.

Tr. La urma urmei, un suflet tare e leacul cel mai bun la supărare. Eu mă duc înăuntru, afară numai dacă numai vrei ceva —

Am. Să te duci. Eu am să fac, ce mi-a poruncit preoteasa şi am să cer apă, de aci, din apropiere. Pentrucă mi-a spus c'o să mi-se dea bucuros, dacă am s'o cer în numele ei. După mine, nu cred să mai fi văzut o bătrână mai plină de vrednicie, căreia zeii şi oamenii s'ar cuveni, să-i facă numai bine, cred eu. Cu câtă plăcere, cu ce largă inimă, cu câtă mărinimie şi fără pic de codeală, nu ne-a primit la ea pe noi, înfricoşatele, lipsite de toate, ude, aruncate de mare, mai mult moarte decât vii, caşicum am fi fost născute din sânul ei! Cu ce grabă, chiar ea însăş, ne-a încalzit apa, să ne putem îmbăia!

Acum, ca să n'o zăbovesc, să cer de aci apă, deunde mi s'a spus. Ei, e cineva în casă? Deschide careva? Iese cineva afară?

Sceparnio. Ampelisca [1]).

Sc. Cine face cu atâta neruşinare ocara asta uşilor noastre?

1) De aici metrul *recitativului* se schimbă în *troch. septenarii*, v. 414-441. Urmează scena idilică dela puţ, scena cu adevărat idilică în

www.digibuc.ro

Am. Eu sunt.

Sc. Hâm! Ce mai bunătate! Zău, pe Polux, frumoasă arătare femeiască!

Am. Bun găsit, tinere!

Sc. Şi ţie, bun venit şi încă şi mai mult, tinereţeo!

Am. Vin la voi.

Sc. Găzduire ţi-aş da, de-a fi, să-mi vii mai pe'nsărate, să fac, ce mi-e în gând; acum nu am, cu ce te-aş dărui, mâine [1]). Ei, ce zici, frumoasa mea drăcoasă!

Am. Ah, prea fără perdea pui mâna pe mine! 420

Sc. Pe zeii nemuritori! Asta-i chiar arătarea lui Venus. Ce mai draci în ochişori! Ei, dar chipul, ce vină are? Negricios, ca vulturul — ba, ca aquila, asta vrusei să spun! Sânişorii ce mai svârc şi'n guriţă ce mai vino 'ncoa [2]).

Am. Nu sunt lepădătură de stradă [3]) Nu poţi, să-ţi ţii mâinile [4])?

Sc. Nu-i voie, să pot şi eu mângâia frumos şi blând o femeie 425 frumoasă?

Am. Când o să am timp de aşaceva, o să-mi ardă şi mie atunci de joacă şi glume; acum, pentru ce am fost mânată încoa, rogu-te, îmi dai ori nu.

Sc. Acum, ce vrei?

Am. Pentru un om deştept, îmbrăcămintea depe mine îţi spune îndestul, ce vreau.

---

toată literatura latină. Sinceritatea naivă, pornită din inimă, tinereţea sglobie, voia bună, glumele şi vorbele cu care şeguesc şi în care ni-se oglindeşte un suflet sănătos, simplu, vesel şi sglobiu, ne reamintesc pe flăcăii noşti din poezia lui Coşbuc. (Compară: *Rea de plată. La puţ. Subţirica din vecini*). — 1) Text nesigur.

2) *Veneris effigia haec quidem est.*
ut in ocellis hilaritudo est, heia corpus quoiusmodi,
subuolturium — illud quidem, „subaquilum“ uolui dicere —,
uel papillae quoiusmodi, tum quae indoles in sauiost!

Corpus, cu acelaş înţeles, de culoare: *corpore aquilo* (*Poen*, 1112). Aiurea: *merulea atritate*, negricios ca mierla (*Poen.* 1290).

3) *Non sum pollucta pago. Polluctum* era partea din sacrificiu, care se arunca poporului, să o mănânce. V. nota, v. 1419.

4) *potin ut me apstineas manum.*

www.digibuc.ro

Sc. Dar şi podoaba mea îţi spune, ce gând am şi eu.

Am. Preoteasa de aci a lui Venus mi-a spus, să cer apă pentru ea.

Sc. Dar eu sunt viţă regească: Nu mă rogi, nici picătură de apă nu capeţi. Puţul acela l-am săpat cu primejdia vieţii şi cu uneltele noastre. Fără multe cuvinte dulci, nici picătură de apă n'ai să poţi căpăta dela mine.

Am. Rogu-te, dece te laşi greu, să-mi dai o apă, pe care până şi duşmanii şi-o împrumută între dânşii?

Sc. Dar tu, dece mi-te laşi grea, să-mi dai un lucru, pe care cetăţenii şi-l împrumută între ei?

Am. Ba, chiar şi ţie, dragosteo, ţi-oiu împlini toate, câte îţi sunt aminte.

Sc. Bravo! Am învins. Ea mă şi numeşte dragostea ei. Ţi-se va da apă, să nu-ţi fie dragostea fără folos. Dă-mi ulciorul.

Am. Ţine-l. Grăbeşte-te, drăguţă, cu scosul.

Sc. Aşteaptă. Acum sunt aci, dragostea mea. —

Am. Ce să spun preotesei că m'am întârziat aci, aşa de mult? Cum mai tremur şi acum, nenorocita de mine, când îmi arunc ochii spre mare!

Dar [1]), nenorocita de mine, ce-mi văd ochii, într'acolo, departe, la ţărm? Stăpânul meu, codoşul şi oaspetele Sicilian, pe cari, nenorocita de mine, îi credeam pieriţi în mare! Acum nenorocirea asta e mai mare, decum ne-am fi închipuit-o noi. Dar, dece mă întârziiu şi nu dau fuga în templu şi să spun acestea Palaestrei, să ne putem refugia la altar, mai nainte ca ticălosul de cădoş să vină şi să pună mâna pe noi? Să fug repede într'acolo. Aşa cere împrejurarea.

Sceparnio.

O, zei nemuritori! N'aş fi crezut în ruptul capului să pot afla atâta plăcere în apă! Cu câtă voie bună o trăsei afară! Şi puţul, mai puţin adânc ca de obiceiu, părutu-mi-s'a acum: că, mai fără osteneală trăsei apa afară! Domnul să mă ierte!

1) Diverbium *(iambi senarii)*, v. 442-558.

www.digibuc.ro

Mare neghiob mai sunt, că n'avusei de lucru azi, să încep dragostea asta!

Ei, iată-ţi apa, frumoasa mea. Ţine-o, vreau s'o primeşti din toată inima, aşacum ţi-o doruesc eu, ca să-mi fii pe plac. Dar, unde-mi eşti, râsgâito? Ţine-ţi apa. Unde eşti? Mă iubeşte, pe Hercle, dupăcum se cam vede: S'a ascuns, hoţoaica. Unde eşti? Ai să-ţi iei odată apa? Unde eşti? Ajunge cu şaga. In sfârşit, acuma-i serios, ai să-ţi iei acum ulciorul ăsta? Unde păcatului mi te vârîşi? Pe Hercle, chiar că n'o văd nicăeri. Işi bate joc de mine [1]). Pe Hercle, am să las şi eu ulcioru aci jos, în drumu mare. Insă, dar dacă va fi să şterpelească cineva de aci acest ulcior sfânt al Venerei? Ar fi să-mi găsesc beleaua.

Pe Hercle, mă tem, ca muierea aceea să nu-mi fi întins vreo cursă, să fiu prins cu vasul sfânt al lui Venus. Pe bună dreptate, după toate legile, magistratul m'ar şi vârî la închisoare, de m'ar vedea careva cu vasul ăsta. Pentrucă el e scris cu slove [2]); el singur cântă al cui este.

Pe Hercle, am să chem şi eu afară pe preoteasa de aci, să-şi primească ulciorul. Să m'apropiiu încoa, de uşe. Ei, Ptolemocratia, rogu-te, ia-ţi ulcioru: O femeiuşcă, nu ştiu care, l-a adus încoa, la mine. Du-l înăuntru.

Mi-o făcui singur. Ajunsei să le car şi apă ăstora deaci. (intră în templu).

Labrax. Charmides.

La. Cine vrea, să se vadă nenorocit şi ajuns cerşetor, să se dea pe mâna lui Neptunus pe sine şi viaţa sa: Pentrucă,

---

1) — *sed ubi tu es, delicata? cape aquam hanc sis. ubi es?*
amat hercle me, ut ego opinor. delituit mala.
ubi tu es? etiamne hanc urnam acceptura's? ubi es?
commodule meliust. tandem uero serio,
etiam acceptura es urnam hanc? ubi tu es gentium?
nusquam hercle equidem illam uideo. ludos me facit.

2) *Nam haec litteratast.* Vasele fabricate pentru stablimentele publice purtau inscripţii, fie gravate în metal, fie direct, pe argila vasului.

www.digibuc.ro

dacă ai ceva de-a'mparţit cu el, te trimite acasă în halul, în care sunt eu acuma. Pe Polux, tu, zeiţă a Libertăţii, ai fost fericit inspirată, că n'ai vrut, în ruptul capului, să te sui pe corabie, la un loc cu Hercules [1]).

Dar, unde-mi e oaspetele acela, care mă dete gata?

Iată-l şi pe el, păşind încoa.

Ch. Unde păcatu te zoreşti aşa, Labrax? Că eu unu nu-i chip, să mă pot ţine aşa repede după tine!

La. Bine erà să te-i fi dus, să crăpi, în cele mai crude chinuri, în Sicilia ta, mai nainte să fi dat eu cu ochii de tine, din pricina căruia mi-se întâmplă, nenorocitul de mine, nenorocirea asta!

Ch. La fel zic şi eu, ce bine ar fi fost, să fi dormit eu la închisoare, în ziua aceea, când m'ai adus la tine, în casă! Rog pe zeii nemuritori ca tot restul vieţii să-ţi facă parte numai de oaspeţi de teapa ta!

La. Te-am adus piază rea în casa mea. Ce minte am avut, să dau ascultare unui ticălos ca tine? Dar plecarea mea de acasă? Ori suirea pe corabie [2]) Unde am pierdut tot ce aveam mai scump chiar decât mine însumi [3]).

Ch. Pe Polux, că ţi s'a sfărîmat corabie, mirare nu-i, de vreme ce ducea cu ea pe un nelegiuit şi o avere câştigată prin nelegiuire.

La. Mă dăduşi gata cu vorbele tale amăgitoare.

Ch. Imi fù dat, să gust la tine o cină mai nelegiută decât aceea, care cândva a fost dată lui Thygestes şi Tereus [4]).

---

1) Pasagiu obscur, căruia i s'a dat felurite înterpretări. Labrax vrea să spună că a pierdut totul, în afară de libertate, adică de persoana lui, in această călătorie à la Hercules şi care i-a fost impusă de un altul, de Charmides, la fel cum Eurystheus impusese grelele expediţii lui Hercules. — 2) *auscultatio, abitio, inscensio.*

3) Aluzie la Palaestra şi Ampelisca, pe care le credea pierdute.

4) *Tygestes* fratele lui Atreus, regele Micenei, care îl pofti la un ospăţ, unde îi dete să mănânce membrele propriilor săi copii. *Tereus*, regele Thraciei şi soţul Prognei. Aceasta, spre a-şi răsbuna o insultă adusă sorei sale, *Philomela*, îi dete, să mănânce membrele propriului lor copil, *Itys*. Spre pedeapsă divină, fură schimbate în rândunele. V. v. 604.

www.digibuc.ro

La. M'am dus! Mà'ncinse un rău la inimă. Ţine-mă de cap, rogu-te.

Ch. Pe Polux, cât aş vrea, să te văd vărsându-ţi afară plămânii cu totul [1]).

La. Vai! Palaestra şi tu, Ampelisca, unde-ţi fi voi, acum?

Ch. In adâncul mării, hrană peştilor, pare-mi-se.

La. M'aduseşi în sapă de lemn, cu îndemnul tău, plecând urechea la minciunile tale umflate.

Ch. Deşteptăciunea, pe care o ai, e meritul meu, că prin mine, dintr'un nătărău, am făcut un om plin de duh [2]).

La. Dece nu te-i fi ducând tu de aci, să te spânzuri!

Ch. Du-te tu. Vorba asta tocmai mă pregăteam, să ţi-o spun şi eu.

La. Vai! Cine îndură o viaţă mai nenorocită ca mine?

Ch. Eu sunt şi mai nenorocit ca tine, Labrax.

La. Dece?

Ch. Pentrucă eu n'o merit, pecând tu, cu vârf şi 'ndesat!

La. O, firicel, firicel, de papură, cum îţi mai pismuesc norocul, că ţii mereu la gloria, să fii deapururea sec!

Ch. Una şi bună. Acum chiar că mă joc de-a soldaţii. Imi clănţăne vorbele 'n gură, de frig, cum pârâe armele 'n luptă.

La. Pe Polux, băile tale, Neptunus, sunt dătătoare de frig: Ieşi din apă şi îngheţi de frig, cu toate hainele, pe care le ai pe tine!

Ch. Să n'aibă el măcar o dughiană cu băuturi calde, aşa îi sunt de sărate şi reci ca ghiaţa băuturile!

La. Cât sunt de fericiţi fierarii, cari stau în preajma cărbunilor: Totdeauna li e cald.

Ch. O, dece nu mi-a fost dat şi mie, să am norocul canarului [3]), când aş ieşi din apă, să fiu tot uscat.

La. Ce-ar fi, dacă m'aş tocmi undeva, în teatru, să fac pe omul, cu dinţii de un cot [4])?

---

1) *pulmoneum uomitum uomas.* — 2) *insulso salsum. Salsus*, sărat, dar şi: spiritual, fin. Joc de cuvinte.

3) *anetina* p. *anatina.* — 4) *Pro manduco.* Manducus era un personaj grotesc, din Atelane, care avea o gură enormă, cu dinţi mari, pe

www.digibuc.ro

Ch. Dece ?

La. Pentrucă, pe Polux, clănţănesc tare din dinţi.

Ch. A fost în drepturile ei, cred, marea, că m'a spălat.

La. Dece ?

Ch. Pentrucă n'am avut de lucru, să mă suiu cu tine pe corabie, ca să-mi răstorni marea cu dosul în sus.

La. M'am luat după tine; tu mă umpleai de făgăduinţi, că acolo se poate câştiga foarte mult cu femeile şi unde, îmi spuneai, c'aş putea face avere mare.

Ch. Iţi închipueai poate, dobitoc murdar, c'o să înghiţi toată insula Sicilia ?

La. Care a fi balena, care mi-a înghiţit sacul meu, unde îmi închisesem tot aurul şi argintul ?

Ch. Aceeaş, cred, care va fi înghiţit şi punga mea, care erà plină de arginţi, în geantă.

La. Vai ! Iatá-mă ajuns la o singură cămăşuţă [1]) şi la aceastá pârlită de manta [2]). M'am nenorocit de-a binele !

Ch. Acum putem lega tovăraşie împreună : Aducem părţi egale.

Ch. Cel puţin, dacă femeile mi-ar fi scăpat, aş mai avea vreo speranţă. Pecând acum, când o să dea cu ochii de mine tânărul Plesidippus, dela care am primit arvună pentru Palaestra, are să-mi facă mare bucluc.

La. Dece plângi, prostule ! Pe Polux, eşti destul de bogat, cât timp ai o limbă, cu care să-ţi poţi plăti datoriile la toată lumea.

Sceparnio. Labrax. Charmides [3]).

Sc. Ce comedie o mai fi şi asta ! Două femei tinere, aci, în templul lui Venus, se ţin plângând, amândouă îmbrăţişate de statua zeiţei [4]), temătoare de nu ştiu ce, nenorocitele ? Spun

---

cari îi clănţănea. Asemeni figuri groteşti Romanii le purtau chiar în procesiunile şi triumfurile publice. Un fel de carnaval modern.

1) *ad unam hanc tuniculam.* — 2) *hoc misellum pallium.*

3) Recitativ (*troch. septenarii*), v. 559-592. — 4) *amplexae.* Când cineva se simţia în primejdie, îmbrăţişa de obiceiu statuele templelor, în care se refugia (v. nota *Mostelaria*, v. 1113).

www.digibuc.ro

că 'n noaptea asta, ce fuse, au fost purtate de valuri şi aruncate astăzi de mare, la ţărm, zic ele.

La. Pe Hercle, rogu-te, tinere, unde sunt femeile acelea, despre care pomeneşti?

Sc. Aci, în templul Venerei. *La.* Câte sunt? *Sc.* Pe atât, pecât suntem şi eu şi tu.

La. Au, ale mele să fie? *Sc.* Asta, vezi, n'o ştiu. *La.* Cum li-e înfăţişarea? *Sc.* Încântătoare.

De pildă, aş putea, să le îndrăgesc pe amândouă, numai să-mi fiu eu bine băut.

La. Au, copiliţele mele să fie?

Sc. Ia, nu-mi mai bate capul! Du-te de le vezi. dacă ţi-e aminte.

La. Ale mele trebue să fie femeile de aci, din năuntru, dragă Charmides.

Ch. Juppiter să te piardă şi de sunt şi de nu sunt, mai ales!

La. Am să dau acum busna aci, în templul lui Venus. —

Ch. Intr'o prăpastie, ar fi mai bine. Rogu-te, oaspete, dă-mi un colţişor, unde să pot trage un puiu de somn.

Sc. Odihneşte-te aci, cât vrei; nu te opreşte nimeni; e doar loc public [1]).

Ch. Dar, vezi-mă, ce fel sunt, cu hainele ude pe mine: Primeşte-mă în casă, dă-mi ceva veşminte uscate, până s'or usca ale mele. Odată şi odată ţi-oiu întoarce şi eu binele făcut.

Sc. Iată colo o legătură de stuf [2]). E singura, care mi-se usucă acuma. De vrei, ţi-o dau. Ea mi-e haina, ea mi-e tot adăpostul, la vreme de ploaie. Tu să-mi dai astea depe tine, să ţi-le pun la uscat.

Ch. Zău, au, nu eşti mulţumit că m'a spălat îndestul marea şi vrei să mă mai spăl şi aici pe uscat, să mă mântuiu definitiv [3])?

Sc. C'ai să te speli, ori c'ai să te ungi cu untdelemn, asta

---

1) *puplicum est.* — 2) *tegillum eccilud.* — 3) *elaui... eluam.* Joc de cuvinte asupra înţelesului verbelor; *elauo*, a spăla şi *eluo*, a spăla, a curăţi; a nimici. Charmides îl bănuia că umblă să-i fure hainele.

www.digibuc.ro

nu-mi ţine mie de cald [1]). Ştiu una şi bună, că nu ţi-aş în- 580
credinţa nici cât negru sub unghie, dacă n'am chezăşie la mână.

Tu, ori de-i asuda, ori de-i pieri de frig mare, ori de-i cădea la grea boală, sau de-i fi sănătos, să nu-ţi închipui c'am să-mi vâr în casă un străin [2]): Lumea-i plină de buclucuri [3]).

Ch. Şi-o pornişi, ai? Oricine-ar fi, se purtă ca un adevărat vânzător de robi. Nu-i om milos! 585

Dar eu, dece oiu fi stând aici, ud, ca un nenorocit? Dece nu m'aş duce, acolo, în templul lui Venus, să-mi dorm beţia, pe care o trăsei mai mult chiar şi decât pofta inimei? Neptunus ne-a amestecat vinul cu apă de mare, par'că ar fi fost curat vinuri greceşti [4]), cu gândul să ne prăpădească stomacul cu vinurile lui sărate. Ce atâta tura-vura? Dacă o mai ţi- 590
nea ce şi ce cu îndemnul la băutură, ne-ar fi apucat acolo deabinelea somnul veciei. Acum ne-a slobozit, pela casele noastre mai mult morţi decât vii.

Acum, mă duc, să văd, ce-mi lucrează înăuntru codoşul, oaspetele meu.

ACTVL AL III-lea.

Daemones [5]).

In minunate chipuri îi mai joacă şi zeii pe oameni şi'n fel şi fel de înţelesuri le dau la vise în somn, să nu poată omul să-şi doarmă somnul ca lumea! De pildă eu, în noaptea care 595

1) *ciccum non interduim. Ciccum*, pieliţă, care desparte miezul rodiei şi care n'are nicio valoare. V. şi *Aulularia*, nota v. 818.

2) *barbarum.* Cuv. *barburus* are înţelesul general: Un om care nu e grec, deci străin. Aiurea, înţelesul de *Roman.* V. *Asinaria*, prologus.

3) *sat litiumst.* Pentrucă se putea, să fie vreun rob fugit.

4) *vinis Graecis.* Cei veci aveau obiceiul să pună apă de mare în vinurile greceşti, când le transportau. Singura excepţie se făcea cu vinurile de Chios, deaceea Horatius le numeşte: *Chium maris expers. Sat.* II, 8, 11.

5) Diverbium *(iambi senarii)*, v. 593-614.

www.digibuc.ro

fuse, visai un vis minunat şi nemai pomenit [1]). Mi s'a arătat o maimuţă, care se trudia, să se urce la un cuib de rândunele [2]), pentru ca în toate * * * * * şi nici chip să le poata [3]) smulge.

Apoi, se făcea că maimuţa vine la mine, să-i dau o scară [4]), să-o pună acolo. Eu îi răspund maimuţei în felul următor,

* * * *

că rândunelele se trag din Philomela şi Progne [5]) Mă sfădesc cu ea, să nu le facă rău la nişte concetăţene de ale mele. Dar ea se făcù şi mai grozavă la inimă; ba încă mă mai şi ameninţa cu pedeapsa. Mă chiamă în judecată. Acolo, nu ştiu cum, dar cuprins de mânie se făcea că înfaşcăm maimuţa de mijloc şi o vâram la închisoare, ca pe o bestie netrebnică.

Acum, ce să cred c'o mai fi însemnând şi visul ăsta, nici chip să-i pot da o deslegare, pe ziua de azi. (aude zgomot în templu).

Dar, ce zgomot se aude aci, în templul lui Venus, la vecină? Má prinde mirarea.

Trachalio. Daemones [6]).

Tr. O, cetăţeni ai Cyrenei! Vă implor ajutorul vostru. Agricultori, oameni de prin vecinătaţi, cari vă aflaţi prin aceste părţi ale locului, aduceţi o mână de ajutor uneia lipsite şi daţi o pedeapsă exemplară unui ticălos. Pedepsiţi-l, ca nu cumva puterea nelegiuiţilor să fie mai tare decât a celor nevinovaţi, cari nu vor sa-şi facă un renume prin crimá. Hotăriţi nerușinării o pedeapsă exemplară, daţi modestiei o răsplată. Faceţi ca aici sá se poată trăi mai bine prin lege, decât prin silnicia, care ucide. Alergaţi încoa în templul lui Venus, vá implor din nou ajutorul vostru. Voi, cari va întâmplaţi să fiţi pe aici, prin apropriere, oricine auziţi strigarea mea, daţi sprijin

1) *somniaui somnium.* Visul ca acţiune dramatică. V. *Mostellaria*, studiul. — 2) *ad hirundinum nidum.* La fel în *Mercator* e vorba de un maimuţoiu, în vis. V. 225-255. — 3) *quibat.*

4) *scalas ut darem.* — 5) V. nota dela v. 509.

6) Recitativ (*troch. septenarii*), v. 615-663.

www.digibuc.ro

acelora, cari, după strävechiul obiceiu, şi-au încredinţat viaţa în paza lui Venus şi a preotesei păzitoare. Puneţi-i nedreptăţii şreangul de gât [1]), mai nainte ca ea să vă poată subjuga.

Da. Ce-o mai fi şi asta?

Tr. Pe aceşti genunchi, te rog fierbinte, bătrânule, oricine ei fi tu —

Da. Ia, lasă-mi mai bine genunchii în pace şi lămureşte-mă ce este, dece faci atâta gălăgie?

Tr. Te rog, te implor, dacă nădăjdueşti ca în äst an să ai parte de mult sirpe şi laserpicium [2]), pe care să le poţi duce neprimejduite şi în bună stare pânăla Capua [3]) şi — să fii deapururi ferit de urdori [4]) —

Da. Eşti sănătos la cap?

Tr. Sau, dacă vrei să ai o recoltă bogată de sămânţă de sylphium [5]), nu te da în lături, să-mi dai ajutorul, pe care ţi-l cer, bătrânule.

Da. D'apoi şi eu te rog, pe picioarele, tălpile şi spatele tău, să ai parte de o recoltă bogată de nuele de ulm [6]) şi dacă nadăjdueşti în äst an un bogat secerişi de nenorociri, să-mi spui, ce este, de faci atâta gălăgie?

Tr. Dece ţii să-mi spui vorbe rele? Că eu unul ţi-am urat numai lucruri de bine.

Da. Şi eu, de bună seamă, îţi spun numai lucruri de bine, de vreme ce îţi urez să ai parte de lucruri, pe care le meriţi.

Tr. Te rog fierbinte, m'ascultă aşa dar.

---

1) *praetorquete collum.* Când erà vorba sa se ducă un vinovat la judecată, i-se înfăşca gâtul cu un nod, facut cu colţul togei. Expresia consacrată: *optorto collo.* V. nota v. 853. — 2) *sirpe et laserpicium. Sirpe*, o plantă cu miros puternic, care se întrebuinţa mult în medicină, la cei vechi. Se mai întrebuinţa şi ca condiment. (*Espèce de Benjoin.* Benoist). Erà foarte càutată. Despre *laserpicium*, v. *Pseudolus*, v. 816. Cyrenae producea mult aceste două plante, pe care le exporta pretutindeni. — 3) *Capua* erà renumită prin fabricile ei de parfumuri şi esenţe. — 4) *ab lippitudine. Lippitudo* erà inflamaţia ochilor, boală care erà raspândită în Africa. (*chassie*). — 5) *magydarim.*

6) *virgidemiam*, cuvânt comic faurit. Adesea Plautus amestecă comicul în situaţii serioase. V. şi v. 704.

www.digibuc.ro

Da. Despre ce e vorba?

Tr. Două femei nenorocite sunt aci, înăuntru, care au nevoie de sprijinul tău. Cărora, împotriva legilor şi a bunei dreptăţi, li s'a adus o mare batjocoră, aci, chiar în templul lui Venus. Ba încă, însăş preoteasa lui Venus este lovită în mod nedemn.

Da. Care-i omul de-o aşa mare neruşinare, să îndrăsnească a se atinge de preoteasă? Şi acele femei, cine sunt? Şi ce nedreptate li ce face?

Tr. Dacă îmi dai ascultare, ţi-oiu spune. Ţin îmbrăţişate statua zeiţei. Acum, un om plin de cea mai mare îndrăsneală vrea să le smulgă deacolo. Trebue să fie lăsate în pace, amândouă.

Da. Cine-i ăsta, care se sinchiseşte aşa de puţin de zei?

Tr. Vrei să-ţi spun? De sus şi până jos numai: înşelăciune, crimă, omoruri de părinţi, jurăminte strâmbe, călcător de legi [1]), un neruşinat, necinstit, niciun respect de cele sfinte. Şi, ca să-l ştii dintr'o singură vorbă: E un codoş! Mai mult decât asta, ce-aş mai putea spune?

Da. Pe Polux, îmi vorbeşti de un om vrednic de cea mai grozavă pedeapsă [2]).

Tr. Un nelegiuit, care şi-a vârît mâna în gâtul preotesei!

Da. Insă, a făcut-o spre marea lui nenorocire, pe Hercle. Veniţi încoa, afară, Turbalio, Sparax [3]). Unde-mi sunteţi?

Tr. Aide, rogu-te, înăuntru. Vino-le într'ajutor.

Da. (către robi). De douăori porunca n'am să dau. Veniţi încoa după mine.

Tr. Aide, acum, porunceşte-le, să-i scoată ochii, cum fac bucătarii la sepii.

Da. Să mi-l târîţi de picioare încoa, afară, pe omul acela, ca pe o scroafă tăiată [4]). (intră în templu).

Tr. Aud sgomot mare. Se vede că codoşul e dichisit în

---

1) *legerupa. (qui legem rumpit).*

2) *donabilem infortunio.* — 3) Nume care corespund cu imprejurarea de faţă: *Turbalio,* cel care vâră spaima în suflet; *Sparax,* cel care sfâşie. — 4) *quasi occisam suem,*

www.digibuc.ro

pumni. Cât m'aş bucura, să i-se scoată măselele unui om aşa de ticălos!

Dar, iată-le, ies încoa afară din templu, chiar ele, femeile, îngrozite de spaimă.

Palaestra. Trachalio. Ampelisca.

Pa. [1]). Acum, lipsa de niciunele, de ajutor, de sprijin şi ocrotire, ne stăpâneşte. Mântuire de nicăeri şi nici o cale măcar, care să ne aducă scăparea; cum nici încotro ne-am putea îndrepta paşii, nu ştim s'o luăm: în aşa mare teamă ne aflăm acum amândouă. Aşa-i de mare cruzimea [2]), aşa-i de grozavă silnicia, care s'a abătut asupra noastră, dinspre partea stăpânului nostru, care, nelegiuitul, a repezit-o cu capul înainte pe însăş bătrâna preoteasă, a asvârlit-o pe jos cu putere, în chipul cel mai josnic, iar pe noi ne-a smuls cu mare silnicie dela statuă, din chiar altarul zeiţei [3]).

Dar acum, precum ne e soarta şi norocul ne poartă, nu ne-a mai rămas decât moartea. Că în nenorocire nici nu poate fi altceva mai bun ca moartea, pentru cei fără de noroc [4]).

Tr. Ce este? Ce vorbe mai sunt şi acelea? Şi eu nu mă duc să le mângâi? Ei, Palaestra?

Pa. Cine mă strigă?

Tr. Ampelisca!

Am. Indurare, cine mă strigă?

Pa. Cine ne numi pe nume?

Tr. Dacă ai să priveşti în urmă-ţi, ai s'o ştii.

Pa. O, nădejdea mântuirii mele.

Tr. Taci şi linişteşte-ţi sufletul. Vezi-mă aci.

Pa. Cu vorba asta numai, de ne-am putea, să ne vedem

---

1) Canticum, v. 664-681. Monodie lirică, prin care Palaestra îşi plânge soarta nenorocita. — 2) *inportunitas.*

3) *ab signo intumo,* pentrucă statua zeiţei era aşezată în fundul templului, în sanctuar.

4) Unii văd aici o nepotrivire, o lipsă de versuri. Palaestra se exprimă astfel, deoarece, în starea, în care se găsea, nu-şi dedea bine seama de ajutorul, pe care avea sa-l dea Daemones.

www.digibuc.ro

scăpate de silnicie, care silnicie o să m'aducă în stare, să-mi fac singură seama [1]).

Tr. Ah, sfârşeşte-o! Eşti din cale-afară de nesocotită!

Pa. [2]). Incetează acum de a mă mângâia numai cu vorbe. Dacă în nenorocirea de faţă nu ne aduci un sprijin ocrotitor, s'a sfârşit cu noi.

Am. Mai bine moartea decât să mai îndur silnicia codoşului. Dar totuş, inimă de femeie sunt şi când îmi trece prin minte gândul de moarte, nenorocita de mine, teama îmi dă fiori prin corp [3]). Pe Polux, grozavă ziua de azi!

Tr. Ţine-ţi-vă firea!

Pa. Şi, rogu-te, firea asta, deunde s'o iau?

Tr. Nu vă temeţi, vă spun. Aşezaţi-vă aci pe altar [4]).

Am. Intru cât ne poate folosi nouă altarul acesta mai mult, decât ne fù statua lui Venus, aci, înăuntru, în templu, pe care o îmbrăţişeam mai adineaori şi deunde furăm smulse prin silnicie, nenorocitele de noi?

Tr. Aşezaţi-vă voi numai aci. La urmă, am să vă păzesc eu de aci. Altarul ăsta să vă fie drept lagăr întărit, zidurile le voiu apăra eu de aici. Sub ocrotirea lui Venus porni-voiu la luptă împotriva răutăţii codoşului.

Pa. Ascultare îţi dăm şi pe tine, o Venus, cea născătoare de bine, te rugăm de îndurare, amândouă, cu lacrimi în ochi, îmbrăţişându-ţi altarul, pe genunchi sprijinite, aibi-ne sub a ta sfântă pază, apără-ne. Pe nelegiuiţii aceia, cari ţi-au necinstit

---

1) *vis ne opprimat, quae uis uim mi adferam.*

2) Recitativ *(iambi septenarii et troch. septenarii),* v. 682-779. Aceasta schimbare muzicală e caracteristică. Sentimentele numai erau aceleaşi şi metrul canticului este înlocuit prin *iambii septenarii* (metrul tiradelor scurte şi care face legătură cu *canticum)* şi apoi prin *troch. septenarii,* metrul viu, curgător, flexibil. Un exemplu mai mult de măestria, cu care Plautus a distribuit partea muzicală.

3) *metu' membra occupat.* — 4) *in ara.* Este vorba de mici altare, care se aflau în curtea templului. Ele se găseau şi pe străzi. (V. *Aulularia,* v. 606). In *Mostellaria,* robul Tranio se aşează pe un asemenea altar, ca să scape de pedeapsă. (V. v. 1094).

www.digibuc.ro

sfântul altar, fă-i, să-şi primească pedeapsa, iar de noi te îndură, să stăm cu a ta îngăduinţă pe acest altar: De păcate am fost amândouă spălate [1]) prin grija lui Neptunus, în noaptea ce fuse; lucru pe care să nu-l socoţi nevrednic de tine şi nici în nume de rău să ne iei, dacă ne-am fost îmbăiat mai puţin bine decât socoţi tu.

Tr. (către templul zeiţei). Venus, văd că ele îţi cer un lucru drept. Se cade să le fie dar ruga împlinită. Iartă-le, de s'au greşit. Teama le-a împins, să facă, ce fac. Se zice că te-ai născut dintr'o scoică. Să nu le dispreţueşti şi lor scoica [2]).

Dar iată-l, tocmai la timp, ne vine afară bătrânul, ocrotitorul meu şi al vostru.

Daemones. Trachalio. Labrax. Lorarii.

Da. [3]). Ieşi afară din templu, nelegiuitu nelegiuiţilor. Voi, mergeţi de vă aşezaţi pe altar [4]). Dar, unde sunt?

Tr. Priveşte încoa.

Da. Foarte bine. Asta ne erà şi voinţa noastră. (către unul din robi). Spune-i, să vină mai aproape.

(către Labrax). Tu, umbli să ne calci aici în picioare datinele noastre sfinte [5])? Repezi-ţi-i un pumn în faţă?

La. Indur eu ocara asta, dar pe pielea ta!

Da. Şi mai şi ameninţi, neruşinatule?

La. Mi s'a călcat un drept al meu. Imi răpeşti prin silnicie două roabe ale mele.

Tr. Ia-ţi un judecător. Printre senatorii din Cyrena alege-ţi bărbatul cel mai de seamă [6]), pe care-l vrei, să hotărască el, dacă e drept să fie ale tale, sau dacă trebue să fie femei libere şi dacă nu este locul, să fii vârît la închisoare, unde să-ţi trăeşti amarul, până ce vei roade închisoarea cu dinţii.

---

1) Mai nainte de a te apropia de un altar, obiceiul erà să te purifici printr'o baie. — 2) Înţeles indecent. V. nota dela v. 636.

3) Acum metrul se schimbă în *troch. septenarii*, pentrucă situaţia erà alta, v. 706-779. — 4) Către cele două femei, pe care le credea lângà sine. — 5) *legerupionem.* — 6) *Habe iudicem de senatu Cyrenensi.* v. nota, v. 1004.

www.digibuc.ro

La. Pe ziua de azi n'am întrebat zeii, să văd, dacă pot sta de vorbă cu un spânzurat ca tine! (către Daemones). Cu tine vorbesc.

Da. Mai întâi, lămureşte-te cu ăsta, care te cunoaşte.

La. Cu tine am de vorbit.

Tr. Ba, mai întâi cu mine. Sunt ele roabele tale? 720

La. Sunt.

Tr. De-i aşa, aide, atinge-o tu numai, pe care vrei, măcar cu vârful degetului cel mic.

La. Şi, dacă am s'o ating?

Tr. Pe Hercle, pedată te şi fac balon de aruncat şi ridicându-te în aer te voiu snopi în pumni, ticălos fără pereche.

La. N'am voie, să-mi iau dela altarul lui Venus pe nişte roabe ale mele?

Da. N'ai. Aşa stă legea la noi [1]).

La. Cu legile voastre n'am nimic de-a'mpărţit. Pe bună 725 dreptate am să le scot acum afară [2]) pe amândouă. Tu, bătrânule, dacă te-ai îndrăgit de ele, n'ai decât să-mi dai arginţi peşin; iar dacă au plăcut lui Venus, aibă-şi-le, dar să dea bani.

Da. Zeii să-ţi dea ţie bani! Acum, în sfârşit, ca să-mi ştii părerea, încearcă, tu, numai aşa, în joc, ce şi ce, să le faci rău, c'am să te fac, să-o pleci de aici, aşa dichisit, că nici tu însuţi n'o să te mai poţi recunoaşte. (către robi). Acuma, voi, 730 la celdântâi semn al meu, de n'o să-l văd cu ochii scoşi din orbite [3]), vă încing cu nuele, cum se încinge în mănunchiu floarea de mirt, cu papură [4]).

La. Mă iei pe repezite!

Tr. Chiar tu spui vorba asta, ticălos făr'de pereche!

---

1) Nu e vorba de o lege nouă, ci de obişnuita lege a ospitalităţii, aşa de păzită la cei vechi şi pe care Labrax se face că n'o recunoaşte.

2) *foras*, din cuprinsul templului, adică curtea, în care se afla altarul, pe care se aşezase cele două femei.

3) *exoculassitis.* — 4) *murteta iunci.* E vorba de floarea de mirt, care se lega în mănunchiu, cu fire de papură şi se oferea lui Venus, fiind floarea consacrată a zeiţei.

www.digibuc.ro

La. Tu, de treiori spânzuratule, îndrăsneşti, să-mi vorbeşti cu neruşinare?

Tr. Mărturisesc, eu sunt de treiori bun de spânzurat, iar tu omul din cale-afară de cinstit! Dar, pentru asta, însemnează ca ele să fie mai puţin libere?

La. Ce, libere?

Tr. Şi încă stăpânele tale, pe Hercle, din Grecia adevărată [1]). Pentrucă una din ele, aceasta [2]), este născută la Athena, din părinţi, de neam bun.

Da. Ce-mi aud eu?

Tr. Că ea s'a fost născut la Athena, femeie liberă.

Da. Rogu-te, este ea concetăţeană cu mine?

Tr. Nu eşti tu Cyrenean?

Da. Nu. M'am născut, am crescut şi m'am făcut mare la Athena, în Attica.

Tr. Rogu-te, bătrânule, apără-ţi cetăţenele.

Da. O, fiica mea, când mă uit la asta, lipsa ta îmi redeşteaptă în mine toate amărăciunile! Cea care mi-a pierit, fetiţă de trei ani, dacă ar fi în viaţă, ştiu că tot cam pe atât de mare ar fi.

La. Bani am dat pentru ele amândouă stăpânului, care le avea. Ce mă priveşte pe mine că ele s'au născut la Athena, ori Theba, de vreme ce îşi robesc robia [3]), pe bună dreptate.

Tr. Aşa, ai, neruşinatule? Adică cum, ademenitorule de minore, să ai copile furate [4]) dela *părinţii lor* şi să le necinsteşti cu negustoria ta neruşinată? Cât despre cealaltă, care îi este patria, fireşte, nu ştiu, afară de un lucru că ea este mai cinstită decât tine, nenorocitul nenorociţilor!

La. Ne-i zice că sunt ale tele?

Tr. Ia dă încoa spatele, să vedem de partea cui stă ade-

1) *germana Graecia.* Grecia propriu zisă, spre deosebire de coloniile din Asia, Sicilia, Italia. — 2) *haec,* Palaestra. Probabil că Trachalio, care îl bănueşte pe Labrax, ca fost rob, vrea să spună că acesta s'ar fi putut, să fie rob la părinţii Palaestrei.

3) *seruitutem seruiant.*

4) *feles urginalis, sublectos habebis* p. *sublegeris.*

www.digibuc.ro

vărul: De n'o să ai pe el mai multe prea milostive răni [1]), decum sunt cuiele pe-o corabie mare de răsboiu, atunci eu rămân mincinosu mincinoşilor: La urmă, să te uiţi la al meu, dupăce voiu fi cercetat şi eu pe al tău: Şi dacă al meu n'are să fie aşa de curat, ca să poată spune orice curelar, că-i pielea cea mai bună şi cea mai curată [2]), care se poate lucra, ce m'ar opri atunci să nu te însângerez cu nuele, până n'aş mai putea? Pentruce te uiţi la ele? Pe care, de ai să le atingi, îţi scot ochii.

La. Şi totuş, pentrucă mă opreşti tu, eu tot am să le iau cu mine [3]).

Da. Ce să faci?

La. Am s'aduc încoa pe Vulcanus, care este protivnicul lui Venus [4]).

Tr. Incotro s'o fi ducând?

La. (apropiindu-se de casă). Ei, este cineva aci? Ei!

Da. Dacă te atingi de uşe, pe Hercle, de n'ai să te pomeneşti în faţă cu o întreagă semănătură de greble de pumni [5]).

Lo. La noi nu se pomeneşte foc. Ne ducem viaţa de azi pe mâine cu smochine uscate.

Da. Am să-ţi dau eu foc, dă-mi tu numai pilejul, să-l aprind pe capu-ţi [6]).

La. Pe Hercle, o să mă duc şi eu aiurea după foc.

Da. Ei şi dacă ai să-l găseşti?

La. Am s'aprind aci foc mare.

Da. Ca să-ţi arzi corpul tău neomenos?

---

1) *offerrumentas. Offerrumenta* e un cuvânt religios. El însemnează: ofrande. Sensul e greu de redat în traducere.

2) *sincerum, sincerissumum.* — 3) *mecum semul.*

4) *Vulcanus*, p. *ignis* (ca zeu al focului). Două înţelesuri: Vulcanus fiind soţul lui Venus, o ironie la neînţelegerile conjugale. Al doilea: O ameninţare, că va da foc altarului şi atunci cele doua femei vor fi silite a părăsi altarul şi nu vor mai fi sub protecţia zeiţei. V. *Mostellaria*, 1108.

5) *messis in ore fiet mergis pugneis.* Două idei: O asemuire a pumnilor cu grebla dinţată (*merga*), cu care se strânge grîul în copite; o comparaţie între cantitatea pumnilor primiţi şi bogăţia secerişului.

6) Aluzie la o pedeapsă a sclavilor. Vezi *Captivi*, v. 597.

www.digibuc.ro

La. Ba, pe astea amândouă am să le ard aci, pe altar, de vii, asta vreau.

Da. Şi eu atunci, pe Hercle, repede, am să mi-te înfaşc ţeapăn de barbă [1]), să te arunc pe foc şi pe jumătate prăjit să te dau drept hrană pasărilor de pradă.

(aparte). De stau să judec în mine, asta e maimuţa aceea, care umblă să smulgă din cuib rândunelele astea, fără voia lor, aşacum am visat eu în vis [2]).

Tr. Ştii, ce am să te rog, bătrânule? Să le păzeşti, să le aperi de silnicie, până'mi aduc încoa stăpânul.

Da. Mergi, de-ţi caută stăpânul şi adu-l încoa.

Tr. Şi ăsta ca nucumva —

Da. Va fi spre marea lui nenorocire, de le va atinge, ori să voească numai.

Tr. Ai grije.

Da. E caşi avută. Du-te.

Tr. Dar şi pe ăsta ţine-l din scurt, să n'o răsbească aiurea [3]). Pentrucă ne-am chezăşuit astăzi faţă de călău, să-i dăm, sau un talent din cei mari, sau pe el.

Da. Du-te tu numai. Am eu grije de el.

Tr. Acum sunt şi eu înapoi.

Daemones. Labrax. Lorarii.

Da. [4]). Pe care din două, codoşule, le vrei mai bine? Să stai liniştit, cu bătaie, ori aşa, făr'de bătaie, dacă ţi s'ar da să-ţi alegi?

La. Puţin îmi pasă mie de cele ce spui tu, bătrânule. Acestea sunt ale mele şi fără voia ta, ori a lui Venus, sau a prea măritului Juppiter, am să le smulg acum de păr depe altar [5]).

Da. Atinge-le tu numai.

La. Pe Hercle, am să le ating.

---

1) *te barba arripiam.* — 2) *quod ego in somnis somniaui.*

3) *ne quo abitat.*

4) Diverbium *(iambi senarii)*, v. 780-905. Este firească această schimbare de metru, pentrucă partea lirică încetează.

5) *de ara deripiam.*

www.digibuc.ro

Da. Aide, atunci. Aproprie-te tu numai.

La. Porunceşte-le, tu, numai, ăstora, să se dea puţin de partea celalaltă.

Da. Ba, să vină spre tine.

La. Pe Hercle, aşaceva nu vreau.

Da. Ce-ai face, dacă ei ar veni mai aproape?

La. M'aş da eu înapoi [1]). Insă, bătrânule, de-a fi să-mi ieşi vreodată înainte în cale-mi, prin oraş, să nu-mi mai zică nimeni codoş pe nume, de n'am să-ţi dau drumul dichisit, cum o fi mai rău.

Da. Cu ce mă ameninţi, slobod eşti, s'o faci; dar, până atunci, dacă ai să le atingi acum, o să te alegi c'o bătaie sdravănă.

La. Şi cam cât de sdravănă?

Da. Cât să-l sature pe un codoş!

La. Ameninţările tale n'am să le iau eu în seamă. Pe vrute, pe nevrute, am să le şi smulg de aci pe amândouă.

Da. Aide, atinge-le.

La. Am să le ating, zău, pe Hercle.

Da. Să le atingi? Dar, ştii ce? Dă o fugă, Turbalio şi adă încoa deacasă două ciomege.

La. Ciomege?

Da. Dar sdravene. Grăbeşte-te. (către Labrax). Am să te cinstesc astăzi c'o primire, aşacum ţi-se cuvine.

La. Vai! Nenorocitul de mine, cum îmi pierdui eu coiful în mare! Decât folos nu-mi eră el acum, aici, dacă nu-l pierdeam! Cel puţin am voie să le spun două vorbe?

Da. N'ai voie. Ei! Pe Polux, ciomăgarul, iată-l, ne vine tocmai la timp.

La. Pe Polux, asta-i o bună vâjietoare pentru urechi [2]).

Da. Aide, Sparax, ia şi tu de acolo celălalt ciomag. Aide, aţineţi-vă, unul de o parte, celălalt de cealaltă parte. Să vă ţineţi bine amândoi. Aşa. Ascultaţi acum. Dacă ăla de acolo are

1) Scenă veselă de umplutură, menită a ocupa scena, până s'ar înapoia Trachalio. — 2) *tinnimentum auribus.*

www.digibuc.ro

să le atingă astăzi, pe Hercle, cu degetul numai şi fără voia lor şi dacă voi [1]) n'o să-l ciomăgiţi cu astea, pânăce la urmă n'are să mai ştie, ce cale s'apuce spre casă, aţi isprăvit-o cu viaţa amândoi. De va lega vorba cu vreuna, să-i daţi voi de aci răspunsul, în locul lor; iar, de i s'ar abate, s'o şteargă de aci, pedată, cât veţi putea, împleticiţi-i pe loc picioarele cu lovituri [2]).

La. Nici să plec de aci, să nu-mi dea voie?

Da. Am spus destul. Şi când va veni încoa cu stăpânesău robul acela, care se duse, să-şi aducă stăpânul, să veniţi îndată acasă. Cele spuse să le aveţi în mare grije. — (iese).

La. Vai, pe Hercle! Cât de repede se mai schimbă la faţă locaşurile sfinte pe aci! Acum este al lui Hercules templul, care până aci fuse al lui Venus [3]). Aşa îmi străjui aci unchiaşul două statui cu măciucile în mână. Pe Hercle, de mai ştiu eu acum încotro să fug, în aşa fel depretutindeni şi dinspre uscat şi dinspre mare [4]), totul se porneşte împotriva mea. Palaestra.

Lo. (amenințându-l cu ciomagul). Ce vrei?

La. Stăi, n'ai înţeles bine. Palaestra asta, care-mi răspunde, nu e Palaestra mea [5]). Ei, Ampelisca!

Lo. (celălalt). la seama la ciomăgeală!

La. (aparte). Pentru aşa nemernici, asta-i o sfătuire destul de cinstită. (tare). Ascultaţi. Ei, vouă vă zic! Vă e cu supărare, să mă duc mai aproape de ele?

Lo. De loc — pentru noi, fireşte.

La. Dar pentru mine va fi?

Lo. La fel, dacă te păzeşti.

---

1) *nei* p. *ni.* — 2) *amplectitote crura fustibus.* O comparaţie asemuitoare la v. 732. — 3) Labrax, văzând pe cei doi robi cu ciomegele în mână, îi asemue cu Hercules şi deaceea spune că templul lui Venus s'a schimbat în al lui Hercules. — 4) Cele două ieşiri convenţionale ale scenei: Spre oraş şi spre mare.

5) Joc de cuvinte asupra cuv. Palaestra. Palaestra, numele uneia din fete, mai însemna şi locul, unde se făceau exerciţiile gimnastice, la intrarea căruia eră de obiceiu statua lui Hercules, care personifica forţa. Labrax, când l-a văzut pe rob amenințându-l cu ciomagul, a făcut această apropiere între Hercules şi Palaestra.

www.digibuc.ro

La. Dece să mă păzesc?

Lo. Ei, de ciomăgeala cea mare.

La. Rogu-vă, pe Hercle, lăsaţi-mă să plec.

Lo. Pleacă, dacă ai poftă.

La. Pe Hercle, bine faceţi. Vă rămân îndatorat. (văzându-i intenţia, robii îl ameninţă cu ciomegele). Nu, mai bine rămân.

Lo. Să nu te mişti de acolo [1]).

La. Pe Polux, cum te-ai întoarce, tot rău o brodeşti! Mai nimerit lucru să-i învinge astăzi prin asediu [2]).

Plesidippvs. Trachalio. Labrax.

Charmides. Lorarii.

Pl. Pe iubita mea codoşul acela a voit să mi-o smulgă dela altarul lui Venus, prin silnicie, prin violenţă?

Tr. Întocmai.

Pl. Dece nu l-ai ucis pe loc?

Tr. Nu aveam sabie.

Pl. Să fii luat o bâtă, ori o piatră.

Tr. Ce? Să mă fi luat cu pietre după un aşa ticălos, ca după un câine?

La. Pe Polux, acum chiar că m'am dus pe copcă! Plesidippus, iată-l, aci. Are să mă şi spulbere depe faţa pământului, să s'aleagă praful şi pustiul de mine [3])!

Pl. Şi şedeau chiar pe altar femeile atunci, când ai plecat, să vii după mine?

Tr. Tot acolo stau şi acum.

Pl. Cine le poartă acum de grije?

Tr. Un nu ştiu care unchiaş, vecin cu Venus. El ne-a dat cel mai mare ajutor. El le apără acum cu robii săi. Eu i-am dat însărcinarea asta.

Pl. Du-mă repede la codoş. Unde-i omul acela?

La. Salutare!

---

1) Partea finală, urmă de cor. Vezi studiul. — 2) *usque opsidione.* Adică: am să-i ţintuesc locului, până s'or plictisi şi or pleca.

3) *cum puluisculo.*

www.digibuc.ro

Pl. Salutarea, ţine-ţi-o. Alege-ţi repede: Vrei, cu ştreangul de gât, să fii umflat pe sus, ori târît de bună voie după mine [1])? Pe care din două, alege-ţi, până te rog.

La. Nu vreau pe niciuna.

Pl. Du-te repede, Trachalio, la ţărmul mării şi spune ace- 855
lora, pe cari *i*-am adus cu *mine*, să-*mi* iasă în cale, în oraş, la port, să-l dea pe ăsta pe mâna călăului. Pe urmă, să vii înapoi încoa şi să-mi stai de strajă. Eu am să-l târăsc pe sus [2]), la judecată, pe nemernicul ăsta. Aide, ai la judecată [3]). 860

Tr. Cu ce m'am greşit?

Pl. Mă mai întrebi? Primit-ai tu dela mine arvună pentru femeie, pe care ai dus-o departe de aici?

La. N'am putut-o duce.

Pl. Dece tăgăduieşti?

La. Pentrucă, pe Polux, de suit pe corabie am suit-o, dar de dus, n'am putut-o duce [4]), nenorocitul de mine! Este drept că-ţi spusesem c'am să fiu la templul lui Venus: Au, minţitu- 865
te-am eu oare? Sunt eu acolo?

Pl. Asta, s'o spui la judecată. Aici, vorbă de clacă [5]). Urmează-mă.

La. Te rog fierbinte, vino-mi în ajutor, Charmides. Sunt târît cu ştreangul de gât.

Ch. Cine mă strigă?

La. Vezi-mă, cum sunt târît.

Ch. Te văd şi tare bucuros mă uit la tine.

La. Nu-ţi e inima, să m'ajuţi?

Ch. Cine-i omul, care te târăşte? 870

La. Tânărul Plesidippus.

---

1) *rapi te optorto collo an trahi. Rapere*, a duce pe sus *(rapere exsulem, sublimen)*, *trahere*, a târî după sine. V. şi nota, v. 626.

2) *rapiam exsulem.* Când cineva nu voia să meargă de bună voie, erà luat pe sus de sclavi şi dus cu forţa. (Un exemplu avem cu Menaechmus, în *Menaechmi*, v. 992-995).

3) *age, ambula in ius.* Erà formula consacrată. V. şi *Persa*, v. 746.

4) Joc de cuvinte asupra înţelesului unor verbe: *abducere*, a duce departe, *auehere*, a duce pânăla capăt, *prouehere*, a încerca a duce.

5) *hic uerbum sat est.*

www.digibuc.ro

Ch. Dupăce ai umblat, ţi-ai găsit-o. E mai cuminte, să nu-ţi pierzi firea, când te duci la închisoare. Ai norocul, să dai peste ceeace atâţia alţii doresc.

La. Ce?

Ch. Să găsească ce caută.

La. Vino şi tu cu mine, rogu-te.

Ch. Cum ţi-e vorba, ţi-e şi portu [1]): Eşti dus la închisoare şi mă rogi, să te urmez şi eu acolo! O să-mi dai pace?

La. Sunt pierdut!

Pl. Bine ar fi să fie aşa. (către Palaestra). Tu, Palaestra mea şi tu Ampelisca, să staţi mereu acolo, până mă înapoiez eu.

Lo. Mai bine le sfătuesc, să meargă mai degrabă la noi, pânăce te-ei înapoia.

Pl. De minune. Bine spuneţi.

La. Sunteţi nişte tâlhari!

Lo. Cum, tâlhari? Târăşte-l.

La. Te rog, te implor, Palaestra!

Pl. Mergi, călăule!

La. Oaspete —

Ch. Nu sunt oaspete, nu-mi trebue ospitalitatea ta.

La. Aşa, mă dispreţueşti, în felul ăsta?

Ch. Aşa mi-i năravu, să nu beau de douăori din acelaş pahar [2]).

La. Să te nefericească zeii!

Ch. De capu-ţi, vorba să-ţi fie! (Pl. iese cu Labrax).

Aud de oameni, cari se schimbă în animale. Codoşul, cred, că-o să se schimbe în porumbel, pentrucă în curând va avea gâtul prins în columbar [3]). La închisoare o să-şi facă astăzi cuibul [4]). Totuş, la urma urmei, o să mă duc şi eu, să-i fiu de

1) *Pariter suades qualis es.*

2) *Sic ago. semel bibo.* Ch. care suferise naufragiul, nu voia să dea din nou de bucluc. — 3) *in columbum uortitur... in columbari. Columbar*, un fel de butuc cu deschizături, asemuitoare coteţului de porumbei, de unde şi numele şi în care se prindeau grumazii şi mâinile sclavilor. Joc de cuvinte.

4) *ille nidamenta congeret.*

www.digibuc.ro

ajutor, dacă, prin mine, s'ar putea, să-l văd mai repede osândit, robit sufleteşte [1]).

ACTVL AL IV-lea.

Daemones.

Bine făcui şi mă bucur că dădui astăzi o mână de ajutor femeilor astea tinere. Mi-am câştigat acum două cliente şi amândouă minunate la chip şi tinere [2]). Dar, sgripţoroaica mea de mătuşe mă păzeşte în toate chipurile, să nu le fac cumva vreun semn muierilor. Dar Gripus, robul nostru, mă miră, ce-o fi cu el, că s'a dus cu noaptea în cap, la pescuit, la mare! Pe Polux, mult mai înţelept lucru ar fi făcut, dacă şi-ar fi văzut acasă de somn. Pentrucă, acum, el îşi pierde în zadar şi osteneala şi plasa, pe vremea asta rea de acum, cum fuse şi peste noapte. Ce are să prindă el, d'abia să-l coc astăzi pe degete [3]), aşa de grozavă, văd eu marea, ridicându-şi valurile.

Dar, muierea mă cheamă să prânzesc. Mă întorc în casă. O să-mi umple iarăş urechile cu vorbele ei prosteşti [4]).

Gripvs [5]).

Lui Neptunus, protectorul, mulţumiri eu îi aduc
Cela care stăpâneşte marea sărată, cu peşti,
Că din locurile sale drumul mi-a dat, ca să plec,
Răsplătit frumos şi bine şi'ncărcat de pradă mare.
Din a lui împărăţie [6]), printre valuri furioase,

1) *addici potest.* Despre *addictus*, v. nota *Bacchides*, v. 1205; *Menaechmi*, v. 97. Labrax, urmând a fi osândit la o amendă şi neputând-o plăti, urma să fie adjudecat lui Plesidippus, robit lui sufleteşte.

2) Şi Periplectomenus, în *Mil. gloriosus*, avea o curtezană, drept clientă (V. 789). — 3) *in digitis percoquam*. Peşte mic copt pe degete la spuză. Obiceiul ăsta l-am văzut şi eu, în copilărie, la ţăranii noştri.

4) La fel, Simo, în *Mostellaria*, nu e încântat de nevastă (v. 690).

5) Canticum, v. 906-962, în metrii variaţi.

6) *templis. Templum*, propriu zis, nu însemnează numai clădirea, ci tot spaţiul, care ţinea de puterea unui zeu.

www.digibuc.ro

Barca m'a lăsat s'o duc, la uscat, în bună stare,
C'o bogată pescuire, cum nici gând să fi gândit.
Peşte nu mi-a fost să prind, nici atâta, de-o fiertură [1]).
In afară de câştigul, care-l am aci, în plasă.
Când cu noaptea mă sculai,
Dându-mi lenea la o parte,
Somnul şi odihna dulce,
Pe câştig vrusei să-l schimb.
Pe grozava vijelie,
Vrut-am să încerc şi eu,
Ce şi ce, ca să'ndulcesc,
A stăpânului nevoie şi robia mea cea crudă.
Şi nu-mi fù degeaba truda.
Omul, care-i plin de lene, nu plăteşte chiar nimic,
D'aia îl urăsc şi eu neamul ăsta, să nu-l văd.
Treaz se cade, ca să fie, omul, care vrea să-şi aibă datoria împlinită.
El nu trebue s'aştepte, până ce stăpânul său
L-ar împinge dela spate, treaba, să şi-o împlinească.
Cine îndrăgeşte somnul, drept odihnă, păgubeşte şi s'alege cu bătaia.
Tocmai cum fù şi cu mine,
Care îmi uitai de lene,
Leac găsii de lenevie,
Leneş dacă-aş vrea să fiu.
Lucrul care-l am aci, îl găsii acum în mare.
Orice-ar fi, dar greu-atârnă. Aur cred aci să fie.
Nimeni altul nu o ştie taina asta decât eu.
Gripus, ţi-se prilejeşte, libertatea să ţi-o iei din mâna poporului [2]).
Am să fac acum aşa, gândul ăsta aşa-îl am:
Iscusit şi prefăcut, la stăpân am să mă duc,

1) *ullam unciam. Uncia* erà a douăsprezecea parte dintr'un întreg, deci ceva neînsemnat. — 2) *ex populo* Robi erau desrobiţi de *praetor*, în numele poporului. V. nota, *Miles glor.* v. 961; *Persa*, v. 486.

www.digibuc.ro

Fără ca să bănuească, pentru cap [1]) bani să-i promit.
Liber să mă văd şi eu.
Slobod când am să mă văd, ogor, casă, robi destui.
Numai pe corăbii mari, să 'nvârtesc negustoria.
Rege peste regi să-mi fiu.
Apoi, de plăcere mare, o să-mi am şi eu o navă,
Să fiu caşi Stratonicus [2]).
Să fac încojurul lumii.
Când vestit am să mă fac,
Înălţa-voiu o cetate,
Numele să-i fie Gripus,
Căci o împărăţie mare
Am s'o 'ntemeez acolo,
Monument neperitor,
L'aşa fapte şi renume [3]).
Lucruri mari îmi mai trecură,
Prin pustia mea de minte.
Iar acuma sacul ăsta [4])
Am să-l pun sub pază bună.
Pân'atunci regele vostru
Prânzul o să şi-l prânzească
Cu oţet şi sare goală [5]).
Despre cea parte-a fierturii [6])
Gândul dela ea şi-l ia.

1) *pro capite argentum. (aes pro capite, Poenulus,* v. 24). Pentrucă *caput* erà persoana civilă, din punct de vedere juridic. Deaci *diminutio capitis,* erà pierderea drepturilor civile; *capitis damnare,* pedeapsa cu moarte. — 2) *Stratonicus.* După unii, celebrul cântăreţ din chitară, Athenian, din sec. IV, a. Cr. şi care străbătuse toată Grecia, cu arta sa. După alţii, ministru de finanţe al regelui Philip al Macedoniei. Erà bogat, caşi Crassus, la Romani. — 3) V. studiul dela început, partea VIII. — 4) Erà valiza lui Labrax, pe care o pescuise Gripus.

5) *cum aceto et sale.* Mâncarea saracului. Şi alte menţiuni: La v. 764 *(ficis aridis,* smochine uscate), la v. 902 (peştişori copţi la spuză); *Asinaria,* 142: *pane sordido* (pâine mucegăită); *Poenulus,* 1314: *ali ulpicique* (usturoiu cu praz); *Stichus,* 690. V. nota.

6) *pulmento. Pulmentum,* fiertură de carne cu legume.

www.digibuc.ro

Trachalio. Gripvs.

Tr. Ei, stăi. *Gr.* Dece să stau? *Tr.* Să-ţi pot aduna funia
asta, pe care o târăşti după tine.
Gr. Dă-i drumu. *Tr.* Ba, eu unul, pe Polux, te ajut, că
binele făcut la cei buni, nu e pierdut.
Gr. Grozavă furtună mai fuse ieri! 940
N'am, tinere, peşte de loc. Să nu-ţi închipui că am. Nu vezi că vin cu năvodul ud şi fără turma de dobitoace cu solzi?
Tr. Pe Polux, nu la peştii tăi mă gândesc eu, cât la nevoia de a vorbi cu tine.
Gr. Acum chiar că mă omori cu vorba, oricine ei fi!
Tr. N'am să te las, să pleci de aci. Stăi.
Gr. Ia seama la părueală. Ce-ţi e, secături, de mă tragi 945
aşa îndărăt?
Tr. Ascultă.
Gr. Nu ascult. *Tr.* Şi totuş, pe Polux, o să m'asculţi la urmă.
Gr. Dece nu spui, ce vrei?
Tr. Ei, merită ceva ascultare, ce vreau eu să-ţi vorbesc.
Gr. Ai să vorbeşti, despre ce e vorba? *Tr.* Ia vezi, să nu
fie cineva pe urma noastră.
Gr. E ceva, care mă priveşte pe mine? 950
Tr. Fireşte. Dar, pot eu afla la tine o judecată dreaptă?
Gr. Despre ce este vorba, ca, spune-o odată.
Tr. Voiu spune, taci, numai dacă şi tu îmi dai cuvântul tău că n'o să mă trădezi.
Gr. Iţi dau cuvântul, mi-l voiu ţine, oricine-i fi.
Tr. Ascultă.

Un furt am văzut pe cine-l săvârşia; 955
Cunoscusem pe stăpân, dela care se fura.
La urmă la hoţ chiar eu însumi mă duc
Şi-i spun învoeala, în felul următor:
„Furtul ăsta îl ştiu, la cine-a fost făcut.
Acum de vrei să-mi dai pe din două,
Arătare păgubaşului eu n'am să-i fac".

---

1) *hanc rudentem. Rudens*, funie de năvod. Deunde şi numele piesei.

www.digibuc.ro

Acela răspunsul încă nu mi l-a dat.
Cât este drept din el să-mi dea? Pe din două,
Vreau să spui. *Gr.* Ba, pe Hercle şi mai mult.
Nu-ţi dă, se cade stăpânului să-i spui,
Cred. *Tr.* Ce spui aşa am să şi fac.
Acum cu gândul încoa să-mi fii: că toată povestea
Pe tine te priveşte. *Gr.* Sävârşitu-s'a ceva [1])?

Tr. [2]). Sacul ăsta de piele, al cui este, îl ştiu de mult pe stăpân.

Gr. Ce vrei să spui?

Tr. Şi'n ce chip l-a fost pierdut.

Gr. Cum ştiu şi eu, în ce chip a fost găsit. Şi pe omul, care l-a găsit, îl ştiu, cum şi pe stăpânul, care îl are acum.

Intru nimic, pe Polux, ce ştiu eu, nu te interesează mai mult pe tine, decum m'ar interesa pe mine, ce ştii tu: Eu îl ştiu pe acela, al cui el este acum, tu îl ştii pe acela, al cui a fost mai nainte. Nimeni n'o să mi-l poată lua, să nu-ţi închipui că va fi altfel.

Tr. N'are să-l ia, dacă i-a veni stăpânul?

Gr. Stăpânul al ăstuia, ca s'o ştii, nu-i altul în afară de mine, care l-am prins în pescuitul meu.

Tr. Nu glumeşti?

Gr. Ai să spui că, ce, peştele din mare este al meu? Pe cari îi pescuesc, dacă cu adevărat i-am pescuit, ai mei sunt; îi am ca ai mei, nimeni nu vine să-i ceară, ca pe un drept al său, nimeni nu-şi cere partea sa. In piaţă, îi vând în văzul tuturor, cum mi-aş vinde robii mei. Marea este de bună seamă un drept comun al tuturor [3]).

Tr. La fel zic şi eu. Dece atunci, rogu-te şi sacul ăsta n'ar fi tot aşa de comun şi pentru mine? N'a fost el găsit în marea, care ne este comună?

---

1) Am păstrat, pecât a fost cu putinţă, ordinea cuvintelor din versul latin.

2) Recitativ. *(troch. septenarii)*, v. 963-1190.

3) *mare quidem commune certost omnibus.*

www.digibuc.ro

Gr. Eşti un obrasnic neruşinat [1])! Pentrucă, dacă ar fi drept ce spui tu, pescarii ar pieri cu toţii. Pedeapsă ce şi-ar întinde şi ei peştii în piaţă, n'ar cumpăra nimeni, căci fiecare şi-ar cere partea sa, spunând c'au fost pescuiţi în marea comună.

Tr. Ce spui, neruşinatule! Ai neobrăzarea chiar să asemui un sac de piele cu peştii? Crezi că este acelaş lucru?

Gr. Asta nu stă în mâna mea [2]): Când am aruncat plasa şi cârligele, orice s'a prins, îl trag afară. Tot ce-mi cade în plasă şi cârlige, al meu, numai al meu este.

Tr. Ba, pe Hercle, nu este, dacă de pildă ai prins un obiect oarecare făcut de mână omenească [3]).

Gr. Philosoful de el [4])!

Tr. Dar tu, vrăjitorule, văzut-ai pescar să pescuească sac-peşte şi să-l aducă în for spre vânzare? Că ne-i fi pus aici stăpânire pe toate meseriile, aşacum vrei tu: Tu umbli să fii şi negustor de saci de piele şi pescar, nelegiuitule! De sunt, vreau să mi-l arăţi şi mie, peştele ăsta sac; dacă nu, să nu te faci stăpân pe ce nu s'a născut în mare şi nici solzi nu are.

Gr. Ce, n'ai mai auzit până astăzi că există sac-peşte?

Tr. Ticălosule, nu există.

Gr. Ba, există, fireşte. Eu, care sunt pescar, o ştiu. Dar, se prinde rar; e un soiu de peşte, care vine foarte rar la uscat.

Tr. Vorbă de clacă! Nădăjdueşti c'o să mă poţi lega la gard, spânzuratule!

Gr. De ce culoare este acesta, de culoarea asta se prind şi puţinii, cari se prind: Sunt unii cu pielea roşie, dar mari [5]); alţii negri.

Tr. Ştiu. Pe Hercle, de nu-ţi iei seama, cred c'o să te

---

1) *Esne inpudenter inpudens?* — 2) *in manu non est mea.*

3) *uas.* — 4) *philosophe!* Asemeni discuţii suptile erau teme obişnuite în retorică. Sub influenţa retoricei greceşti, ele vor deveni teme favorite în învăţământul retoric la Roma, în epoca imperială. Seneca Tatăl ne-a lăsat un tratat foarte interesant, cu subiecte de acest fel, numit: „*Controverses et suasoriae*".

5) Adică: sacul de piele (valiza codoşului). Un codex atribue lui Trachalio cuvintele: *De ce culoare este!* — Ceeace ar fi mai logic.

www.digibuc.ro

schimbi şi tu de douăori în sac de piele: Mai întâi o să ţi-se înroşească pielea, apoi o să se facă din nou neagră [1]). 1000

Gr. (aparte). Peste ce ticălos mai dădui eu astăzi!

Tr. Flecărim şi ziua trece! Ascultă, rogu-te, la a cărui judecată vrei tu să ne supunem?

Gr. La judecata săculeţului.

Tr. Aşa, ai? *Gr.* Chiar aşa. *Tr.* Eşti nebun! *Gr.* Salutare, înţeleptule Thales [2])!

Tr. Astăzi n'ai să-l iei, dacă nu dai un sechestru, ori un arbitru [3]), prin judecata căruia să se deslege pricina.

Gr. Te întreb, au, eşti sănătos la cap? 1005

Tr. Sunt din cei cari am băut spânz [4]).

Gr. Şi eu unul din cei apucaţi de furii [5]). Aşa dar nici pomeneală să-l las din mâini.

Tr. Mai spune tu numai o singură vorbă şi-ţi şi reped pumnii în cap. Nu-i dai drumu, acum îţi storc din tine şi ultima picătură de sânge, cum aş stoarce un burete nou [6]).

Gr. Atinge-mă: Te-aş asvârli la pământ, la fel cum obiş- 1010
nuesc cu peştele polip. Vrei bătaie?

Tr. La ce nevoie? Mai bine dă prada pe din două.

Gr. Din prada asta n'ai să te alegi decât cu bătaie [7]). Nu-ţi mai răci gura de geaba. Eu mă duc de aci.

Tr. Dar şi eu cârmesc corabia, să nu poţi pleca. Stăi.

Gr. Ei fi tu la vârful corăbiei, dar cârmaciul tot eu sunt. Dă drumul funiei, ticălosule. 1015

Tr. Ii dau, dar lasă săculeţul.

Gr. Pe Hercle, cu ce o să te alegi astăzi de aci, n'ai să

---

1) Aluzie la biciuirea robilor, a căror piele întâi se roşea, apoi se învineţea şi se înegrea de lovituri. — 2) Thales, din Milet renumit filosof şi socotit printre cei şapte înţelepţi.

3) *sequestrum aut arbitrum.* V. nota *Mercator*, dela v. 735.

4) *elleborosus sum.* Un om, care bea spânz, devenea nebun.

5) *ego cerritus.* Geniul rău care a urmărit pe Ceres şi i-a dat nebunia, *Cerus*, sub stăpânirea căruia steteau geniile rău făcătoare, ca *Manes, Lares, Lemures*, etc. V. *Menaechmi*, 890. — 6) *periculus.* V. nota *Menaechmi*, v. 76. — 7) *nisei malum frunisçei.*

www.digibuc.ro

fii mai bogat, decum e un paiu [1]).

Tr. Cu încăpăţânarea în a tăgădui, n'ai să-mi poţi face dovada, dacă nu mi-se face parte şi mie, ori nu mergem la un arbitru, sau nu-l încredinţăm unui sechestru.

Gr. Pe care eu l-am scos din mare. —

Tr. Da, pecând eu te urmăream depe ţărm.

Gr. Cu truda, munca, plasa şi luntrea mea?

Tr. Au, de-a fi să vină acum stăpânul, al cărui este, eu care te urmăream din depărtare, cum ţi-l însuşeai, aş fi eu socotit mai puţin hoţ decât tine?

Gr. De loc.

Tr. Stăi, bătutule la spete: După care socoteală părtaş cu tine nu sunt, dar hoţ sunt? Fă-mă deci s'o ştiu şi eu dela tine.

Gr. Nu ştiu şi nici nu cunosc legile astea ale voastre dela oraş, afară de faptul că spun, precum că este al meu.

Tr. Şi eu spun acelaş lucru, precum că este al meu.

Gr. Stăi, am şi găsit, ce fel să nu fii nici hoţ, nici părtaş.

Tr. Cum?

Gr. Dă-mi pace, să pot pleca eu de aici, iar tu să-ţi vezi în tăcere de drumul tău. Nici tu să nu mă arăţi cu degetul la nimeni, cum nici eu n'am să te vorbesc la nimeni. Tu să taci, eu vorbă n'am să scot: Asta-i deslegarea cea mai bună şi cea mai dreaptă.

Tr. Vrei să ajungem la o învoeală?

Gr. Decând ţi-o tot propun eu pe-a mea: Să te duci, să-mi laşi funia, să nu-mi mai baţi capul!

Tr. Stai, până îţi spun învoeala.

Gr. Să piei din faţa mea acum, asta e ce te rog, pe Hercle!

Tr. Cunoşti tu pe cineva prin părţile astea?

Gr. Fireşte, pe vecinii mei.

Tr. Unde locueşti tu, aici?

Gr. Colo, departe de aci, unde se sfârşeşte câmpia [2]).

---

1) *ramenta. Ramenta*, arh. p. *ramentum* = un lucru de nimic, Ideia e aceasta: „N'ai să te alegi cu nimic, pentrucă nu-ţi dau".

2) *porro illic longe usque in campis ultumis.*

www.digibuc.ro

Tr. Vrei ca cel, care locueşte în casa asta, să ne fie judecătorul pricinei?

Gr. Dă puţin drumu la funie, să mă pot da aci deoparte, să mă chibzuesc în mine însumi.

Tr. Bine.

Gr. (aparte). De minune! Sunt mântuit! Prada asta este acum deapururi a mea. Asta mă pofteşte la stăpânul meu, să ne fie arbitru, sub acoperişul casei noastre: In ruptu capului, pe Hercle, n'o să hotărască el în folosul altuia nici cât o lăscaie din avutul alor săi. Asta habar n'are, ce fel de învoeală şi-a ales-o el singur. Am să merg la arbitru.

Tr. Ei bine?

Gr. Deşi sunt bine încredinţat că este un drept al meu, fie şi aşa, cum vrei tu, decât să mă iau la bătaie cu tine.

Tr. Acum îmi placi.

Gr. Deşi mă duci la un arbitru necunoscut, însă, dacă se va purta în credinţă, cu toate că îmi este necunoscut, îmi va fi caşi cunoscut: dacă nu, deşi cunoscut, îmi va fi, caşicum nu l-aş fi cunoscut decând lumea [1]).

Daemones. Gripvs. Trachalio. Palaestra. Ampelisca.

Da. (ieşind din casă cu cele două femei). Serios vorbind, pe Polux, fetele mele, deşi mi-e aminte, să vă împlinesc voinţa, mă tem, ca nu cumva, din pricina voastră, să nu mă dea pe uşe afară soţia, care ar putea spune că mi-am adus ibovnice sub ochii ei, în casă. Mai bine să vă refugiaţi la altar mai degrabă voi, decât eu.

Pa. Nenorocitele de noi, suntem pierdute!

Da. De scăpat, am să vă scap eu, teamă să n'aveţi.

(către robi). Dar voi, la ce bun să le mai însoţiţi afară?

1) Joc de cuvinte asupra cuv. *ignotus, notus*. Ideia e aceasta: Dacă arbitrul (Daemones, pe care G. se face că nu-l cunoaşte), pe care nu-l cunoaşte, îi va da dreptate, îi va fi prieten; dacă nu, deşi îi e un cunoscut, îl va soçoti ça pe un străin.

www.digibuc.ro

Odată ce sunt eu aci, rău nimeni n'o să le mai facă. Duceţi-vă acum, amândoi, în casă. Apărători, vă rîdic strejuirea [1]).

Gr. O, stăpâne, fii salutat. *Da.* Salutare, Gripus. Ce veşti?

Tr. Al tău e robul ăsta?

Gr. Nu-mi e ruşine. *Tr.* N'am treabă cu tine. *Gr.* Atunci, cară-te de aci. *Tr.* Rogu-te, răspunde-mi, bătrânule. Al tău e robul ăsta [2])?

Da. Al meu. *Tr.* Ei, de minune, fiindcă este al tău [3]).

Te salut şi eu. *Da.* Şi eu pe tine. Au, nu-mi eşti tu acela, care mai adineaori o porniseşi de aci, să-ţi cauţi stăpânul?

Tr. Eu sunt acela. *Da.* Şi acum, ce vrei?

Tr. Şi, zii, al tău e robul ăsta? *Da.* Al meu *Tr.* Ce spui, e minunat, fiindcă este al tău.

Da. Ce este?

Tr. Ala e un nelegiuit.

Da. Ce ţi-a făcut nelegiuitul ăsta?

Tr. E bun să i-se sfărâme picioarele.

Da. Ce este? Care-i pricina, de vă sfădiţi acum între voi?

Tr. Să-ţi spun.

Gr. Ba, eu să spun.

Tr. Eu, pare-mi-se, că sunt cel cu pricina.

Gr. Dacă ai avea puţină ruşine, te-ai cărăbăni de aici, cu pricina ta cu tot [4]).

Da. Gripus, ia aminte şi taci.

Gr. El să aibă mai întâi cuvântul?

Da. Ascultă. (către Tr.). Vorbeşte tu. *Gr.* Unuia străin să-i dai înaintea alui tău rândul la vorbă?

Tr. Cum nu se poate stăpâni! Şi aşa, precum spuneam, codoşul acela, pe care mai adineaori l-ai dat afară din templu, ăsta îi are sacul de drum, iată-l.

Gr. Nu am.

---

1) *ex praesidio praesides.* — 2) *tuost.* — 3) *quando tuost.*
4) *rem facesso,... hinc facesso.* Joc de cuvinte.

www.digibuc.ro

Tr. Tăgăduești, ce văd cu ochii? *Gr.* Dar, ce bine-ar fi
să nu mai vezi!
Am, nu am, ce te privește pe tine, ce fac eu?
Tr. Ce fel îl ai, pe drept, ori pe nedrept, asta-i vorba!
Gr. Dacă nu l-aș fi pescuit eu, n'aș zice nu, să mă ți- 1070
tuești pe cruce. De vreme ce mi-a căzut în plasa mea, în mare, dece ar fi mai de grabă al tău decât al meu?
Tr. Băsnește. Lucrul este așa, cum îl spun eu.
Gr. Ce spui tu?
Tr. (către Daemones). Ca să poată vorbi cel care are cuvântul mai întâi, ca om de seamă ce este [1]). Stăpânește-l, dacă ți-e robul tău.
Gr. Ce? Vrei să-mi facă acelaș lucru, pe care stăpâne-tău obișnuește, să-ți facă ție? Dacă acela obișnuește să-ți pună botnița la gură, la noi, al nostru nu are obiceiul acesta. 1075
Da. Cu vorba aceea de adineaori, a învins, (către Trachalio). Acum ce vrei? Spune-mi.
Tr. Să fim înțeleși, că eu nici parte nu cer pentru mine de aci, din săculețul ăsta și nici n'am spus cumva astăzi, precum c'ar fi al meu; însă, în el se află o cutioară a acestei femei, despre care îți pomenii mai adineaori c'a fost femeie liberă.
Da. Poate, vrei să spui de aceea, despre care ziceai mai adineaori că este o concetățeană de-a mea? 1080
Tr. Chiar așa. Și jucăriile, pe care ea le-a purtat odinioară, ca mică copilă, sunt aci, în cutioara asta, care se află aci, în săculeț. Pentru el, acestea nu-i sunt de niciun folos, pecând ei, nenorocita de ea, i-ar aduce mântuirea, de-a fi să i-se dea, să-și caute cu ele părinții.
Da. Am să-l fac să le dea. Taci.
Gr. Pe Hercle, nici pomeneală c'am să i-le dau.
Tr. Nu cer altceva decât cutioara și jucăriile. 1085

---

1) *Quod primarius uir dicat. Primarius* are două înțelesuri: In procedură: Cel care vorbește cel dântâi (acuzatorul); și ca stare socială: Omul de primul rang.

www.digibuc.ro

Gr. Dar, de-or fi de aur? *Tr.* Tu, ce te priveşte? Aurul ţi-se va cântări cu aur, argintul cu argint cântări-vom.

Gr. Arată-mi aurul să-l văd; la urmă ţi-oiu arăta şi eu cutia.

Da. Păzeşte-ţi pielea şi taci. (către Trachalio). Tu, spune mai departe, precum începuseşi să spui.

Tr. Un singur lucru te rog fierbine, să ai îndurare de femeia asta, dacă cu adevărat acesta este săculeţul de piele al codoşului, aşacum îl bănuesc eu. Lucru sigur nu pot spune; spun şi eu ce cred.

Gr. Il vezi? Ticălosul, se dă singur de gol!

Tr. Dă-mi pace, să vorbesc, precum am început. (către Daemones). Dacă sacul este al ticălosului acela, despre care pomenii, atunci femeile acestea l-ar putea recunoaşte: Spune-i să-l arate lor.

Gr. Ce spui, să-l arăt?

Da. Nu spune un lucru nedrept, Gripus, să le fie arătat sacul.

Gr. Ba, pe Hercle, cât se poate de nedrept [1]).

Da. Dece? *Gr.* Pentrucă, dacă am să-l arăt, pedată, fără îndoeală, c'au să şi spună că-l cunosc.

Tr. Ticălos om! Cum eşti tu, îi crezi pe toţi că sunt la fel, meşteri în jurăminte strâmbe?

Gr. Toate astea le îndur eu uşor, câtă vreme stăpânul e aci, de partea mea [2]).

Tr. De stat, stă el acum de partea ta, însă de aici, dela mine, vor ieşi dovezile.

Da. Gripus, linişteşte-te. (către Trachalio). Tu, lămureşte-te, în două cuvinte, ce ceri.

Tr. Am spus-o lămurit; însă, dacă n'ai înţeles în destul, voiu spune din nou. Astea, amândouă, aşacum o spusei mai adineaori, trebue să fie libere: Asta a fost răpită la Athena, copilă mică fiind.

Gr. Spune-mi, ce are face cu sacul, de sunt ele libere, sau nu?

---

1) *insignite inique.* — 2) *hinc a me sentiat.*

www.digibuc.ro

Tr. Vrei să ţi-le spun iarăş pe toate, dela cap, ticălosule, ca să treacă ziua?

Da. Lasă la o parte vorbele rele şi lămureşte-mă, ce te întreb eu.

Tr. Aci, în sacul ăsta, trebue să fie o cutie de trestie împletită [1]), în care sunt lucruri, cu care ea ar putea să-şi gă- 1110
sească părinţii. Cu ele ea a dispărut din Athena, pecând erà copilă, dupăcum spusei mai nainte.

Gr. Juppiter şi toţi zeii să te piardă! Ce spui, vrăjitorule? Ce, astea sunt mute, să nu poată povesti şi ele, ce le doare?

Tr. De aceea tac ele, pentrucă femeia, care tace, e totdeauna mai de ispravă decât aceea, care vorbeşte [2]).

Gr. Atunci, pe Polux, după vorba ta, tu nu-mi eşti nici bărbat, nici femeie. 1115

Tr. Dece?

Gr. Pentrucă tu, de-i vorbi, ori de-i tăcea, n'ai să fii niciodată om de ispravă. (către Daemones). Rogu-te, o să-mi fie şi mie pe ziua de azi îngăduit să vorbesc?

Da. O vorbă numai de ai să mai scoţi şi-ţi şi retez capul!

Tr. Dupăcum începusem să spun, bătrânule, cutia aceea, te rog, să-i porunceşti, ca el să le-o dea lor. Pentru ea, dacă 1120
vrea pentru sine o plată oarecare, i se va da: Altceva, orice va mai fi acolo înăuntru, să şi-le aibă pentru sine.

Gr. In sfârşit acum spui asta, fiindcă vezi că dreptatea este de partea mea: Mai adineaori cereai o parte pe din două.

Tr. Ba, o mai cer şi acum.

Gr. Am văzut eu oameni, cari umblă după şoimi, chiar atunci, când nu-i pot prinde [3]).

Da. Nu-i chip să te fac, să-ţi ţii gura şi făr'de bătaie?

Gr. Dacă tace ăsta, am să tac şi eu; vorbeşte el, lasă- 1125
mă, să-mi vorbesc şi eu partea mea.

Da. Dă-mi mie puţin sacul ăsta, Gripus.

Gr. Ţie ţi l-oiu încredinţa.

---

1) *cistellam caudeam.* — 2) *tacita bonast mulier semper quam loquens.* — 3) Noi am zice: *Tocmesc pielea ursului şi ursu în pădure.*

www.digibuc.ro

Insă, de n'o să fie nimic din al ăstora, să mi-l dai înapoi.

Da. O să ţi-se dea. *Gr.* Ţine-l.

Da. Auzi acum, Palaestra şi tu Ampelisca, ce spun eu acum. Este acesta sacul, în care spuneai că se află cutia ta?

Pa. Acesta este.

Gr. Pe Hercle, m'am dus, nenorocitul! Mai nainte chiar să se fi uitat bine la el, pedată şi spuse că el este!

Pa. Lucrul acesta am să ţi-l lămuresc pe deplin. Aci, în sacul acesta, trebue să fie o cutie de trestie împletită. Orice se află înăuntru, am să ţi-l numesc pe fiecare pe numele său. Tu n'ai să-mi arăţi nimic. De am să spun neadevăruri, paguba a mea să fie şi atunci al vostru va să fie orice s'ar afla aci înăuntru. Dar, de vor fi adevărate, atunci, te rog fierbinte, să-mi fie înapoiate lucrurile mele.

Da. Imi placi. Te rogi de-un lucru drept, după părerea mea.

Gr. Şi după a mea, de un lucru nedrept, pe Hercle. Dar dacă asta o fi o vrăjitoare [1]), ori vreo inspirată a zeilor [2]) şi va spune adevărat tot ce se află, aci, înăuntru? Cu vrăjitoria ei să-mi ia ea lucrurile?

Da. Nu va lua, dacă nu va spune adevărul. Cu vrăjitoria n'o să poată face nimic. Desleagă deci sacul, să ştiu şi eu odată, ce-i adevărat din toate astea.

Gr. Lovitura i-a răuşit [3])! Sacul e deslegat.

Da. Deschide-l. Văd o cutie. Asta este?

Pa. Asta este. O, scumpi părinţi, aci vă port eu închişi; aci mi-am pus eu norocul şi nădejdea, să vă pot cunoaşte!

Gr. Atunci, pe Hercle, mâniaţi, se vede că sunt zeii pe tine, oricine ei fi tu, de te-ai apucat, să-ţi vâri părinţii într'un loc aşa de strâmt!

Da. Gripus, dă-te încoa. E afacerea ta. Tu, copilă, de acolo, de departe, să spui ce este înăuntru şi cum sunt, să le amin-

---

1) *superstitiosa.* Este aceea, care se ocupă cu cultul morţilor şi care, prin ajutorul lor, se încearcă a dovedi lucrurile ascunse. — 2) *hariola.*

3) *Hoc habet.* Metaforă din lumea gladiatorilor. Atunci când un gladiator este rănit, adversarul său îi spune: *hoc habet*, adică: *a primit lovitura, este rănit.*

www.digibuc.ro

teşti pe toate. Dacă, pe Hercle, ai să te greşeşti cât de puţin, oricât ai mai încerca în urmă, să revii pe calea adevărată, va fi încercare zadarnică, femeie.

Gr. Aşa şi cere buna dreptate.

Tr. Pe Polux, nu-i vorba de tine, pentrucă tu n'ai nimic de-a împărţit cu buna dreptate.

Da. Vorbeşte acuma, copilă. Gripus, fii cu luare aminte şi taci.

Pa. Sunt jucării de copil.

Da. Iată-le, le văd [1]).

Gr. Iată-mă biruit dela începutul bătăliei! Stăi, să nu cumva să le arăţi.

Da. Cum sunt? Spune-le la rând.

Pa. Mai întâi o săbioară de aur, cu litere pe ea.

Da. Spune atunci, pe săbioara asta, ce litere stau scrise?

Pa. Numele părintelui meu. Apoi, alături, o mică secure [2]) cu două tăişuri, la fel de aur, cu litere pe ea: Aci, pe secure e numele maicii mele.

Da. Stăi. Spune, pe săbioară, care este numele părintesc?

Pa. Daemones.

Da. O, zei nemuritori, nădejdile mele unde îmi sunteţi?

Gr. Dar ale mele, pe Polux!

Tr. Rogu-te, urmează mai departe, fără oprire.

Gr. Domol, sau, de nu, duceţi-vă de vă spânzuraţi!

Da. Spune numele mamei tale, care este pe secure.

Pa. Daedalis.

Da. Zeii se milostivesc, să mă mântue!

Gr. Şi pe mine, să mă piardă!

Da. Gripus, să ştii că asta e chiar fata mea.

Gr. Despre partea mea, să fie sănătoasă! (către Trachalio). Pe tine să te piardă toţi zeii, că mă văzuşi astăzi cu ochii tăi, cum şi pe mine, la fel, bătutul de Dumnezeu, că nu iscodi de o sută de ori, să nu mă pândească careva,

---

1) *sunt crepundia... ecca uideo.* Despre jucăriile acestea, v. şi nota, *Captivi*, v. 1000. — 2) *securicula.*

www.digibuc.ro

mai nainte să mă fi apucat, să trag năvodul afară din mare!

Pa. Apoi o mică seceră de argint şi două mâinişoare strâns unite şi o purceluşe [1]). —

Gr. Mai bine spânzură-te cu purceluşa şi purceii ei [2])!

Pa. Şi o bilă de aur [3]), pe care tata mi-a dat-o de ziua mea de naştere.

Da. (aparte). Ea este; nu mai încape îndoeală! A mă stăpâni, să n'o îmbrăţişez, nu pot. (tare). Fiica mea, fii salutată! Eu sunt acel părinte, care te-am născut. Eu sunt Daemones şi maică-ta, Daedalis, iată-o aci, înăuntru.

Pa. Fii salutat, tată dragă, cel nesperat!

Da. Fii salutată. Cu câtă bucurie mi-te îmbrăţişez!

Tr. Plăcut lucru este, când a voastră credinţă vi-se răsplăteşte cu fericirea deacum!

Da. Ţine, du înăuntru, rogu-te, sacul ăsta, aide, Trachalio.

Tr. Iată norocul lui Gripus! Că afacerea asta ţi-a ieşit pe dos, mă bucur, Gripus.

Da. Aide, să mergem, scumpă copilă, la maică-ta, care va putea să desluşească mai bine lucrurile, prin dovezi neîndoelnice. Ea doar te-a alintat mai mult pe braţe şi ţi-a cunoaşte mai bine anumite semne. —

Pa. Să mergem înăuntru cu toţii, pentrucă cu toţii suntem părtaşi la întâmplare [4]). Urmează-mă, Ampelisca.

Am. Când zeii te iubesc, bucuria mi-e nespusă. (ies).

Gr. Nu sunt eu un bătut de Dumnezeu, că n'avusei azi de lucru, să pescuesc sacul acela? Şi, dacă îl pescuii, dece nu-l ascunsei undeva, în pământ? Pe Polux, cam bănueam eu c'o să-mi fie cu bucluc prada, că prea îmi venise norocul pe-o vreme aşa de buclucaşe. Pe Polux, pare-mi-se, să fie acolo aur şi argint, cu nemiluita.

Nu-mi rămâne altceva mai bun de făcut decât să mă duc

---

1) *sicilicula argentea, conexae maniculae et sucula.* — 2) *cum porculis.* S'a căutat a se da interpretări savante, însă inutile. V. P. Commelin, op. cit. pag. 176. — 3) *bulla aurea,* care se purta atârnată la gât. Se socotea un talisman împotriva spiritelor rele.

4) *quando operam promiscam damus.*

www.digibuc.ro

de aci înăuntru şi nevăzut de nimeni să-mi pun ştreangul de gât, cel puţin până mi-se duce pustia asta de supărare.

Daemones [1]).

O, zei nemuritori! Cine-i mai fericit decât mine, care mi-am găsit copila, când nici nu mă gândeam! Când zeii şi-au pus în gând să facă bine unui om, găsesc ei într'un chip oarecare prilejul, să le împlinească drept credincioşilor dorinţa! La fel cu mine astăzi, care, nici n'am nădăjduit şi nici n'am crezut şi totuş mi-am găsit copila din chiar negândite. Şi pe care am s'o mărit după un tânăr de neam mare, un Athenian înrudit cu mine.

Vreau acum să-l chem încoa la mine cât de în grabă şi întru aceea am spus robului său să vină încoa afară, să se ducă în for. Mă mir însă că n'a ieşit încă afară. Să mă duc, cred, spre uşe.

Ce-mi zăresc ochii? Nevasta îşi ţine fata îmbrăţişată de gât. Prea nesocotită şi din cale afară de plicticoasă mai e şi iubirea asta de mamă!

Daemones. Trachalio.

Da. [2]). (vorbind soţiei din uşe). Ci, ca, mai pune odată cruce la sărutări, nevastă! Mai bine te-ai îngriji, să pot aduce, când am să mă întorc acasă, mulţumiri zeilor Lari ai casei noastre [3]), că ne măriră familia noastră. Avem doar în casă miei şi porci, de adus jertfă [4]). Dar, pe Trachalio ăsta dece mi-l întârziaţi, femei? Iată-l, îmi iese chiar la timp afară!

Tr. (către Palaestra din casă). Oriunde va fi, am să scormonesc totul şi am să ţi-l aduc cu mine pe Plesidippus.

---

1) Diverbium *(iambi senarii)* v. 1191-1204.

2) Recitativ *(troch. septenarii)*, v. 1205-1216.

3) *adorna ut rem diuinam faciam.* Când cineva se înapoia cu bine dintr'o călătorie, ori se întâmpla vreun eveniment fericit — cum e în cazul de faţă — se aduceau mulţumiri zeilor, prin sacrificiu. (V. *Aulularia*, v. 386). — 4) *Sunt domi agni et porci sacres.* Animale de sacrificiu, care, ori se cumpărau din piaţă *(Menaechmi*, 290) ori se găseau la casa omului,

www.digibuc.ro

Da. Să-i vorbeşti, cum s'au petrecut lucrurile cu găsirea fetei mele. Roagă-l, să-şi lase la o parte celelalte treburi şi să vină încoa.

Tr. Bine [1]).

Da. Să-i spui că fata o să-i fie dată de soţie.

Tr. Bine.

Da. Şi că i-am fost cunoscut pe tată-său şi că îi sunt neam.

Tr. Bine.

Da. Dar, grăbeşte-te.

Tr. Bine.

Da. Vezi, să-mi fii degrabă aici, să putem îngriji de masă.

Tr. Bine.

Da. Mereu bine?

Tr. Bine. Dar, ştii ce te rog eu? Să nu-ţi uiţi de ce mi-ai făgăduit, să fiu slobod astăzi.

Da. Bine.

Tr. Vezi, să îndupleci pe Plesidippus, să mă desrobească.

Da. Bine.

Tr. Şi fiică-ta să-l roage [2]). Ea mai uşor va isbuti.

Da. Bine.

Tr. Şi ca Ampelisca să se mărite cu mine, de am să mă văd slobozit din robie.

Da. Bine.

Tr. Să pot vedea şi eu că n'am făcut binele în pustiu.

Da. Bine.

Tr. Mereu bine?

Da. Bine: Cu vorba asta mă plătii şi eu de tine. Dar grăbeşte-te să te duci în oraş şi să-mi fii încoa degrabă înapoi [3]).

Tr. Bine. Acum am să şi fiu aci. Tu, în vremea asta, îngrijeşte-te de cele ce au să trebuească. (iese).

Da. Bine. Hercules să-l nefericească pentru obrăsnicia asta a lui. La orice spuneam, aşa îmi împuia urechile cu acel „bine" al său!

---

1) *Licet*, care se repetă de 16 ori, caşi *censeo*, în scena ultimă, V, nota, v. 1270. — 2) *facito oret*. — 3) *recipe te huc rusum*.

www.digibuc.ro

Gripvs. Daemones [1]).

Gr. Aş putea chiar acum să-ţi vorbesc, Daemones?

Da. Despre ce e vorba, Gripus?

Gr. Despre sacul acela. Dacă eşti deştept, fii om deştept şi păstrează pentru tine darul, cu care te dăruesc zeii.

Da. Drept este ca eu să spun, precum că este al meu un lucru, care este al altuia?

Gr. Pe care l-am găsit eu în apa mării?

Da. Cu atât mai bine pentru cel care l-a pierdut. Intru nimic nu se cade să fie sacul al tău.

Gr. De asta, vezi, eşti tu sărac, pentrucă prea eşti cu sfânta credinţă în suflet [2]).

Da. O, Gripus, Gripus, în viaţa omului sunt atâtea curse, în care el cade cu vicleşug! Pe Polux, în ele ţi-se pun mai totdeauna momeli, şi, dacă tu le doreşti cu lăcomie, lăcomia te face să cazi în cursă. Insă acela, care se ştie feri cu chibzueală, pricepere şi iscusinţă, se poate folosi vreme mai îndelungată de un lucru, pe care l-a dobândit în mod cinstit. Prada asta o să ne fie smulsă [3]), cum te văd şi mă vezi, pentru ca să ne fie astfel mai mare câştigul, decum ne-a fost, când ai găsit-o. Eu, să pot eu dosi un lucru, pe care să-l ştiu că mi-a fost adus ca al altuia? Treaba asta în ruptul capului n'are s'o facă Daemones al nostru. A te şti păzi întruna, să nu-ţi încarci singur conştiinţa cu o faptă rea, aceasta este însuşirea cea mai de căpetenie a omului înţelept [4]). Eu unul niciodată nu am câştigul în vedere.

Gr. Mi s'a întâmplat şi mie să văd la teatru actori, înşirând la vorbe înţelepte, în felul alor tale şi pentru care erau aplaudaţi, fiindcă puneau sub ochii poporului acele moravuri înţelepte: Dar mai apoi, când după aceea fiecare se duceau pela casele lor, niciunul nu se ţinea de învaţămintele, aşacum

---

1) Diverbium *(iambi senarii)*, v. 1227-1264.

2) *nimi' sancte piu's.* — 3) *praeda praedatum irier.*

4) — *semper cauere hoc sapientis aequissumumst, ne conscii sint ipsi maleficiis suis.*

www.digibuc.ro

li se propăvăduise [1]).

Da. Mergi înăuntru, nu mă plictisi, ţine-ţi gura. Eu n'am să-ţi dau nimic, să nu-ţi închipui cine ştie ce. 1255

Gr. Dar şi eu mă rog la zei, ca orice se găseşte în sacul acela, de-a fi aur, ori argint, să se facă numai cenuşe [2]). (iese).

Da. Iată ce va să zică să ne folosim de robi ticăloşi. Pentrucă, dacă un altul ar fi dat peste un rob ca acela şi unul şi altul s'ar fi făcut părtaşi la furt. Inchipuindu-şi c'au dat 1260 peste o pradă, ar fi căzut el însuş pradă, pentrucă o pradă aduce după sine o altă pradă [3]).

Acum, am să mă duc de aci înăuntru şi am să aduc jertfă zeilor; apoi am să dau poruncă, să ni-se pregătească în grabă cina.

Plesidippvs. Trachalio [4]).

Pl. Toate astea povesteşte-mi-le din nou, sufletul meu, Tra- 1265 chalio dragă, desrobitul meu, sau mai bine, patronul meu, ba chiar părintele meu! Găsitu-şi-a Palaestra pe tatăl şi pe maică-sa?

Tr. Găsit.

Pl. Şi este neam cu mine?

Tr. Imi închipui [5]).

Pl. Şi o să se mărite cu mine?

Tr. Bănuesc.

Pl. Crezi c'o să-mi fie dată astăzi în căsătorie, rogu-te?

Tr. Cred [6]).

---

1) Acum D. apare un altul. Numai este omul aspru, lipsit de omenie (v. 81-83), ori uşuratec, ca unul pe care îl bănuea mătuşa (v. 895-896).

2) *omne id ut fiat cinis.*

3) *praeda ipsus esset, praeda praedam duceret.*

4) Recitativ. Toată aceasta parte, până la sfârşit e un *recitativ*, cu o singură întrerupere de 19 versuri, v. 1339-1356. Metrul este *trochaici sept. şi iambi sept.* V. 1265-1338, 1357-sfârşit.

5) *opino* (p. *opinor*). — 6) *censeo.* Caşi *licet* amintit şi acest cuvânt se repetă într'una. Exemple şi aiurea: *Quin (Casina,* 599), *abei (abi, Mercator,* 749), *modo, neque, sume (Poenulus,* 428, 432, 1351), *i modo (Tri-*

www.digibuc.ro

Pl. Ce? Trebue să felicit pe tată-său, că şi-a găsit fata? 1270
Tr. Cred.
Pl. Dar pe maică-sa?
Tr. Cred.
Pl. Aşa dar ce părere ai?
Tr. Ce mă întrebi, aceea sunt de părere.
Pl. Spune-mi deci, cât de mare ţi-e preţuirea?
Tr. Eu? Preţuesc.
Pl. Vezi-mă aci, ca să sfârşeşti odată cu preţuirea ta [1]).
Tr. Preţuesc.
Pl. Dar, dacă aş alerga?
Tr. Preţuesc.
Pl. Sau aşa domol, mai bine?
Tr. Preţuesc.
Pl. Şi la sosire să-i dau ei chiar bună ziua? 1275
Tr. Preţuesc.
Pl. Şi lui tată-său?
Tr. Preţuesc.
Pl. Şi la urmă maică-sei?
Tr. Preţuesc.
Pl. Apoi, după aceea? La sosire e bine să îmbrăţişez pe tată-său?
Tr. Nu preţuesc.
Pl. Dar pe maică-sa?
Tr. Nu preţuesc.
Pl. Dar pe fată însăş?
Tr. Nu preţuesc.
Pl. M'am nefericit! Şi-a închis censorul registrele [2]). Acum

---

nummus, 584). V. nota *Casina*, v. 600. — Aci e un joc de cuvinte asupra celor doua înţelesuri ale verbului *censeo: Sunt de părere* şi *preţuesc.*

1) *adsum equidem, ne censionem semper facias. Censio* este preţuirea, pe care o face censorul la recensământul cavalerilor. Alte ediţii dau: *At sume quidem,.... Dar, licitează şi tu* (P. Commelin, op. cit.).

2) *dilectum dimisit. Dilectum* (p. *delectum)* era alegerea cavalerilor prin recrutare. Când trecerea în revistă era terminată, nu mai era nimeni admis. O scena care ar fi putut fi interesantă, prin expansiuneą

www.digibuc.ro

nu mai face preţuirea, când eu vreau.

Tr. Sănătos nu eşti. Urmează-mă.

Pl. Du-mă, patroane dragă, unde vrei. —

ACTVL AL V-lea.

Labrax.

Ce muritor este mai nenorocit decât mine, care să-şi ducă astăzi mai rău viaţa ? Plesidippus mă osândi acum în faţa judecătorilor [1]). Palaestra îi fù adjudecată acuma lui. Sunt pierdut ! Cred şi eu că codoşii s'au fost născuţi din Bucurie însăş, aşa se bucură toată lumea, de dă vreo nenorocire peste vreun codoş [2]).

Acum mă duc aci, în templul lui Venus, să-mi văd de cealaltă, care mi-a rămas. Cel puţin s'o iau pe ea cu mine, din atâtea bogăţii, care mi-au mai rămas.

Gripvs. Labrax.

Gr. (vorbind spre cei din casă, fara a vedea pe Labrax). Nu, pe Polux, până'n seară n'o să mai vedeţi pe Gripus în viaţă, dacă nu mi-se dă săculeţul.

La. Sunt pierdut ! De câteori aud vorbindu-se de săculeţ, e caşicum m'ar lovi cineva cu paru la inimă [3]).

Gr. Ticălosul ăla de aci e liber, iar eu, care prinsei, în mare, în năvod, săculeţul şi-l scosei afară, mie nu vreţi să-mi daţi nimic ?

La. O, zei nemuritori ! Vorbele ăstuia îmi făcură să mi-se ciulească urechile.

---

lui Pl. de a-şi fi regasit iubita, este scoborita la o bufonerie, cu scopul de a face publicul sa rîda. Intr'o scenă identică, este mult superior Chaerea al lui Terentius (*Eunuchus*). Compara : *Diniarchus*, în *Trucul*. 699-710.

1) *ad recuperatores*. *Recuperatores*, caşi *arbitri* şi *iudices*, erau cetăţeni de seamă delegaţi de judecător, să judece, în locul său, anumite pricini. V. nota *Bacchides*, v. 270, *Mercator*, v. 735.

2) *ex Gaudio procreatos*. Ideia e aceasta : Codoşii fiind socotiţi copiii Bucuriei şi când dă vreo nenorocire peste ei, împrăştie bucurie în jurul lor, de se bucură toată lumea. — 3) *quasi palo pectus tundat*.

www.digibuc.ro

Gr. Pe Hercle, o să scriu şi eu undeva cu litere de un cot [1]: Cine a pierdut un săculeţ, plin cu aur şi argint, să vină la Gripus. Şi nici voi n'o să-l luaţi, aşacum v'aţi pus în gând să faceţi.

La. Pe Hercle, omul acela îl ştie pe cel, care are săculeţul meu, după câte se pare. Să mă duc într'acolo, spre el. O, zei, rogu-vă, veniţi-mi într'ajutor!

Gr. Dece mă chemi înăuntru? Asta vreau s'o şterg aci, dinaintea uşii. Pentrucă de bună seamă, pe Polux, pare să fie făcută din rugină, iar nicidecum din fier, aşa se roşeşte şi se subţiază, cu cât o frec mai mult. Pentrucă frigarea asta e chiar boală curată, aşa mi-se fărămiţeşte în mână [2]).

La. Tinere, te salut.

Gr. Zeii să te iubească, cu capul ăsta al tău netuns [3]).

La. Ce-mi lucrezi?

Gr. Ia, mă necăjesc c'o frigare! *La.* Cu sănătatea, cum stai?

Gr. Dar tu? Au, eşti cumva medic?

La. Ba, pe Polux, sunt medicus, cu o literă mai puţin.

Gr. Atunci, tu, eşti mendicus [4]).

La. M'atinseşi cu acu [5]).

Gr. Se şi vede după mutra-ţi. Dar, ce-ţi e?

La. In noaptea, ce fuse, ni s'a înecat corabia în mare şi am pierdut, nenorocitul, tot ce erà înăuntru.

Gr. Ce ai pierdut?

La. Un săculeţ de piele cu mult aur şi argint.

Gr. Iţi mai aminteşti cât erà în sacul, care ţi-a pierit?

La. La ce bun, ce a pierit? *Gr.* Totuş — *La.* Lasă asta, şi să vorbim de altceva.

---

1) *cubitum longis litteris signabo.* A striga o vânzare: *conclamari auctionem* (*Men.* 1156). De regulă, strigările le făceau pristavii (*praecones* (*Asin.* 4, *Poen.* 11).

2) *uerum consenescit* (*uerum* p. *ueru*). *Consenescit* = mi-se îmbătrâneşte, slăbeşte. — 3) *inraso capite.* L. avea parul mare, frezat. V. v. 125.

4) *Medicus* (medic), *mendicus* (cerşetor). Joc de cuvinte greu de redat. In l. franceză, *médecin* şi *mendiant.* E mai răuşit.

5) *tetigisti acu; Mă înţepaşi cu acu.* (Mă atinseşi, unde ma doare).

www.digibuc.ro

Gr. Dar, dacă am să-l ştiu pe cel, care l-a găsit? Vreau să aflu dela tine probele.

La. Opt sute nummus de aur erau vârîţi într'o pungă, apoi o sută mine Philippice [1]), într'o pungoace de piele, puşi deoparte [2]).

Gr. (aparte). Pe Hercle, ce mai pradă! Cu ce bună răs- 1315
plată am să m'aleg! Zeii mai ştiu de grije la oameni: Am să ies de aci cu o frumoasă pradă [3]). Fără îndoeală, sacul este al acestuia. (tare). Urmează mai departe cu spusa.

La. Un talant de argint, din cei mari [4]), se află într'o pungă mică; apoi vase şi cupe de vin: sinus, cantharus, epichysis, gaulus, cyathus [5]).

Gr. Bravo! Chiar bogăţii nesămuite ai avut [6])! 1320

La. Iată o vorbă nenorocită, şi cât se poate de rea: „Ai avut" şi a nu mai avea nimic.

Gr. Cât ai vrea să-i dai aceluia, care ţi-ar descoperi acestea şi te-ar pune pe urma lor? Spune repede şi fără codeală.

La. Treisute nummus.

Gr. Un nimica tot!

La. Patrusute.

Gr. O lăturoaie de in putregăită [7]).

La. Cincisute.

Gr. Cât o ghindă găunoasă.

La. Şasesute.

---

1) *Nummi aurei.* Aci avem de a face cu o monetă greacă, deoarece abia la 49 a. Cr. se bătu la Roma *nummus aureus* (*Minerva*, op. cit. p. 152). Aci e vorba de staterul de aur. In total, 14.400 fcs. — *Minaria Philippea*, cam 18.500 fcs. (P. toate, Benoist, op. cit.).

2) *sorsus.* — 3) *bene ego hinc praedatus ibo.* — 4) Aprox. 5.820 fr.

5) *Sinus*, un fel de ceaşcă scundă şi largă. (V. şi *Curculio*, 82). La origină, vas p. lapte. (Verg. *Buc.* 7. 33). — *epichysis*, un vas mare p. turnat vinul. — *gaulus*, un fel de cupă, caşi *saphium*, *batioca* (*Stichus*, 693). — Despre *cantharus* şi *cyathus*, v. nota, *Mostellaria*, 347, *Persa*, 775. — 6) Averea în bani, după socoteala codoşului, se urca la 40.000 fr. francezi, aproximativ. — 7) *tramas putidas*. Firele putrede, care sunt aruncate la o parte, în arta ţesătoriei.

www.digibuc.ro

Gr. Poveşti de gărgăruici [1]). 1325

La. Voiu da şaptesupte.

Gr. Ţi s'a înfierbântat gura şi acum umbli, să ţi-o răcoreşti [2]).

La. Voiu da o mie nummus. *Gr.* Visezi. *La.* Nimic pedeasupra. *Gr.* Poţi să te duci. *La.* Ascultă: Pe Hercle, dacă mă urnesc de aci, îndărăt nu mă mai vezi. Vrei o mie şi-o sută?

Gr. Visezi.

La. Spune, cât ceri?

Gr. Ca să nu ne mai tocmim [3]): Un talant din cei mari. Din ce spun, nicio lăscaie nu las. Şi acum, un da, sau ba. 1330

La. La ce bun asta? Nevoia mă sileşte, văd. Vei avea talantul.

Gr. Dă-le atunci încoa. Vreau ca Venus asta să ne fie drept martor [4]).

La. Orice voeşti, porunceşte-mi.

Gr. Atinge [5]) cu mâna acest altar al lui Venus.

La. Il ating.

Gr. Pe această Venus să te legi cu jurământ.

La. Ce să jur?

Gr. Ce am să-ţi spun eu.

La. Spune jurământul, cum îl vrei tu [6]) (aparte). Pentru ce mi-am pus eu în gând, n'am să mă rog niciodată la vreun zeu [7]). 1335

Gr. Ţine altarul.

La. Il ţin.

---

1) *curculiunculos minutos.* — 2) Ideia e aceasta: Inghiţişi o bucată prea calda (cei şaptesute nummus) şi acum, ca să te răcoreşti, îţi tragi respiraţia, ca unul care îţi călcaşi pe suflet. Probabil că L. pronunţase cuvintele cu o mimică oarecare, ceeace ne arată că el nu putea să aibă mască. V. nota *Miles glor.* v. 200.

3) *quo nihil inuitus addas:* Să nu mai fii nevoit să mai pui ceva pedeasupra. — 4) *Venus adroget te.* — 5) *tange.* Când se adresa o rugaciune zeului, ori erà luat drept martor, se atingea altarul cu mâna.

6) *praei uerbis quiduis.* Cel care jura, repeta cuvânt cu cuvânt formula, pe care o rostea cel care îi lua jurământul.

7) Adică *că n'o să-şi ţie jurământul.*

www.digibuc.ro

Gr. Jură-te c'o să-mi dai banii în ziua, în care o să ai săculeţul la mână.

La. Aşa să fie.

Gr. [1]). O, Venus din Cyrena, martor mi-te iau mie, dacă săculeţul, pe care l-am pierdut pe corabie, cu aurul şi argintul din el, am să-l găsesc neatins, şi'n stăpânirea mea de-a fi să intre, atunci eu, acestui Gripus, zii aşa şi atinge-mă —

La. Atunci eu acestui Gripus (o spun, Venus, să mă auzi) un talant mare de argint am să-i dau.

Gr. De-ai să mă înşeli, spune ca în negustoria ta Venus să-ţi radă din rădăcină şi capul şi viaţa ta. Blestemul ăsta să stea asupra ta, odată ce ai jurat.

La. Impotriva acestora, de-a fi să păcătuesc, Venus, te rog pe tine, ca toţi codoşii să fie nenorociţi.

Gr. Aşa a să fie totuş, chiar de ţi-ai păzi credinţa. Tu, aşteaptă aci, acù ţi-l scot pe unchiaş afară. Pe dată şi tu să-ţi ceri sacul tău. (iese).

La. De-a fi cu siguranţă să-mi dea înapoi sacul, pentru asta nu mă ştiu azi dator nici cât o lăscaie. Eu sunt judecătorul a tot ce limba mea jură.

Dar să tac: Iată-l că iese şi aduce cu sine pe bătrân.

Gripvs. Daemones. Labrax [2]).

Gr. Urmează-mă. *Da.* Unde-i codoşul? *Gr.* Ei, tu, iată-ţi omul! Asta are sacul.

Da. Il am şi mărturisesc că e la mine şi, dacă este al tău [3]), al tău să fie. Toate, aşacum au fost în el, aşa o să-ţi fie date în bună stare. Ţine-l, dacă e al tău.

La. O, zei nemuritori, al meu este! Sănătate, săculeţule!

Da. Al tău este [4])?

---

1) Diverbium (*iambi senarii*), v. 1339-1356. Jurământul e spus în alt metru, în *iambi senarii*. Compară, *Persa*, 500, *Pseudolus*, 998.

2) Se revine la *recitativul* întrerupt *(troch. septenarii)* 1357-1423.

3) *si tuost.* — 4) *tuo' ne est?*

www.digibuc.ro

La. Mă mai întrebi? Chiar al lui Juppiter să fi fost şi tot al meu erà, pe Hercle.

Da. Toate sunt acolo neatinse. Numai o singură cutie lipseşte, cu jucăriile, cu care mi-am găsit astăzi pe fiică-mea.

La. Pe care?

Da. Palaestra, care a fost a ta, ea a fost dovedită fiică a mea.

La. Pe Hercle, bine că s'a întâmplat aşa. Că lucrurile astea ţi s'au împlinit după pofta inimii tale, mă bucur.

Da. Ce spui, nu-mi vine să te cred aşa uşor.

La. Ba, pe Hercle, ca să ştii că mă bucur, să nu-mi dai pentru ea niciun obol, ţi-o dăruesc eu.

Da. Pe Polux, e frumos ce faci.

La. Ba, tu, pe Hercle, zău. *Gr.* Ei, tu! Acum ai sacul.

La. Il am. *Gr.* Grăbeşte-te. *La.* Ce să mă grăbesc?

Gr. Să-mi numeri banii.

La. Pe Polux, nici nu-ţi dau şi nici nu mă ştiu dator cu nimic.

Gr. Ce vorbă mai e şi asta? Nu mi-te ştii dator? *La.* Nu, pe Hercle. *Gr.* Nu mi te-ai jurat tu mie?

La. M'am jurat şi încă mă mai jur şi acum, dacă îmi face mie plăcere. Jurământul a fost făcut, ca să ştii păstra un lucru, iar nu ca să-l pierzi.

Gr. Dă-mi încoa talantul de argint, nelegiuitul nelegiuiţilor.

Da. Gripus, ce talant îi ceri ăstuia? *Gr.* Mi s'a jurat, să mi-l dea.

La. Aşa am eu plăcere să mă jur. Nu cumva eşti Pontifex, să vezi, dacă am jurat strâmb [1]).

Da. Pentru care lucru [2]) ţi-a făgăduit el ţie banii?

Gr. Dacă am să-i readuc în stăpânirea sa sacul acesta, s'a jurat, să-mi dea un talant de argint, din cei mari.

---

1) *Pontifex.* Colegiul Pontificilor erà un tribunal, înaintea căruia veneau pricinile religioase şi în special cele de jurăminte strâmbe.

2) *qua pro re* (p. *quam ob rem*).

www.digibuc.ro

La. Dă-mi un judecător, înaintea căruia să pot dovedi, dacă tu nu ai făcut jurământul cu înşelătorie vicleană, sau dacă eu n'am vârsta de douăzeci şi cinci ani [1]).

Gr. Ia-l pe ăsta, să ne judece.

La. Pe un altul, mai bine.

Da. N'o să am şi eu atâta obraz să-l las, să-l ia, dacă n'o să fie dreptatea de partea lui. I-ai făgăduit tu lui banii?

La. Mărturisesc.

Da. Ce ai făgăduit robului meu, al meu se cade să fie. Să nu-mi umbli, codoşule, aci, cu înşelătoriile codoşeşti. N'ai să poţi.

Gr. Ai crezut poate c'ai şi dat peste un om, pe care să-l poţi înşela? Să dai încoa banii, bob număraţi, ca să-i pot şi eu da ăstuia, să mă slobozească din robie.

Da. Când eu am fost mărinimos faţă de tine şi prin mine ţi-au fost scăpate toate astea. —

Gr. Ba, pe Hercle, prin mine, să nu spui că, prin tine.

Da. Dacă ai avea minte, ai tăcea. (către Labrax). Acuma, se cade, caşi tu să mi-te arăţi mărinimos. Drept răsplată pentru o faptă binemeritată.

La. Va să zică îmi ceri un lucru, care e un drept al meu?

Da. Ar fi un lucru de neînţeles să mă primejduesc, să-ţi cer un drept, care este al tău.

Gr. Sunt mântuit, codoşul se clatină, libertatea mi-se prevesteşte!

Da. Săculeţul tău el l-a găsit şi el e robul meu; iar eu ţi l-am păstrat, cu tot bănetul din el.

La. Iţi sunt recunoscător şi cât despre talant, fără multă pricină, o să-l ai, pentrucă m'am jurat faţă de el.

Gr. Ei, tu! Mie să mi-l dai, de eşti întreg la minte.

Da. Ai să taci, sau nu?

Gr. Ai aerul că te îngrijeşti de treburile mele şi tu îţi tragi spuza pe turta ta [2]). Nu, pe Hercle, n'o să mă faci, să pierd

---

1) Legea *Laetoria*. V. n. *Pseudolus*, v. 303 Cum Labrax era cu părul încărunţit (*incanus*, v. 125), îşi bătea joc de el.

2) *tibi munis uiam: Pentru tine îţi pregăteşti calea.*

www.digibuc.ro

şi banii ăştia, dupăce pierdui şi cealaltă pradă.

Da. Mănânci bătaie, dacă mai spui o singură vorbă numai.

Gr. Mă poţi chiar omorî, pe Hercle! În ruptu capului n'am să tac, orice ar fi, dacă nu mi-se astupă gura cu un talant.

La. Doar pentru tine se străduieşte el. Taci.

Da. Dă-te încoa, tu, codoşule.

La. Bine.

Gr. Lucrează deschis, pe faţă. Nu vreau să se vorbească în murmure şi în şoapte [1]).

Da. Spune-mi cu cât ai cumpărat pe cealaltă tânără femeie, 1505
pe Ampelisca?

La. Am numărat o mie nummus.

Da. Vrei să-ţi fac o propunere aducătoare de câştig?

La. Fireşte că vreau.

Da. Să dăm talantul pe din două [2]).

La. Bine faci.

Da. Pentru aceea, cealaltă, ca să fie liberă, opreşte-ţi pentru tine jumătate, o jumătate dă-o încoa.

La. Foarte bine.

Da. Pentru cealaltă jumătate eu am să liberez pe Gripus, 1410
mulţumită căruia ţi-ai găsit tu săculeţul şi eu copila.

La. Bine faci şi ai întreaga mea mulţumire.

Gr. Aşa dar mi se dă odată banii?

Da. Târgul e încheiat, Gripus. Banii sunt la mine.

Gr. Pe Hercle, eră mai bine să fi fost la mine.

Da. Ce am aci, nu-i nimic pentru tine. Pe Hercle, nădejde să n'ai. Vreau să-l deslegi de jurământ şi să-i rămâi îndatorat.

---

1) *murmurillum, susurrum.* — 2) Încă o probă că un *nummus*, când nu eră o denumire generală de bani, transcria o *didrachma* grecească. Dacă admitem că aci este vorba de un talant euboic, care, după Festus, valora 4000 *denarius* şi un talant dat pe din două valora o mie nummus, sumă cu care fusese cumpărată Ampelisca, atunci un talant de 4000 denarius echivala cu 2000 nummus, şi în acest caz, un nummus este egal cu 2 denarius. Ori ştim că un denarius = cu o drachma şi atunci 1 nummus = cu 2 drachme, adică cu o *didrachma* = 1,94 fcs. V. şi *Truculentus*, v. 561.

www.digibuc.ro

Gr. Pe Hercle, m'am nefericit! Dacă nu mă spânzur, mor cu zile! (către Daemones). Pe Hercle, în ruptu capului n'o să mă mai poţi înşela pentru a doua oară, deacum înainte.

Da. Astăzi o să iei masa aici, codoşule.

La. Bine. Poftirea mă măguleşte.

Da. Urmaţi-mă în casă.

(către public). Privitori, v'aş pofti şi pe voi la masă, dacă aş avea cu ce vă cinsti, ori mi-ar fi rămas acasă ceva carne dela vreo pomană [1]); sau în sfârşit, dacă n'aş bănui că-ţi fi poate poftiţi la masă aiurea.

Insă, dacă voiţi să aplaudaţi puternic comedia aceasta, să veniţi cu toţii să încheiaţi petrecerea [2]) la mine acasă, deacum peste şasesprezece ani.

Voi însă veţi lua amândoi astăzi masa la mine.

La. Gr. Mulţumim.

Da. Aplaudaţi.

---

1) *quicquam pollucti domi. Polluctum* era partea din carnea rămasă dela sacrificiu şi care se dedea spre mâncare mulţimei, spre deosebire de *exta*, carnea aleasă, care se da la prieteni (*Mil. Glor.* 712).

2) *comissatum.* Despre *comissatio*, v. *Mostellaria.* v. 317.

www.digibuc.ro

— XVIII —

STICHVS.

AL LVI T. MACCI PLAVTI STICHVS.
PE GRECEȘTE ADELPHOE A LVI MENANDRVS.
JVCATA LA JOCVRILE PLEBEENE.
CN. BAEBIVS. C. TERENTIVS. AEDILI AI POPORVLV
A JVCAT-O
T. PVBLILIVS PELLIO.
MVZICA DE
MARCIPOR OPPII.
TOATĂ CANTATA CV FLAVTA SARRANA.

* *

C. SVLPICIVS. C. AVRELIVS. CONSVLI.

www.digibuc.ro

PERSOANELE:

PANEGYRIS. (PHILVMENA). VXOR EPIGNOMI.	Panegyris (Philumena). soția lui Epignomus.
PAMPHILA. VXOR PAMPHILIPPI.	Pamphila. soția lui Pamphilippus.
ANTIPHO. SENEX.	Antipho. Bătrân.
GELASIMVS. PARASITVS.	Gelasimus. Parasit.
CROCOTIVM. ANCILLA.	Crocotium. Roabă.
PINACIVM. PVER.	Pinacium. Rob tânăr.
EPIGNOMVS. PAMPHILIPPVS. } FRATRES.	Epignomus. Pamphilippus. } Frați.
STICHVS. SA(N)GARINVS. } SERVI.	Stichus. Sangarinus. } Robi.
STEPHANIVM. ANCILLA.	Stephanium. Roabă.

— Acțiunea se petrece la Athena —

www.digibuc.ro

STICHVS.

REPREZENTATĂ LA ANUL 200 A. CR.

— I. Piesă din greceşte. Originalul grec: *Adelphoe* al lui Menandrus. Numele grec pe româneşte *„Cei doi fraţi“*. Plautus l-a schimbat ca de obiceiu în *Stichus*, după numele unui erou din piesă, caşi *Epidicus*, *Menaechmi*, *Pseudolus*. Singura comedie, care are didascalie, păstrată aproape complet, ca la comediile lui Terentius. Din ea putem afla, pelângă numele actorului, care a jucat piesa *(T. P. Pellio*, menţionat şi în alte două comedii: *Bacchides*, 215 şi *Menaechmi*, 404), al compozitorului muzicei, felul flautei, cu care s'a executat melodia *(tibiae sarranae*, flaută dublă tyriană), dar şi data exactă a reprezentării, prin arătarea numelui Edilului şi al celor doi consuli. Prologus nu are.

— II. *Cuprinsul.* Actul I-lu. Bătrânul *Antipho* are două fete, măritate după doi fraţi, plecaţi după negoţ, să-şi refacă averea. Trec ani şi niciun semn de viaţă. Soţiile îi adăstau cu iubire şi credinţă. Dar bătrânul vrea să le căsătorească cu alţii. Fetele se împotrivesc. De aci conflictul dramatic.

Actul al II-lea. Parasitul celor doi bărbaţi plecaţi, e în căutarea unei mese; vine spre casa lor. Un rob tânăr soseşte din port anunţând stăpânei sosirea bărbaţilor. Parasitul, în nădejdea unei mese, ia parte la preparativele de primire. Interesant, monologul Parasitului, v. 155-235.

Actul al III-lea. Soseşte unul din soţi, întovărăşit de robul său, *Stichus*. Dă cu ochii de parasit, care se invită singur la masă. Nu este poftit.

Actul al IV-lea. Soseşte şi celălalt soţ. Sunt acum bogaţi. Socrul, om practic, se împacă cu ei, *„deoarece averea îţi aduce cu ea şi prieteni“* (v. 523), cu învoirea să-i dea pe seama sa o flautistă, din cele aduse, să şi-o aibă drept soţie, ca unul ce erà văduv. Si totul se sfârşeşte cu o masă, dela care parasitul este gonit, pentrucă, din pricina lui, îşi cheltuiseră ei averea. Acţiunea pare a se sfârşi aci. Dar, caşi aiurea (*Pseudolus)*, Plautus mai adaugă un act:

Actul al V-lea. Asistăm la petrecerea celor doi robi: *Stichus* şi *Sangarinus*, în tovărăşia iubitei lor comune. Beţie pe scenă. Comedia se sfârşeşte cu o orgie pe scenă, caşi în *Persa*.

— III. Subiect cu început frumos: Opunerea celor două soţii la proiectele părintelui lor şi care sfârşeşte într'un mod curios. Nici acţiune, nici intrigă, ci simplă înşirare de scene, fără multă legătură între început şi sfârşit. Acţiunea ne înfăţişează trei momente bine distincte

www.digibuc.ro

între ele: Scenele dela început, din actul întaiu, în care ni se desvalue caracterul minunat al celor două femei, înfăţişându-ne un cadru familiar cinstit şi demn; apoi scenele cu sosirea pe neaşteptate a bărbaţilor; împăcarea între ei şi socru şi la urmă masa. Intre ele se introduce persoana parasitului, un alt Ergasilus, din *Captivi*, ori Peniculus, din *Menaechmi*, Saturio, din *Persa*, ocupând 356 versuri, din 775, câte are comedia. Apoi actul al V-lea, în care toată lumea dispare, rămânând în scenă persoane, cari n'avuseseră până aci niciun rost, dând privelişteа unei orgii desgustătoare.

Şi aci avem deaface cu o *contaminare*. Pentru a varia acţiunea, pentru a-i da oarecare viaţă, mişcare şi aici Plautus a introdus, într'o acţiune serioasă, lucruri vesele, ca mai pretutindeni şi în special în *Captivi*, unde persoana parasitului e anume introdusă într'o acţiune serioasă, caşi aici. De aceea, singurele scene, cu oarecare mişcare, viaţă, umor, sunt cele ocupate de parasit şi beţia din ultimul act.

Comedie slabă ca acţiune, mişcare şi umor.

— IV. Eroii. Bătrânul *Antipho*, interesat, ca un Roman şi stricat, ca mai toţi bătrânii din Plautus. Cei doi fraţi, fără nicio personalitate. In schimb, caracterul minunat al celor două tinere soţii.

— V. Ca *morală*, împotrivirea celor două femei de a rămâne credincioase bărbaţilor lor. Elogiul credinţei conjugale, la fel cum în *Captivi* a fost elogiul devotamentului sclavului faţă de stăpânul său.

— VI. Caracteristice: 1) *Didascalia*. — 2) Tânguirile parasitului (v. 155—240). — 3) Obiceiuri la mese, cari vin să completeze *Mostellaria* şi *Persa*. — 4) Sfârşitul în cântece şi veselie, caşi *Casina*, *Persa*, *Pseudolus*. — 5) Muzica.

— VII. Muzica. Predomină *recitativul*, cu 397 versuri şi *diverbia*, cu 266 versuri, din totalul de 775 versuri. Numai două *canticum*. La început, un duo de 47 v. al celor două femei; apoi un solo al sclavului mesager, urmat de un duo cu parasitul, v. 274-329. Totat 102 versuri.

Metrica acestei comedii prezintă însă o importanţă deosebită. O probă evidentă că *recitativul* erà întovărăşit de muzică (v. 725) şi că atunci, când flautistul nu cânta, metrul se schimba în *iambi senarii*, cari alcătuiau *diverbium*, partea rostită fără muzică (v. 762). Exemple caracteristice de acest fel mai sunt: *Bacchides*, 997-1075; *Curculio*, 429-461; *Pseudolus*, 998-1051; dar mai ales *Persa*, 501-512, 520-527.

— VIII. Ca imitaţii moderne: Molière în *Amphitryon* şi în *Le dépit amoureux*.

www.digibuc.ro

CUPRINSUL PE SCURT AL PIESEI. II [1]).

Un bătrân îşi dojeneşte fetele, pentrucă ele se încăpăţânează într'atât, încât îşi apără bărbaţii, doi fraţi, cari sărăcind s'au dus prin ţări străine şi nu voesc să-i părăsească. Dimpotrivă ele se silesc să-l înduplece, prin vorbe meşteşugite, să fie lăsate, să-şi aibă bărbaţii, după cari au fost căsătorite. Bărbaţii se reîntorc cu averea refăcută dincolo de mare. Îşi reia fiecare soţia şi lui Stichus i-se dă voie, să se înveselească.

ACTVL I-iu.

Panegyris. Pamphila.

Pan. [2]). O cred nefericită,
Pe biata Penelopă,
Surioară dragă, în sufletul ei,
Care văduvită şi 'ndelungă vreme
A fost mereu lipsită de bărbatul ei.
Că noi sufletul dânsei
Din suferinţa noastră, mai bine-l înţelegem
Ca unele care ne sunt plecaţi bărbaţii.
Şi grija celor duşi, aşa cum se şi cade,
Ne 'ngândură într'una, surioară dragă, zi
şi noapte 'n şir.
Pam. A noastră datorie
S'o facem se cuvine.
Că noi, ce facem, nu-i mai mult,

1) In vers acrostih. — Primul augumentum e redus la câteva crâmpeie de cuvinte, fără niciun interes.

2) Canticum. V. 1 — 48. Cele două femei tinere îşi cântă neliniştea sufletească, în care se găsesc,

www.digibuc.ro

Decum ne'ndeamnă-onoarea.
Dar, ia să stăm puţin aci, surioară dragă:
Că multe mi-e aminte cu tine să vorbesc,
Din ale căsniciei.
Pan. Ceva de bine, surioară?
Pam. Fireşte sper şi vreau. Dar iată surioară,
Dece mă chinuesc, că tatăl meu şi-al tău, fieşte,
El care este între toţi singurul mai cu dreptate,
Se ţine de nimicuri, ce nu-s de om cinstit.
Aruncă în spinarea bărbaţilor plecaţi
Ocară fără merit,
Şi vrea de ei să ne despartă.
Aceste lucruri, surioară, viaţa chiar mi-au săturat-o [1]),
Astea sunt ce mă sfăşie şi care mă 'mbătrânesc.
Pan. Numai plânge surioasă şi nu-ţi mai vârî în suflet
Astă-ameninţare, ce zice c'o să-ţi facă.
Nădăjduim şi noi să se mai îmbunească.
Il ştiu eu doar pe dânsul: în glumă astea zice.
Şi încă munţi Persani, de aur, cum se spune,
De-a fi să i-se dea şi încă tot n'ar face-o,
Să ai dece te teme. Şi încă, totuş şi aşa,
De-a fi ca să o facă, dece să te mânii,
Că nu fár' de dreptate se 'ntâmplă lucrul ăsta,
Că doar bărbaţii noştri decând sunt duşi de acasă,
Al treilea an este [2]). *Pam.* Aşa-i precum o spui.
Pan. Şi dacă în restimp, trăesc, sunt sanătoşi,
Ce fac şi unde sunt, ce treburi învârtesc [3]),
Nici ştire nu ne dau şi nici încoa nu vin.
Pam. Au, d'aia te boceşti, că nu-şi fac ei datoria,
Precum ţi-o faci şi tu? *Pan.* Pe Polux, chiar aşa.
Pam. Să taci şi vorbe dealdeastea nu vreau să-mi mai aud.
Din gura ta deacum. *Pan.* Şi pentruce?
Pam. După mine omul, înţelept, pe Polux,
Trebue să-şi împlinească datoria, să şi-o facă.

1) *saturant.* — 2) *hic tertius annus.* — 3) *quid agant, ecquid agant.*

www.digibuc.ro

Intru-aceea-acum şi eu, deşi îmi eşti sor' mai mare,
Te îndemn, ca să nu-ţi uiţi datoria, ce o ai.
Şi chiar răi ei de ar fi şi cu noi nu s'ar purta
Cum dreptatea le ar cere, cuvine-se totuş ca noi
Să ne dăm silinţa toată, pe Polux, să nu greşim,
Implinindu-ne în totul datoria, ce avem.

Pan. Imi placi şi tac. *Pam.* Dar vezi ca să nu-ţi uiţi.

Pan. [1]). Nu vreau să mă crezi, soră dragă, că mi-aş fi dat uitării soţul, sau că el şi-ar fi pierdut cumva încrederea, pe care şi-ar fi pus-o în mine, pentrucă, pe Polux, bunătatea lui mi-e scumpă şi dragă. Şi de aceea unirea noastră laolaltă nu-mi pricinueşte acum nicio părere de rău şi nici n'am dece să pot dori, să sfarăm legăturile căsniciei. Dar, la urma urmei, asta stă în puterea părintelui nostru şi noi nu putem face altcum, decum ne poruncesc părinţii.

Pam. O ştiu şi de mă gândesc mai mult, întristarea-i şi mai mare, pentrucă ne-a cam făcut să vedem, care îi e gândul.

Pan. De-i aşa, să chibzuim în noi, ce trebue să facem.

Antipho. Panegyris. Pamphila [2]).

An. (către robii din casă). Robul, care aşteaptă, să fie îmbol-dit într'una la treabă, de care nu-şi aminteşte să-o facă dela sine, robul acela nu e om de ispravă. Dar, la început de lună, nu uitaţi însă să vă cereţi hrana cuvenită [3]): iar cât despre treaba, pe care trebue s'o împliniţi în casă, vi-o amintiţi mai cu greu. Dacă n'o să-mi stea rânduit, fiecare lucru la locul lui, când am să mă 'ntorc acasă, o să-mi faceţi cunoştiinţa cu vâna de bou. Nu oameni se vede că locuesc aici, laolaltă cu mine,

1) *Canticum* se schimbă în Diverbium *(iambi senarii)*, v. 48-57 pentrucă numai erà acelaş sbucium sufletesc.

2) Recitativ. *(troch. septenarii)*, v. 58-154.

3) *demensum cibum*. Sclavul care făcea parte din familie (deunde şi expresia de *familiaris, Epidicus*, 2), la început mânca din mâncarea stăpânului; mai târziu însă i-se da mâncarea, sub formă de raţie anume (numită *cibus demensus)*, zilnic, sau lunar şi din care robii mai şi economiseau, în vederea economiilor pentru răscumpărare. (*Peculium*).

www.digibuc.ro

ci porci. Să vă îngrijiţi, să-mi fie casa helciu, când am să vin acasă [1]). Am să-mi fiu îndată acasă. Mă reped numai pânăla fata cea mare. De va fi să mă caute cineva, deacolo să mă cheme unul din voi; dacă până atunci n'am să-mi fiu înapoi acasă.

Pam. Ce ne facem, soră dragă, dacă tata se va încăpăţâna împotrivă-ne?

Pan. Să ne supunem la ce va hotărî el, a cărui putere mai mult poate [2]). Prin rugăciuni, iar nu împotrivindu-ne împotrivă-i, se cade să ne dăm silinţa. Îndurare, de-a fi să-i cerem [3]), nădăjduesc s'o putem dobândi dela el. A i-ne împotrivi lui, n'am putea-o face, fără a nu ne dezonora şi a nu cădea la mare păcat, lucru pe care nici eu nu l-aş face şi nici pe tine nu te-aş sfătui, să-l faci. Mai degrabă să-l îmbunăm cu ruga. Imi cunosc eu părinţii: Nu-s nesimţitori la rugă [4]).

An. (fără să le vadă). Dintr'un început, ce fel am s'o încep cu ele, la asta mi-e gândul: Să le iau cu vorba, aşa pedeparte [5]), în felul ăsta, caşicum nimic ascuns n'aş avea, ori că mi-ar fi trecut cumva pela urechi că ele au căzut în păcat; sau mai bine să le încerc cu binişorul, ori cu ameninţări? Ştiu că gâlceava n'o să lipsească, îmi cunosc eu odraslele mele, dacă va fi vorba să voească mai bine, ca să rămână mai degrabă aici, la casa lor, decât să se mărite după un altul, aiurea. N'am să fac una ca asta. La ce bun să mă răsboesc cu ele tocmai la vreme de bătrâneţe, când nici ele nu mi-au dat prilejul, pentru care lucru sa fac treaba asta? In ruptul capului, nu. Nu-mi plac gâlcevile. Insă, în chipul ăsta, socot eu că este cel mai nimerit de făcut: Am să mă prefac, caşicum ar fi făcut o faptă rea. Am să le vâr astăzi frica în sân, să le speriiu [6]). La urmă, am să mă desvălui, să vadă, care mi-e gândul. Ştiu c'are să fie vorbărie multă.

Mă duc înăuntru. Dar uşa e deschisă.

---

1) Compară *Pseudolus*, 133-170. — 2) *potestas plus potest.*
3) *gratiam per si petimus.* — 4) *exorabilest.* — 5) *perplexim.*
6) *perplexabiliter perpauefaciam.* (*perplexabilis*, *Asinaria*, 792). Cuvinte rari.

www.digibuc.ro

Pam. Cu siguranţă, sunetul vocii părinteşti îmi ajunse la urechi.

Pan. El e, pe Castor! Să-i ieşim în cale-i şi să-l îmbrăţişem.

Pam. Sănătate bună, tată dragă.

An. Şi vouă la fel. Vedeţi-vă acolo de treabă. Şedeţi.

Pam. O îmbrăţişare — *An.* M'am cam săturat de ele! *Pan.* Dece, rogu-te, tată?

An. Pentrucă mă 'ncinse o acreală pela inimă [1])!

Pam. Şezi aci, tată.

An. Nu stau aci; staţi voi. Eu am să m'aşez pe banca asta.

Pan. Stăi, o pernă — *An.* Ce atâta osteneală! Mi-e bine şi aşa. Stăi.

Pam. Ingădue, tată. *An.* La ce nevoie? *Pan.* Este. *An.* Ca să-ţi fac pe voie. Dar mi-erà bine şi aşa.

Pam. O fată niciodată nu ar putea spune că şi-a îngrijit îndeajuns părinţii. Pe cine e mai drept să-l avem mai scump decât pe tine? Şi la urmă, tatá, pe bàrbaţii noştri, cu cari tu ai voit să fim femei măritate.

An. Vá purtaţi, aşacum e cinstit să se poarte femeile de treaba, pentrucă pe barbaţii voştri, deşi lipsind deacasă, îi aveţi în voi, caşicum ar fi de faţá.

Pam. E o datorie de onoare, tată, să cinstim pe aceia, cari ne-au ales, să le fim lor soaţe [2]).

An. Nu cumva a fi pe aci vreun străin, care să ne fure cu urechea vorbirea?

Pan. Nimeni, în afară de noi şi de tine.

An. Vreau să vá îndreptaţi încoa gândul. Pentrucă vin acum la voi ca un nepriceput în lucrurile şi apucăturile voastre muiereşti, ca un elev la dàscàliţele sale. Ce purtări se cade, să aibà femeile măritate, care sunt de multă ispravă? Să mi-o spună aşa dar fiecare din voi.

Pam. Ce vorbă mai e şi asta, să-mi vii încoa, să afli apucăturile muiereşti?

---

1) *ita meae animae salsura evenit.* — 2) *eos nos magnificare qui nos socias sumpserunt sibi.*

www.digibuc.ro

An. Pe Polux, îmi caut și eu o soție, acum când mama voastră nu mai e pe lume.

Pam. Ușor ai s'o găsești, tată, și mai rea și cu apucături mai rele, decum a fost cealaltă: Una mai bună, nici tu n'ai s'o găsești, nici soarele n'o vede.

An. Dar eu umblu să aflu dela tine și dela sora asta a ta.

Pam. Pe Polux, tată, cum ar trebui să fie, o știu: dacă există — așacum socot eu că trebue să fie.

An. Așa dar vreau să știu, cum socoți tu că e drept să fie.

Pam. Ca, prin oraș, când merge, să le închidă gura la toți, să n'aibă nimeni ce bârfi de rău de ea, pe bună dreptate.

An. Spune-mi acum și părerea ta.

Pan. Ce vrei să-ți spun, tată?

An. Cum se poate mai ușor cunoaște femeia, care are o fire bună?

Pan. Aceea, care având putința să facă rău, se stăpânește, să nu-l facă.

An. Nu-i rea vorba asta! Acum tu, cealaltă. Care-i căsătoria mai sănătoasă, cu o fată, ori cu o văduvă?

Pam. După câte mintea m'ajută, din multe rele, răul, care este cel mai neînsemnat, acela este cel mai mic.

An. Ce fel femeia ar putea fi ferită de rele?

Pam. Să se știe într'una păzi, să nu facă azi, ce i-ar părea rău a douazi.

An. Care femeie ți-se pare ție cu mult cea mai înțeleaptă?

Pan. Acea care, în culmea fericirii, nu-și pierde totuș capul, precum și aceea, care îndură cu resemnare că nu mai este ce-a fost odată.

An. Pe Polux, v'am pus frumușel la încercare și v'am aflat, care vă e gândul. Dar, iată pricina, pentru care m'am ostenit până la voi și am ținut să fiți amândouă laolaltă: Prietenii, tuesc, să vă iau acasă de aci.

Pam. Dar și nouă altfel ne este sfătuirea, dece trebue să facem. Pentrucă, sau atunci, dacă nu-ți eră pe plac, nu trebuia, să ne fi dat de soții, sau astăzi nu e cinstit lucru, tată, să ne iei cu tine, în lipsa lor de acasă.

www.digibuc.ro

An. Să vă ştiu eu trăind sub ochii mei, căsătorite cu nişte bărbaţi săracăcioşi?

Pam. Imi place săracăciosul acela al meu: Regele place reginei sale. In sărăcie, inima mi-a rămas aceeaş, precum mi-erà şi atunci, pecând eram bogaţi.

An. De unii, cari se închiriază pe bani [1]) şi săraci lipiţi, faceţi voi atâta vorbă?

Pam. Nu m'ai măritat, cred, cu banii, ci cu un om.

An. Ce mai aşteptaţi voi nişte oameni, cari s'au dus de aici, e acum al treilea an împlinit? Dece să nu vă faceţi o soartă mai bună, din una mai rea?

Pan. E prostie curată, tată, să duci la vânătoare câinii cu deasila. Duşmană îi va fi soţia, care este dată, fără plăcerea ei, drept soaţă unui bărbat.

An. Hotărît lucru, niciuna din voi nu vrea să se supună puterii părinteşti?

Pan. Ne supunem, odată ce nu voim să plecăm dela aceia, unde ne-ai dat în căsătorie.

An. Rămâneţi sănătoase! M'oiu duce şi-oiu spune pela prieteni, care vă e hotărîrea.

Pan. Ne-or judeca femei cinstite, cred, dacă ai să povesteşti la oameni cinstiţi.

An. De-i aşa, să vă îngrijiţi singure de rostul casei [2]), cum v'o tăia capul mai bine. (iese).

Pan. Acum îmi placi, când ne îndemni spre bine. Acum ascultare îţi dăm. Acum [3]), soră dragă, să mergem în casă.

Pam. Ba, eu una vreau să mă reped până acasă. Dacă ţi-a veni întâmplător vreo veste dela bărbat, fă-mă s'o ştiu. —

Pan. Nici eu n'am să mă ţin în secret de tine, cum nu te-ai ţine nici tu, dacă ai şti ceva. (Pamph. iese).

Ei, Crocotium, du-te şi cheamă-l încoa pe parasitul Gelasimus, adu-l cu tine. Pentrucă, pe Castor, vreau să-l trimit în

1) *latrones.* V. *Miles gloriosus,* v. 76. (Nu „*bandits*", cum înţelege E. Sommer, v. II. 381. Op. cit.). — 2) *curate igitur familiarem rem.*

3) *Nam,* carę se repetą.

www.digibuc.ro

port, de cumva va fi picat vreo corabie din Asia, ieri, sau astăzi. La urma urmei, îmi am eu zilnic robul meu de strajă în port; dar, totuş, vreau să-şi mai rotească şi el ochii. Grăbeşte-te şi să-mi fii acum înapoi.

Gelasimvs. Crocotivm [1]).

Ge. (fără a o vedea). Foamea, bănuesc eu, că mi-a fost mai- 155
că-mea, pentrucă, decând am venit pe lume, sătul niciodată n'am fost. Dar nici să se găsească un altul, care să aibă mai multă recunoştiinţă faţă de maică-sa, decum i-o port eu — şi încă fără niciun chef. Şi nici nu poate fi recunoştiinţă mai mare, decum o am eu faţă de maică-mea, foamea. Pentrucă ea m'a purtat zece luni în pântece, iar eu o port în stomac mai bine de zece ani. Dar, pecând ea m'a purtat cât fusei copilaş mic 160
de tot, să-i fie, pasă-mi-te, sarcina mai uşoară, eu port în pântece o foame, nu tot aşa de micuţă, ci, pe Hercle, una cu mult mai mare şi grea, nevoie mare. Pe mine durerile la pântece mă încing zilnic, dar pe maică-mea, s'o pot naşte, 165
nici vorbă şi nici ce-o să mă fac, nu ştiu. Am tot auzit şi eu de pela unii, de pela alţii, tot spunându-se, în popor, că la elefanţi femeia, obiceiul este, să stea îngreunată zece ani în şir. Din sămânţă de elefant pe semne că e şi foamea asta, pentrucă aşa mi s'a lipit de pântece, de atâţia amari de ani. 170

Acum, dacă are cineva nevoie de un om mucalit, mă vând cu tot calabalâcul depe mine [2]). Umblu şi eu să-mi umplu stomacul gol lipit. Gelasimus e numele, cu care m'a hărăzit tata, încă de mic copil fiind; din pricina sărăciei m'alesei la urmă 175
cu numele ăsta. Pentrucă, încă de copil mic, eram mucalit, de aceea sărăcia m'a făcut, să fiu de rîsul altora. Că sărăcia, când se leagă de cineva, îl învaţă la toate meşteşugurile. Şi mi-a spus tata c'am picat pe lume pe timp de lipsă mare: Intru aceea, pasă-mi-te, mă usuc şi eu aşa grozav de foame. 180

1) Diverbium. *(iambi senarii)*, v. 155-273. — Compară: Ergasilus, în *Captivi*, 68-110; Peniculus, în *Menaechmi*, 77-109; Saturio, în *Persa*, 53-80. — 2) *cum ornamentis omnibus*, V. nota *Captivi*, v. 89.

www.digibuc.ro

Noroc însă că neamul nostru a fost hărăzit cu o bunăvoinţa mare: Nu obişnuesc să spun, nu, la nimeni, dacă mă pofteşte careva la masă.

Este o vorbă, care s'a dus dintre oameni, spre cea mai mare nenorocire şi după mine, pe Hercle, foarte la locul ei şi cât se poate de înţeleaptă, de care se foloseau oamenii mai nainte: „Vino la mine, la masă, zii, da, făgăduieşte-mi, nu face mofturi. Pierzi ceva? Nu vreau, îţi spun, n'am să te las să pleci". Pecând acum vorbele astea au fost schimbate pe altele, nişte vorbe chiar de nimic, pe Hercle şi fară nicio frumuseţe în ele: „Te-aş pofti la masă, dacă şi eu n'aş cina aiurea, afară". Vorbe [1]), cărora aş vrea să le sfărîm rănichii, pe Hercle, cum aş vrea sà crape şi acela, de va fi să cineze acasă. Vorbele astea mă silesc acum, să învăţ obiceiurile barbare [2]) şi să m'apuc de meseria de strigător public şi în felul ăsta să-mi fac cunoscut vânzarea şi să mă vând singur.

Cr. (aparte). Asta-i parasitul acela, după care am fost mânată, să-l aduc. Să-l ascult, ce-şi vorbeşte, apoi am să-l strig.

Ge. Sunt însă aici o seamă de oameni curioşi şi răi, cari se îngrijesc nevoie mare de treburile altora, pentrucă n'au cu ce-şi omorî vremea. Aştia, când aud de vreo vânzare publică, aleargă, grăbiţi să afle, care să fie pricina: E vorba de plata unei datorii, de vreo cumpărătură de pământ, sau de restituirea unei dote femeii în divorţ? De aceştia toţi, cari sunt destul de nenorociţi, se chinuesc singuri, deşi, pe Hercle, nu-i socot fără demnitate, nu mă sinchisesc de loc: Am să le spun pricina vânzării, să aibă dece s'or bucura de răul altuia, pentrucă nimeni nu este curios, fără a nu fi şi răutăcios.

Pricina, pentru care va să mă scot singur în vânzare: atâtea pagube mari, cari au dat peste nenorocitul de mine, de pildă, negoţul cu robii aşa m'a sărăcit pe mine, nenorocitul, apoi chefurile în şir nebuneşti, atâtea mese pierdute, pe care le-am plâns, ce mai vinuri îndulcite cu miere, dar, prânzurile,

1) Compară ce spune Ergasilus, în *Captivi*, v. 461-494.

2) *mores barbaros*. Aluzie la Romani. V. nota. *Asinaria*, prologus.

www.digibuc.ro

care se duseră cu toate în şir în aceşti trei ani! De atâta întristare şi amărăciune m'am ofilit, nenorocitul de mine. Foamea aproape că — m'a şi dat gata.

Cr. Mai mucalit nu-i altul, când foamea îl apucă!

Ge. Acuma, m'am hotărît, să fac vânzare publică: Mă văd nevoit, să mă desfac de tot ce am. Aide, de vă e aminte, va fi destulă pradă, pentru cei cari se prezintă. Pun la vânzare vorbe de spirit. Aide, licitaţi. Cine le ia pe-o cină? Le ia careva pe un prânz? Hercules îţi va şti de ştire — pentru un prânz, tu, pentru o cină! Ei, ai zis da, din cap? Nimeni n'o să dea lucruri mai bune, n'am să îngădui niciunui parasit, să aibă ceva mai bun.

Mai vând fricţiuni, ce te asudă, din cele greceşti, sau din cele ce te moaie, de-ţi scoţi beţia din tine; apoi cuvinte piperate, mici giugiuleli, ori jurăminte strâmbe, fără valoare, de parasit; cuţitaşe de baie, cu rugina gata pe ele [1]), flacoane de unsori învechite [2]) şi un parasit golit gata, în care aţi putea păstra resturile de mâncare. Toate acestea sunt nevoit să le vând, la repezeală, să-i pot da şi eu lui Hercules a zecea parte din jertfă [3]).

Cr. Pe Castor, iată o vânzare, care nu preţueşte cine ştie ce lucru mare! I s'a lipit omului foamea tocmai de fundul stomacului. Să mă duc spre el.

Ge. Cine să fie asta, care vine încoa spre mine? Dar, asta-i chiar sclava lui Epignomus, Crocotium.

Cr. Gelasimus, salutare!

Ge. Nu-i ăsta numele meu.

Cr. Pe Castor, eu una ştiu că ăsta ţi-e numele.

Ge. A fost, fireşte, dar s'a pierdut de prea multă întrebu-

1) *robiginosam strigilem. Strigilis*, cuţitaş de metal, ori de os, cu care la băi se curăţea murdăria depe corp. Se vede că parasiţii se îndeletniceau şi cu meseria asta. Ideia e aceasta: li ruginise cuţitaşul, pentrucă numai fusese de mult poftit pela mese, să facă pe băiaşul.

2) *ampullam rubidam.* Borcan de ţinut unsori, pentru fricţiuni. V. şi *Mercator*, 927. — 3) V. nota, *Bacchides*, 665.

www.digibuc.ro

inţare. Acum mă numesc Maţegoale [1]), pe nume adevărat.

Cr. Vai, pe Castor! Mult haz mai făcui astăzi de tine!

Ge. Când şi unde?

Cr. Aci, când tot îndrugai de chestia cu vânzarea. —

Ge. Răutateo! Şi, auzişi, ai?

Cr. Pe cinste, vrednică de tine, cum nu se mai poate!

Ge. Şi acum, încotro? *Cr.* La tine. *Ge.* Dece vii?

Cr. Panegyris mi-a poruncit, să te rog, cu rugă mare, să vii cu mine, la ea, acasă.

Ge. Pe Hercle, dar acolo cum să nu merg şi încă cât se poate de repede. Carnea poprită dela sacrificiu s'a şi gătit? Câţi miei s'au sacrificat?

Cr. Dar ea n'a sacrificat niciunul.

Ge. Ce fel? Ce vrea atunci cu mine?

Cr. Pare-mi-se că vrea, să te roage pentru vreo zece mertice de grâu.

Ge. Pe mine, să-le împrumut eu dela ea?

Cr. Ba, să ni-le dai tu cu împrumut dela voi.

Ge. Spune-i că n'am deunde, să-i dau, nici dela mine, nici cu împrumut dela alţii şi nici că mi-a mai rămas altceva, decât pardesiul, pe care mi-l am pe mine. Până şi limba din gură mi-am dat-o spre vânzare [2]).

Cr. Vai! Şi numai ai limbă?

Ge. Fireşte, care să spună „Voiu da". Mi-am păstrat, iat-o [3]), numai pe a stomacului, care să zică „Dă-mi".

Cr. De capu-ţi, dacă vrei. —

Ge. La fel îţi zice şi ea ţie.

Cr. Ei, acum? Ai să vii, ori ba?

Ge. Mergi sănătoasă acasă şi spune-i c'am să fiu şi eu îndată acolo. Grăbeşte-te şi du-te. (Cr. iese).

Mare minune c'a trimis ea după mine, care până astăzi n'a mai trimis după mine, să mă cheme la ea, decând i-a plecat

1) *Miccotrogus.* Adică: *Cel se mănâncă puţin.*

2) *linquam uendidi datariam.* — 3) *eccam,*

www.digibuc.ro

bărbatu-său. Mă miră, ce-o să fie: Totuş, ca să mă încredinţez de adevăr, am să mă duc, să vad, ce vrea.

Dar, iatăl pe Pinacium [1]), robul ei cel tânăr. Ia, vezi-l! Cu ce şic s'a oprit locului, parc'ar fi o cadră [2])! Pe Polux, ästa, smecher cum e, a cam sorbit adesea vin curat neamestecat, oricât de mic i-ar fi fost paharul.

ACTVL AL II-lea.

Pinacivm. Gelasimvs [3]).

Pi. Mercurius, care trece drept ştafeta lui Juppiter şi încă n'a putut aduce părintelui său o veste la fel plăcută, ca aceasta, pe care am s'o vestesc eu acum stăpânei mele: Pentrucă îi aduc o inimă plină de veselie şi bucurie şi nici că mai am poftă, să vorbesc altcum, decât cu semeţie mare. Aduc cu mine farmecul tuturor iubirilor şi fericirilor încântătoare. Bucuria îmi copleşeşte sufletul şi se revarsă în afară, cum se revarsă râul peste maluri. Zoreşte-te, Pinacium, îndeamnă-ţi picioarele, să-ţi fie faptele la înălţimea vorbelor. Acuma stă în puterea ta, să-ţi dobândeşti o glorie, laudă, cinste. Dă o mână de ajutor stăpânei în suferinţă — binefacere moştenită dela strămoşii tăi [4]) — care se sbuciumă în aşteptarea sosirii soţului ei, Epignomus. Pentrucă ea îşi iubeşte soţul, cum se şi cuvine şi-l doreşte cu patimă.

Acum, Pinacium, aide, cum plăcerea te îndeamnă, aleargă, cum vrei, nu te sinchisi de nimeni, dă-i la o parte din cale cu cotul, deschide-ţi un drum larg. Şi regele de-a fi să-ţi stea în cale, pe rege însuş aruncă-l şi pe el, celdântâi, înlături din cale-ţi [5]).

---

1) *Sed eccum Pinacium.* — Pentrucă *Pinacium* pe greceşte, πινάκιον, însemnează: *Un mic tablou.* — 2) Se vede de aci cât de nelogic e pusă o pauză de act, pentrucă scena e în continuare.

3) Cantlcum, al doilea şi ultimul. V. 274-329.

4) Sclavii nu aveau strămoşi. Pinacium vrea să-şi dea importanţă. V. şi v. 303. — 5) Mai toţi sclavii, când sunt grăbiţi ţin acest limbaj.

www.digibuc.ro

Ge. Dece mi-o fi alergând Pinacium,
aşa de nebunatec şi plin de voie bună?
Poartă un băţ de trestie, un coşuleţ şi-o undiţă de pescar.

Pi. Insă, la urma urmei, pare-mi-se, că e mai drept lucru ca stăpâna să mă roage, să-mi trimită solie, cu daruri în aur şi un car cu patru telegari, cari să mă ducă, că pe jos nu mă mai ţin picioarele. Dar să reviu la ce mi-erà aminte. Să vină ea la mine şi să mă roage, socot că-i lucru drept s'o facă. Sau poate voi credeţi că sunt vorbe de clacă, că nu-i nimic, ce ştiu eu acum?

Aşa lucru de seamă, aşa bucurie mare aduc eu din port, că stăpâna însăş n'ar îndrăsni, să ceară lucrul acesta dela zei, dacă n'ar şti că se poate.

Şi acum, bucuria asta să i-o aduc eu pe de geaba? Nu-mi place şi apoi asta chiar nici nu-i îndatorire omenească cred eu. Aşa mi-se pare mie mai nimerit ca ea să se poarte faţă de mine pentru vestea, pe care i-o aduc: Să-mi iasá în cale-mi, să mi-se roage, sa-i împàrtăşesc şi ei din ce ştiu şi eu. Mândria nu strică, când e vorba de-o veste norocoasă.

Dar, la drept vorbind, de stau să mă gândesc în mine, ce fel ar fi putut şti ea, ce ştiu eu acum? Nu m'ar ràbda însă inima, să nu mă duc spre casă, să nu-i vorbesc, să nu-i povestesc şi pe stápână să nu mi-o scot din întristare, să nu-mi sporesc faptele strălucite ale strămoşilor mei, iar pe ea să n'o acopăr de o bucurie negândită: Am să las mai pe jos şi faima lui Talthubus [1]) şi-am să má uit cu dispreţ la toţi ceilalţi vestitori; şi tot deodată am să mă pregătesc şi pentru alergările dela jocurile Olympice. Dar spaţiul îmi omoară avântul: locul de alergare este prea scurt şi cât de rău îmi pare!

Ce-i asta? Văd uşa închisă? Am să merg şi-am să bat la uşe. Deschideţi, deschideţi în grabă, desfaceţi larg uşile la perete, lăsaţi la o parte zàbava. Ce spun eu, cu câtă nepă-

---

La fel, Parasitul, în *Curculio*, 280; Acanthio, în *Mostellaria*, 111-133. V. şi *Trinummus*, nota, v. 1026.

1) *Talthubus* erà vestitorul de veşti al lui Agamemnon, în poemele omerice.

www.digibuc.ro

sare se împlineşte! Ia, uită-te, decând tot stau aci şi bat la uşe. V'aţi dat somnului? Am să încerc uşile, de sunt mai tari ca cotul, ele, ori picioarele mele? Cât n'aş da ca uşile astea să fi fost şi ele fugite dela stăpân, ca să aibă dece să-şi primească pedeapsa [1]).

Am obosit, bătând mereu.
E chiar bătaia cea din urmă. Vai de voi!
Ge. Mă 'ndrept spre el şi am să-l strig.
Fii salutat. *Pi.* Şi tu la fel.
Ge. Pescar decând mi-te făcuşi?
Pi. Şi tu, demult n'ai mai mâncat?
Ge. Unde mergi? Ce duci? Ce grabă? *Pi.* Ce te priveşte, ce grije ai?
Ge. Ce ai aci? *Pi.* Ce să mănânci, tu, vipere. *Ge.* Dece atâta supărare? *Pi.* D'apoi, tu,
Puţin ruşine de-ai avea, nu m'ai striga.
Ge. Aş putea să ştiu şi eu adevarul dela tine?
Pi. Se poate: Astăzi chiar n'o să cinezi.

Panegyris. Gelasimvs. Pinacivm.

Pan. Cine, rogu-te, îmi frânge aste uşi [2])? Unde-i?
Tu, îmi faci astea? Tu eşti, care îmi vii cu duşmănie încoa?
Ge. Salutare, vin la chemarea ta.
Pan. Şi pentru asta îmi frângi uşile.
Ge. Rasteşte-te la ai tăi, că ei sunt cei cu vina. Eu unul veneam, să văd, ce ai cu mine. Şi, zău, mie unul chiar că-mi eră milă de ele uşi!
Pi. Şi de aceea le şi venişi aşa repede într'ajutor!
Pan. Dar, cine vorbeşte aci, aşa aproape de noi? *Pi.* Pinacium. *Pan.* Unde este?
Pi. [3]). Te uită încoa spre mine şi dă-l încolo pe parasitul ăsta cerşetor, Panegyris.

1) *ut haberent malum magnum.* Sclavii, cari fugeau dela stăpân, erau aspru pedepsiţi. — 2) *has frangit fores.*
3) Recitativ. (*troch. septenarii*), v. 331-401.

www.digibuc.ro

Pan. Pinacium!

Pi. Numele asta mi-l dădură şi mie strămoşii.

Pan. Ce veşti? *Pi.* Ce veşti, mă întrebi? *Pan.* Dece nu te-aş întreba? *Pi.* Ce-am eu de-împărţit cu tine?

Pan. Mie îmi faci pe scârbosul, neruşinatule? Vorbeşte repede, Pinacium.

Pi. Atunci, porunceşte ăstora, care nu-mi dau pace.

Pan. Cine nu-ţi dau pace?

Pi. Mă mai întrebi? Oboseala îmi ţine în loc toate membrele.

Pan. Limba însă văd prea bine că nu ţi-o ţine în loc.

Pi. Aşa iute alergătură am tras în grabă mare dela port, în cinstea ta.

Pan. Aduci vreo veste bună?

Pi. Aduc cu mult mai bună, decum nădăjdueşti tu.

Pan. Sunt mântuită!

Pi. Şi eu sunt prăpădit, că mi-a secat oboseala măduva.

Ge. D'apoi eu, căruia, nenorocitul de mine, foamea mi-a supt toată măduva stomacului?

Pan. Ai întâlnit pe cineva? *Pi.* Pe Mulţi. *Pan.* Dar pe bărbat? *Pi.* Chiar pe foarte mulţi. Însă, din cei mulţi niciunul nu e mai nepricopsit ca ăsta de aci.

Ge. Cum? E cam de mult, decând îl tot sufăr eu, să-mi arunce la vorbe nechibzuite! De ai să mă mai întărâţi. —

Pi. Pe Polux, te-a apucat foamea rău de tot!

Ge. O să mă faci, să cred că ai spus un adevăr.

Pi. Vreau să se facă curăţenie. Daţi încoa o cracă de copac [1]) şi un băţ de trestie, să dau jos toată munca păianjenilor, să le stric ţesătura [2]) nelegiuită, toate pânzele lor.

Ge. Ce-o să mai tremure de frig, nenorociţii!

Pi. Ce? Îi crezi şi pe ei la fel ca pe tine, cu o singură cămaşe pe ei? Ţine crăcile astea.

Ge. Le ţin.

Pi. Eu pe aici, tu, mătură pe acolo [3]).

---

1) *scopas.* Crăci de copac cu frunze, în formă de mătură.

2) *texturam.* — 3) *hoc egomet, tu hoc conuorre.*

www.digibuc.ro

Ge. Am şi făcut.

Pi. Aduce cineva încoa o stropitoare cu apă [1]).

Ge. Fără să aibă voturile poporului, ăsta face de-a binele pe Edilul.

Pi. Aide, mai repede, stropeşte pe jos [2]), împrăştie apa dinaintea casei.

Ge. Am să fac.

Pi. Trebuia să fi şi făcut. Eu am să dau jos păianjenii, de aci, dela uşi şi depe perete [3]).

Ge. Pe Polux, migăloasă muncă!

Pan. Ce să fie, încă nu-mi pot da bine seama, afară numai dacă n'a fi să ne vie musafirii.

Pi. Aşezaţi paturile la mese [4]).

Ge. Inceputul ăsta, cu chestia paturilor, îmi place.

Pi. Unii tăiaţi lemnele, alţii curăţiţi peştii, pe cari i-a adus pescarul, tăiaţi şunca şi muşchii de porc.

Ge. Pe Hercle, omul ăsta e deştept, cum nu-i altul!

Pan. Pe Castor, după câte văd, prea puţin te sinchiseşti de stăpână-ta.

Pi. Ba, am lăsat toate la o parte, numai să te mulţumesc.

Pan. De-i aşa, pentruce ai fost trimis în port, asta lămureşte-mi-o.

Pi. Să-ţi spun. Dupăce m'ai trimis în port, odată cu [5]) răvărsatul zorilor, tocmai atunci soarele se ridica şi el mândru din apa mării. Tot ispitind vameşii din port, de nu cumva a sosit vreo corabie din Asia, şi ei îmi spuneau că nu, în timpul ăsta zăresc o namilă de corabie [6]), cum nu cred să fi văzut vreodată o alta mai mare. Ea intră în port, mânată de vânt prielnic, cu pânzele întinse. Prinserăm a ne întreba unii pe alţii: A cui să fie corabia? Ce duce pe ea? In vremea asta

1) *nassiternam.* Un fel de vas cu două toarte şi larg la gură, cu care se stropeau caii, prin circuri, spre a-i răcori. (Festus). V. şi *Poenulus,* nota, v. 1290. — 2) *pinge humum Pingere* = a picta, a desena, a colora. — 3) *deiciam de pariete.* — 4) *lectos sternite,* pentrucă Romanii mâncau stând întinşi pe paturi, aşezate înjurul mesei.

5) *semul.* — 6) *cercurum.* Corabie mare de mărfuri,

www.digibuc.ro

zăresc pe Epignomus, soţul tău şi pe robul Stichus.

Pan. Cum, ce? Pe Epignomus ai spus? *Pi.* Pe bărbatul tău.

Ge. Şi viaţa mea!

Pi. A venit, îţi spun.

Pan. Şi văzutu-l-ai tu însuţi chiar pe el? *Pi.* Şi încă, cu ce bucurie!

Aduce cu el mult bănet, aur şi argint.

Ge. Mai bine nici că se poate! Pe Hercle să pun cu nădejde mâna pe mătură şi să mătur cu dragă inimă.

Pi. Lână şi purpură, din belşug.

Ge. Să am şi eu cu ce-mi acoperi pântecele.

Pi. Paturi de sufragerie, numai în fildeş şi în aur [1]).

Ge. Am să mă tolanesc pe ele, ca un rege.

Pi. Apoi tapete de Babylonia şi macaturi cu păr tuns [2]), a adus cu el. Lucruri nespus de frumoase.

Ge. Pe Hercle, frumoasă afacere!

Pi. Apoi, cum m'apucai să spun, cântăreţe din liră, din flaut, din harpă, a mai adus cu el, toate de-o înfăţişare aleasă.

Ge. De minune! Când am să beau, o să mă înveselesc: Atunci, ai să mă vezi, omul cel mai mucalit!

Pi. Apoi, sumedenie de pomezi, de tot felul.

Ge. Nu-mi mai vând discursurile. Acum nu mai fac vânzare publică; iată o moştenire, care-mi vine pe neaşteptate. Negustorii fár'de suflet, cari se îmbogăţesc de pela falimente [3]), s'a isprăvit cu ei. Hercules, partea cuvenita ţie, pe care ţi-am făgăduit-o, s'a marit acum şi te felicit. In sfârşit, e nădejde să pot şi eu goni odată din stomac foamea, cea nepoftită de nimeni.

Pi. Apoi, a mai adus chiar şi parasiţi —

Ge. Vai, m'am dus nenorocitul!

---

1) *lectos eburatos, auratos.* Dacă nu avem aface cu originalul grecesc, ar rezulta ca încă din timpul lui Plautus se introdusese la Roma luxul la mese.

2) Macaturile şi tapetele din Babylonia, cu culorile lor variate şi artistic lucrate, erau cele mai renumite şi preferate chiar celor din Alexandria. Aveau pe ele diferite desenuri. (V. şi *Pseudolus*, v. 147).

3) *perquisitores actionum.*

www.digibuc.ro

Pi. Şi cât se poate de mucaliţi.

Ge. Pe Hercle, s'adun la loc murdăria, pe care o măturai mai adineaori.

Pan. Văzut-ai şi pe Pamphilus, bărbatul sorei mele? *Pi.* Nu. *Pan.* N'a sosit?

Pi. Ba, celălalt spunea c'au venit împreună, dar eu alergai degrabă încoa, să-ţi aduc vestea asta atât de dorită.

Ge. Le am de vânzare discursurilé acelea, pe care spuneam că nu le mai vând. S'a sfârşit! Au acum dece s'or bucura răuvoitorii de nenorocirea mea. Hercules, cu toată dumnezeirea ta, ai să te alegi cu mâinile goale.

Pan. Mergi înăuntru, Pinacium şi dă poruncă robilor, să-mi pregătească cele trebuincioase pentru sluşba religioasă. (catre Gelasimus). Rămâi sănătos.

Ge. Vrei să te ajut şi eu?

Pan. Am destui robi în casă. — (iese).

Ge. De bună seamă, Gelasimus, pare-mi-se c'ai ajuns un lucru de prisos, dacă unul n'a sosit încă, iar ăsta, care a venit, nu te ajută întru nimic. Am să mă duc acasă, la cărţi şi am să învăţ din cuvinte pe cele mai alese [1]); şi, dacă n'am să-i iau la goană pe parasiţii aceia, atunci s'a isprăvit cu mine, pentru totdeauna.

ACTVL AL III-lea.

Epignomvs. Stichvs.

Ep. [2]). Că mi-au mers toate din plin şi sănătos má reîntorc spre casă, recunoştiinţa mi-o îndrept către Neptunus [3]) şi Furtunile depe mare şi totdeodată şi către Mercurius, care m'a ajutat în negustorie şi prin câştiguri norocoase mi-a împătrit

1) *discam de dictis melioribus.* Le fel, Ergasilus, din *Captivi*, v. 482.

2) Diverbium. (*iambi senarii*), v. 402-504. — 3) Oridecâteori cineva se reîntorcea cu bine dintr'o călatorie pe mare, înălţa mulţumiri lui Neptunus, zeul mărilor. V. *Mostellaria*, v. 431; la fel, *Trinummus*, v. 820.

www.digibuc.ro

averea. Pe cei cari odinioară, prin plecarea mea, i-am umplut de întristare, pe aceiaşi acum am să-i înveselesc astăzi, prin sosirea mea.

De pildă, mă şi găsii cu Antipho, socru-meu şi cu el schimbai duşmănia pe prietenie. Vedeţi, rogu-vă, ce poate face banul! Fiindcă mă văzu că m'am înturnat spre casă cu afacerile norocos împlinite şi c'am adus acasă bogăţii mari, fără nevoie de mijlocitori, pedată, chiar pe puntea corăbiei, am legat din nou prietenie şi bună înţelegere. Şi el ia astăzi masa la mine; la fel şi frate-meu. Amândoi am fost ieri în acelaş port [1]), însă corabia mea şi-a desfăşurat astăzi pânzele ceva mai de vreme.

Aide, Stichus, du înăuntru femeile astea, pe care le-am adus cu mine.

Sti. Stăpâne, de aş tăcea, ori de aş vorbi, ştiu că tu ştii [2]), cât de multe suferinţe am tras laolaltă cu tine. Acuma, ziua de azi, singura, după acele multe suferinţi, vreau s'o prăsnuesc, la venirea acasă, ca pe o zi de libertate [3]).

Ep. Ce-mi ceri, este şi drept şi firesc lucru. Ţi-o dăruesc, Stichus. Pe ziua de azi eşti liber. Te poţi duce, unde-i vrea. Te mai cinstesc şi cu un butoiaş cu vin vechiu.

Sti. Bravo! Am să-mi poftesc şi iubita.

Ep. Şi zece, dacă e cu cheltueala ta.

Sti. Ascultă! Incă ceva? *Ep.* Şi acest ceva? Spune-mi-l.

Sti. Mă pot duce la masă?

Ep. Dacă eşti cumva poftit, fireşte.

Sti. Dacă aşa vreau eu. Mă întrebi, sau nu, puţin îmi pasă.

Ep. Unde iei astăzi masa?

Sti. Uite socoteala, pe care mi-am făcut-o: Imi am o prietenă aci, în apropiere, pe Stephanium, servitoarea fratelui tău. Mi-am pus în gând, s'o poftesc la o masă, la prietenul ei de robie, Sangarinus Syrus, contribuind şi eu la cheltueală. Ea ne este la amândoi iubită, suntem rivali.

---

1) Cei vechi navigau cu corabia dealungul ţărmului, din port în port, unde rămâneau peste noapte, pentrucă călătoria pe mare, noaptea, nu era sigură: Ceeace astăzi se numeşte *cabotage*. — 2) *scio scire te*.

3) *eleutheria capere*. *Eleutheria* erau sărbătorile libertăţii.

www.digibuc.ro

Ep. Aide, du de aci înăuntru pe astea. Ziua de azi ţi-o dăruesc. (iese).

Sti. Vina mea să fie, de n'am s'o fac latâ de tot.

Pe Hercle, acum chiar că am să trec, prin grădină, la iubita mea, să mi-o am arvunită pentru la noapte. Cu prilejul ăsta îmi voiu da şi eu partea mea de cheltueală şi am să iau înţelegere, ca masa să se pregătească la Sangarinus. Sau mai bine să mă duc chiar eu, să îngrijesc de târgueli. Sangarinus ştiu c'o să pice şi el îndată, cu stăpâne-său. Sclavul, care nu se grăbeşte la timp spre masă, pe Polux, trebue să-i mâi înainte-i vestitori cu bice, cari să-l aducă în bătăi acasă. Să mă îngrijesc, să fie totul pregătit. Dar ma zabovesc eu singur.

(către public). Pe voi să nu vă prindă mirarea de lucrul acesta, că robii benchetuesc, iubesc şi se poftesc la mese. Aceasta ne e îngăduit şi nouă, în Athena [1]). Dar, de stau să mă gândesc, decât să mă'ncarc cu pisma altora, mai este aci şi o altă ieşire pe din dos a astor case a noastre: o ieşire dosnică, a casei, pe care o folosim mai mult. Pe acolo am să mă duc la târgueli şi tot pe acolo am să şi vin cu târguelile: Prin grădină este o trecere dela o casă la alta [2]).

(către robi). Voi, luaţi-o pe aici, după mine. Imi pierd făr'de folos ziua.

Gelasimvs. Epignomvs.

Ge. Imi răsfoii cărţile. Sunt aşa de încredinţat, pecât e omeneşte cu putinţă, c'am să-mi câstig pentru mine pe regele meu, prin vorbele mele de spirit. Acum vin să vad, dacă a venit dela port, să-l pot da gata cu glumele mele, când va sosi.

Ep. (ieşind din casa). Dar àsta, care vine, e chiar Gelasimus, parasitul.

---

1) Oridecâteori Plautus aduce pe scenă lucruri, care ar părea Romanilor de neînţeles, nu uită a aminti ca e vorba de obiceiuri greceşti. La fel, *Casina*, prologus, v. 70. V. şi nota din *Mostellaria*, v. 22.

2) Când se petrec lucruri contrarii, neobişnuite, Pl. nu uita a lamuri publicul. Exemple numeroase. *Pseud.* 596. V. în special *Mil. gloriosus*,

www.digibuc.ro

Ge. Astăzi am pus piciorul în afară, sub o frumoasă prevestire: O nevăstuică înhaţă un şoarece chiar dinaintea picioarelor. Norocul ăsta al ei e o prevestire [1]), care mă priveşte pe mine. Pentrucă, dupăcum aceea şi-a aflat astăzi hrana vieţii, aşa nădăjduesc, să fac şi eu: Asta-i tâlcul prevestirii.

Dar, ăsta e chiar Epignomus, care stă înaintea casei. Să mă duc şi să-i vorbesc.

Epignomus, cu câtă plăcere te privesc eu acuma! Cum mă podidesc lacrămile de bucurie! Fost-ai sănătos într'una?

Ep. M'am tot ferit şi eu cu grije.

Ge. Iţi urez sănătate cu fălcile deschise din plin.

Ep. Imi spui o vorbă bună şi prietenoasă. Zeii să-ţi dea ce voeşti.

Ge. Vei cina la mine [2]), fiindcă te-ai înapoiat sănătos.

Ep. Acuma nu se poate. Totuş îţi mulţumesc.

Ge. Făgădueşte-mi. *Ep.* E serios, ce spun. *Ge.* Fă aşa, îţi spun. *Ep.* E lucru hotărît.

Ge. Pe Hercle, mare plăcere mi-ai face!

Ep. Asta o ştiu şi eu. Cu alt prilej, nu zic ba.

Ge. Dar mai prilej ca cel deacum! *Ep.* Pe Polux, nu pot.

Ge. Dece te laşi aşa greu? Primeşte. Am, nu ştiu ce, pentru tine anume pregătit.

Ep. Du-te acum, caută-ţi un alt oaspete pentru azi.

Ge. Dece nu-mi făgădueşti?

Ep. Nu m'aş lăsa din greu, dacă s'ar putea.

Ge. Pe Hercle, un singur lucru ţi-l pot făgădui şi eu, cu siguranţă: Să primesc bucuros, dacă mi-ai făgădui.

Ep. Du-te sănătos. *Ge.* Şi, e lucru hotărît? *Ep.* Hotărît. Voiu cina acasă.

---

1) *quom strena opscaeuauit. Strena*, daruri cari se trimiteau la întâi Ianuarie, ca prevestire p. anul ce vine; de aci: prevestire de bine.

2) *cenabis apud me.* (Ritschl). Lindsay da: *cenem illi apud te: Să cinez acolo la tine.* Imposibil. Invitaţia lui G. erà facută cu tâlc: *Te poftesc eu, că doar m'oi pofti tu. Vorba aceea, ca să fim împreună.* V. v. 484-485.

www.digibuc.ro

Ge. Fiindcă văd că tu nu vrei [1]), să-mi făgădueşti, la mine. — Insă, deoarece în felul ăsta văd că n'o pot scoate, ca lumea, la un căpătâiu cu tine, am s'o iau pe-o cale mult mai deschisă [2]). Deaceea am să-ţi vorbesc pe faţă: Vrei să viu la tine, la masă?

Ep. Aş vrea, dacă s'ar putea. Insă, iau masa aci, la mine, nouă invitaţi [3]).

Ge. D'apoi eu nu cer, fireşte, să stau chiar la masă, pe pat: Mă ştii doar că eu sunt din cei, cari pot sta şi alături, pe o bancă [4]).

Ep. Dar e vorba de nişte oratori ai poporului, bărbaţi de mare vază. Ei vin încoa din Ambracia, ca trimişi ai Ţării.

Ge. De-i aşa, acei oratori ai poporului, ca bărbaţi de frunte ce sunt, vor sta la locurile de cinste, iar eu, ca unul ce-s om prea de jos, am să stau la locul cel mai de jos [5]).

Ep. Nu şade bine să te afli printre oratori.

Ge. Pe Hercle, dar şi eu sunt orator, însă om făr'de noroc. Mă mulţumesc şi mâine, cu ce-o rămâne dela masă [6]).

Ep. Multă sănătate.

Ge. Pe Hercle, sunt chiar mort de-a-bine şi fără pic de milă. Un Gelasimus mai puţin pe lume, decum fuse până aci. Hotărît lucru. De azi încolo nu trebue să mă mai încred în nevăstuici, pentrucă nu cred să fie un alt animal mai în doi peri, care să-şi schimbe locul de câte zeceori pe zi şi eu am luat-o drept o bună prevestire, într'o afacere aşa de hotărîtoare pentru mine.

---

1) *quando non uis.*

2) *apertiore magi'uia.* — 3) De regulă, la masa erau aşezate trei paturi, de fiecare cele trei părţi ale mesei, a patra rămânând libera. Fiecare pat avea câte trei locuri, deci în total erau nouă locuri.

4) *unisubselli uirum.* (La fel *Captivi*, 474). Cei de condiţie inferioară, cum erau parasiţii, nu luau loc la masă, pe paturi, ci pe o bancă, aşezata la o extremitate a mesei.

5) *summi accubent, ego infumatis infumus.* La masă, erau locuri anumit hotărîte, după însemnătatea, care se da invitaţilor. Locul cel mai de cinste se numea: *summus* (cel mai de sus), iar cel mai modest: *infimus.*

6) *cras de reliquiis nos uolo.* Manuscrisul P. dă acest vers lui Epignomus. In acest cas traducerea ar fi: *Te poftesc pe mâine la resturi.*

www.digibuc.ro

Sunt hotărît să-mi adun prietenii, ca să-i întreb, în puterea cărei legi stă scris ca eu să mor acum de foame.

ACTVL AL IV-lea.

Antipho. Pamphilippvs. Epignomvs [1]).

An. Aşa să mă iubească zeii şi pe fetele mele să le aibă în a lor sfântă pază, de n'am eu bucurie, Pamphilippus, că vă văd pe amândoi reîntorşi în patrie, acasă, norocoşi la câştig, pe tine şi pe fratele tău.

Pam. Ţi-aş cere o chezăşie, dacă nu te-aş vedea, precum că-mi eşti prieten, Antipho. Acum, fiindcă văd prin mine însumi, că-mi eşti prieten, te cred.

An. Te-aş pofti la mine, la masă, dacă fratele tău nu mi-ar fi spus, atunci când mă poftea la masa lui, că şi tu o să iei masa tot la el, astăzi; şi, deşi mai bine ar fi stat, ca la unii sosiţi, să vă fi dat eu vouă masa, iar nu să primesc a fi poftitul lui, n'am voit însă să nu-i fiu pe plac. Acum, că nu-mi e aminte, să vă arăt prietenie numai prin vorbe, mâine veţi fi poftiţii mei şi tu şi el, împreună cu soţiile voastre.

Pam. Şi la mine, poimâine, pentrucă el încă de ieri mă poftise la el pentru ziua de azi. Dar, ne-a fost împăcarea, cum trebue, Antipho?

An. Când treburile v'au mers din plin, aşacum vă vreau şi se cuvine unor prieteni, pacea şi cu ale ei legături de prietenie a revenit între noi [2]). Pentrucă ia să te gândeşti la vorba asta: Când omul şi-a înstărit starea, prietenii îi bat la uşe: dacă starea îi este trainică şi prietenii îi sunt statornici; iar

1 Recitativ. *(troch. septenarii)*, v. 505-640.

2) *Pax commersquest (commers* p. *comercium,* exemplu unic). Metaforă împrumutată dela tratatele, pe cari Romanii le încheiau cu alte popoare. Intre condiţii, una de căpetenie eră şi *jus commercii* — dreptul de a avea legaturi de negoţ, de prietenie. Deci: *Pax* = pacea în sine; *commercium* — legături de prietenie strânsă, pe care le aduce şi le întreţine comerţul.

www.digibuc.ro

dacă ea i-se clatină, să se nărue, la fel şi prietenii se clatină şi se duc: Buna stare îţi aduce prieteni [1]).

Ep. (ieşind din casă). Mă reîntorc îndată. Nespus de mare e plăcerea, când ai fost îndelungată vreme departe de casă, şi dacă revii apoi acasă, nimic supărător nu-ţi iese în calea sufletului. De pildă, nevasta aşa s'a îngrijit în lipsa-mi de tre- 525
burile mele, că m'a ferit şi m'a pus la adăpost de orice mâhnire sufletească.

Dar, iată-l pe frate-meu, Pamphilippus, păşeşte încoa cu socru-său.

Pam. Toate-s bune, Epignomus?

Ep. Dar tu? Decând ai venit în port?

Pam. Cu mult în urmă, după tine.

Ep. Asta s'a potolit acum faţă de tine?

An. Mai potolit şi decât marea, pe care aţi fost purtaţi 530
voi, amândoi.

Ep. Acelaş om de spirit! O să descărcăm nava astăzi, frate?

Pam. Vreau mai pe îndelete. Pe noi se cade ca mai întâi să ne încărcăm de plăceri. Mai e mult pânăla masă? Eu unul n'am prânzit.

Ep. Intră înăuntru la mine şi spală-te.

Pam. Mă abat numai puţin, pela mine, pe-acasă, să salut pe zei şi pe nevastă. Şi lucrul acesta, odată împlinit, aşacum 535
îl vreau, îndată trec la tine.

Ep. Dar, iat-o acolo [2]), la noi, soţia ta zorind la lucru cu soră-sa.

Pam. De minune, cu asta şi zăbava va fi mai mică [3]). Acum am să fiu şi eu la tine.

---

1) *Ut quoique homini res paratast, perinde amicis utitur: si res firma, item firmi amici sunt; sin res laxe labat, itidem amici conlabascunt: res amicos inuenit.*

Ideie, pe care mai târziu o va exprima mai frumos Ovidius:

Donec eris felix, multos numerabis amicos:
Tempora si fuerint nubila, solus eris.

Adică: *Cât fericit ai să fii, vei număra mulţi prieteni:*
Vremurile de-ţi vor fi împotrivă, vei rămâne singur.

2) *eccillam.* — 3) *iam istoc morai minus erit.*

www.digibuc.ro

An. Inainte de a te duce, vreau să-i spun ăstuia o mică poveste, de faţă cu tine.

Pam. Foarte bine.

An. A fost odinioară un unchiaş, aşacum sunt eu. El avea două fete, la fel cum sunt acum ale mele. Ele erau măritate după doi fraţi, la fel cum sunt acum ale mele după voi.

Ep. Nu ştiu, unde-o vrea să bată el pontu cu povestea asta!

An. Acel frate mai tânăr avea o cântăreaţă din liră şi o alta din flaut. Le adusese din ţară străină, la fel ca tine, acum.

Ep. Spune mai departe. Asta e chiar o poveste cu tâlc.

An. Apoi unchiaşul acela îi spuse aceluia, care avea flautista, la fel cum îţi spun eu ţie acum. —

Ep. Ascult şi bucuros îmi îndrept gândul.

An. „Eu ţi-am dat ţie fata, cu care să te înveseleşti în pat: acum socot că este drept lucru, să-mi iau şi eu dela tine ceva în schimb, cu care să mă culc şi eu".

Ep. Cine spune asta? Fireşte acela, caşicum ai fi tu?

An. La fel cum îţi spun eu ţie acum. „Ba, ţi-oiu da şi două", spuse tânărul acela, „dacă una ţi-e puţin şi dacă nici două nu-ţi ajunge, ţi-se vor mai da încă alte două", zise el.

Ep. Cine spune astea, rogu-te? Fireşte acela, adică caşicum aş fi eu?

An. Chiar el, caşicum ai spune-o tu. Atunci unchiaşul acela, caşicum aş fi eu, „dacă vrei", zise el, „dă-mi şi patru, fireşte, dacă de bună seamă, pe Hercle, o să le dai, ce să mănânce, să nu-mi ronţăe din mâncarea mea".

Ep. Sgârcit se vede să fi fost bătrânul acela, care a spus vorbele astea, pentrucă acela îi făgăduieşte o femeie şi el îi mai cere pe deasupra şi mâncarea ei.

An. De nimic, se vede, că este tânărul acela, care, atunci când acela prinse a-i cere, umblă să se sgârcească pentru un bob de grâu. Pe Hercle, unchiaşul acela pe bună dreptate cerea, să primească o zestre pentru flautistă, de vreme ce dăduse şi el una fetei sale.

Ep. Pe Hercle, a fost cât se poate de deştept tânărul acela,

www.digibuc.ro

care n'a voit, să dea acelui bătrân o concubină înzestrată.

An. Bătrânul a voit şi el, dacă se putea, să mai economisească din mâncare; dar, fiindcă nu s'a putut, spuse că vrea să se facă târgul şi aşa, cum i-a plăcut aceluia. „Fie", zise tânărul acela. „Iţi mulţumesc", fù răspunsul unchiaşului. „Ne-e târgul încheiat"?, zise el. „Am să fac să fie aşa, cum vrei tu, să fie", răspunse celălalt.

Eu acum mă duc înăuntru, să le urez de bine fetelor de venirea voastră. Apoi, am să mă duc, să-mi iau o baie fierbinte [1]), să-mi mai întineresc bătrâneţea. Dupăce m'oiu îmbăia, am să vă adăst în linişte, tolănit pe pat, la masă.

Pam. Meşter om şi Antipho ăsta! Ce mai poveste plăsmuită! Chiar la o aşa vârstă, blestematu, umblă să mai facă pe tinerelul! O să-i dau o ibovnică, care, noaptea, în pat, să-i cânte la ureche bătrânului [2]), pentrucă, pe Polux, la altceva, nu ştiu, la ce i-ar folosi femeia.

Dar, ce face parasitul nostru Gelasimus? Mai trăeşte?

Ep. Pe Polux, îl văzui mai adineaori [3]). *Pam.* Cum o duce?

Ep. Ca omul ce rabdă de foame!

Pam. Dece nu l-ai chemat la masă?

Ep. Ca să nu mă dea gata, cum sosii. Dar, noi vorbim de el şi lupul iată-ţi-l [4]).

Pam. Să-l luăm puţin la vale [5]).

Ep. Imi dai o ideie, pe care chiar c'o aveam în minte.

Gelasimvs. Pamphilippus. Epignomvs.

Ge. (către public). Şi aşa, cum începusem să vă spun, cât lipsii de aci, ţinui sfat cu prietenii şi cu ale mele rude. Şi toţi îmi fură de părere, să-mi pun astăzi de gât şreangul — de foame. Dar, pe Pamphilippus îl văd eu oare cu fratele său, Epignomus? Chiar el este. Să mă duc spre el.

---

1) *ibo lautum in pyelum.* — 2) *accentet,* (cu acest înţeles în *Truculentus,* 736). — 3) *hau perdudum* — 4) *atque eccum tibi lupum in sermone.*

5) P. la v. 530 spusese că-i e foame, se arăta chiar grăbit şi acum îşi uită de toate. Acesta-i un lucru obişnuit la Plautus, ca persoanele să rămână în scenă, chiar atunci când sunt grabite.

www.digibuc.ro

Nădăjduitule Pamphilippus, o, nădejdea mea, o, viaţa mea, o, bucuria mea, fii salutat. Mă bucur că te-ai reîntors în patrie deprin ale ţări străine!

Pam. Multă sănătate, Gelasimus. *Ge.* Ai fost sănătos, cum trebue? *Pam.* M'am tot păzit şi eu cu grijă.

Ge. Pe Polux, mă bucur. Pe Polux, cât n'aş da acuma să am o mie de baniţi de arginţi.

Ep. Ce să faci cu ei?

Ge. Pe Hercle, ca să-l poftesc pe el la masă, pe tine însă să nu te poftesc.

Ep. Vorbeşti spre paguba ta.

Ge. De-i aşa, atunci, să vă poftesc pe amândoi. Şi de bună seamă v'aş fi poftit cu plăcere acasă la mine, dar la casa mea n'am de niciunele. Doar asta o ştiţi şi voi.

Ep. Pe Polux, te-aş pofti bucuros, dacă aş mai avea loc.

Ge. Dar şi de-a'npicioare aş putea ce şi ce îmbuca cu nădejde.

Ep. Insă, un singur lucru se mai poate.

Ge. Care?

Ep. Dupăce vor pleca invitaţii, să-mi vii şi tu. *Ge.* Păcat de tinereţea ta!

Ep. Să-mi speli vasele, nu la masă, vreau să zic.

Ge. Zeii să te piardă! Tu, ce zici, Pamphilippus?

Pam. Pe Hercle, am făgăduit să merg la un altul la masă, afară.

Ge. Cum, afară? *Pam.* Afară, chiar aşa, pe Hercle. *Ge.* Cum, nesocotitule, obosit de drum, ai poftă să mănânci afară din casă?

Pam. Şi, tu, ce părere ai? *Ge.* Porunceşte, să ţi-se pregătească cina acasă şi trimite-i vorbă aceluia [1]).

Pam. Să mănânc singur acasă?

Ge. N'ai să fii singur: Cheamă-mă pe mine.

Pam. Dar, să nu se supere acela, care a făcut cheltueală pentru mine.

Ge. Uşor te poţi scuza. Ascultă-mă tu numai, porunceşte, să ţi-se pregătească masa acasă.

---

1) *atque ad illum renuntiari.* V. şi *Trinummus*, 995.

www.digibuc.ro

Ep. Eu unul n'am să-l sfătuesc, să-şi înşele prietenul.

Ge. Nu te cari de aci? Îţi închipui că eu nu pricep, dupăce îmi umbli? (către Pamph.). Ia aminte. Ala umblă, să-ţi înhaţe moştenirea, caşi un lup înflămânzit. Tu, nu ştii cum — se pot trimite pe lumea cealaltă oamenii, în timpul nopţii?

Pam. Am să poruncesc, să-mi vină în cale cât mai mulţi robi [1]).

Ep. Nu se va duce, nu se va duce, dacă tu îl sfătueşti, cu atâta grije, să nu se ducă.

Ge. Porunceşte, să se pregătească repede masa la tine acasă, pentru mine, pentru tine şi soţia ta. Pe Hercle, dacă ai s'o faci, n'o să spui c'ai fost păcălit, cred eu.

Pam. Cu gândul la masa asta ai să rămâi nemâncat astăzi, Gelasimus [2]).

Ge. Şi o să te duci tu, la masă, în oraş?

Pam. Iau masa la fratele meu, aci, în apropiere.

Ge. Serios? *Pam.* Serios! *Ge.* Pe Polux, de n'aş vrea, să mi-te văd astăzi lovit c'o piatră!

Pam. N'am teamă: Am să trec prin grădină, n'o să merg prin oraş.

Ep. Ce zici, Gelasimus?

Ge. Primeşte-ţi oratorii şi spală-te cu ei pe cap!

Ep. Te priveşte, pe Polux.

Ge. Dar, dacă cu adevărat mă priveşte, foloseşte-te de mine.

Ep. Pe Polux, cred că s'ar putea găsi şi pentru tine un locşor, unde să poţi sta la masă.

Pam. Fireşte, o să se găsească, cred [3]).

Ge. O, lumina oraşului!

Ep. Numai dacă ai să poţi sta mai stingherit [4]).

Ge. Fie şi între pene de fier. Atâta locuşor, cât e culcuşul unui căţeluş [5]) şi tot mi-ar fi destul loc.

Ep. Ce şi ce, am să-ţi fac eu loc. Vino. *Ge.* Aci, la tine?

Ep. Ba, la închisoare, pentrucă acolo chiar c'o să te faci om mai de treabă. (către Pamphil.). Să mergem.

---

1) V. *Amphitruo*, v. 155; *Mostellaria*, v. 313. — 2) *per hanc cenam.*
3) Scenă inutilă, menită doar a înlocui o acţiune, care nu exista.
4) *arte.* — 5) *ubi catellus cubet.*

www.digibuc.ro

Pam. Să dau numai închinăciune zeilor, pe urmă [1]) trec şi eu îndată la tine.

Ge. Aşa dar ?

Ep. Ţi-am spus doar, să te duci la închisoare.

Ge. Dacă mi-ai spune-o, eu m'aş duce şi acolo.

Ep. O, zei nemuritori ! Pe Polux, cu o masă, ori cu un prânz, asta ar putea fi suit şi în vârful crucii ! 625

Ge. Aşa sunt eu făcut: Cu orişicare mă pot războ mai uşor decât cu foamea.

Ep. Cât timp ne-ai fost parasit şi mie şi fratelui meu, ne-am cheltuit averea.

Ge. Şi, nu-i rost aci, la tine ? —

Ep. Fericirea, pe care mi-o aduci, sunt sătul de ea. Acum nu vreau ca din Gelasimus să te văd ajuns un Catagelasimus [2]). (ies). 630

Ge. Şi, se duseră ! Gelasimus, ia seama, acum e nevoie de o hotărîre. Eu ? Tu ? Mie ? Ţie ? Vezi, ce grele sunt timpurile. Nu vezi ? Bunăvoinţa şi omenia au pierit dintre oameni. 635 Nu vezi că oamenii de spirit nu mai preţuesc nimic şi că cei bogaţi fac ei însuşi pe parasiţii [3]) ? Pe Polux, de are să mă mai vadă viu cineva, mâine de dimineaţă, pentrucă am să-mi vâr acasă pe gâtlej o băutură de fringhie de trestie [4]), ca să nu mă fac de ocară, să spună lumea, precum că am murit 640 de foame.

ACTVL AL V-lea.

Stichvs [5]).

De obiceiu cam astfel se petrece şi curată prostie, după mine: De aştepţi pe cineva, ieşi să vezi, de cumva vine, dar el, pe Hercle, cu asta, nu doar că ar veni mai repede. La fel fac şi

1) *poste.* — 2) *Gelasimus*, cel care prin vorbe de spirit face pe alţii să rîdă; *Catagelasimus*, cel care e de risul altora.

3) *parasitarier.* La fel se va jelui Ergasilus, în *Captivi*, v. 470-480.

4) *potione iuncea onerabo gulam.*

5) Diverbium. *(iambi senarii)*, v. 641-672.

www.digibuc.ro

eu acum, care ieşii, să văd, de vine Sagarinus, care totuş, pentru asta, nici vorbă c'o să vină el mai repede. Pe Hercle, o să m'aşez frumos la masă, singur, dacă el nu vine. Butoiaşul cu vin să-l trec numai încoa, de aci, dela mine. Pe urmă, am să m'aşez la masă. Caşi zăpada, se topeşte ziua [1]).

Sangarinvs. Stichvs.

Sa. Slavă ţie, Athena, care eşti hrana Greciei şi pământ al patriei stăpânului, te revăd cu bucurie. Dar, prietena şi tovarăşa mea de robie, Stephanium, ce-o fi făcând? Sunt neliniştit, cu sănătatea cum o fi ducând-o? Am însărcinat pe Stichus, să-i vestească sănătate şi să-i spună că eu o să sosesc astăzi, ca să pregătească la timp cina. Dar, ăsta e chiar Stichus.

Sti. (ieşind din casă cu un vas cu vin). Ai fost cât se poate de bun [2]), stăpâne, când dăruişi cu darul ăsta pe robul tău Stichus. O, zei nemuritori! Ce mai plăceri duc eu, câte vorbe de rîs [3]), ce glume, câte sărutări, jocuri săltăreţe [4]), mângâeri, apropieri prietenoase [5])!

Sa. Stichus! *Sti.* Ei! *Sa.* Cum stăm? *Sti.* Ura, Sangarinus, cel prea plăcut! Aduc pe oaspetele Dionysus, pentru mine şi pentru tine. Şi apoi cina e pregătită, pe Polux; un loc liber mi s'a dat pentru mine şi pentru tine, la noi, pentrucă la voi e ospăţ. Acolo ospătează al vostru, cu soţia şi Antipho şi deasemenea şi stăpânul nostru. Asta mi s'a dat în dar.

Sa. Cine s'a gândit la aur?

Sti. Ce te priveşte asta pe tine? Dă fuga de te spală.

Sa. M'am şi spălat.

Sti. Foarte bine. De-i aşa, vino încoa după mine, înăuntru, Sangarinus.

Sa. Te urmez bucuros.

Sti. Vreau să ne udăm şi noi astăzi; ce-i străin de noi să-l dăm la o parte, acuma suntem cetăţeni ai Athenei [6]). Urmează-mă.

---

1) *quasi nix tabescit dies.* — 2) *fesisti facetias.*
3) *risiones.* — 4) *saltationes.* — 5) *prothymias.*
6) Era necesară această lămurire, ca să vadă Romanii, că orgia,

www.digibuc.ro

Sa. Te urmez şi gândul de a mă reîntoarce acasă îmi place. Păşesc sub o bună prevestire şi cu un frumos dar.

Stephanivm [1]).

Privitori, nimeni nu vreau să fie nedumerit, dece ies de aci, 673
eu, care locuesc acolo: Să vă lămuresc. Am fost chemată încoa
mai adineaori de acasă, fiindcă ni s'a vestit că au să le vină ăs-
tora bărbaţii şi ne-am zorit cu toate la treabă. Ne-am străduit
cu aşezarea paturilor la masă şi cu deretecatul prin casă. To-
tuş, cu toată treaba, nu mi-am uitat de prietenii mei, Stichus
şi Sagarinus, tizul meu de robie, să le fie cina pregătită. De 680
târgueli s'a îngrijit Stichus, de rest am avut eu grijă: mie mi-a
dat el în grije asta [2]).

Acum, am să mă duc de aci, să mă îngrijesc de prieteni, când vor sosi aici.

Sangarinvs. Stichvs [3]).

Sa. Aide, ieşiţi afară: înainte cu alaiul. Stichus, te fac mai 683
marele peste butoiaş. Hotărît lucru, să ne petrecem astăzi os-
păţul nostru, cum o fi mai bine. Aşa să mă iubească zeii, dar
plăcut suntem primiţi, când ne vedem poftiţi într'un astfel de
loc. Oricine va fi să treacă pe aci, am să-l poftesc la băutură.

Sti. Mă învoesc. Insă, de e să mai vină vreun altul, pe Hercle, să vină cu vinul său. Pentrucă, din bunătatea de aci, astăzi n'o să se împărtăşească nimeni, în afară de noi. Şi acum, să ne servim între noi, ca oameni simpli ce suntem [4]).

---

care avea să vină, erà un obiceiu grecesc. O lămurire la fel în *Casina*, prologus, v. 69. Oridecâteori erà vorba de obiceiuri greceşti, Plautus o aminteşte. V. *Mostellaria*, 23 şi *Truculentus*, studiul, v.

1) Recitativ. *(iambi septenarii)*, v. 673-682.

2) Lămuriri pentru public. Exemple numeroase. De pildă, *Amphitruo*, v. 465, 861, 1000; *Cistellaria* 120-148.

3) Recitativ, care se urmează într'alt metru *(troch. septenarii)*, v. 682-761. — 4) *monotropi*. In greceşte, μονότροπος, cel ce are gusturi simple, care nu cunoaşte rafinăria luxului; dar şi acela, care nu se amestecă cu alţii.

www.digibuc.ro

Sa. Cum ni-e starea, mâncarea ne este destul de bună, cu nuci, bobişor, smochine, măsline, lupinus, ceva prăjituri [1]).

Sti. Pentru un rob e deajuns o cheltueală mai modestă, decât una costisitoare. Fiecare după punga sa: Cei cari au bogăţii la casa lor, beau din pahare mari, din cupe, din potire scumpe, pecând noi din vasele noastre de Samos [2]). Şi totuş bem şi ne facem şi noi seama [3]), după puterile noastre.

Sa. Dece parte a mesei [4]) o să ne aşezăm fiecare?

Sti. Stăi tu fireşte, în partea mai de sus [5]). Şi în sfârşit, ca să ne lămurim dela început, împart munca pe din două cu tine, cu învoeala asta: Vezi, ia-ţi provincia, pe care din două o vrei mai bine, ia-ţi-o chiar deacum.

Sa. Ce vorbă e asta, provincia?

Sti. Asupra zeiţei Fântânelor, sau asupra lui Bacchus, zeul vinului, vrei tu mai bine să-ţi întinzi stăpânirea?

Sa. Fireşte, asupra lui Bacchus, cel lichid [6]). Dar, cât o să ne zăbovească cu gateala, prietena mea şi a ta, am chef să ne înveselim puţin între noi. Te fac mai marele peste ospăţ [7]).

Sti. Imi veni o ideie cât se poate de minunată, precum c'ar fi mai bine să stăm pe bănci, ca cinicii [8]), decât pe paturi.

Sa. Ba, e mult mai plăcut aici pe pat. Insă, în restimp, comandante, pentruce paharul nu-şi face datoria? Vezi, câte măsuri bem [9])?

Sti. Atâtea pecât îţi sunt şi degetele la mână. E un cântec grecesc: ἢ πέντ' ἢ τρία πίν' ἢ μὴ τέτταρα [10]).

Sa. Beau pentru tine. Tu, de eşti deştept, îţi poţi lua şi zece pahare din fântână.

---

1) V. nota *Rudens*, v. 936. — 2) *scaphio, cantharis, batiocis, Samiolo poterio*. V. notele, *Mostellaria*, v. 347; *Rudens*, v. 1319. Despre vasele de Samos, v. *Bacchides*, 200; *Captivi*, 291; *Menaechmi*, 179.

3) *moenia*, arhaic p. *munera*. — 4) *mica*. (p. *amica*).

5) Despre locurile la masă, v. nota dela v. 487. V. şi *Persa*, v. 766.

6) Beau vinul amestecat cu apă, în loc de miere.

7) *strategum te facio*. V. nota, *Persa*, v. 770.

8) Probabil, aluzie la parasiţi. V. nota dela v. 489.

9) *quot cyathos bibimus*. V. *Persa*, nota, v. 770.

10) Adică: *Trei, sau cinci pahare, patru însă niciodată.*

www.digibuc.ro

(către public). In sănătatea voastră, a noastră ; (c. Stich.), în sănătatea mea, în a ta, în sănătatea şi a lui Stephanium a noastră !

Sti. Bea, dacă bei. *Sa.* Fasoane la mine n'au să fie.

Sti. Pe Polux, avem cu ce ne ospăta numai prietena noastră să ne vină încoa : Asta ni-e lipsa, că dealtceva lipsă nu ducem.

Sti. Asta a fost foarte bine. Iţi închin paharul ăsta. Vinul îl ai.

Sa. Cum aş mai dori ceva carne.

Sti. Dacă aslea, ce sunt, nu-ţi sunt pe plac, altele nu sunt. Ţine apa.

Sa. Eşti mai cuminte tu; dă-le încolo de bunătăţi. Bea, flautistule [1]). Aide, mişcă-te, pe Hercle, e rost de băutură, nu face mofturi. Dece-mi faci aci pe greţosul, când vezi că nu-i chip altcum ? Dece nu bei. Aide, aide odată, ţine, îţi spun. Asta, au, nu statul o plăteşte [2]) ? N'ai dece să te temi. Smulge-ţi flautul dela gură.

Sti. Dupáce va fi băut ăla, sau păzeşti măsura mea, sau dă tu o alta [3]). Nu vreau să mai bem, că peurmă nu mai suntem buni de nimic. Pentrucă, pe Polux, chiar şi un butoiaş îl poţi da gata şi cât de repede vrei.

Sa. Ei, ce zici ? Deşi îmi făceai pe greţosul, ţi-a prins bine vinul ?

Aide, flautist, fiindcă ai băut, repune-ţi flautul la gură [4]). Umflă-ţi repede bucile [5]), ca şarpele, când se înfurie. Aide acum, Stichus, cine se va greşi, să fie pedepsit cu'n pahar.

Sti. Ce spui e bine şi drept. Cine cere un lucru drept, se cade să-l şi dobândească.

Sa. Atunci, aide, ia aminte. Dacă te greşeşti, pedată îţi şi iei pedeapsa.

---

1) Flautistul, care cânta, melodiile şi acompania pe actori. El sta pe scena. — 2) Reprezentaţiile fiind publice, orînduite decătre Edilii cari suportau toate cheltuelile. V. *Amphituo*, 72; *Persa*, 160; *Poenulus*, 36.

3) Stichus dase o măsura de baut: câte cinci cyathos (v. 706), pe care se vede ca Sang. nu o respecta şi turna mai mult vin.

4) *tibicen, quando bibisti, refer ad labeas tibias.* Pasagiu extrem de interesant. Partea aceasta e un *recitativ* şi rezulta de aci proba evidenta, că recitativele erau acompaniate de muzica. — 5) *suffla tibi buccas.*

www.digibuc.ro

Sti. Imi ceri un lucru foarte bun şi cât se poate de drept. Ei, iată-ţi acuma asta, mai nainte de toate.

Posnaşe treabă şi asta, doi rivali la o iubire,
Un pahar la băutură şi-o iubită pentru doi.
Asta-i nemai pomenit: Eu sunt tu şi tu eşti eu,
Suntem doi l'acelaş gând [1]), s'o iubim numai pe ea.
De-i la mine, e la tine, de-i cu tine, e şi cu mine.
Amândoi noi o iubim, de sfădit, nu ne sfădim.

Sa. Ho! E chiar destul! Nu vreau să te dea gata [2])! Acum vreau un alt joc.

Sti. Vrei să ne chemăm încoa iubita? Ea o să ne joace.

Sa. Vreau.

Sti. Dulcea, plăcuta, încântătoarea mea, Stephanium, ieşi încoa, afară, la îndrăgostiţii tăi. Imi eşti aşa frumoasă!

Sa. Ba chiar prea frumoasă.

Sti. Din veseli ce suntem, fă-ne şi mai veseli, prin tine şi a ta arătare.

Sa. Ca unii sosiţi de prin străini, te prea dorim, Stephanium cea micuţă, mierea mea, dacă desmerdarea noastră îţi e pe plac, dacă amândoi căutare avem la tine.

Stephanivm. Stichvs. Sangarinvs.

Ste. Am să vă împlinesc voia, dragii mei. Pentrucă, aşa să mă iubească Venus cea încântătoare, de nu-mi eră să ies, dela început, odată cu voi, afară, dacă nu-mi eră aminte, să mă gătesc pentru voi. C'aşa este păcatu ăsta muieresc: Te-ai spălat, te-ai curăţit bine, te-ai îmbrăcat frumos, te-ai potrivit şi totuş nu eşti încă gata. O amantă cu mult mai repede îşi atrage dispreţul prin nesimţirea ei, decum ar fi să placă într'una prin simţirea ei.

Sti. Nespus de frumoasă îi fù vorbirea!

Sa. Glăsuire vrednică de Venus!

Sti. Sangarinus! *Sa.* Ce?

Sti. Sunt beat de suferintă.

1) *ego tu sum, tu es ego, unianimi sumus* — 2) *nolo optaedesçat.*

www.digibuc.ro

Sa. Beat [1])? Cu atât mai rău!
Ste. Unde să m'aşez la masă?
Sa. Tu, unde vrei? *Ste.* Cu amândoi vreau,
pentrucă pe amândoi vă iubesc.
Sti. Economiile mi se duc [2]); s'a sfârşit!
Sa. Adio şi cu libertatea mea!
Ste. Daţi-mi locul, să m'aşez, dragii mei, dacă vă sunt dragă.
Sti. Tu, mie?
Ste. Vreau lângă amândoi.
Sti. Vai, mie! Desnădejdea mă cuprinde. Ce zici?
Sa. Ce este?
Sti. Aşa să mă iubească zeii, nici vorbă n'are să fie, ca, la adică, ea să nu ne joace astăzi. Aide, mierea mea cea dragă, joacă [3]): am să joc şi eu cu tine.
Sa. Pe Polux, cu vorba asta nici pomeneală c'o să mă las mai pre jos, să nu-mi dea şi mie la fel inima brânci.
Ste. Dacă cu adevărat vă e aminte să joc, atunci daţi de băut flautistului.
Sti. Şi nouă, bineînţeles.
Sa. Ţine, flautistule, tu, mai întâi, apoi, dupăce vei fi golit paharul, să începi deodată să zici [4]) repede, aşacum ştii tu, o cântare plăcută, ameţitoare, din cele năbădăioase, să ne găsească bâţâelele din cap şi până'n picioare [5]). (catre Stichus).
Dă încoa apa.

Sangarinvs. Stichvs [6]).

Sa. (catre flautist). Ţine paharul ăsta, goleşte-l. Mai adi-

1) Joc de cuvinte: *Sti: Totus doleo*
Sa: Potus?..... între *totus* şi *potus*.
totus = tot, cu totul; *potus* = beat. Probabil ca cuv. *totus* sa fi fost pronunţat *t* iniţial cu o nuanţă de *p*. (Fleckeisen n'a înţeles jocul de cuvinte şi schimbă pe *potus* în *totus*). La fel: *ira* p. *hira (Trucul.* 262).

2) *vapulat peculium.* E vorba de economiile sclavilor, care îi ajutau să-şi răscumpere libertatea. — 3) *salta.* — 4) *occupito cantionem cinaedicam.* — 5) *ubi perpruriscamus usque ex unguiculis.*

6) Diverbium. *(iambi senarii).* v. 762-768. Această schimbare de metru e foarte caracteristică. Ea ţine, până ce flautistul îşi bea vinul. Acea-

www.digibuc.ro

neaori nu-i cam plăcea băutura, acum însă o primeşte cu mai puţine mofturi. Ţine-l. Până bea el, tu, ochişorul meu, dă-mi o guriţă.

Sti. Asta-i curat apucătură de femeie de stradă [1])? Un iubit să-i dea iubitei sărutări de-a'npicioare! (îmbrăţişează pe Steph.). Ha, Ha! Aşa se fură cei hoţi!

Sa. Aide, umflă-ţi repede bucile [2]) şi zii-ne acum altceva mai plăcut. Cântă-ne de vinul ăsta învechit un cântec nou.

Sangarinvs. Stichvs [3]).

Sa. (jucând). Ce jucător Jonian, sau ce comedianţ [4]), care ar putea să facă asta la fel?

Sti. Dacă ai să mă întreci în învârtitura asta [5]), mă poţi încerca şi cu o alta.

Sa. Fă tu acuma asta. *Sti.* Şi tu acum, aşa. *Sa.* Ba, ba.
Sti. Ta, ta! *Sa.* Pa, pa! *Sti.* Pax [6])!

Sa. Acum, amândoi deodată. Chem la întrecere pe toţi jucătorii din lume. Ne-am săturat acum de joc, cum se satură ciuperca de ploaie.

Sti. Să mergem acum de aici înăuntru. Pentru aşa băutură, ne-a fost destulă jucătură.

Voi, privitori, bateţi din palme şi duceţi-vă acasă, să vă faceţi băutura.

---

sta e o probă evidenta că *diverbia* nu erau întovarăşite de muzică, pentrucă atunci, când flautistul îşi reia cântecul, se schimbă şi metrul versului, care devine un *recitativ*.

1) *prostibilest.* La fel, *Cistellaria*, 331; *Persa*, 837.

2) *infla buccas.* La v. 724: *Suffla tibi buccas.*

3) Recitativul revine, la v. 769-sfârşit *(iambi oct. şi septenarii)*.

4) *Ionicus aut cinaedicus.* Despre aceste jocuri, vezi notele din *Persa*, 826 şi *Pseudolus*, 1275, jocul lui Pseudolus.

5) *istoc uorsu.* De aci, din cele spuse la v. 659 şi din descrierea jocului, pe care şi-o face Pseudolus *(Pseud.* 1272-1180), reiese că acest joc consta din învârtituri *(uorsus, circumvortere*, a se învârti; *pirouette)* şi saltături *(saltationes*, însoţite de mimica,

6) *Babae, tatae, papae, pax,*

www.digibuc.ro

— XIX —

TRINVMMVS.

(CEI TREI ARGINȚI).

www.digibuc.ro

PERSOANELE:

LVXVRIA CVM INOPIA. PROLOGVS.	Luxuria cu Inopia. Prologus.
MEGARONIDES. SENEX.	Megaronides. Bătrân.
CALLICLES. SENEX.	Callicles. Bătrân.
LYSITELES. ADVLESCENS.	Lysiteles. Tânăr.
PHILTO. SENEX.	Philto. Bătrân.
LESBONICVS. ADVLESCENS.	Lesbonicus. Tânăr.
STASIMVS. SERVVS.	Stasimus. Rob.
CHARMIDES. SENEX.	Charmides. Bătrân.
SYCOPHANTA.	Sycophanta.

— Acțiunea se petrece la Athena —

www.digibuc.ro

TRINVMMVS.

REPREZENTATĂ LA ANUL 194 A. CR.

— I. Piesă din greceşte. Originalul grec „*Thensaurus*“ al lui Philemon. *Thensaurus*, pe româneşte „*comoara ascunsă*“. Plautus i-a schimbat însă numele grec în „*Trinummus*“, adică „*Cei trei bani de argint*“, plata, pe care o primeşte unul, care-şi vinde conştiinţa, ca să înşele. Fiind vorba de o comoară, numele dântâi ar fi fost mai nimerit; dar Plautus l-a schimbat în „*Trinummus*“, spre a concretiza lipsa de conştiinţă a omului, care se vinde pentru arginţi.

Are prologus pronunţat de fiinţe alegorice. Este un prologus original, care, spre deosebire de celelalte, cu excepţie *Asinaria*, nu are argumentum. A fost jucată la sărb. *Megalensiene*, din luna Aprilie, cu prilejul alegerii unor noi Edili. (v. 990, deunde se poate deduce şi data).

— II. *Cuprinsul. Prologus.* Cele două divinităţi alegorice: *Luxuria* şi *Inopia*, adica „*Bogăţia* şi *Săracia*“, amintesc despre un tânăr, care şi-a mâncat averea. Luxuria îi paraseşte casa, spre a-i lua locul *Inopia*.

Actul I-iu. *Megaronides* vine sa-şi dojenească prietenul, pe bătrânul *Callicles*, pentrucă, profitând de faptul de a fi tutorele unor copii, umblă să-şi însuşească averea, în lipsa parintelui lor. Callicles îi explică cum stau lucrurile, ca el de fapt vrea să scape o comoară, pe care prietenul plecat o ascunsese în casa. Ca băiatul acestuia, *Lesbonicus*, cheltuindu-şi averea, umblă sa scoată casa în vânzare, pe care Callicles o cumpără, ca să nu cada comoara în mâini straine.

Actul al II-lea. Dar o întâmplare vine să încurce lucrurile. Un tânăr bogat, *Lysiteles*, e îndrăgostit de sora lui *Lesbonicus*. Se destăinueşte batrânului său tata, lui *Philto*, om de multa omenie, care, la început, nu pare încântat, ca fiul sau să se căsatorească cu sora unui stricat şi fată fară zestre; dar la urmá se învoeşte, din dragoste pentru fiu. Se duce să ceară fata dela fratele ei, dela *Lesbonicus*. Acesta consimte, însă cu o singură condiţie: să-i dea zestre, puţinul avut, ce-i mai rămăsese: un petec de pământ.

Actul al III-lea. *Callicles* e de aceeaş părere. Se sfătueşte cu *Megaronides*. Pun la cale o mică intrigá: Cum nu putea lua din comoară, deoarece ar fi fost bănuit, se învoesc sa găsească un om, care ar veni din partea părintelui, cu scrisoare şi bani, bine înţeles banii fiind luaţi din comoară.

Actul al IV-lea Dar, prietenul plecat, *Charmides*, soseşte tocmai la timp. Sosind acasă, dă cu ochii de strainul dighizat, de *Sycophanta*, care tocmai venise, să-şi împlinească rolul. *Charmides* îl descoase şi nu ştie ce să creadă. Dar, când află dela robul său, precum că nu mai au case, deoarece ele au fost cumpărate de *Callicles*, îl învinueşte pe acesta de necinste şi rea credinţă. La urmă totul se explică.

Actul al V-lea. *Callicles* îi povesteşte lui *Charmides* întâmplarea. *Lysiteles* îi cere fata în căsătorie, iar *Lesbonicus* se va casători cu fata lui *Callicles*. Şi astfel comedia se sfârşeşte cu doua căsatorii.

— III. Subiect moral, care se desfăşoară în cadrul unei intrigi uşoare,

www.digibuc.ro

unde acţiunea este adesea înlocuită prin precepte morale. Neavând povestirea subiectului în prologus, ea se face în scena din actul I-iu, dintre cei doi bătrâni. Intriga prezintă o particularitate: De data aceasta este dusă de un bătrân, care pune totul la cale. Deşi nu are multă viaţă, mişcare, redusă ca umor, comedia e interesantă prin fondul ei moral.

— IV. Eroii. O lume de oameni de ispravă şi de multă omenie. Chiar *Lesbonicus*, care apucase o cale greşită, erà mai mult un cheltuitor, decât un stricat. Un risipitor, càruia nu i-se stricase fondul sufletesc. Ii pare rău de cele făcute şi se scuză că nu putuse face altfel, din slăbiciune. Erà sărac acum, dar nu-şi puteà marita sora fără nicio zestre. Mai bine să o ia rasna în lume, decât să îngădue aşaceva. Şi la urmă, din uşuratec devine serios, sfârşind prin a se căsători! Prietenul său *Lysiteles*, bun prieten, dezinteresat, se însoară fără zestre, când toată lumea umbla după bani.

Ca o excepţie în tot teatrul lui Plautus, bătrânii sunt toţi oameni serioşi şi de multă omenie. In special, *Callicles* este tipul cel mai interesant. Bun prieten, dezinteresat, om de cuvânt şi de o cinste desăvârşită. Sclavii şi ei sunt oameni de treabă. Un singur om, care se vinde, pentru trei arginţi, *Sycophanta*.

Şi aceşti oameni de treabă trăesc într'o lume stricată, aşacum ni-o descrie robul *Stasimus*. (1028-1060) şi bătrânul *Philto*. (v. 280-300).

— V. Morala. Se aseamănă cu *Captivi*, prin tendinţa morală şi absenţa de femei. Toţi abundă în consideraţiuni morale şi filosofice. Interesante sunt pilduirile şi consideraţiunile filosofice ale lui *Phito*, v. 300-370.

Se face elogiul prieteniei, cum în *Captivi* al devotamentului şi în *Stichus* al credinţei conjugale. *Trinummus* poate fi socotit drept o dramă, în care prietenia şi onoarea sunt ridicate la cel mai înalt grad.

— VI. Caracteristice: 1) Prologus, care formează o excepţie în comedia plautină. — 2) Schimbarea numelui piesei în *Trinummus*. — 3) Descrierea moravurilor, v. 25-33, 240-300, 1028-1060. — 4) Pomenirea despre o *Arabia*, din Pont, în care unii văd vechea denumire a Ţarii Româneşti [1]). — 5) Căsătoria înfăţişată ca o calamitate. (v. 1184). Aceasta erà părerea Athenienilor, cari lucrurile spirituale le aflau în afară, la curtezane. Deaceea, oridecâteori întâlnim în comedia plautină femei, cu un rol demn, pline de iniţiativă şi împotrivindu-se bărbaţilor, ca *Alcumena*, în *Amphitruo*, *Artemona*, în *Asinaria*, *Cleustrata*, în *Casina*, *Dorippa*, în *Mercator*, e neîndoios lucru că Plautus a corectat modelul grecesc. — 6) Aluzie la cultul familiar, v. 484.

— VII. Muzica. *Diverbium* ocupă aproape jumătate din piesă. *Canticum*, sunt patru: 223-275, 276-300, 820-842 şi 1115-1119. *Recitativul* nu are decât *trochaici septenarii*.

— VIII. Ca imitaţii moderne: *Le Dissipateur* de Destouches.

---

1) V. D. Petrescu: *Rostul capetelor de Arabi în stema Bassarabilor*. (Conv. Literare, Octomvrie 1925).

www.digibuc.ro

CUPRINSUL PIESEI.

Charmides, plecând în ţări străine, îşi lasă în îngrijirea prietenului său, Callicles, o comoară ascunsă şi întreaga sa familie. In lipsa acestuia, fiul ii risipeşte averea, cu femeile; vinde până şi casele, pe care le cumpără Callicles. Fecioara, fără zestre, sora băiatului, e cerută în căsătorie. Pentru ca să-i dea fetei zestre, cu o mai puţină bănueală, Callicles pune pe unul, care să spună că aduce banii dela părintele ei. Când acela soseşte înaintea casei, pe el îl ia în rîs bătrânul Charmides, când s'a reîntors. Copiii acestuia se căsătoresc.

PROLOGVS.

Lvxvria. Inopia [1]).

Lv. Vino încoa, după mine, fata mea, să-ţi împlineşti datoria.

In. Vin, dar, care să fie sfârşitul drumului nostru, să spun, n'aş şti.

Lv. Am sosit. Iată-ţi, acelea sunt casele, du-te acum înăuntru. — (Inopia intră în casa lui Lesbonicus).

Acuma, ca să nu fie nimeni nedumerit, în puţine cuvinte am să vă aduc pe calea cea bună, dacă şi voi îmi făgăduiţi cu adevărat ascultarea voastră.

Aşa dar acuma, mai întâi, să vă spun, cine sunt eu şi cine este aceea, care se duse aci înăuntru, dacă ascultare o să-mi daţi. Mai întâi, mie, Plautus mi-a dat numele Luxuria; iar Inopia

---

1) Diverbium. *(iambi senarii)*, v. 1-222. —
Prologul acesta e rostit de fiinţe alegorice, ca şi cel din *Aulularia*, *Cistellaria*, *Rudens*. Este un prologus original, care impresionează prin simplicitatea lui.

www.digibuc.ro

a voit să-mi fie fiică [1]). Dar ea, dece a intrat acolo înăuntru, la îndemnul meu, aflaţi-o şi daţi-mi urechi ascultatoare, cât am să vorbesc.

Este un oarecare tânăr, care locueşte în aceste case. El şi-a nimicit averea părintească, cu ajutorul meu. Dupăce văzui că nu-i mai rămâne nimic, cu ce să mă hrănească, îi dădui pe fiică-mea, cu care să-şi ducă amarul.

Cât despre cuprinsul piesei nu vă aşteptaţi să vi-l spun: Unchiaşii, cari or să vină încoa, au să vi-l povestească ei.

Pe greceşte numele piesei este Thensaurus: Philemon a scris-o, Plautus a tradus-o în limbă străină [2]) şi i-a dat numele de Trinummus.

Acum o rugăciune el vă face, să-i îngăduiţi ca piesa să-şi aibă numele acesta.

Asta-i totul [3]). Rămâneţi sănătoşi şi staţi liniştiţi.

ACTVL I-iu.

Megaronides.

A-ţi dojeni un prieten pentru o vină binemeritată nu-i tocmai plăcut lucru, însă pentru viaţă este folositor şi de mare câştig. Aşa, eu astăzi o să-mi dojenesc, cum e mai rau, pe un prieten al meu, pentru o vină mai mult decât binemeritată [4]), lucru pe care nu l-aş face, dacă împrejurările nu m'ar sili s'o fac. Pentrucă aici [5]) viţiul prea s'a întins asupra bunelor mo-

1) *Luxuria*, cea care aţâţă la desfrîu. *Inopia*, mizeria ca urmare a desfrîului. — 2) *Plautus uortit barbare*. V. nota *Asinaria*, prologus.

3) Prologul acesta ne înfăţişează o importanţă deosebită. Alături de cel din *Asinaria* (dar care pare a fi cu lipsuri), e al doilea prologus, care n'are argumentum şi în plus cuprinde menţiunea că lămurirea subiectului se va face în prima scenă, dela început. In forma aceasta, formează o tranziţie spre prologurile lui *Terentius*. Cele două versuri, cu privire la argumentum, au fost chiar imitate de Terentius, în comedia *Adelphi*.

4) *pro commerita noxia*. — 5) *Hic*, care se repetă. Acest *hic* se referă el, la Athena, ori la Roma, unde relele deprinderi greceşti începuseră să pătrundă? La fel, *Mercator*, v. 838-841.

www.digibuc.ro

ravuri, că mai toate sunt aproape moarte. Şi, pecând bunele moravuri zac bolnave, în timpul acesta, relele apucături, pe nesimţite cresc şi se împuternicesc, întocmai ca iarba, udată la rădăcină; şi nici nu este acum aici, la noi, ceva mai urît ca relele apucături, c'ar merita să faci din ele o mare secerătură.

Aici, parte din oameni, cei mai mulţi, le fac pe placul celor puţini, în loc de a căuta să fie spre folosul celor mulţi, deaceea şi bunul plac birue binele public, încurcă toate lucrurile; a ajuns de nesuferit şi zăpăceşte treburile oamenilor şi ale statului.

Callicles. Megaronides.

Ca. Vreau să se împodobească cu o coroană zeul Lar al casei noastre [1]). Să i-te rogi, nevastă, să ne fie noua noastră locuinţă, bună, prielnică şi aducătoare de noroc şi fericire — (aparte) şi pe tine să te văd crăpată, cât s'ar putea mai repede [2]).

Me. Asta e prietenul cu pricina, care a dat la bătrâneţe în doaga copiilor şi s'a făcut vinovat de o vină, care merită dojeană. Să mă duc spre el.

Ca. A cărui voce îmi sună aci, aproape de mine?

Me. A unui binevoitor al tău, dacă eşti aşa, precum te vreau eu; iar, de-mi eşti altfel, a unui vrăşmaş şi a unuia mâniat pe tine.

Ca. O, prietene, de-o vârstă cu mine, te salut. Cu sănătatea cum stai, Megaronides?

Me. Şi ţie, pe Polux, salutare, Callicles.

Ca. Sănătos? Fosta-i sănătos?

Me. Sănătos şi sănătos am fost într'una.

Ca. Ce-ţi face soţia? Cu sănătatea cum stă?

Me. Mai bine, decum i-o doresc eu.

Ca. Pe Hercle, e bine că ţi-e sănătoasă şi'n viaţă!

Me. Pe Hercle, cred că te bucuri, dacă lucrurile nu-mi merg aşa cum trebue.

Ca. La toţi prietenii le doresc, ce îmi doresc şi mie.

---

1) *Lar*, zeul protector al casei. Vezi *Aulularia*, prologus şi nota, v. 385. — 2) Asemenea urări de rău la adresa soţiilor erà lucru obişnuit în comedia veche. V. *studiul*, VI, 5.

www.digibuc.ro

Me. Ei, dar nevastă-ta ce-ţi face?

Ca. A uitat-o moartea. Trăeşte, trăeşte într'una [1]).

Me. Pe Hercle, bună veste şi rog pe zei să moară ea în urma ta.

Ca. N'aş zice ba, pe Hercle, de ar fi măritată după tine.

Me. Vrei să facem schimb, eu să mă însor cu a ta şi tu cu a mea? Te-aş face puţin să vezi că nu aş fi eu cel păcălit.

Ca. Se prea poate să-mi fii chiar tu, acela, cred, care mă luaşi pe negândite.

Me. Şi ştii cum am să te fac, pe Hercle să nu mai ştii, unde ţi-e capul!

Ca. Ţine-ţi marfa [2]): Răul, pe care-l ştii, e lucrul cel mai bun. De pildă eu, dacă ar fi să iau una necunoscută, n'aş şti, ce să mă fac cu ea.

Me. Pe Polux, când trăeşti bine, trăeşti mult. Dar, ia ascultă acum şi dă la o parte gluma, pentrucă eu am venit cu un gând încoa, la tine.

Ca. Dece ai venit?

Me. Să te ocărăsc, ştii colea, cum e mai rău.

Ca. Pe mine?

Me. Au, mai este aci un altul, afară de mine şi de tine?

Ca. Nimeni nu este.

Me. Atunci, dece mă întrebi, dacă pe tine să te ocărăsc? Afară numai dacă nu crezi că m'aş ocărî pe mine însumi. Pentrucă, dacă în tine îţi sunt bolnave simţurile de altă dată şi umbli, să-ţi dai firea după obiceiurile deazi, sau de nu cumva ele ţi-au şi schimbat firea, de nu-ţi mai păzeşti vechile tale deprinderi, ca să îndrăgeşti moda cea nouă, atunci ai să vâri boala grea în toţi prietenii tăi, să se îmbolnăvească, văzându-te şi auzindu-te.

Ca. Deunde-ţi năzări, să-mi spui vorbele astea?

Me. Pentrucă tot omul, bărbat, ori femeie, care este de ispravă, se cade, să se îngrijească, să îndepărteze dela sine bănueala şi vina.

---

1) *inmortalis est, uiuit uicturqque est.* — 2) *habeas ut nanctu's.*

www.digibuc.ro

Ca. Pe amândouă e greu să le păzeşti.

Me. Şi pentruce?

Ca. Mă mai întrebi?

A nu cădea în greşeală, asta stă în puterea fiecăruia: bănueala dimpotrivă stă în sufletul altuia [1]). De pildă, dacă acuma eu te-aş bănui că-ai şterpelit coroana depe capul lui Juppiter, din Capitoliu, care se află pe culmea cea mai înaltă [2]); şi dacă tu n'ai făcut una ca asta şi eu totuş am poftă să te bănuesc, cum ai putea, să mă împiedeci, să nu te mai bănuesc? Dar, vreau, să ştiu şi eu despre ce este vorba?

Me. Ai tu vreun prieten, ori vreunul din ai tăi, care să fie întreg la minte?

Ca. Pe Polux, ca să-ţi răspund cinstit, sunt unii, pe cari mi-i ştiu prieteni, alţii pe cari îi bănuesc numai, alţii, a căror fire şi suflet nu le pot ghici, de-mi sunt de partea prieteniei, sau a duşmăniei; însă tu, dintre prietenii adevăraţi, îmi eşti cel mai adevărat. Dacă mă ştii, să fi făcut ceva rău şi nelegiuit şi dacă nu mă dojeneşti, cel mai vinovat de dojeană tu rămâi.

Me. Ştiu şi, dacă o altă pricină m'ar fi mânat încoa, la tine, ce spui tu ar fi un lucru drept.

Ca. Aştept, de ai ceva să-mi spui.

Me. Mai nainte de toate, se tot svonesc într'una lucruri rele despre tine, prin lume: Cetăţenii tăi te iau drept unul, care ai umbla după câştiguri ruşinoase. Ba încă sunt unii, cari te numesc vultur, ca unul ce n'ai sta să alegi, de e vorba să mănânci un duşman, ori un cetaţean. Astea, când le aud, spunându-se despre tine, mă chinuesc grozav.

Ca. Stă, sau nu stă, în puterea mea [3]), Megaronides? Ca să nu spună, asta nu stă în puterea mea; ca să nu vorbească lucruri adevărate, asta stă în puterea mea.

Me. Ţi-a fost ţie, aci, prieten, Charmides?

---

1) *suspicio est în pectore alieno sita.* — 2) *in columine* (p. *in culmine*). — O asemeni bănueală calomnioasă pare să fi fost ceva proverbial la Roma. V. şi *Menaechmi*, v. 941.

3) *in manu = in potestate.* La fel, *Mercator*, 628.

www.digibuc.ro

Ca. A fost şi-mi este. Şi, ca să te încredinţezi că lucrul este aşa, am să-ţi dau drept mărturie chiar faptele în sine. Pentrucă, după ce fiul aceluia a cheltuit averea părintească şi părintele său se văzù pe sine pornit pe calea sărăciei şi cu o fată mare în casă, orfană de mamă şi el lipsit de soţie, şi-a pus în gând să plece de aici în Seleucia, lăsându-şi în grija mea pe fată, fiică-sa, întreaga sa stare, precum şi pe fiul cel stricat. Acestea, dacă el mi-ar fi fost neprieten, cred că nu mi le-ar fi încredinţat.

Me. De ce tu, pe băiatul ăsta, pe care îl vezi că este stricat, care ţi-a fost încredinţat cinstei şi bunei tale credinţe, de ce nu-l aduci pe calea cea bună, de ce nu-l îndrepţi spre cumpătare? A te strădui întru aceasta erà un lucru mai cu judecată, dacă puteai să-l faci mai de ispravă, iar nu să cazi şi tu în aceeaş ticăloşenie şi dezonoarea lui s'o amesteci cu dezonoarea ta.

Ca. Ce am făcut? *Me.* Ce poate face un om de nimic?

Ca. Aşaceva nu stă în firea mea.

Me. Cumpărata-i tu dela tânăr [1]) aceste case? De ce taci? Casele, unde locueşti tu acum?

Ca. Le-am cumpărat şi bani am dat pentru ele, patruzeci mine [2]), chiar tânărului în mână.

Me. Ai dat tu bani?

Ca. Am făcut şi nu mă ruşinez de ce am făcut.

Me. Pe Polux, un tânăr încredinţat unuia de rea credinţă! Odată cu fapta asta, dece nu i-ai dat şi o sabie, cu care să-şi curme viaţa? Ce poate fi altfel şi ce interes ai avut, să dai bani în mână unui tânăr afemeiat, nestăpân pe sine, ca să-şi aibă, cu ce-şi desăvârşi ticăloşenia lui neînfrânată?

Ca. Nu trebuia să-i dau banii?

Me. Să nu-i fi dat. Şi nici să fii cumpărat dela el [3]), sau să-i fii vândut ceva, ca să nu-i dai putinţa, să se facă mai rău. N'ai amăgit un tânăr, care îţi fusese dat spre ocrotire; n'ai dat afară din casă pe acela, pe care părintele său ţi-l încre-

---

1) *emistin de adulescente.* — 2) Patruzeci mine = 3880 fcs. In *Mostellaria* o casă e la fel preţuită (v. 623). — 3) *neque de illo emeres.*

www.digibuc.ro

dinţase ţie? Pe Polux, frumoasă ocrotire şi cinstit împlinită! Pune-te sub ocrotirea lui: că ştie el, cum să-şi facă treburile!

Ca. Cu vorbele astea de rău mă sileşti, Megaronides, şi asta-i chiar ceva nou, ca, ce mi-a fost încredinţat în ascuns tăcerii, cinstei şi bunei mele credinţe, ca să nu-l împărtăşesc la nimeni, sau să-l fac cumva cunoscut, să mă văd nevoit acum, să ţi-l încredinţez şi ţie.

Me. Ce-ai să-mi încredinţezi mie, am să mi-l ţin în mine, aşacum mi l-ai încredinţat.

Ca. Roteşte-ţi puţin ochii, să nu ne fie vreun martor pe aci şi lucrul acesta te rog să-l faci din când în când.

Me. Te ascult, de ai ceva de spus.

Ca. Dacă ai să taci, am să vorbesc. Fiindcă Charmides urma să plece de aici în strainătate, mi-a vorbit despre un depozit de bani, în aste case, aci, într'o odaie — dar, ia, roteşte-ţi ochii.

Me. Nu-i nimeni.

Ca. Philippi de aur, cam la trei mii [1]). Despre aceşti bani, cu lacrămi, m'a rugat, între patru ochi, în numele prieteniei şi a bunei mele credinţe, să nu-i pomenesc nimic fiului său şi nici la vreun altul, dela care ar putea să ajungă la urechile lui svonul [2]) despre bani. Acum, dacă acela are să se înapoieze sănătos încoa, am să-i dau, ce este al său; iar, de va fi să rămână pe acolo, am deunde să dau zestre fireşte fetei aceluia, care mi-a dat-o în grija mea, s'o pot aşeza la casa ei, cu cinstire vrednică de ea.

Me. O, zei nemuritori, în puţine cuvinte, cât de repede mă făcuşi un altul, decum venisem spre tine! Dar, cum începuşi, urmează să spui mai departe.

Ca. Ce să-ţi mai spun, ce fel acel fiu ticălos erà aproape să dea gata şi înţelepciunea unui tată şi încrederea pusă în mine şi taina tăinuită?

Me. Cum?

Ca. Pentrucă, pecând mă aflam dus la ţară, numai pentru aste şase zile, în lipsa mea, fără s'o ştiu, fără să mă fi

1) Cam 52500 fcs. (E. Benoist. op. cit.). — 2) *permanascere.*

www.digibuc.ro

întrebat, a pus tablă de vânzare la casă.

Me. Se înfometase mai rău lupul şi-şi căscase mai grozav gura, a stat la pândă, până să adoarmă câinele [1]): A voit să înhaţe turma cu totul.

Ca. Ar fi făcut-o, pe Polux, dacă câinele [1]) n'ar fi prins de veste la timp. Acum, la rândul meu, vreau să te întreb şi eu pe tine: Care erà datoria mea să fac? Fă-mă s'o ştiu [2]). Erà oare bine să-i desvălui banii ascunşi, împotriva cărui lucru mă rugase părintele său, sau să las pe un altul, să se facă stăpânul acestor case? Cel care le cumpăra, n'ar fi fost şi banii aceia tot ai lui? Am cumpărat eu mai bine casa, am plătit costul ei, din pricina banilor ascunşi, să-i pot da neatinşi prietenului meu. N'am cumpărat deci casa pentru mine şi nici pentru a mea folosinţă: Pentru el i-am răscumpărat eu casa; banii i-am dat dela mine.

Aşa stau lucrurile: De-au fost făcute cinstit, ori cu gând rău, eu le-am făcut, nu mă dau în lături, Megaronides. Iată-mi fapta urîtă, iată-ţi lăcomia mea! Pentru aşa lucruri mi se svonesc vorbe urîte pe socoteala mea!

Me. παῦσαι [3]): Ţi-ai biruit dojenitorul. Mi-ai legat limba; nu am ce să-ţi mai răspund.

Ca. Acuma, eu te rog, să mă ajuţi cu puterile şi sfatul tău şi să împarţi laolaltă cu mine răspunderea, pe care mi-am luat-o [4]).

Me. Ajutorul meu ţi-l făgăduesc.

Ca. Atunci, unde ai să-mi fii ceva mai târziu?

Me. Acasă.

Ca. Mai vrei ceva? *Me.* Să-ţi ţii cuvântul. *Ca.* Aşa va fi, cu toată grija.

Me. Dar, ia ascultă? *Ca.* Ce vrei? *Me.* Unde locueşte acuma tânărul?

Ca. Şi-a poprit pe seama-i încăperile din dos, la vânzarea caselor.

---

1) *canes* p. *canis*. La fel, *Menaechmi*, 718. — 2) *face sciam*.

3) *Destul.* — 4) *hanc meam prouinciam*. Metaforă juridică. Callicles erà tutorele celor doi copii.

www.digibuc.ro

Me. Asta vreau s'o ştiu. Acum, te poţi chiar duce. Dar, ia mai ascultă? Dar acum fata? Fireşte, este la tine?

Ca. Chiar aşa. Aceeaş îngrijire caşi pentru a mea.

Me. Bine faci.

Ca. Până nu mă duc de aci, mai ai ceva de întrebat?

Me. Mergi sănătos. (Callicles iese).

Nimic nu este, fireşte, mai prost, mai lipsit de judecată, mai mincinos şi nici mai vorbă de mahala, ori mai mare limbuţenie şi mai de rea credinţă, ca oamenii ăştia dela oraş, de cari te împiedeci peste tot locul, curat târgoveţi de oraş [1]). D'apoi şi eu nu căzui în aceeaş boală cu ei, eu care îmi plecai urechea la bârfelile unor oameni, cari se fac că le ştiu pe toate şi la urmă nu ştiu nimic! Ce fiecare are pe suflet, ori are de gând să aibă, o ştiu; ştiu şi ce regele a suflat la urechea reginei; ştiu ce Junona a tăinuit cu Juppiter. Tot ce nu este şi nici c'are să fie, ei totuş le ştiu pe toate: Că, pe drept, ori pe nedrept, te laudă, ori te bârfesc, cum le e voia, puţin le pasă lor, numai ei să aibă aerul că ştiu, orice li-e aminte să ştie.

Toată lumea o ţinea latră că Callicles ăsta erà nevrednic să mai stea şi să mai vieţuească în acest oraş, ca unul care s'a apucat să jefuească pe tânărul acesta, de avutul lui.

Eu, necunoscând nimic din bârfelile acestor împrăştietori de minciuni [2]), mă năpustii cu gura asupra unui prieten nevinovat. Pentrucă, dacă obârşea răului s'ar urmări până la originâ, deunde să fie ţinuţi, să spună ceeace au auzit şi dacă s'ar dovedi minciuna şi fapta împràştietorului de veşti s'ar pedepsi cu asprime, de ar fi să se facă una ca asta, ar fi spre binele tuturor.

Puţini ar mai rămâne atunci, din cei ce ştiu, ce nu ştiu şi şi-ar mai feri gura lor cea proastă [3]).

---

1) *scurras.* Despre *scurra*, v. nota, *Epidicus*, v. 15.

2) *de eorum uerbis famigeratorum insciens.* — 3) Despre *svon (fama)*, avem în literatura latină: Vergilius, *Aeneis*, IV, 174-197; Ovidius, *Met.* XII, 39-63; Tertullianus, *Apol.* VII, 8-14. Descrierea cea mai reuşită este a lui Vergilius.

www.digibuc.ro

ACTVL AL II-lea.

Lysiteles [1]).

Multe lucruri îmi năpădesc deodată în minte; şi cu cât mă gândesc mai mult, cu atât şi durerea mă stăpâneşte mai greu. Eu însumi mă topesc, mă sfâşii, mă istovesc cu totul. Sufletul îmi este acum un adevărat profesor de gimnastică [2]). Dar, nici bine lămurit nu sunt şi nici în destul n'am chibzuit în mine, ce cale să apuc mai bine, pe care s'o pot socoti mai sigură în viaţa, ce ne e dat s'o trăim. E mai bine, să mă robesc dragostei, ori să-mi văd de treabă; de care parte e mai multă plăcere în viaţa,

ce ne este dată s'o trăim?

Cu privire la acest lucru, nu sunt încă îndestul de lămurit; afară numai dacă n'am să fac asta, socot eu, să le cântăresc pe amândouă laolaltă, să-mi fiu eu şi judecătorul şi împricinatul cauzei mele.

Aşa am să fac, aşa îmi place să fac.

Mai nainte de toate am să vorbesc despre meşteşugurile Amorului, în ce chip îşi ajunge el ţinta.

Niciodată Amorul pe niciun altul nu umblă să-l prindă în mrejile sale ca pe omul pătimaş:

Pe el îl doreşte,

pe el îl urmăreşte; îl ademeneşte în chip viclean, îl abate din calea adevărată. Meşteşugit la vorbă, hoţoman, mincinos, pătimaş [1]), nemăsurat, elegant, despoietor, corupător dibaciu al oamenilor, cari îndrăgesc locurile pline de stricăciune, aducător de sărăcie, scormonitor de lucruri ascunse.

Pentrucă, cine iubeşte, odată ce a fost străpuns de săgeţile pline de farmec, pedată şi banii i-se scurg în afară, se duc văzând cu ochii.

---

1) Cantlcum. V. 223-275. — 2) *magister exercitor.* Transcrie cuv. grec παιδοτρίβης. Cel care impune cu autoritate exerciţii grele de gimnastica. — 3) *blandiloquentulus, cuppes* (p. *cupidus*).

www.digibuc.ro

„Dă-mi mie asta, mierea mea, dacă mă iubeşti, dacă te lasă inima". Şi el pedată, prost ca un cuc [1]: „Ochişorul meu drag, cum nu: Şi asta şi orice ai mai vrea, să-ţi aibi, ţi-se va da". Atunci şi ea, văzându-l aşa darnic, nu-l slăbeşte de loc: şi mai mare îi e ruga.

Şi nenorocirea asta n'ar fi aşa de mare, dacă n'ar mai veni şi altele: Să-i dai, ce să bea, ce să mănânce, cu ce să-şi ţină luxul [2]). O noapte de dragoste numai şi-ţi aduce pe cap o întreagă familie: Ingrijitoarea de haine [3]), băiaşul care face fricţiuni, cel care îi are în grije bijuteriile, purtătoarele de evantaliu, de sandale [4]), cântăreţe, păstrătoarele de casete [5]), robi cari duc şi aduc veştile; cei cari

fură din pâine şi din ale mâncării.

De stai să-ţi prinzi mintea cu ei, dragostea te-aduce în sapă de lemn.

Astea toate, de stau să le judec în sufletul meu, cât de puţin sunt preţuiţi aceia, cari cad în săràcie, piei din ochii mei Amor, nu-mi placi, nu te mai vreau. Şi deşi a mânca şi a bea, e un lucru aşa plăcut, totuş Amorul îţi dă atâtea amărăciuni, să-ţi fie chinul şi mai mare:

Te îndepărtează de for, te face să-ţi uiţi de ai tăi, îţi uiţi până şi de tine însuţi şi nimeni nu mai vrea, să-ţi mai caute prietenia [6]).

Dragostea, pentru mii şi mii de pricini, nu trebue s'o cunoşti; să fie ţinută la distanţă, să n'ai nimic de-împărţit cu ea. Pentrucă, cel care s'asvârle în braţele amorului, piere mai rău, decum s'ar fi aruncat depe o stâncă. Fugi de aci, Iubire, ia-ţi cu tine meşteşugurile tale. Iubire, prietenă cu mine niciodată să nu-mi fii. Sunt totuş destui, pe cari să-i nenoroceşti, să-i nefericeşti, ca unii ce-ţi sunt robiţi sufleteşte.

---

1) *ille cuculus.* — 2) Aceleaşi idei le are şi Charinus, în *Mercator*, v. 1-45. — 3) *vestiplica*, un fel de *femme de chambre.*

4) *flabelliferae, sandaligerulae.* — 5) *cistellatrices.* — V. şi *Aulularia*, v. 508-536; *Miles Gloriosus*, v. 680-700, cam aceleaşi idei despre luxul femeilor. — 6) Compara Horatius, *Ode*, I, 8 (*Ad Lydiam*).

www.digibuc.ro

Mai bine să-mi îndrept sufletul spre cumpătare, deşi mare ar fi sarcina, pe care şi-ar lua-o el asupră-şi.

Cei buni astfel de lucruri îşi doresc pentru sine: avere, încredere, onoare, mărire şi stimă: Lucruri de preţ pentru cei cuminţi.

Intru aceea şi mie mai bine îmi place să trăesc laolaltă mai degrabă cu cei cuminţi, decât cu cei nesocotiţi şi oameni de nimic.

Philto. Lysiteles [1]).

Ph. Unde mi-o fi fost, afară, din casă, omul acela?

Ly. Tată, aci sunt, porunceşte ce vrei şi faţă de tine nici răspunsul n'am să-l ocolesc, cum nici n'am să m'ascund cu sfială de privirea ochilor tăi.

Ph. Te porţi, precum ţi-e purtarea în toate, dacă îţi cinsteşti pe tatăl tău, din respect faţă de el [2]). Nu vreau, dragă copile, să legi deloc vorba [3]) cu oamenii de nimic, nici în stradă, nici în for. Cunosc eu moravurile secolului nostru, ce fel sunt: Cel rău vrea ca cel bun să fie rău, să fie o apă împreună; relele deprinderi, ca silnicia, lăcomia, pismuirea, zăpăcesc şi răscolesc toate. Tahma asta de oameni hrăpăreţi iau cele sfinte drept nesfinte şi cele obşteşti drept un lucru al lor. Astea mă fac să sufăr, astea sunt, care mă sfâşie, astea ţi-le tot cânt şi eu, zi şi noapte [4]), să te poţi păzi.

Ce nu pot atinge cu mâna, numai asta a rămas să poată fi ferit; încolo: răpeşte, ia, fugi, ascunde-te — acestea, când le văd, lacrămi îmi scot din ochi, pentrucă m'am învrednicit să mai trăesc până în aşa vremuri. Dece nu m'am cărăbănit eu de mai nainte la cei mulţi [5])?

Pentrucă oamenii de azi laudă moravurile strămoşeşti, le stropesc însă într'una cu noroiu aceleaşi moravuri, pe care ei

---

1) Canticum se schimbă în *duo*, pentru ca la v. 301 să se schimbe în recitativ, până la sfârşitul scenei, v. 391. — 2) *per pietatem.*

3) *necullum sermonem.* — 4) *dies noctesque canto tibi.*

5) *me ad pluris penetraui. Ad pluris*, la cei mulţi, pe cealaltă lume.

www.digibuc.ro

le laudă în gura mare. Despre aste rele apucături te scutesc, nici să le îndrăgeşti, nici inima să ţi-o deprinzi cu ele. Să-ţi träeşti viaţa, după pilduirea mea şi vechile deprinderi strämo- 295
şeşti; să faci, ce te învăţ eu. Moravurile astea stricate, turburătoare de spirite, din pricina cărora cei buni îşi pierd onoarea, să nu le văd cu ochii. Aceste poveţe ale mele, de au să-ţi intre în minte, multe lucruri bune o să ţi-se aşeze în pieptul tău.

Ly. Intotdeauna, dela începutul tinereţei mele şi până la vâr- 301
sta de acum, tată dragă, am păzit cu supunere poruncile şi sfaturile tale. Ca om născut liber, m'am socotit ca a tare; ca fiu supus voinţei tale, am crezut că este drept ca înclinările sufleteşti să mi-le închin cu supunere ţie.

Ph. Când, la începutul vieţii, omul se răsboeşte cu sine însuş, doritor să ştie, dacă să se lase a fi stăpânit de instincte, sau mai de grabă să fie aşacum îl vor parinţii şi rudele, îl învinge pornirile, s'a sfârşit cu el: Se robeşte lor, nu sieşi. Le birue el, cât träeşte, va straluci ca un adevărat biruitor. Pornirile sufletului, dacă le-ai biruit tu pe ele, iar nu ele pe 310
tine, ai decе te bucura. E cu mult mai sănătos să fii aşacum trebue să fii, decât cum o vor pornirile sufletului: Cei cari îşi înfrânează pornirile se bucură întotdeauna de o mai mare cinste, decât aceia, cari se lasă b'ruiţi de ele.

Ly. Astea toate întotdeauna mi le-am avut ca o mantie călăuzitoare în viaţă. Să nu caut, să pătrund până acolo, unde ar fi locul de adunare al celor răi, nici să bat străzile noaptea, nici să iau altuia, ce este al său, ori să-ţi fi adus ţie, tată, 315
vreo amărăciune, de astea m'am ferit din inimă curată: învăţăturile tale le-am urmat până astăzi, dintr'un simţ al datoriei, cu cea mai mare sfinţenie [1]).

Ph. Dece aceste imputări? Binele, pe care l-ai făcut, pen-

---

1) *Sarta tecta.* Metaforă. Când censorul încredinţa unui antreprenor o casă spre reparare, îi cerea să-i dea casa *sarta* (dela *sarcio*, repar) *et tecta* (dela *tego*, acopăr), adică: *bine reparată şi acoperită.* In înţeles figurat: *Am urmat întocmai cu sfinţenie sfaturile tale.*

www.digibuc.ro

tru tine l-ai făcut, nu pentru mine; eu unul mi-am trăit traiul. Cele ce spui te vor privi numai şi numai pe tine. Acela este om de ispravă, care se pismueşte pe sine, că nu este îndeajuns de onest, îndestul de cumpătat. Cel care se place prea mult pe sine, nu este nici onest, nici cumpătat; cel care se dispreţueşte pe sine însuş, acela dă dovadă de o fire generoasă. Acopere-ţi virtuţile cu virtuţi noi, să nu se strecoare stricăciunea prin acoperiş [1]).

Ly. Intru aceea şi eu, tată, îmi mărturisii gândul, pentrucă este un lucru, pe care vreau să-l dobândesc dela tine.

Ph. Şi care este acest lucru? Sunt chiar nerăbdător, să-ţi împlinesc ruga.

Ly. Unui tânăr, de aici, de bună familie, prieten şi tânăr caşi mine, care nu s'a îngrijit de avutul său, cu prevedere şi bună judecată, tată, vreau să-i fac un bine, afară numai dacă tu nu vrei.

Ph. Cu banii tăi, cred?

Ly. Cu ai mei. Şi apoi, ce este al tău, e şi al meu şi tot ce este al meu este şi al tău.

Ph. Ce-i cu el? E în lipsă? *Ly.* E în lipsă. *Ph.* Avut-a el stare? *Ly.* Avut. *Ph.* Dece a pierdut-o?

Vreo întreprindere de stat, sau în negustorie pe mare? Vreun negoţ cu mărfuri, ori cu robi, în care să-şi fi pierdut averea?

Ly. Nimic din toate astea. *Ph.* Atunci, cum? *Ly.* Cam mână spartă [2]), pe Polux, tată.

Apoi şi-a mai risipit-o şi în plăceri, ca chestie de inimă.

Ph. Pe Polux, iată un om apărat cu destulă prietenie, care nu şi-a pierdut averea, în mod cinstit [3]), şi acum e în lipsă! Nicio bucurie că te văd prieten cu un om, cu astfel de apucături.

Ly. Pentrucă nu este un stricat, deaceea vreau să-i uşurez sărăcia.

Ph. Nu-i spre binele celui, care e în lipsă, dacă i-se dă, ca

---

1) *ne perpluant.* Metaforă care se urmează. O metaforă la fel, dar mult mai desvoltată, în *Mostellaria*, v. 84-150.

2) *per comitatem.* — 3) *per uirtutem.*

www.digibuc.ro

să poată mânca şi bea; pentrucă şi ce i-se dă, îl pierde şi viaţa şi-o afundă în mizerie.

Nu spun astea ca unul, care n'aş vrea, ce vrei şi tu şi n'aş face-o cu tragere de inimă; însă, vorbele astea, de le spun, cu privire la acel oarecare necunoscut, vreau să-ţi deschid ochii: Poţi să ai milă de alţii, însă tu niciodată să nu cazi în mila lor.

Ly. A-l părăsi şi a nu-i întinde o mână de ajutor [1]), la nenorocire, îmi e ruşine.

Ph. Pe Polux, a te ruşina şi a te scârbi, cuprind cam tot atâtea litere [2]).

Ly. Pe Polux, ce să spun, tată, mulţumită zeilor, strămoşilor noştri şi ţie, avem agonisită destulă avere. Dacă vrei să faci un bine prietenului meu, să nu-ţi pară rău că ai făcut-o; mai degrabă să te ruşinezi că n'ai făcut-o.

Ph. Dacă dintr'o sumă mare iei ceva, se face ea mai mare, sau mai mică?

Ly. Mai mică, tată. Dar ştii ce se cam spune despre omul, care e puţin generos? „De ce ai, parte să n'ai şi de ce n'ai, de aia parte să ai, ca unul care nu eşti în stare ca binele să nu ţi-l suferi, nici ţie, nici altuia".

Ph. De bună seamă, ştiu şi eu asta, c'aşa se cam obişnueşte; însă, dragă copile, tot puţin generos este şi acela, care nu are, cu ce-şi împlini îndatoririle sale.

Ly. Mulţumită zeilor, avem, tată dragă, cu ce ne îndestula şi pe noi şi cu ce să ne mulţumim şi prietenii.

Ph. N'aş putea, pe Polux, să nu-ţi împlinesc, de e să vrei şi tu ceva. A cărui sărăcie vrei tu s'o uşurezi? Vorbeşte cu curaj părintelui tău.

Ly. A lui Lesbonicus, a tânărului acesta, fiul lui Charmides, care locueşte acolo.

Ph. Ala, care şi-a păpat şi ce-a avut şi ce n'a avut?

Ly. Nu-l învinovăţi, tată; că multe se mai întâmplă omului şi vrute şi nevrute.

Ph. A minţi, pe Polux, fiul meu, aşacum o faci tu acum,

1) *deiuuare.* (*de,* cu înţeles privativ. — 2) *pudere, pigere.*

www.digibuc.ro

nu-i în firea ta. Pentrucă, pe Polux, cel înţelept îşi făureşte singur norocul său; şi deaceea, de se întâmplă multe, din cele nevrute, asta numai dacă meşterul este nepriceput.

Ly. Meşterul, care vrea să fie priceput în viaţă, de câtă trudă n'are şi el nevoie, ca să-şi făurească norocul! Dar, ăsta e abia un biet tânăr.

Ph. Nu prin numărul anilor, ci prin caracter se dobândeşte înţelepciunea. Pentru cel înţelept, vârsta e caşi sosul din bucate; iar, pentru vârstă, înţeleptul e mâncarea însăş [1]). Aide, acuma, vorbeşte. Ce vrei, să-i dai?

Ly. Nimic, tată. Numai tu să nu mi-te împotriveşti, de-a fi să-mi dea el mie ceva.

Ph. Şi în felul ăsta o să-i uşurezi lui sărăcia, dacă ai să primeşti ceva dela el?

Ly. Aşa, tată.

Ph. Pe Polux, vreau să-mi lămureşti şi mie minunea asta a ta.

Ly. Bucuros. Ii ştii neamul, din care se trage?

Ph. Il ştiu; îl socot printre cele mai de frunte.

Ly. Are o soră, fată mare, o fecioară. Pe ea, doresc eu, tată, să mi-o am de soţie, fără zestre.

Ph. O soţie fără zestre?

Ly. Aşa. Tu, nu pierzi nimic. In felul ăsta îţi vei atrage din partea lui cea mai mare recunoştiinţă şi nici n'ai putea, sa-i dai o mână de ajutor, în mod mai fericit, ca în felul ăsta.

Ph. Să mă 'nvoesc eu, să-ţi iei o soţie fără zestre?

Ly. Să te învoeşti, tată. Şi cu asta ai lega şi un nume frumos de familia noastră.

Ph. Multe vorbe înţelepte şi cât pofteşti de meşteşugite ţi-aş putea şi eu spune. O bătrâneţe ca a mea ştie destule poveşti şi mai noi şi mai vechi. Insă, fiindcă văd că tu vrei s'abaţi asupra casei noastre o prietenie şi o mulţumire, deşi nu-ţi fu-

---

1) Adică: *Înţelepciunea este lucrul principal, pecând vârsta nu e decât ceva accesoriu.* Idcie, pe care Corneille o va exprima aşa de frumos:

„Je suis jeune, il est vrai, mais aux âmes bien nées
La valeur n'attend point le nombre des années".

(*Le Cid*, II, sc. II).

www.digibuc.ro

sei pe voie, sunt şi eu de partea ta: Iţi dau voie, cere-o, ia-o.

Ly. Facà zeii, să mi-te ţină sănătos! Dar, la îngăduinţa asta, mai adaugă încă ceva.

Ph. Şi acest ceva ce este?

Ly. Să-ţi spun. Tu însuţi să te duci la el, tu să te înţelegi cu el, tu s'o ceri.

Ph. Asta, acum [1])!

Ly. Tu ai să duci mult mai repede lucrul la bun sfârşit: Va fi mai bine făcut, orice vei pune tu la cale. Un singur cuvânt de-al tău va cântări mai greu decât o sută de ale mele.

Ph. Iată, cu bunàtatea mea, îmi găsii beleaua! Sprijinul meu o să-l ai.

Ly. Eşti încântător! Astea sunt casele, aci locueşte. Lesbonicus îi e numele. Aide, ocupă-te de afacerea asta. Eu am să te adăst acasă. — (iese).

Philto [2]).

Afacerea asta nu e din cele prea strălucite şi nici aşa, cum înţeleg eu că e bine să fie; însă, lucrul cel mai bun e acela, care este cel mai puţin rau. Dar, de un singur lucru mă mângâiu eu şi sufletul meu, pentrucă părintele, care nu vrea nimic altceva decât ce îi place numai lui singur şi se încăpăţânează împotriva copilului său, îşi pierde vremea de geaba: Işi face singur inimă rea şi nu ajunge la niciun folos. Işi pregăteşte bàtrâneţei sale o iarnă mai grea, dacă aţâţă o furtună, aşa pe nepusă masă.

Dar, se deschide uşa casei, încotro mergem. La timp îmi iese afară şi Lesbonicus însuş, cu robul său.

Lesbonicvs. Stasimvs. Philto.

Le. Nici cinsprezece zile nu sunt, decând ai primit dela Callicles patruzeci mine pentru casele astea. Este aşa, ce spun eu, Stasimus?

---

1) *eccere* (*ecce, rem*).

2) Diverbium. *(iambi senarii)*, v. 392-601.

www.digibuc.ro

St. De stau, să mă gândesc, pare-mi-se, să-mi amintesc c'aşa este.

Ph. Ce s'a făcut cu banii?

St. S'au mâncat, s'au băut, s'au dus pe îmbrăcăminte [1]), pe îmbăiat, la băi. I-a păpat, pescarul, brutarul, măcelarii, bucătarii, zarzavagii, parfumeurii, păsărarii: s'au cheltuit repede. Pe Hercle, banul se împrăştie în toate părţile, repede, la fel cum ai arunca un mac într'un furnicar de furnici.

Le. Pe Hercle, pentru toate aste lucruri, s'au cheltuit mai puţin de şase mine.

St. Dar, ce ai cheltuit cu femeile?

Le. S'o punem şi p'asta la socoteală.

St. Dar, ce am şterpelit eu?

Le. Ei, asta-i socoteala cea mai umflată!

St. Când cheltueşti din bani într'una, nu iei seama la ei, afară numai dacă nu crezi că pentru tine banii sunt un fel de isvor nesecat [2]).

Ph. (aparte). Cam târziu şi ca un prost, după ce şi-a mâncat averea, îşi face la urmă socotelile, când treaba asta trebuia s'o fi făcut-o dintr'un început.

Le. Şi totuş socoteala banilor nu iese.

St. Pe Hercle, socoteala e limpede de tot: argentum οἴχεται [3]): Ai primit patruzeci mine dela Callicles şi el a primit dela tine în schimb casele?

Le. Chiar aşa.

Ph. (aparte). Pe Polux, viitoarea noastră rudă şi-a vândut casele, pare-mi-se. Când tată-său va veni din străinătate, la poartă îi va fi locul [4]), afară numai dacă poate nu s'o strecura şi el în stomacul fiului său.

St. Bancherului, cele o mie drachme Olympiene, plătite, pe care i-le datorai, după socoteala lui [5]) şi cu care te-ai plătit de

---

1) *exsussum. Exunctum* (Gulielmius): *pe parfumuri.*

2) *inmortale argentum.* — 3) *Banii au sburat.* — 4) Dacă aci e o aluzie la *Poarta Trigemina,* unde se adunau cerşetorii (v. *Captivi,* 90), atunci înţelesul e acesta: *Locuinţa îi va fi la poarta oraşului, la un loc cu cerşetorii.* — 5) *quas de ratione dehibuisti, redditae.*

www.digibuc.ro

o chezăşie proaspătă, de curînd.

Le. Da, acelea pe care le-am chezăşuit eu,

St. Ba, mai bine zii „pe care le-am plătit“ pentru acel tînăr, pe care tu îl socoteai bogat.

Le. Aşa e.

St. Şi cum se mai pierdură banii ăştia!

Le. Şi asta chiar aşa s'a întâmplat. Pentrucă l-am văzut şi eu nenorocit şi a lui nenorocire m'a înduioşat.

St. Te-apucă mila de alţii, de tine însă nici milă, nici ruşine, n'ai.

Ph. (aparte). E timpul să mă duc spre el.

Le. Philto e ăsta, care vine încoa? Pe Hercle, chiar el este.

St. (aparte). Pe Polux, cât aş vrea, să-mi fie rob ăsta, cu averea, pe care o are!

Ph. Pe stăpân şi pe rob, Philto îi salută din toată inima, pe Lesbonicus şi pe Stasimus.

Le. Zeii să-ţi dea, Philto, orice doreşti. Ce-ţi face fii-tău?

Ph. Binele ţi-l vrea.

Le. Pe Polux, la fel cum i-l vreau şi eu lui!

St. Proastă vorbă e asta „binele ţi-l vrea“, dacă nu i-l şi face! Şi eu unul vreau să fiu liber şi o voesc de-a surda; ăsta vrea, să fie om cumpatat şi vrea de geaba.

Ph. Băiatul meu m'a mânat la tine, ca să mijlocesc, între tine şi noi, înrudire şi prietenie. Pe sora ta vrea să şi-o aibă soţie şi mie acelaş gând îmi este şi mă învoesc.

Le. Nu te ştiam astfel: Fiindcă te ştii bogat, îţi baţi joc de sărăcia mea.

Ph. Eu sunt om, om eşti şi tu [1]). Aşa să-mi ajute Juppiter, nici ca să-mi bat joc de tine nu vin, nici vrednic de aşaceva nu te socot. Insă asta, ce-ţi spusei: M'a rugat fii-meu, să-ţi cer pe sora ta de soţie pentru sine.

Le. Se cade, să nu-mi uit de reaua stare a averii mele. Unirea noastră cu voi nu este o legătură potrivită. Căutaţi-vă o altă încuscrire.

---

1) *homo ego sum, homo tu es.* Compară: *tam ego homo sum quam tu.* (*Asinaria* 490).

www.digibuc.ro

St. Eşti tu destul de sănătos la minte, pierdutu-ţi-ai capul, să dai cu piciorul la o aşa propunere? Pentruca îmi dau seama că ţi-ai găsit un prieten, gata să te ajute.

Le. Pleacă de aci, de te spânzură!

St. Pe Hercle, ia să mă pornesc eu numai într'acolo că m'ai şi opri!

Le. Dacă nu mai vrei altceva, Philto, răspunsul ţi l-am dat.

Ph. Nădăjduesc, Lesbonicus, să mi-te arăţi mai prietenos, decum mi-te văd eu că-mi eşti. Pentrucă şi a face lucruri prosteşti şi a vorbi fár 'de socoteală şi una şi alta, nu-i lucru bun în viaţă, Lesbonicus.

St. Pe Hercle, cuminte glăsueşte ăsta!

Le. Mai spune tu o vorbă numai şi-ţi şi scot ochiu!

St. Pe Hercle, şi totuş n'am să tac; pentrucă, dacă, aşa cum sunt, nu am voie, am să vorbesc şi chior de un ochiu.

Ph. Tu spui acum că nici starea socială, nici averea voastră nu vă este deopotrivă cu a noastră?

Le. Spun.

Ph. Ascultă acum! Dacă te-ai dus la vreun prasnic, la templu [1]) şi acolo, lângă tine, s'ar afla, din întâmplare, un om bogat, (căruia i s'au pus dinainte mâncări, aşa zise pentru popor) şi dacă acestuia i s'a pregatit un ospăţ cu cheltueala clienţilor şi-ţi place şi ţie, ce i-se pune lui dinainte, ai să mănânci şi tu, ori ai să stai flămând la masă, alături de cel bogat?

Le. Aş mânca, de nu m'ar opri acela.

St. Eu însă, pe Polux, aş mânca, chiar dacă m'ar opri şi aş îmbuca cu amândoua falcile pline. Şi ce i-ar plăcea lui, aia i-aş şterpeli-o mai ales; şi din hrana vieţii [2]) nu i-aş da nicio bucaţică. La masă nu eşti ţinut, să ai consideraţie pentru nimeni, pentrucă acolo se dá adevárata lupta pentru cele sfinte, caşi pentru cele omeneşti.

Ph. Spui lucrurile chiar aşa, cum sunt.

---

1) Este vorba de acele ospeţe, care se ofereau poporului, sau la prieteni, la temple, cu prilejul unui sacrificiu. V *Rudens* 130-144.

2) *concedam de uita mea.*

www.digibuc.ro

St. Şi, ca să ţi-o spun cinstit, pe faţă : I-aş da întâetate, pe mijlocul străzii, pe margine, la onorurile publice ; când este însă vorba de ale stomacului, pe Hercle, nici chiar atâta, afară numai de nu m'ar răsbi în pumni. Pe aşa vremuri de scumpete a grâului, o cină, fără îndatoririle cultului faţă de cel mort [1]), este o adevărată moştenire. 480

Ph. Intotdeauna să te gândeşti, Lesbonicus, că lucrul cel mai bun este să fii tu omul cel mai de ispravă ; şi, dacă nu poţi, să fii cel puţin cât mai aproape de cei buni. 485

Acum, înrudirea asta, pe care eu ţi-o propun şi o cer dela tine, vreau, Lesbonicus, s'o încuviinţezi şi s'o primeşti. Zeii singuri sunt bogaţi ; lor dar li-se cuvine şi bogaţie şi onoruri. Pecând noi, slabe fiinţe ce suntem, odatăce am dat afară din noi suflarea sufletului [2]), săracul, caşi cel prea bogat, odată 490

---

1) *sine sacris hereditas.* (La fel, *Captivi*, 775). Aluzie la cultul familial *(sacra domestica)*, care erà păzit cu sfinţenie la Romani, în primele timpuri şi càdea în sarcina moştenitorului, sau a aceluia, care moştenea prin testament. Aceasta, pentrucă moştenitorul *(heres)* erà în concepţia romană un continuator al personalităţii religioase a celui mort şi deci obligat a continua cultul familial. Erau dispoziţii f. precise şi minuţioase (Cic. *Legibus*, II, 19, 47).

De timpuriu se gàsirà mijloace a-se ocoli aceste obligaţii. Procedeul ne este cunoscut (prin Gaius, I, 114). De pilda, pentru a-se stinge cultul familial legat de moştenire, femeia, care urma să primească o moştenire, se înţelegea de mai nainte cu un bătrân, care n'avea moştenitori. Se simula o căsătorie prin vânzare *(coemptio)*, cu o anumită convenţie *(fiducia)*, ca la urma batrânul să facà *manumissio*, adică s'o elibereze de sub puterea sa, restituindu-i bunurile, dobândite prin moştenire. In felul acesta, deoarece femeia acceptase moştenirea, pecând ea se afla sub puterea bătrânului, îndatoririle cultului familial vor trece asupra bătrânului şi ele se vor stinge odată cu moartea acestuia, neavând moştenitori.

E acum întrebarea ? Este aci aluzie la acest fapt ? Cu alte cuvinte, asemeni lucruri, atestate ca o realitate juridică, mai târziu, se petreceau ele încă din timpul lui Plautus ? Credem că da. O atestă : aluzia din *Captivi*, unde e vorba de un lucru real şi o alta, din o altă comedie, unde e vorba de un *senex comptionalis* (un bàtrân care poate fi scos la mezat, spre vânzare, de s'ar găsi cumpărător), *Bacchides*, 975.

2) *uerum nos homunculi, salillum animai. Salillum*, solniţa cu sare (sarea ca necesarul vital al vieţii). Aiurea, *scintillam*, schintee, la v. 678.

www.digibuc.ro

mort, e deopotrivă socotit la trecerea pe lumea cealaltă [1]).

St. Mare minune de nu ţe-i lua acolo şi bogăţiile cu tine! Când ai să fii mort, ai să fii de aşa fel, ca să poţi cu adevărat merita numele àsta [2]).

Ph. Acum, ca să vezi, precum că nu-i vorba de vreun rang social, ori de avere şi nici că noi nu ţi-am preţui prietenia, îţi cer pe sora ta, fără zestre. Să ne fie cu noroc. Făcut-am învoeala? Dece taci?

St. O, zei nemuritori, ce strălucită partidă!

Ph. Dece nu vorbeşti? — Vrei? — „Să ne fie cu noroc, făgăduesc“?

St. Vai! Când nu trebuia să spună: fágăduesc“ [3]), o spunea; acum, când se cere, nu poate să spună.

Le. Că mă socotiţi vrednic de o înrudire cu voi, vă rămân îndatorat, Philto. Insă, dacă averea asta mi s'a prăpădit aşa de rău, din prostia mea, Philto, ne-a mai rămas aci, la marginea oraşului, o sfoară de moşie: Am s'o dau zestre sorei mele. Pentrucă, din toata neghiobia, e singura avere, care mi-a mai rămas, în afară de viaţa mea.

Ph. Despre partea zestrei, nici pomeneală.

Le. Sunt hotărît s'o dau.

St. Ce, stăpâne, vrei să ne lipseşti şi de doica, care ne ţine zilele? Să nu faci una ca asta. Ce-o să mai mâncăm noi la urmă?

Le. O să taci odată? Să-ţi dau eu ţie socoteală?

St. (aparte). Ne-am dus pe copcă, dacă nu scornesc ceva. (tare). Philto, vreau să-ţi vorbesc.

Ph. Te ascult, Stasimus.

St. Dă-te puţin încoa.

Ph. Bine.

St. Ţi-o spun numai ţie, în taină, să n'o afle acela dela

---

1) *Ad Accheruntem. Accheruns*, fluviu în infern. Ideie la fel, în Horatius, *Ode*, I, 4. — 2) Adică nelasând în urmă nicio avere, n'are, cine-i mai îngriji de cult şi atunci va fi mort de-a-binelea.

3) *spondeo*. Aluzie la garanţia, pe care o da pentru alţii, cu multă uşurinţă. V. şi nota, v. 572 şi 1162.

www.digibuc.ro

tine şi nici un altul.

Ph. Incredinţează-mi cu încredere, orice vrei.

St. Ţi-o spun, în numele zeilor şi al oamenilor, să nu primeşti ca ogorul acela să ajungă vreodată al tău, sau al fiului tău. Am să-ţi spun pricina.

Ph. Pe Polux, vreau să te aud.

St. Mai întâi de toate, de se trage brasda în pământ, la fiecare a cincea brasdă, cad boii morţi.

Ph. Fugi d'acolo!

St. Pe ogorul nostru e chiar intrarea în Iad. Şi apoi strugurii putrezesc mai nainte de a-se fi copt.

Le. (aparte). Caută să-l convingă, cred. Cât e el de blestemat, necredincios însă nu-mi este.

St. Ascută şi altele. Apoi, când în altă parte recolta de grâu e foarte mare, la noi abia de se culege nici cât a treia parte, din ce s'a semănat.

Ph. Ei, acolo ar trebui să se semene apucăturile cele rele, dacă, semănându-le, ar fi chip, să ne scăpăm de ele.

St. Şi n'a fost stăpân, care a avut pământul ăsta şi să nu-i fi mers treburile pe dos, cât se poate de rău. Din toţi câţi au fost, unii şi-au luat lumea în cap, alţii au murit, alţii s'au spânzurat. Vezi-l acum şi pe ăsta, stăpânul de azi al ogorului, la câtă strâmptoare n'a fost el ursit [1]).

Ph. Ducă-se la pustiu ogorul ăsta!

St. Şi mai tare vei spune vorba asta, de-o să mai auzi şi altele. Pentrucă doi copaci au fost trăsniţi, unul după altul; porcii mor de cea mai grozavă anghină; oile sunt pline de râie, iar cât despre lână, uite, cât e în podul palmei ăştia. Iar, în ce priveşte partea omenească, nici cei din Syria, neam care o duce cel mai mult la tăvăleală, nu s'a pomenit s'o ducă acolo mai mult de şase luni. In aşa, s'au prăpădit cu toţii de friguri [2]).

Ph. O cred asta, Stasimus, c'aşa este. Numai că neamul

1) *ad incitas redactust.* Metaforă dela jocul de-a soldaţii *(latrunculus.* Un fel de joc de şach). — 2) *solstitiali morbo decidunt.*

www.digibuc.ro

Campanilor întrece pe Syrieni cu mult în răbdare [1]). Dar ogorul ăsta, aşacum te auzii eu spunând, e nimerit, ca în el să se trimită, în mod public, toţi cei răi, dupăcum se spune despre insulele acelor fericiţi, unde se strâng la o laltă toţi cei, cari au dus o viaţă neprihănită. Dimpotrivă, acolo, drept ar fi să fie strânşi făcătorii de rele, dacă locul este de aşa fel.

St. Un adevărat ospiciu de nenorociri! Ce mai atâtea vorbe? Nenorocirea, de care ţi-e aminte s'o găseşti, acolo o afli [2]).

Ph. Numai că tu, pe Hercle, o găseşti şi acolo şi aiurea.

St. Să te fereşti, să-i spui, precum că ţi-am vorbit eu despre asta.

Ph. Doar mi-le spuseşi în taină mare!

St. Pentrucă el umblă să se cotorosească de el, dacă ar da peste vreunul, pe care să-l poată înşela.

Ph. Pe Hercle, aşaceva cu mine nu şi-a găsit-o.

St. Fireşte, dacă ai să fii deştept. (aparte). Pe Hercle, băgai frumos frica în unchiaş, cu privire la ogor; pentrucă, dacă acela o să-l piardă şi p'ăsta, nu mai avem cu ce ne ţine zilele.

Ph. Mă reîntorc la tine, Lesbonicus.

Le. Ia, spune-mi, rogu-te, ce ţi s'a sporovăit ăsta?

Ph. Ce crezi? Om e şi el: Vrea sa se vadă slobod, însă nu are cu ce să se răscumpere.

Le. Şi eu aş vrea să fiu bogat, însă o doresc de geaba.

St. Puteai, de o voiai; acum, că nu mai ai nimic, nu se mai poate.

Le. Ce-mi tot îndrugi acolo, de unu singur, Stasimus?

St. Asta, pe care o spuseşi tu, mai acum: Dacă ai fi voit-o mai nainte, erai bogat; acum, te-ai trezit cam târziu.

Ph. Despre partea zestrei, cu mine nu trebue să mai stai de vorbă. Înţelege-te tu cu fii-meu, cum ţi-o plăcea.

Acum, îţi cer pe sora ta pentru fiul meu. Să ne fie în cea-

---

1) Aluzie răutăcioasă la suferinţele Campanilor, cari fuseseră învinşi în 211 a. Cr. şi vânduţi ca robi. La v. 609 ironizează pe Prenestini.

2) Poveste închipuită şi pusă anume, spre a mai înveseli o acţiune prea serioasă. E un lucru obişnuit la Plautus. V. d. ex. persoana parasitului în *Captivi*, ori orgia, cu care se sfârşeşte *Stichus*.

www.digibuc.ro

sul cel bun! Ei, acum? Incă mai stai la cumpănă?

Le. La ce bun asta? Când tu vrei aşa [1]). Zeii să ne fie spre bine! Iţi fagăduesc [2]).

St. Pe Polux, nu cred, să fi aşteptat vreodată cineva, să i-se nască copilul, ce fel am adăstat eu, să se nască acest „făgăduesc", al tău. Zeii vor binecuvânta înţelegerea voastră.

Ph. Asta o vreau şi eu.

Le. Dar, Stasimus, dă fuga aci, la sora mea, la Callicles. Spune-i, ce fel s'au pus lucrurile la cale.

St. Am să mă duc.

Le. Şi urează-i de bine sorei mele.

St. Se înţelege.

Ph. Vino încoa, cu mine, Lesbonicus, pentru ca, de faţă cu fii-meu, să hotărim ziua pentru nunta. Totdeodată vom întări şi cele puse la cale.

Le. (către Stasimus). Tu, îngrijeşte de cele ce-ţi spusei. Eu am să fiu îndată aci. Spune-i lui Callicles, să dea cu ochii de mine.

St. Dece nu te duci tu, acum [3])!

Le. Despre partea zestrei, să vadă ce e de făcut.

St. Du-te acum.

Le. Pentrucă e lucru hotărît, fără zestre să n'o mărit.

St. Dece nu te duci tu, acum.

Le. Şi nici n'am să îngădui eu, ca ea să sufere —

St. Du-te, odată.

Le. Din pricina lipsei mele de grije.

St. Du-te, acum.

Le. In niciun chip nu mi-se pare cinstit lucru, ca ce am păcătuit eu —

St. Du-te, acum.

Le. Să cadă numai şi numai asupra mea.

St. Du-te, acum.

---

1) *quando ita uis.* — 2) *Spondeo.* Era formula consacrată, atunci când cineva îşi lua un legamânt solemn.

3) *modo*, care se repeta într'una. Lui S. îi e frică ca L. să nu-şi ia vorba înapoi şi să nu se ducă. V. *Rudens*, 1215.

www.digibuc.ro

Le. O, tată, am să te mai revăd eu vreodată? —
St. Du-te, acum. Du-te, acum. Du-te, acum. In sfârşit isbutii, să se ducă de aci!
O, zei, iau mărturie credinţa voastră! Pe Polux, cu toată starea noastră destul de rea, am putea-o duce binişor, dacă ne-ar rămâne nouă ogorul, deşi până acum nu-i încă lămurit lucru, ce se va alege cu el. Insă, de-a fi să-l înstrăinăm, atunci, vai de gâtul meu! Va trebui să-i duc, prin ale ţări străine, scutul, coiful, lucrurile. Va fugi din oraş, odată nunta făcută, se va duce în lume, să se chinuească amar de tot, să facă pe soldatul cu plată [1]), prin Asia, sau prin Cilicia.
Mă duc aci, unde mi s'a poruncit, deşi urăsc casa asta, decând acesta ne-a dat afară din locuinţa noastră.

ACTVL AL III-lea.

Callicles. Stasimvs [2]).

Ca. Ce vruseşi să spui cu asta, Stasimus?
St. Că stăpânul nostru Lesbonicus şi-a logodit pe soră-sa. Ei, cam asta!
Ca. După cine a logodit-o?
St. Dupa Lysiteles, băiatul lui Philto, fără zestre.
Ca. Fără zestre, s'o dea el pe ea în atâta bogăţie? Nu-i de crezut, ce spui.
St. Tu, pe Polux, crede, ce vrei. Dacă nu crezi asta, eu unul am să cred — *Ca.* Ce? *St.* Că pentru mine mi-e tot una.
Ca. Când şi unde s'a petrecut, ce spui tu?
St. Acum, aci, înaintea uşii. „Mai acum", cum spune Praenestinul [3]).

---

1) *Latrocinatum.* In Grecia copii de familie, ruinaţi, alergau sa se înroleze în armata, în ţări streine, Asia, deregulă, deunde veneau uneori îmbogăţiţi şi mândri de averea lor. De aci tipul soldatului lăudăros.
2) Recitativ. *(troch. septenarii)*, v. 602-728.
3) *tam modo.* In *Truculentus*, v. 690, e iaraş vorba de Prenestini.

www.digibuc.ro

Ca. In felul ăsta Lesbonicus e mai în câştig că s'a ruinat, decum ar fi fost, de şi-ar fi păstrat averea!

St. Şi unde mai pui că însuş Philto a venit, chiar el, în persoană, s'o ceară pentru fii-său.

Ca. (aparte). Pe Hercle, ar fi ticăloşenie curată, să nu se dea zestre fetei. Şi apoi, la urma urmei, pe Polux, văd că treaba asta pe mine mă priveşte. Am să mă duc la dojenitorul meu şi să-i cer sfatu. (iese).

St. Cam bănuesc eu ce şi ce, ce-i cu graba asta a lui; îmi cam miroase mie ceva: Să-i şterpelească lui Lesbonicus ogorul, cum i-a şterpelit şi casa [1]).

O, stăpâne, Charmides, cum ţi-se mai destramă averea, aici, în lipsa ta şi cât aş vrea, să te văd reîntors cu bine spre casă, să mi-te poţi răsbuna pe neprietenii tai, iar pe mine să mă răsplăteşti, de felul cum m'am purtat şi mă port, faţă de tine! Cât de nespus de greu e, să-ţi ai un prieten, care să fie vrednic de acest nume; căruia de ai să-ţi încredinţezi avutul, să poţi dormi fără grije!

Dar, pe ginerele nostru iată-l [2]), îl văd, mergând cu cumnatul său. Nu ştiu dece nu-i destulă înţelegere între ei. Merg amândoi cu pas grăbit. Acela ţine de haina pe acesta, care merge mai nainte. Se opriră locului fără chef [3]). Sa mă dau puţin încoa, de o parte. Vreau să aud, ce-şi vorbesc cei doi cumnaţi.

Lysiteles. Lesbonicvs. Stasimvs.

Ly. Stai acolo. Nu vreau să mi-te împotriveşti, nici să-ţi ascunzi privirea de mine.

Le. Se poate, să-mi dai pace, să mă duc, încotro mi-e drumul?

Ly. Dacă, în ce vrei tu, Lesbonicus, ar fi vorba de vreo glorie, ori renume, te-aş lăsa.

Le. Faci lucrul, care este cel mai uşor de făcut.

Ly. Care?

Le. Necinsteşti un prieten.

---

1) *quando euortit aedibus.*

2) *eccillum uideo.* — 3) *haud ineuscheme.*

www.digibuc.ro

Ly. Nici în fire nu-mi stă şi nici aşaceva n'am învăţat.

Le. Cu toată neînvăţătura, dar cât de bine te mai pricepi! Ce ai face, dacă te-ar mai fi şi învăţat cineva, să-mi faci pe nesuferitu? Ai aerul că-mi vrei binele şi tu îmi vrei răul, mă îndemni la lucruri rele.

Ly. Eu? *Le.* Tu. *Ly.* Ce lucru rău fac? *Le.* Fiindcă faci ce nu vreau eu.

Ly. Eu nu mă gândesc decât la binele tău.

Le. Tu îmi eşti mai bun sfătuitor, decât îmi sunt eu mie însumi? Am destulă minte, înţeleg destul de bine, ce-mi poate fi spre folos, în lucrurile, ce mă privesc.

Ly. Şi asta va să zică a avea minte, să respingi binele unui prieten binevoitor?

Le. După mine, numai bine nu poate fi acela, care nu-i pe placul aceluia, căruia i-se face. Ştiu şi înţeleg şi eu, ce trebue să fac. Nici sentimentul datoriei nu m'a părasit, cum nici vorbele astea ale tale n'au să mă facă, să-mi uit de bunul renume.

Ly. Ce spui? Cá, záu, de mă pot stăpâni, să nu-ţi spun ce meriţi: Deaceea ţi-au lásat stramoşii tai drept moştenire acest bun nume, ca tu să nimiceşti, prin ticăloşenie, cele câştigate de ei prin virtute? Şi, ca să ajungi un terfelitor al onoarei urmaşilor tăi, întru aceea tatá-tàu, moşu-tau, ţi-au pregătit ţie o cale uşoará şi sigura spre dobândirea onorurilor şi tu te-ai silit s'o faci greoaie, numai şi numai prin vina ta, prin poftele, prin viaţa ta năroada? Ai îndrăgit de aşa fel dragostea, cá ai pus o mai presus de virtute.

Acum, în chipul ásta, socoţi tu c'o sá-ţi poţi acoperi greşelile? Ha! Nu este aşa. Aşează-ţi virtutea în suflet şi goneşte-ţi din inimă poftele: Petrece-ţi timpul în for, ajutându-ţi prietenii, iar nu în patul iubitei, precum o faci. Deaceea şi eu îţi lăsai ogorul ăsta şi doresc din toată inima, ca să ai, cu ce te îndrepta, să nu-ţi arunce cetăţenii sarăcia în obraz, să ţi-i faci duşmani.

Le. Toate astea, câte mi-le spuseşi, le ştiu şi le-aş putea da şi în scris, ce fel am prăpădit averea părintească şi am

www.digibuc.ro

terfelit onoarea stămoşilor mei. Ştiam cum, se cuvenea să-mi fiu; dar, ca un nenorocit, nu puteam [1]) s'o fac.

Şi în felul ăsta, învins de atot puternicia lui Venus, doborît de trândăvie, căzui în păcat. Şi pentru tine am acum cea mai mare stimă, dealtfel cum o şi meriţi.

Ly. Dar, a lăsa astfel să-mi pierd silinţa şi tu să-mi dispreţueşti spusele mele, nu pot s'o îngădui; şi tot deodată mi-e şi ciudă, că te văd aşa de puţin ruşinându-te. In sfârşit, de n'ai să mă asculţi şi să faci, ce spun eu, o să te dai singur la fund, că Onoarea n'o să-ţi mai dea de ştire. In întuneric o să-ţi putrezească oasele, tocmai când ţi-o fi lumea mai dragă [2]). Ţi-am cunoscut, Lesbonicus, firea ta cu totul nobilă şi ştiu că ai căzut în rătăcire, nu din bună voinţă, ci pentrucă dragostea ţi-a întunecat judecata, că doar cunosc şi eu toate meşteşugurile Amorului. Amorul este ca o săgeată, pe care o aruncă maşina de războiu: nimic nu porneşte mai repede şi nu sboară mai iute. El schimbă firea omului, făcând-o năbădăioasă şi sucită [3]). De te sfătueşte cineva de bine, nu-ţi place; de te desfătueşte, îţi place. Ce n'ai, doreşti; când ai, ce n'aveai, atunci nu mai vrei. Aci te goneşte, aci te cheamă; aci te îndeamnă, aci te opreşte [4]).

E nebunie, e nenorocire curată, să ceri găsduire zeului Amorului. Deaceea şi eu te sfătuesc şi te prea sfătuesc, să te gândeşti bine, la ce ţi-ai pus în gând să faci. Dacă faci lucrul acesta, dupăcum ţi-e aminte, o să dai foc la tot neamul tău. Atunci o să-ţi crape buzele după apă, cu care să-ţi stingi neamul aprins; şi de-ai s'o găseşti, cum sunt cei îndrăgostiţi de orbiţi la minte, n'ai să mai laşi nicio scântee măcar, care să-ţi reaprindă din nou neamul tău [5]).

Le. Uşor de găsit: Foc ţi-se dă, chiar de-l ceri dela duşman [6]). Insă tu, ţinându-mă de rău, mă porneşti, dela păcatele mele, pe un drum şi mai rău. Mă îndemni, să-ţi dau sora,

1) *scibam, quibam.* — 2) *quom te maxume clarum uoles.*
3) *mores, moros et morosos.* — 4) Continuă ideile dela v. 235-275.
5) *scintillam... genu' qui congliscat tuom.* — 6) Aceeaş ideie despre apă. *Rudens,* 434.

www.digibuc.ro

fără zestre. Ah! Nu mă pot împăca eu, care mi-am bătut joc de o aşa de însemnată avere părintească, să mă văd la urmă înstărit, să am pământul acela, iar ea în sărăcie, să mă urască pe bună dreptate. Când eşti îngăduitor cu ai tăi, niciodată n'ai să poţi fi aspru cu alţii. Precum am spus, am să fac: Nu-ţi mai da osteneala degeaba [1]).

Ly. E mai bine ca, din pricina sorei tale, să înoţi în sărăcie, iar eu să am un pământ, cu care ai putea să-ţi preîntâmpini nevoile vieţii?

Le. Nu vreau să-ţi baţi atâta capul, ce fel mi-ai putea uşura sărăcia, ci mai degrabă să nu mă vezi dezonorat, ca nu cumva să mi-se ducă numele ăsta, că ţi-am dat pe sora mea, să-ţi fie drept întreţinută [2]), dacă ţi-o dau fără zestre, iar nu într'o căsătorie adevărată. Cine ar fi atunci mai fără onoare ca mine? Svonul ăsta pe tine poate te-ar mândri, pe mine ns ă m'ar umplea de noroiu, dacă ar fi s'o iei în căsătorie fără zestre: Pentru tine ar fi o onoare, cu care să te poţi făli, pentru mine cu ce mă pot necinsti.

Ly. Ce? Iţi închipui poate c'o să te vezi ajuns dictator, dacă am să primesc pământul acela dela tine?

Le. Nici nu vreau, nici nu cer şi nici aşaceva nu-mi trece prin gând. Cu toate acestea însă, aceasta este adevărata onoare pentru un om cu simţire, să nu-şi uite de datoria sa.

Ly. Ştiu eu cam ce fel de gânduri te muncesc; o văd, mi-se presimte mie, o simt [3]). Asta ţi-e aminte ca, dupăce vei fi însghebat legătura de rudenie între noi şi îmi vei fi dat ogorul acela şi nu-ţi va mai fi rămas aici nimic, cu ce să-ţi mai agoniseşti viaţa, să fugi din oraş, cu mâinile goale şi fugind să-ţi laşi patrie, rude, încuscrie, prieteni, odată nunta fă-

1) *Nolo te iactari diutius.*

2) *in concubinatum, magi' quam in matrimonium. Concubinatus* era un fel de căsătorie între persoane de condiţie neegală, pentrucă în adevărata căsătorie onorabilă, *matrimonium*, (numită: *justum matrimonium*, sau *justae nuptiae*), adevărata mamă de familie aducea partea ei, sub formă de dotă, la averea comună. O asemenea soţie se numea *concubina*. V. *Epidicus*, v. 466. — 3) *video, subolet, sentio.*

www.digibuc.ro

cută. Lumea o să spună că eu şi cu lăcomia mea te-am pornit pe drumuri de aici. Nici prin gând să-ţi treacă c'am să îngădui eu una ca asta.

St. Zău, de mă mai pot ţine, să nu strig: Bravo, bravo, Lysiteles, πάλιν [1])!

Uşor ai câştigat premiul: Acesta a fost învins; a biruit jocul tău. (către Lesbonicus). Asta e mai tare ca tine în comedii şi face şi versuri mai bune. Ba încă, pentru stângăcia ta prostească, am să te pedepsesc cu o amendă [2]).

Le. Ce-i pe tine întreruperea asta, ori amestecul ăsta al tău în vorba noastră [3]), aci?

St. Cum am venit aci, aşa mă şi pot duce.

Le. Vino încoa, cu mine, acasă, Lysiteles. Acolo o să vorbim mai multe, cu privire la aceste lucruri.

Ly. Nu-mi stă în fire, să tăinuesc cu uşile închise. Vreau să-ţi vorbesc deschis: Dacă sora ta mi-se dă în căsătorie fără zestre, aşacum socot eu că e drept şi nici tu n'o să-ţi iei de aici lumea în cap, atunci, ce este al meu, va fi şi al tău; iar, dacă altfel ţi-e gândul — şi ce faci să-ţi fie cu noroc — eu prieten cu tine n'am să mai fiu în felul ăsta. Asta-i hotărîrea mea. (iese).

St. Se duse, pe Hercle, nu glumă! Mă auzi, Lysiteles? Vreau să-ţi vorbesc. Mi-se duse şi asta de aci. Stasimus, rămăseşi singur!

Acum, nu-mi mai rămâne altceva de făcut, decât să-mi strâng bagajul, să-mi potrivesc scutul la spate şi să spun, să mi-se pingelească cu talpă groasă încălţămintea [4])? Altă scăpare nu-i. Par'că mă văd ordonanţă militară şi asta cât de curând: Stăpâne-meu o să se ducă la un rege oarecare, să se îngraşe. Nu mă îndoesc că în tovărăşia marilor viteji o să ajungă şi el priceput la — fugă şi o să încarce acolo de prăzi pe — cel care i-o ieşi în calea stăpânului meu. Iau eu, cum oiu şi pune

---

1) *Încă odată, bis.* — 2) E aluzie la concursurile, care aveau loc după reprezentaţie, la Athena, caşi la Roma, între actori. Cei mai destoinici primeau o recompensă şi uneori libertatea; ceri cari jucau prost, erau bătuţi, sau amendaţi. V. *Amphitruo*, 63-85; *Cistellaria*, sfârşitul.

3) *tibi interpellatio aut in consilium huc accesio est?*

4) *fulmentas suppingi socco.*

www.digibuc.ro

mâna pe arc, tolbă, săgeţi şi cu coiful pe cap, am să-mi — dorm liniştit sub cort [1]).

Mă duc spre for. Am să-mi cer banii, pe care i-am dat cu împrumut acum şase zile, să am cu mine, bani de cheltuială la drum.

Megaronides. Callicles [2]).

Me. După câte-mi spui, Callicles, în ruptu capului nu se poate, să nu i-se dea zestre fetei.

Ca. Pentrucă, pe Hercle, n'ar părea lucru chiar cinstit, să-o las, să se mărite fără zestre, când îmi stă la îndemână, în casă, averea ei.

Me. Zestrea o ai gata, în casă, afară numai dacă nu vrei s'aştepţi ca fratele ei s'o mărite fără zestre, şi la urmă să te duci tu la Philto şi să-i dai zestrea, spunându-i c'o faci asta din prietenie pentru tatăl ei. Mă tem însă c'această dărnicie a ta, să nu te pună rău în ochii lumii [3]), bârfindu-te; să nu se zică că te arăţi darnic cu fata, chiar aşa din senin: Că zestrea ţi-a fost dată decătre părintele ei, să i-o dai, că din ea faci tu pe darnicul cu fata, dar că tu nu-i dai suma pe atât, pe cât i-a fost dată şi că-ţi popreşti o parte şi pentru tine, va zice lumea.

Acum, dacă vrei s'aştepţi întoarcerea lui Charmides, ar fi prea multă trecere de timp: până atunci tânărului i s'ar potoli dorinţa şi pentru fată partida asta este din cele mai bune [4]).

Ca. Pe Hercle, toate astea îmi trec şi mie prin minte. Ia, vezi, dacă nu socoţi c'ar fi mai bine şi mai nimerit lucru, să mă duc chiar eu la Lesbonicus, să-l lămuresc, cum stau lucrurile. Dar, pot eu acum să-i vorbesc despre depozitul de bani unui tânăr neînfrânat, copleşit de amor şi desfriu? Câtuş de puţin, pe Hercle, chiar de loc.

Pentrucă sunt bine încredinţat că s'ar pune să mănânce

---

1) *dormibo.* Aceeaş ironie la adresa vitejiei stăpânului, în *Epidicus*, v. 30-32. — Aceeaş vitejie o arată şi Sosia, în *Amphitruo*, v. 200.

2) Diverbium. *(iambi senarii)*, v. 729-891.

3) *te populo ponat in crimine.* — 4) *uel primaria est.*

www.digibuc.ro

până şi locul, unde sunt ascunşi banii. Să umblu la ei, mă tem, să n'audă sgomotul, ori să dea el singur peste ei, dacă ar fi să-i spun că vreau să dau zestre fetei.

Me. In ce fel atunci ai putea tu, neştiut, să scoţi din ei zestrea fetei?

Ca. Până mi s'ar ivi vreun prilej oarecare, mi-ai face tu rost de bani cu împrumut, de undeva, dela vreun prieten.

Me. Şi crezi că se poate căpăta de undeva, dela vreun prieten?

Ca. Se poate.

Me. Vorbe! Ai să te pomeneşti pedată cu vorba aceea: „Pe Hercle, zău, de am eu bani de dat cu împrumut"!

Ca. Pe Hercle, aş vrea mai bine să spui adevărul, decât să mă împrumuţi cu banii tăi [1]).

Me. Insă, am un gând, numai să-ţi placă.

Ca. Ce gând?

Me. Imi veni o ideie minunată, după părerea mea.

Ca. Care?

Me. Să bobim un om şi asta cât de curând. Să aibă aerul, precum c'ar fi străin.

Ca. Ce ştie el să facă, apoi?

Me. Omul ăsta să fie îmbrăcat aidoma, caşi un străin, cu o mutră necunoscută, care să nu mai fi fost văzută pe aici, un om din cei ce ştiu minţi. —

Ca. Ce ştie el să facă, apoi?

Me. Un moftangiu, un neruşinat —

Ca. Pe urmă?

Me. Să pară că vine la tânăr dela tată-său, din Seleucia, să-i aducă salutare, cu vorbe ca din partea părintelui său: Că-i merg bine treburile, că e sănătos şi în viaţă şi în curând o să fie şi el acasă. Să aducă cu el două scrisori, pe care noi să le pecetluim, caşicum ar veni dinspre partea tatălui: Pe una s'o dea aceluia, pe cealaltă să spună că vrea să ţi-o dea ţie.

Ca. Zi-i mai departe cu spusa.

---

1) Acesta e răspunsul, pe care, cel care umbla după împrumut, îl da aceluia, care îl refuza. (E. Benoist, op. cit.).

www.digibuc.ro

Me. Şi să spună, precum că el aduce dinspre partea tatălui bani, cu care să înzestreze fata şi că tatăl i-a poruncit ca banii ăştia să ţi-i dea ţie. Pricepi acum?

Ca. Aşa şi aşa, dar te ascult cu plăcere.

Me. Atunci tu, în sfârşit, să dai tânărului banii numai atunci, când fata va fi măritată.

Ca. Pe Hercle, zău, minunată ideie!

Me. In felul ăsta, când o să desgropi banii, ai să înlături orice bănuială dinspre partea tânărului: El va crede că aurul este cel adus ţie dela tatăl său, pecând tu îl vei lua din comoara tăinuită.

Ca. Nu se poate mai minunat şi mai de crezut lucru! Deşi la vârsta asta a mea mi-e ruşine, să umblu cu minciuni. Dar, când o să aducă acela scrisorile pecetluite, nu crezi că tânărul n'are să cunoască inelul părintesc [1])?

Me. Nu poţi să taci? S'ar putea scorni şasesute pricini în cazul de faţă: Acela, pe care-l avea, l-a pierdut; la urmă, şi-a făcut un altul, din nou. Chiar dacă le-ar aduce nepecetluite şi tot s'ar putea spune, precum că i-au fost rupte peceţile la vamă, spre a fi cercetate scrisorile [2]).

In treburi de aşa fel, a-ţi pierde ziua cu vorbe, e prostie curată, că doar vorba poate fi înşirată cât vrei. Du-te îngrabă la comoară, în taină, îndepărtează-ţi robii, femeile. Şi, m'auzi tu?

Ca. Ce este?

Me. Vezi, să ţii tăinuită afacerea asta şi faţă de soţie. Pentrucă, pe Polux, nu există femeie, care să-şi poată stăpâni limba. Acum, ce-mi stai? Dece nu te porneşti de aci şi nu-ţi pui picioarele în mişcare [3])? Umblă la bani, ia-ţi de acolo cât aur îţi trebue, în împrejurarea de faţă, astupă apoi în grabă la loc; dar, în taină, cum îţi spusei. Goneşte-i pe toţi afară din casă.

Ca. Aşa am să şi fac.

Me. Dar, la urma urmei, prea mult ne întindem la vorbă.

---

1) Despre scrisori, v. nota *Persa*, 247. — 2) Detaliu preţios.
3) *quin tu hinc amoues et moues.*

www.digibuc.ro

Ne trece ziua şi-i atâta nevoie, să ne grăbim. Despre chestia peceţii, n'ai dece să te temi. Vezi-mă [1]): E minunată vorba aceea, despre care îţi amintii, să spună, precum că i-au fost cercetate scrisorile la vamă. Şi apoi, nu vezi ora din zi? Ce crezi c'ar putea face el, acum, cu firea şi apucăturile lui? E beat de mult. Il vei putea întoarce, cum vrei. Şi la urma urmei, lucrul cel mai de seamă este că acela va spune că aduce banii, iar nu că vine să-i ceară.

Ca. E chiar destul.

Me. Eu am să-mi tocmesc din for un om meşter în aşa-ceva [2]) şi am să pecetluesc două scrisori şi pe omul acesta am să-l trimit încoa, bine dichisit.

Ca. Aşa dar, eu mă duc înăuntru, la treaba mea; tu, vezi-ţi de cele spuse.

Me. Aşa am să fac, să avem dece rîde.

ACTVL AL IV-lea.

Charmides [3]).

Prea puternicului stăpânitor al apelor sărate şi frate prea puternic al lui Juppiter, lui Neptunus şi Nereus [4]), plin de veselie, bucuros le înalţ osanale şi le sunt recunoscător lor şi valurilor sărate, în puterea cărora mi-a stat şi averea şi viaţa mea, că m'au lăsat, să mă reîntorc, din cuprinsul lor, sănătos şi nevătămat, în patrie, în oraşul meu [5]). Şi mai presus

1) *me uide.* — 2) *Sycophantam.* Sycophantae erau cei cari, la Atena, denunţau pe cei ce exportau smochinele prohibite. De aci acest nume deveni sinonim cu acela de: delator; apoi, cum adesea pâra erà neîntemeiată, ajunse a însemna: falş, mincinos, necinstit, înşelător.

3) Canticum, al treilea, v. 820-842.

4) *Salsipotenti et multipotenti.* Cuvinte sonore, făurite de Plautus, spre a da un ton mai ridicat *canticului.* Charmides se reîntoarce din călătoria sa şi aduce mulţumiri zeului mărilor, caşi Theopropides, din *Mostellaria,* v. 431-427. A-se observa tonul plin de emphază, cu care C. îşi înalţă mulţumirile sale.

5) *urbem saluom, incolumem.* (Ph. Fabia, op. cit.).

www.digibuc.ro

de ceilalţi zei, ţie, Neptunus, îţi înalţ mulţumirile mele şi marea mea recunoştiinţă. Pentrucă, pecând toţi ceilalţi te numesc crud, neînduplecat, cu apucături de om lacom, care spurci lumea cu sare [1]), fără suflet, fără milă, lipsit de judecată, eu, dimpotrivă, m'am încredinţat de contrariu, fiindcă, pe Polux, aşacum am voit, m'am folosit de tine, care mi-ai fost potolit şi îndurător.

Şi ăst bun renume al tău încă de mai nainte mi-a ajuns şi mie pela urechi, ca un lucru de seamă printre oameni, că tu obişnueşti să te înduri de cei săraci, iar pe cei bogaţi să-i nefericeşti, să-i domoleşti. Aide, eu te laud; ştii să te porţi cu lumea, cum se cuvine fiecăruia. Asta-i faptă vrednică de zei:

A fi într'una îndurători cu cei în nevoie.

Cu mine mi te-ai purtat în credinţă, deşi lumea o tot spune într'una că nu te prea ţii de vorbă. Pentrucă, de n'ai fi fost tu, o ştiu eu prea bine, că ai tăi m'ar fi hărţuit, în coace şi'n colo, în largul mării şi cu cruzime m'ar fi împrăştiat pe mine, nenorocitul şi toate bunurile mele, laolaltă cu mine, în lung şi'n lat, pe întinsele câmpuri albăstrii ale mării: Astfel, întocmai, caşi o haită de câini, vânturile vijelioase stăteau în preajma corăbiei; ploaia, valurile şi furtuna cea duşmănoasă se aţin-

1) *spurcificum.*

2) *nobilest apud homines,*
pauperibus te parcere solitum, diuites damnare atque domare.
semper mendicis modesti sint.

Ideia aceasta, pe care Vergilius o va exprima aşa de înălţător în *Eneida* sa, socotind-o drept un crez al poporului roman:

Parcere subjectis, et debellare superbos.
Cruţă pe cei umiliţi şi doboară pe cei semeţi,
(*Aen.* VI. 853).

Purtarea, pe care Charmides o atribue lui Neptunus şi care, după el, e purtarea divinităţii în genere, se aseamănă foarte mult cu concepţia creştină despre dumnezeire;

— *„A răsturnat pe cei puternici depe scaunele lor*
de domnie şi a înălţat pe cei smeriţi".
— *„Pe cei flămânzi i-a umplut de bunătăţi, iar*
pe cei bogaţi i-a scos afară cu mâinile goale".
(Luca, la *Cântarea Mariei*, I, 52, 53).

www.digibuc.ro

teau să frîngă catartul, să nărue antenele, să spintece pânzele, dacă pacea ta protectoare nu ne-ar fi venit într'ajutor.

Departe acum de mine! De acum sunt hotărît, să mă dau odihnei, mi-am agonisit îndestul. Cu destule amărăciuni m'am tot luptat, să pot agonisi bogăţii lui fii-meu.

Dar, cine să fie ăsta, care intră acum în piaţă, neobişnuit la îmbrăcăminte şi la înfăţişare la fel? Pe Polux, deşi mi-e dor de-acasă, o să mai stau locului, să iau seama, cam ce lucru vrea el să facă?

Sycophanta. Charmides [1]).

Sy. Zilei de azi îi dau numele Trinummus [2]), pentrucă mi-am închiriat pe ziua de azi talentul pentru trei nummus, să trag o păcăleală. Sosesc din Seleucia, Macedonia, Asia şi Arabia, pe care, nici cu ochii nu le-am văzut, nici cu picioarele nu le-am călcat vreodată. Iată, la ce lucru rău duce sărăcia pe un om nenorocit, dacă eu mă văd nevoit ca, pentru trei arginţi, să spun că am primit aceste scrisori dela un om, pe care nu-l ştiu, cine să fie; nu l-am văzut şi nici nu ştiu bine, să se fi născut cândva, pe lume.

Ch. Pe Polux, pare-se să fie chiar din neamul ciupercilor [3]), aşa şi-a vârît tot capul sub pălărie. Pasă-mi-te să fie vreunul de prin Iliria; a venit în costumul său.

Sy. Acela, care m'a tocmit, după tocmeală, m'a adus cu sine acasă şi ce-a avut de spus, mi-a spus, m'a învăţat, mi-a arătat de mai nainte ce trebue să fac; acum, de am să mai pun pedeasupra şi altele dela mine, are să vadă acela, care m'a închiriat, cât te ieftin mi-am vândut talentul. Cum m'a împopoţonat el, aşa sunt îmbrăcat. Cu bani faci totul. Toate podoabele astea depe mine, el însuş le-a împrumutat dela director [4]), pe a sa răspundere.

---

1) Recitativ. *(troch. septenarii)*, v. 843-997.

2) *Trinummo nomen facio*, deunde şi numele comediei.

3) *fungino generest.* S. purta pe cap o pălărie de călătorie, cu bordura mare. — 4) *a chorago.* Despre *choragus*, v. *Curculio*, 492. Nu odată Plautus ne introduce în secretele culiselor. La fel, *Persa*, 159.

www.digibuc.ro

Acuma, dacă aş putea, să-l păcălesc cu hainele astea, o să mă căsnesc, să simtă şi el că a avut de-a face cu un adevărat papugiu.

Ch. Cu cât îl privesc mai mult, cu atât îmi place şi mai puţin mutra omului ăstuia. Mare minune ca individul ăla să nu fie din aceia, cari ziua dorm şi noaptea ies după furat, ori din cei cari îţi şterpelesc punga dela încingătoare [1]). Cercetează locul, se uită pretutindeni şi iscodeşte mereu casele. Pe Polux, cred că cercetează locurile, să vină apoi să fure. Şi mai mare mi-e dorinţa, să iau seama la ce face; să-mi fiu cu ochi în patru.

Sy. Aceasta-i partea oraşului, despre care mi-a pomenit acela, care mă tocmi. La casele astea trebue să-mi desfăşor eu meşteşugurile mele. Să bat la uşe.

Ch. Ăsta se îndreaptă chiar drept spre casa noastră. Pe Hercle, pare-mi-se, c'abia sosit acasă, o să trebuească, să fac de strajă, la noapte.

Sy. Deschideţi, deschideţi. Ei, e cineva aci, care poartă de grije ăstor uşi [2])?

Ch. Ce cauţi, tinere? Ce vrei? Dece baţi la uşa asta?

Sy. Ei, bătrânule, cu statul sunt în regulă, răspunsurile astea le-am mai dat odată censorului [3]). Caut pe tânărul Lesbonicus, pe aici, prin părţile astea ale locului, unde locueşte şi pe un altul cu părul alb, la fel ca tine. Callicles spunea că se numeşte acela, care mi-a dat scrisorile acestea.

Ch. Asta caută chiar pe fii-meu, Lesbonicus şi pe prietenul meu, Callicles, căruia i-am lăsat eu în grije copiii şi bunurile mele.

Sy. Dacă ştii, arată-mi, tătucule, unde locuesc oamenii ăştia?

Ch. Dece îi cauţi? Cine eşti? Şi de unde eşti? Deunde îmi vii?

---

1) *dormitator aut sector zonarius.* (după interp. lui Ussing).

2) E vorba de portar, *ianitor.* Adesea erà şi un câine. *Mostellaria,* 850.

3) E aluzie la un obiceiu roman. Cu prilejul recensământului, cetăţeanul erà obligat să răspundă la diferite întrebări, ca acestea: *Quis es? Unde es? Unde aduenis?* Aluzia se înţelege uşor.

www.digibuc.ro

Sy. Prea multe întrebări dintr'odată [1]). Nu ştiu nici eu, la care să-ţi dau răspunsul mai întâi. Dacă o să mă'ntrebi la rând şi cu încetul, îmi vei şti şi numele şi faptele şi drumurile bătute.

Ch. Am să fac aşa, precum vrei. Aide atunci, spune-mi mai întâi numele.

Sy. O începuşi cu partea cea mai grea.

Ch. Dece?

Sy. Pentrucă, tătucule, dacă înainte de revărsatul zorilor ar fi s'o începi cu litera d'întâi a numelui meu, te-ar apuca miezul nopţii până ai ajunge la sfârşitul lui.

Ch. Dupăcum spui tu, ca să fac înconjurul numelui tău, ar cam fi nevoie de multe merinde la drum [2]).

Sy. Am şi un altul, micuţ de tot, cât o etichetă de vas de vin.

Ch. Care ţi-e numele, tinere?

Sy. „Pst“ [3]), ăsta mi-e numele de toate zilele.

Ch. (aparte). Pe Polux, viclean nume! Caşicum ai zice, de-a fi să-ţi încredinţez ceva, „Pst“ — pedată a şi pierit. Omul ăsta e un adevărat şarlatan. (tare). Ia, ascultă, tinere!

Sy. Ce este?

Ch. Vorbeşte, cu ce îţi sunt ţie datori oamenii ăştia, pe cari îi tot cauţi?

Sy. Tatăl tânărului Lesbonicus mi-a dat aceste două scrisori. Imi e prieten.

Ch. (aparte). L-am prins cu minciuna. Spune că i-am dat eu lui scrisori. Am să-mi bat frumos joc de el.

Sy. Aşa, precum începusem, de vrei să m'asculţi, să-ţi spun.

Ch. Am să te-ascult.

Sy. Scrisoarea asta mi-a spus s'o dau lui Lesbonicus, lui fii-său şi la fel, pe asta, pe cealaltă, mi-a spus, să i-o dau lui Callicles, prietenului său.

---

1) Unii aşează aci versul 872, ca fiind aşezare mai logică, după cor. lui Ritschl. Man. însă îl pun la locul lui, la v. 872.

2) *opu' factost uiatico.* — 3) *Pax.*

www.digibuc.ro

Ch. (aparte). Pe Polux, îi aminte lui de glume, o să mă pornesc şi eu pe glume. (tare). Şi el unde erà?

Sy. Işi vedea liniştit de treburi.

Ch. Dar, unde?

Sy. In Seleucia.

Ch. Şi chiar dela el primit-ai tu astea?

Sy. Cu mâinile lui chiar el mi le-a dat în mână.

Ch. Cum arăta la înfăţişare?

Sy. Un oarecare cu un picior şi jumătate mai lung ca tine.

Ch. (aparte). Nu-i lucru curat, dacă eu, când nu-s acasă, sunt mai lung ca de obiceiu! (tare). Şi cunoscutu-l-ai?

Sy. Glumeaţă întrebare? Dar nu mănânc eu zilnic din aceeaş mâncare cu el?

Ch. Şi numele, care îi este?

Sy. Pe Polux, nume de om cinstit.

Ch. Vreau să-l aud.

Sy. Este, pe Edepol, este, este —Vai, nenorocitul de mine.

Ch. Ce te-a apucat?

Sy. Inghiţii acum numele, ca un fără de minte, ce sunt.

Ch. Nu-mi plac oamenii, cari îşi ţin prietenii vârîţi printre dinţi.

Sy. Şi mai acum chiar îmi sta pe buze.

Ch. (aparte). Chiar la timp picai spre casă mai naintea ăstuia.

Sy. (aparte). Sunt strîns cu uşa, nenorocitul!

Ch. Adusu-ţi-l-ai aminte numele?

Sy. Pe Hercle, mai mare ruşine de zei şi oameni!

Ch. Aşa îţi cunoşti tu prietenul?

Sy. Cum m'aş cunoaşte pe mine. Dar, aşa se întâmplă uneori, să doreşti un lucru, pe care îl ţii în mână şi-l vezi cu ochii. Să-mi reamintesc literile. C. este începutul numelui.

Ch. Callias. *Sy.* Nu este. *Ch.* Callipus. *Sy.* Nu este. *Ch.* Callidemides.

Sy. Nu este. *Ch.* Callinicus. *Sy.* Nu este. *Ch.* Callimarchus. *Sy.* Nu ghiceşti.

De altfel, pe Polux, puţin îmi pasă, odatăce mi-l am eu în minte.

www.digibuc.ro

Ch. Dar, vezi, că sunt mulţi Lesbonicus pe aici. Dacă nu spui numele tatălui, nu ţi-aş putea arăta oamenii, pe cari tu îi cauţi. Cam ce fel este? N'am putea ghici?

Sy. Cam în felul ăsta: Chares? Sau Charmides? *Ch.* Nu cumva Charmides?

Sy. Ei, ăsta va să fie. Neferici-l-ar zeii!

Ch. Ţi-am spus-o eu ţie mai adineaori: Este cinstit lucru, să-i urezi unui prieten mai bine de bine decât de rău.

Sy. Nu-mi stătu el destul vârît între dinţi şi buze, ca un om de nimic?

Ch. Nu se vorbeşte de rău de un prieten, în lipsă-i.

Sy. Dece îmi tot sta ascuns, ca leneşul leneşilor?

Ch. De l-ai fi strigat pe nume, ţi-ar fi răspuns. Dar el unde-i acum?

Sy. Pe Polux, l-am lăsat la Rhadamante, în insula Cecropia [1]).

Ch. (aparte), Cine-i mai fără simţire ca mine, de n'am de lucru, să-l întreb, unde sunt? Dar şi asta m'ajută la ce mi-am pus eu în gând [2]). Ascultă? Dar asta, ce te întreb eu acum? Peunde mi-ai colindat?

Sy. Prin locuri nespus de minunate, în fel şi fel de chipuri.

Ch. Vreau să le aud şi eu, de nu-ţi e cu supărare.

Sy. Dar, asta-i şi marea mea dorinţă, să ţi-le spun. Mai întâi şi'ntâi, am fost în Pont, în ţara Arăbească [3]).

Ch. Ei, decând Arabia s'a mutat în Pont?

Sy. Este. Nu-i vorba de aceea, care produce tămâie, ci de Arabia, unde creşte absintul şi maghiranul [4]).

Ch. (aparte). Mare îndrugător de minciuni! Dar, mai făr'de

---

1) La v. 901 spusese că l-a lăsat în Seleucia. Să fie vreo scăpare din vedere a lui Plautus, cum se crede, sau mai de grabă o eroare voită, pentru a provoca rîsul. — 2) *sed nil disconducit huic rem.* Adică, la ce îşi pusese în gând Charmides la v. 900.

3) *in Pontum ad Arabiam terram.* Comentatorii moderni văd aci o ignoranţă geografică. Sa fie totuş o probă despre vechea denumire a Ţării româneşti? V. studiul, VI, 4.

4) *apsinthium ac cunila gallinacea.* Plante, pe care Plinius le dă ca un produs al Pontului. (XX, 169, XXVII, 45).

www.digibuc.ro

minte eu sunt, că n'am de lucru, să-l întreb, deunde vin, cașicum eu n'aș ști și-ar ști el? Insă, pentrucă mi-am pus în gând, ia, să-l încerc, să văd, până unde o să meargă.

(tare). Ia, ascultă? Și deacolo încotro mai departe?

Sy. Dacă îmi dai ascultare, am să-ți spun. Spre isvoarele râului, care isvorește din cer [1]), de sub tronul lui Juppiter.

Ch. De sub tronul lui Juppiter? *Sy.* Precum zic. *Ch.* Din cer [2])? *Sy.* Și încă dela mijloc.

Ch. Zău și fost-ai tu până la cer?

Sy. Ba încă, ne-am suit cu o barcă și în susul apei, pe râu [3]).

Ch. Ei, nu cumva văzut-ai și pe Juppiter?

Sy. Spuneau ceilalți zei, precum că e dus la moșie, să'mparță merticul lunar la robi [4]). Apoi de aci mai departe —

Ch. De aci mai departe n'am poftă, să-mi mai îndrugi nimic.

Sy. * * * * Pe Hercle, de-ți e cu supărare.

Ch. Pentrucă nu poate fi * * nimeni nerușinat, care să fi călătorit depe pământ la cer.

Sy. Am să fac așa, precum te văd că vrei. Dar, arată-mi oamenii aceia, pe cari îi caut, cărora trebue să le dau scrisorile astea.

Ch. Ascultă? Dacă întâmplător ar fi să dai acum cu ochii de Charmides acela, care spui tu că ți-a dat scrisorile astea, l-ai cunoaște?

Sy. Pe Polux, dobitoc mă mai crezi, să nu pot eu cunoaște pe unul, cu care mi-am trăit amarul! Au, acela, să fi fost el chiar așa prost, să-mi încredințeze o mie nummus, Philippi de aur, pe care bani mi-a spus, să-i aduc lui fii-său și prietenului său, Callicles, în seama căruia, spunea el, că și-a lăsat averea sa? Mi-ar fi încredințat el, de nu ne-am fi cunoscut bine unul cu altul?

Ch. (aparte). Cu tâlharul ăsta vreau acum să mă port și eu la fel tâlhărește, dacă l-aș putea înșela cu cei o mie Philippi, pe cari a spus, precum că i-aș fi dat eu, când pe omul

---

1) *de caelo exoritur.*

2) *e caelo*, ca raspuns la *de caelo*. V. prefața, vol. II., note.

3) *per amnem.* — 4) V. nota *Stichus*, v. 60.

www.digibuc.ro

ăsta nu-l ştiu, cine este şi nici nu l-am mai văzut înaintea ochilor, până astăzi. Astuia să-i încredinţez eu aurul meu, căruia nu i-aş da pe mână nici cât un ban de plumb, chiar de-a fi să-l văd crăpând! Să-l iau acum cu dibăcie —

(tare). Ei, Pst, numai trei vorbe să-ţi spun.

Sy. Şi treisute.

Ch. Ai tu aurul ăsta, pe care l-ai primit dela Charmides?

Sy. Şi încă Philippi curaţi, număraţi cu mâna lui, la masa bancherului, o mie nummus.

Ch. Şi i-ai primit tu, chiar dela Charmides însuş?

Sy. Mare minune să nu-i fi primit dela moşu-său, ori dela vreun strămoş, cari nu mai sunt în viaţă acum.

Ch. Tinere, dă-mi atunci mie aurul ăsta.

Sy. Ce aur să-ţi dau eu ţie?

Ch. Pe care mărturisişi că l-ai primit dela mine.

Sy. Primit dela tine? *Ch.* Aşa spun. *Sy.* Cine eşti tu?

Ch. Ala, care ţi-am dat mia de nummus. Eu sunt Charmides.

Sy. Pe Polux, nici nu eşti şi nici c'ai putea să-mi fii pe ziua de astăzi, cel puţin în ce priveşte aurul ăsta. Pleacă de aci, papugiule: Vrei să îndrugi la palavre unui alt palavragiu [1]).

Ch. Charmides, eu sunt.

Sy. Pe Hercle, de geaba eşti, pentrucă nu am niciun fel de aur. Cu multă dibăcie vruseşi, să mă iei pe nepusă masă, crezând că ţi-se iveşte cel mai neînsemnat prilej. Cum auzişi că am aur asupra mea, pedată şi tu te şi făcuşi Charmides. Până aci nu erai, mai nainte să fi fost vorba de bani. Te sbaţi de geaba. Aşa că, cum te charmidaşi, descharmidează-te din nou [2]).

Ch. Atunci, cine sunt eu, dacă cu adevărat nu sunt, cine sunt?

Sy. Asta, ce mă priveşte pe mine? Câtă vreme nu eşti acela, care nu vreau eu să-mi fii, după mine poţi fi oricine-i

---

1) *nugari nugatori postulas.* La v. 958: *sycophantae sycophantari.* Sau: *Te-apuci să vinzi castraveţi la grădinar.*

2) *itidem ut charmidatus es, rusum recharmida.*

www.digibuc.ro

pofti [1]). La început nu-mi erai, cine erai; acum mi-te făcuşi, ce nu erai mai nainte.

Ch. Aide, grăbeşte-te. *Sy.* Ce să mă grăbesc? *Ch.* Redă-mi aurul. *Sy.* Visezi, bătrânule.

Ch. Tu, doar, îmi mărturisişi că Charmides ţi-a dat aurul.

Sy. Pe hârtie, fireşte.

Ch. Te grăbeşti, sau nu, s'o pleci repede deprin părţile locului, borfaşule, până nu pun, să-ţi moaie oasele?

Sy. Pentruce?

Ch. Pentrucă acela, pe care l-ai amestecat tu în afacerea asta, eu sunt, Charmides, în persoană, care spuneai că ţi-a dat scrisorile.

Sy. Zău, rogu-te, au, tu eşti ăsta?

Ch. Chiar eu sunt. *Sy.* Şi, zău, tu eşti? Şi ăsta eşti chiar tu? *Ch.* Da. *Sy.* Chiar tu îmi eşti?

Ch. Chiar eu, îţi spun, sunt Charmides. *Sy.* Aşadar, chiar tu? *Ch.* Chiar eu, eu, eu [2]),

O să piei din ochii mei?

Sy. Acum însă vorbesc chiar serios, fiindcă îmi venişi din străinătate [3]), o să-mi fii bătut, din porunca mea [4]) şi a noilor edili [5]).

Ch. Şi, îmi mai spui şi vorbe de rău?

Sy. Dimpotrivă şi pentrucă mi-ai venit sănătos — zeii să te piardă şi dacă crăpai mai nainte, îmi erà tot una.

Eu, pentru osteneala asta, mi-am primit plata, de tine pra-

---

1) La fel o scenă în *Amphitruo*, v. 438-440.

2) *ipsissumus*. — 3) Cum obiceiul erà ca celor veniţi din străinătate să li-se dea o masă, în bătaie de joc, în loc de masă, *Syc.* îi spune c'o să fie bătut (*uapulabis*), din porunca lui însă.

4) *meo arbitratu*. După un ton se pare că actorul e chiar directorul trupei. Exemple şi aiurea (*Captivi*, *Poenulus*, prologus). Şi aici, caşi aiurea. Plautus calcă ilusiunea dramatică şi descoperă pe actor, amintindu-i că este sclav, care se teme de bătaie (*Amphitruo*, 27-31), ori că va fi bătut, dacă va juca prost. (*Cistellaria*, sfârşit).

5) Edilii aveau în grije representaţiile. In timpul lui Plautus ei intrau în funcţiune la ideile lui Martie; deci piesa fù jucată la sărbătorile Megalensiene, în Aprilie.

www.digibuc.ro

ful să s'aleagă. Şi apoi, cine ei fi, ori cine ne-i fi, puţin îmi pasă mie de asta.

Am să mă duc, să-i dau de ştire aceluia [1]), care îmi dete cei trei nummus, să ştie că s'a nenorocit. Eu mă duc. Să n'ai parte de viaţă şi de sănătate. O, de te-ar neferici toţi zeii, de sosirea ta acasă, Charmides! (iese).

Ch. [2]). Fiindcă ăla plecă de aci, mi-se pare acum că e timpul şi prilejul, să vorbesc nestingherit. Acul acela ascuţit mi-a împuns pieptul meu [3]). Ce-mi căuta el înaintea casei mele? Pentrucă scrisoarea aceea mi-a înşiruit [4]) teama în suflet; şi cei o mie nummus, ce să fie cu ei?
Pe Polux, niciodată clopoţelul nu sună el de geaba [5]):
Dacă cineva nu-l trage, nu-l mişcă, e mut, tace.
Dar, cine să fie ăsta, care se porni să alerge încoa, în piaţă?
Vreau să văd, ce-o să facă: Să mă dau de partea asta.

Stasimvs. Charmides [6]).

St. Stasimus, fă-ţi aripi la picioare, înapoiază-te în grabă acasă, la stăpân, ca nu cumva prostia să-ţi umple, fără să vrei, spatele de frică. Măreşte-ţi paşii, grăbeşte-te. E cam de mult, decând o pornişi de acasă. Ia aminte, să nu-ţi pocnească biciul pe spate, ca plesnitura vinului, ce s'aruncă jos din cupă [7]), de n'ai să-mi fii la porunca stăpânului. Dă-i zor cu alergatul. Iată-te, Stasimus, un om de nimic! Nu-ţi uitaşi tu inelul la cârciumă [8]), dupăce îţi încălzişi gâtlejul cu băutură caldă? Inapo-

1) *ad illum renuntiabo.*

2) Diverbium. *(iambi senarii)*, v. 998-1007. Urmă de cor. V. nota *Rudens*, 290. — 3) *meum ille pectus pungit aculeus.*

4) *concenturiat.* Metaforă. Se zice de centurionul, care îşi aşează soldaţii, pe centurii. — 5) *numquam temere tinnit tintinnabulum.* Sau, cum am spune noi: *Până nu faci foc, nu iese fum.*

6) Recitativ. (*troch. septenarii*), v. 1008-1092.

7) *cottabi crebri crepent, Cottabus* era un joc grecesc, care consta din a bea din pahar vin şi a arunca apoi vinul rămas într'un bazin plin cu apă, spre a produce plesnituri. Unul din numeroasele ex. de alliteraţie.

8) *Condalium*, Inel de sclav. *Thermopolium*, un fel de cârciumă, unde se vindeau băuturi calde şi unde sclavii îşi beau economiile.

www.digibuc.ro

iază-te şi dă fuga, de-l cere, până nu se face uitat.

Ch. (aparte). Pe ăsta, cine o fi, nu-l ştiu, dar l-a încălzit rău de tot băutura şi acum ea îi dă lecţii de alergătură.

St. Ce, om de nimic, nu-ţi crapă obrazu de ruşine? Să-ţi pierzi mintea în trei pahare de vin? Sau, poate, fiindcă ai băut acolo numai cu oameni de ispravă, cari nu şi-ar întinde mâna cu uşurinţă spre lucrul altuia? Erà acolo: Truthus, Cerconicus, Crinnus, Cercobulus, Collabus, numai ticăloşi, cu ochii umflaţi de pumni, cu picioarele pline de vânătăi, cu urme de fiare pe ei [1]): Şi, între aşa tacâmuri, umbli tu să-ţi mai vezi inelul cu ochii, când numai unul singur dintre ei ar fi în stare să-i şterpelească ghetele chiar unui om, din fuga mare [2]).

Ch. Aşa să mă iubească zeii, dar un aşa tâlhar mai rar!

St. La ce să mai umblu după un lucru pierdut? Afară numai dacă n'ar fi să mai adaug la pierdere şi o alergătură zadarnică. Ce s'a dus, socoteşte-l caşi dus. Intoarce cârma şi repede la stăpân [3]).

Ch. Nu-i chiar din cei fugiţi, că-şi aminti de casă!

St. O, moravurile de altădată ale oamenilor, cumpătarea de odinioară, ce bine ar fi să fie aici în mai mare cinstire, decum sunt moravurile rele!

Ch. O, zei nemuritori! Asta chiar se apucă să vorbească vorbe cusute cu aur! Ii pare rău după trecut. Se vede că el iubeşte vremurile de altă dată, cum le iubeau strămoşii.

St. Pentrucă moravurile de acum nu cată la ce li-se cuvine, ci la ce li-e lor pe plac: Ambiţia chiar s'a consfiinţit prin moravuri şi legile o lasă în pace. A-ţi arunca scutul şi a fugi în faţa duşmanului este un lucru îngăduit astăzi de moravuri [4]); a umbla după onoruri, chiar cu preţul necinstei, este ceva intrat în firea lucrurilor.

Ch. Necinstite apucături!

St. Cei oneşti sunt daţi de o parte.

---

1) *oculicrepidae, cruricrepidae, ferriteri mastigiae.*

2) Noi am zice: *Ar fi în stare să fure şi oul de sub găină.*

3) Sclavi grăbiţi şi cari totuş nu se grabesc. La fel, Pinacium în *Stichus*, v. 273. Acesta e lucru obişnuit la Plautus. — 4) V. nota dela v. 726.

www.digibuc.ro

Ch. Prost lucru!

St. Stricăciunea a şi pus stăpânire pe legi, care ascultă de ea mai straşnic decum ascultă copiii de părinţi. Şi bietele legi stau ţintuite de pereţi cu cuie de fier, unde ar fi fost mai bine să fie spânzurate moravurile cele rele [1]).

Ch. Aş vrea să mă duc spre el şi să-i vorbesc; însă, mai bine să-l mai ascult, căci mă tem, dacă am să-l strig, să nu înceapă, să vorbească altceva.

St. Şi, pentru ele, legea nu mai are nimic sfânt în ea, pentrucă legile s'au robit moravurilor, deaceea şi ele se grăbesc, să pună stăpânire şi pe cele sfinte, caşi pe cele nesfinte.

Ch. Pe Hercle, unor astfel de apucături s'ar cuveni, să li-se dea cea mai grozavă pedeapsă.

St. Şi lumea nici că se sinchiseşte de aşaceva! Pentrucă tagma asta de oameni vrea răul la toată lumea şi poporului numai binele nu i-l vrea. Cu lipsa lor de cinste nimicesc şi cinstea acelora, cari sunt oameni de omenie, aşa că, după apucăturile lor, se judecă şi firea acestora.

Dar asta, care-mi mai veni în minte? Vorbind, mi-o adusei acum aminte. De dai cuiva ceva cu împrumut, pierzi ce eră al tău: îl ceri înapoi, din prieten, ţi-l faci neprieten, cu banii tăi. De n'ai de lucru, să stărui în cerere, din două ai de ales: Sau să pierzi, ce ai împrumutat, sau să-ţi îndepărtezi un prieten [2]).

Ch. Dar ăsta e chiar robul meu Stasimus.

St. Nu mai departe eu, dând cu împrumut un talant, mi-am cumpărat cu el un neprieten şi mi-am pierdut un prieten.

Dar, multă minte mai am, de n'am de lucru, să mă'ngrijesc de treburile publice [3]), în loc să-mi văd de ce-i mai a-

1) Legiie de obiceiu se săpau pe plăci de marmoră, ori de metal şi se ţintuiau cu cuie, pe pereţi, pe pieţile publice.

2) Tirade împotriva moravurilor. Exemple numeroase: *Aulularia* (tirada lui Megadorus), 475-535; *Captivi*, 805-825; *Curculio*, 371-380, 462-486; *Epidicus*, 220-240; *Miles Glor.* (tirada lui *Periplectomenus*), 620-765; *Pseudolus*, 790-890; *Rudens*, 373-385.

3) La fel, *Persa*, v. 75.

www.digibuc.ro

proape de mine, să-mi pun la adăpost spatele. Acasă deci.

Ch. Ei, tu, stai acolo! Ascultă. *St.* Ei, tu! Nu stau.

Ch. Vreau, să stai.

St. Dar dacă eu nu vreau, ca tu să vrei? *Ch.* Oh, prea eşti de nesuferit, Stasimus!

St. Cumpără-ţi mai bine pe un altul, să ai cui porunci.

Ch. Pe Polux, eu mi-am cumpărat şi bani pentru el am dat. Dar, dacă el nu-mi e supus la poruncă, ce să fac?

St. Dă-i pedeapsă şi cât de grea.

Ch. Bună sfătuire, aşa sunt hotărît să şi fac.

St, Numai dacă nu te-i şti îndatorat cu ceva.

Ch. Dacă eşti de treabă, îţi sunt îndatorat; dacă eşti altfel, am să fac, cum mă sfătueşti.

St. Ce mă priveşte pe mine, dacă tu te foloseşti de robi buni, sau răi?

Ch. Pentrucă în afacerea asta ai şi tu o parte de bine şi de rău.

St. Pe una din ele ţi-o las ţie; pe cealaltă, aceea care e de bine, dă-o încoa, la mine.

Ch. Dacă ai s'o meriţi, fie. Te uită acum înapoi spre mine. Eu sunt Charmides.

St. Ei, cine pomeneşte numele celui mai bun om?

Ch, Chiar omul cel mai bun.

St. Mare, pământ, cer, zei, vă cer mărturia voastră! Vád eu îndestul de bine cu ochii? Este chiar el, sau nu este? El este; cu siguranţă, el este; el este, fără îndoeală [1]). O, dragă stăpâne, cel prea mult dorit, fii salutat!

Ch. Salutare, Stasimus. *St.* Că eşti sănătos — *Ch.* Ştiu şi te cred.

Dar, lasă la o parte toate şi răspunde-mi la ce te'ntreb eu: Copiii mei, ce-mi fac, pe cari lăsatu-i-am aici, băiatul şi fata?

St. Trăesc, sunt sănătoşi.

1) Aceste scene de nerecunoaştere, aşa de puţin fireşti, sunt una din neverosimilele ficţiunii dramatice ale comediei vechi. Exemple numeroase: *Captivi*, 831-835; *Casina*, 720-750; *Curculio*, 301-305; *Poenulus*, 851-858; *Rudens*, 676-680 etc.

www.digibuc.ro

Ch. Fireşte, amândoi? *St.* Amândoi. *Ch.* Zeii vor să mă ţină sănătos şi'n viaţă!

Despre celelalte, te-oiu cerceta înăuntru, pe îndelete, despre tot ce vreau. Să mergem în casă, urmează-mă.

St. Incotro te duci? *Ch.* Incotro vrei, dacă nu acasă?

St. Şi aci crezi tu că locuim noi?

Ch. Unde, în altă parte aş putea crede?

St. Acum — *Ch.* Ce e acum? *St.* Numai sunt ale noastre casele astea! *Ch.* Ce-mi aud eu?

St. Le-a vândut fii-tău casele. *Ch.* M'am nefericit!

St. Cu bani gata de argint sunător[1]). *Ch.* Cu cât? *St.* Cu patruzeci mine. *Ch.* M'am dus!

Cine le-a cumpărat?

St. Callicles, căruia îi lăsaseşi în grije avutul tău. El s'a aşezat acum aci cu locuinţa, iar pe noi ne-a isgonit afară din casă.

Ch. Unde locueşte acum fii-meu?

St. Aci, în încăperile din dos.

Ch. Rău m'am nefericit!

St. Am ştiut-o eu c'are să-ţi cadă cu greu, când ai să auzi una ca asta.

Ch. Cu nespus de mari greutăţi, am avut de luptat pe marea cea întinsă, cu primejdie de moarte am putut scăpa din mâna atâtor hoţi de mare[2]) şi mă înapoiai sănătos spre casă. Acum, aci, iată-mă, strâns de gât tocmai de aceia, pentru cari mi-a fost dat să îndur atâtea, la vârsta mea! Supărarea îmi copleşeşte sufletul. Stasimus, ţine-mă.

St. Vrei să mă duc după apă?

Ch. Când avutul meu trăgea să-şi dea sufletul, atunci trebuia să-l fi stropit cu apă.

Callicles. Charmides. Stasimus[3]).

Ca. Ce sgomot e ăsta, pe care-l aud aci, înaintea casei mele?

1) *praesentariis argenti minis numeratis.* — 2) *per praedones.*
3) Diverbium. (*Iambi senarii*), v. 1093-1114.

www.digibuc.ro

Ch. O, Callicles, o, Callicles, o, Callicles! Cărui prieteri mi-am încredinţat eu averea mea?

Ca. Unuia cinstit, credincios, de bună credinţă şi de multă încredere [1]). Şi te salut şi mă bucur, precum c'ai venit sănătos.

Ch. Le cred toate astea, de sunt aşa, precum le spui. Dar, ce-i arătarea asta pe tine [2])?

Ca. Să-ţi spun. Desgropam înăuntru tezaurul, zestrea, care trebuia să fie dată fetei tale. Dar, înăuntru am să-ţi povestesc şi asta şi altele. Urmează-ma. *Ch.* Stasimus! *St.* Ei! *Ch.* Cu nădejde, dă o fugă până în Pireu şi să-mi sbori într'un gând. Ai să vezi acolo corabia, cu care am fost aduşi. Spune-i lui Sangarinus, să aibă grije, să fie aduse cele, ce i-am poruncit şi să-mi vii şi tu împreună. La vamă, ce-a fost de platit, s'a plătit. Nu-i vreme de pierdut. Du-te, umblă desgheţat, acum să-mi fii înapoi.

St. Voiu fi în acelaş timp şi acolo şi aici. *Ca.* Tu, urmează-mă, aci, înăuntru. — *Ch.* Te urmez.

St. Asta-i singurul prieten ramas cu credinţa stapânului meu şi care nu şi-a îndepărtat sufletul dela adevărata credinţă, pentrucă el singur, dupacum bănuesc eu, îşi păstrează credinţa, deşi cu multe necazuri * * * cred eu că s'a ales din pricina aceasta.

ACTVL AL V-lea.

Lysiteles [3]).

Eu-s omul mai presus de ceilalţi oameni,
Plăceri şi bucurii destule, câte vreau.
Aşa mi se'mplinesc, cu bine, ce doresc.

1) *probo et fideli et fido et cum magna fide.*

2) Callicles ocupat cu desgroparea banilor, probabil că ieşise afară, aşacum era, fără haină şi plin de pământ.

3) Canticum, al patrulea. V. 1115-1119.

www.digibuc.ro

Ce fac îmi răuşeşte, e gata, má urmează,
Că bucurie-aduce-o altă bucurie.
Stasimus [1]), care robeşte, ca rob al lui Lesbonicus,
Imi spuse mai acuma, venind să mă 'ntâlnească-acasă,
Precum că i-a sosit stăpânul, Charmides cel plecat.
Se cade-acuma, să mă duc, în grabă mare sá-l găsesc,
Ce-au fost cu fiul hotărîte, să le'mplinească tatăl.
Mă duc, dar uşile de aci, cu scârţâitul lor acum,
Zăbavă mare îmi aduc, la timp nepotrivit [2]).

Charmides. Callicles. Lysiteles. Lesbonicvs.

Ch. N'a fost, nu este şi nici că va fi om pe lume, cred eu, a cărui cinste şi credinţă, faţă de un prieten, să poată fi deopotrivă cu a ta. Pentrucă, fară tine, m'aş fi văzut acum dat afară din casele astea.

Ca. Dacă m'am purtat bine faţă de un prieten şi m'am îngrijit cu credinţă de ale lui, nu mi-se pare, să fi meritat laudă. Cel mult socot că n'am căzut în păcat. Pentrucă, un lucru, care ţi-se dă, să fie numai al tàu, poţi face ce vrei cu el; însă, dacă ţi-se dă numai sá-l foloseşti, acela e în dreptul lui, să şi-l ceară înapoi, oricând voeşte.

Ch. Aşa este, cum spui tu. Dar, de un lucru nu mă pot eu dumeri îndeajuns, că şi-a logodit el sora, într'o familie aşa de distinsă.

Ca. Da, după Lysiteles, fiul lui Philto.

Ly. Imi pomeni numele.

Ch. Şi-a apropiat una din cele mai bune familii.

Ly. Ce mai stau şi nu le vorbesc? Dar, ia să mai zăbovesc, cred eu, pentrucă au început să lege vorba tocmai despre ce mă priveşte pe mine.

Ch. Vai!

Ca. Ce este?

---

1) Recitativ. *(troch. septenarii)*, v. 1129-1189.

2) Mult mai meşteşugit a răuşit Terentius să dea bucuria unui tâlhăr, care a isbutit în dragoste (Chaerea, în *Eunuchus*). V. şi *Trucul.* 706.

www.digibuc.ro

Ch. Mai adineaori uitai să-ţi spun, în casă: Mai acum, la sosire, îmi ieşi în cale un oarecare moftangiu, un înşelător nevoie mare. Asta spunea că aduce dinspre partea mea o mie nummus ţie şi fiului meu, Lesbonicus. Nu-l ştiu, cine-o fi şi nici până astăzi nu l-am mai zărit cu ochii. Dar, dece râzi?

Ca. Cu ştirea mea a venit el, caşicum ar aduce bani dela tine, pe cari să-i dau fetei tale, zestre, pentru ca fiul tău, când i-aş da fetei, să creadă, precum c'au fost aduşi dela tine, să nu poată cumva prinde firul afacerii, că la mine ar fi nişte bani ascunşi ai tăi, şi, după lege, să-şi ceară dela mine moştenirea părintească.

Ch. Pe Polux, iscusit lucru!

Ca. Megaronides, deopotrivă prieten binevoitor al meu şi al tău, a născocit afacerea.

Ch. Îi laud sfătuirea şi i-o aprob.

Ly. Dece mi-oiu fi stând eu singur, ca un prost, de frică, să nu le stric lor vorbirea şi nu fac, ce trebue, să fac? Să le vorbesc.

Ch. Cine să fie acesta, care păşeşte încoa, spre noi?

Ly. Pe Charmides, socrul său, îl salută Lysiteles.

Ch. Zeii să-ţi dea, ce voeşti, Lysiteles.

Ca. Nu mi-s şi eu volnic de un salut?

Ly. Cum nu. Salutare, Callicles! Pe el însă e drept să mi-l am mai în deaproape: Cămaşa e doar mai aproape de piele, ca haina.

Ca. Doresc ca zeii să vă împlinească cu bine gândul vostru.

Ch. Aud că fata mea ţi-a fost făgăduită ţie.

Ly. Afară numai dacă tu nu te'nvoeşti.

Ch. Ba, nu, că nu m'aş învoi.

Ly. Aşa dar, îmi dai pe fiica ta de soţie?

Ch. Ţi-o dau şi o mie Philippi de aur, drept zestre.

Ly. Nu-mi trebue zestre.

Ch. Dacă fata ţi-e dragă, la fel se cade să-ţi fie şi zestrea, pe care ea ţi-o aduce. Şi la urma urmei, n'ai să-ţi ai ce vrei, dacă nu iei şi ce nu vrei.

Ca. Îţi cere un lucru drept.

www.digibuc.ro

Ly. Va avea câştig de cauză, cu aşa advocat şi aşà judecător. Cu învoeala asta, îmi făgăduești, să-mi dai pe fiica ta de soţie?

Ch. Iţi făgăduesc [1]).

Ca. Şi eu îţi făgăduesc acelaş lucru.

Ly. Oh, fiţi salutaţi, dragele mele rude!

Ch. Şi totuş, pe Polux, sunt unele lucruri, pentru care sunt supărat pe tine.

Ly. Ce am făcut?

Ch. Pentrucă mi-ai lăsat copilul să se strice.

Ly. Dacă lucrul acesta s'ar fi făcut cu voinţa mea, ai avea dece să fii supărat pe mine. Dar, îngadue-mi, să dobândesc dela tine un lucru, pe care-l vreau.

Ch. Ce lucru?

Ly. Ai s'o ştii. Dacă s'a greşit cu ceva, din prostie, să le dai pe toate uitării. Dece clatini din ca?

Ch. Mi-se sfâşie inima şi teama mă stăpâneşte.

Ly. Dece?

Ch. Că este aşa, cum eu nu-l vreau să fie, asta îmi sfâşie inima; de m'aş apuca, să nu-ţi împlinesc, ce mă rogi, mă tem, sá nu má socoţi c'aş putea fi nepăsător faţă de tine. N'am să fac pe greoiul. Am să fac aşa, cum vrei.

Ly. Eşti om de omenie. Mă duc, să-l chem încoa.

Ch. E trist lucru, sá nu poţi rasplăti binele şi răul, după meritul fiecăruia!

Ly. Deschideţi, deschideţi în grabă şi chemaţi încoa, afară, pe Lesbonicus, dacă este acasă: Aşa-i de mare graba, pentru care vreau eu, să dau cu ochii de el.

Le. Cine mă cheamă grabnic afară, cu atâta sgomot găăgios?

Ly. Un binefăcător, care ţi-e prieten. *Le.* E ceva de bine? Spune-mi.

Ly. De bine. Mă bucur că tatăl tău s'a înapoiat sănătos din străinătate.

---

1) *Sponden... Spondeo.* V. nota, v. 573.

www.digibuc.ro

Le. Cine spune asta? *Ly.* Eu. *Le.* Văzutu-l-ai? *Ly.* Şi tu la fel poţi, ca să-l vezi.

Le. O, tată, tată dragă, salutare!

Ch. Multă salutare şi ţie, fiule dragă.

Le. Dacă, tată, vreo oboseală —

Ch. Nu mi s'a întâmplat nimic, nu te teme: Mă reîntorc spre casă cu răuşită bună — numai dacă şi tu vrei, să-mi fii om cumpătat. Iată, fata lui Callicles ţi-se dă ţie de soţie.

Le. Am s'o iau, tată, şi pe ea şi pe o alta, pe care o vei voi tu.

Ch. Deşi am fost supărat pe tine, dar, a-ţi lua pe cap o femeie, e şi asta destulă belea.

Ca. Ba, pentru el e prea puţin lucru, că şi o sută de mu- ieri şi tot ar fi puţin, faţă de aşa păcate.

Le. Deacum, m'oiu potoli şi eu.

Ch. Ce spui, numai de-ai face-o!

Ly. E vreo pricină, dacă mi-aş duce soţia mâine acasă?

Ch. Foarte bine. Cum vrei. Pregăteşte-te pentru poimâine.

Trupa. Aplaudaţi.

www.digibuc.ro

— X X. —

TRVCVLENTVS.

(ROBUL PORNIT SPRE MÂNIE).

www.digibuc.ro

PERSOANELE:

DINIARCHVS. ADVLESCENS.	Diniarchus. Tânăr.
ASTAPHIVM. ANCILLA.	Astaphium. Roabă.
TRVCVLENTVS. SERVVS.	Truculentus. Rob.
PHRONESIVM. MERETRIX.	Phronesium. Curtezană.
STRATOPHANES. MILES.	Stratophanes. Ostaș.
CYAMVS. SERVVS GETA.	Cyamus. Rob. Geta.
STRABAX. ADVLESCENS RVSTICVS.	Strabax. Tânăr dela țară.
CALLICLES. SENEX.	Callicles. Bătrân.
ANCILLA CALLICLIS.	O roabă a lui Callicles.
SYRA TONSTRIX (ANCILLA PHRONESII).	Syra. Coafeusă. Roaba lui Phronesium.

— Acțiunea se petrece la Athena —

www.digibuc.ro

TRVCVLENTVS.

REPREZENTATĂ LA ANUL 198 A. CR. (LA 191. G. MICHAUT).

— I. Piesă din greceşte. Originalul grec nu se cunoaşte. *Truculentus*, pe româneşte: Om brutal, violent, repede la mânie. (v. 251, 265, 309), după numele unui erou din piesă, caşi *Epidicus*, *Pseudolus*, *Stichus*. — Are prologus, redus la vreo 20 versuri, restul pierdute. Este un prologus post-plautin. Prologul original trebue văzut în monologul lui *Diniarchus*, din prima scenă. La fel, caşi Charinus din *Mercator*. Textul pealocuri, nu e bine restabilit; în special ultimul act.

— II. *Cuprinsul.* Actul I-lu. Din destăinuirile lui *Diniarchus* aflăm că curtezana *Phronesium* are trei amanţi: Pe el, tânăr de familie, dar ruinat, pe un ostaş, *Stratophanes* şi pe un tânăr dela ţară, *Strabax*. *Diniarchus*, reîntors din străinătate, află că *Phronesium*, ca sa poată stoarce de bani pe ostaş, a simulat o naştere, trecând drept al ei un copil al alteia. *Diniarchus* se întâlneşte cu *Astaphium*, servitoarea curtezanei, din convorbirea cărora aflăm obiceiurile curtezanelor.

Actul al II-lea. *Astaphium*, rămasă singură, ne destăinueşte că ea fusese trimisă de stăpână la celălalt amant, la *Strabax*, a cărui casă dela oraş era în apropriere. Bătând la uşe, este rău primită de *Truculentus*, robul lui *Strabax*, care nu vedea cu ochi buni legăturile stăpânului cu curtezana. Se poartă brutal cu ea, deunde şi porecla de *truculentus*. *Diniarchus* se întâlneşte cu *Phronesium*, care îi destainueşte chestia cu copilul. *Diniarchus* îi făgăduieşte un dar.

Soseşte ostaşul, care îşi găseşte iubita aşezată în pat, ca o adevărată lehuză. Ii aduce daruri bogate, de cari *Phronesium* se arată nemulţumită. Sosind şi darurile dela *Diniarchus*, ostaşul se înfurie, dând naştere la o scenă vesela, singura în toată piesa.

Actul al III-lea. Tânarul *Strabax* vine dela ţară cu punga plină, bani luaţi dela părinţi şi e bine primit în casa curtezanei. Dar şi robul *Truculentus*, aşa de pornit împotriva curtezanei, se schimbă dintr'o dată şi devine prieten cu servitoarea acesteia, *Astaphium*.

Actul al IV-lea Se dă pe faţă înşelatoria cu copilul. Părintele fetei, care îl născuse, *Callicles*, află că fiică sa fusese necinstită de Diniarchus şi de ruşine lepădase copilul, pe care îl luase curtezana, printr'o femeie interpusă, *Syra*. Diniarchus e silit să ia pe fată în căsătorie. Voind să-şi ia copilul, este înduplecat de curtezana, să i-l mai lase câteva zile, ca să-l mai stoarcă de bani pe ostaş.

Actul al V-lea. Ostaşul şi tânărul *Strabax* se gasesc faţă în faţă şi încep a-se concura, cine dă mai mult. Asistam la un târg ruşinos.

— III. Subiect aparte în tot teatrul lui Plautus. Dacă până aci el a descris apucăturile curtezanelor, în *Asinaria*, *Cistellaria* şi aiurea, aci ni se înfăţişează tabloul viu al vieţei, la o curtezană. Intriga se deseneaza în actul întâi şi se desăvârşeşte în al patrulea, odată cu aflarea părinţilor copilului şi casătoria lui Diniarchus. Dar Plautus a mai lungit acţiunea cu încă doua scene, actul al V-lea, caşi aiurea (*Miles gloriosus*, *Pseudolus*, *Stichus*). Pare curios şi neverosimil: Schimbarea bruscă

www.digibuc.ro

în atitudinea lui *Truculentus* şi purtarea lui *Diniarchus*, care îşi lasă mai departe copilul în casa curtezanei, ca să-l speculeze.

Deşi intriga e simplă, scenele însă n'au viaţă. Umorul, aşa de obişnuit la Plautus, este redus la o singură scenă, scena dintre *Cyamus* şi *ostaş*, din actul al IV-lea, care ne reaminteşte scena dintre Mercurius şi Sosia, din *Amphitruo*. Ca acţiune, în definitiv, nu se petrece mai nimic şi sub acest raport se apropie de *Stichus*. Sunt simple tablouri, care se succed. Ideia fetei necinstită şi obligaţia de a fi luată în căsătorie, apropie comedia de faţă de o alta, de *Aulularia*, iar tânguelile lui *Diniarchus*, v. 758-770, ne reamintesc pe Argyrippus, din *Asinaria*, v. 127-152, ori pe Philolaches, din *Mostellaria*, v. 84-156.

— IV. Eroii. O lume întreagă de stricaţi şi din diferite stări sociale. O curtezană, *Phronesium*, care întreţine în acelaş timp legaturi cu trei persoane, pe care le păcăleşte, preferind pe cel care dă mai mult. Este curtezana de tip grec. Subreta ei, *Astaphium*, ne reaminteşte pe o *Cleaereta*, din *Asinaria*, ori pe o *Lena*, din *Cistellaria*. *Diniarchus*, tipul tânărului stricat din convingere, care n'are altă părere de rău, decât aceea de a nu mai avea, ce da şi ce pierde. E un tip aparte în tot teatrul lui Plautus, tipul Grecului complet decăzut. *Truculentus*, care ar fi putut fi un al doilea *Lydus*, din *Bacchides*. O noutate, *Strabax*, tânăr dela ţară, care nu e mai puţin stricat, ca tinerii dela oraş.

— V. Morala. Niciuna, pentru noi, medernii. Pentru Romani, eră o justificare, pentrucă Plautus i-a avertizat [1]), că e vorba de obiceiuri greceşti. *(pergraecetur*, 88), cum de altfel a făcut-o totdeauna. *(Asinaria*, 199; *Bacchides*, 743, 813; *Mercator*, 525; *Mostellaria*, 22, 64, 960; dar în special în *Casina*, prologus şi în *Stichus*, 670). Şi totuş, la o laltă cu *Pseudolus*, comedia de faţă erau favoritele lui Plautus. (Cic. *De senectute*, XV). Aceasta ne arată, care erau preferinţele publicului.

— VI. Caracteristice: 1) Tabloul unei vieţi la o curtezană: moravurile şi lipsa lor de scrupule — 2) Particularităţile de limbă; despre Prenestieni şi vorbirea lor, v. 689-691 (le fel, *Trinummus*, 608). — 3) Versurile 609-611 ne reamintesc pe Carageale, în *Noaptea furtunoasă*.— 4) Al doilea prologus, în destainuirile lui *Astaphium*, v. 210-254. — 5) Frumoase antiteze demne de un Tertullianus, de mai târziu. (V. v. 190, 707, 932).

— VII. Muzica. Una din comediile muzicale. Predomină *cantica* şi *recitativul; diverbium* redus la 264 v. Sunt şase *cantica:* V. 95-129; 209-255; 448-464; 551-574; 581-625; 711-729. Recitativul încadrează părţile lirice şi sfârşeşte comedia, 498 versuri. Sunt interesante trecerile dela *canticum* la *recitativ*, în aceeaş scenă. V. 448-481, 551-630.

— VIII. Nu există nicio imitaţie moderna.

---

1) In prologus se aminteşte lucrul acesta.

www.digibuc.ro

CUPRINSUL PIESEI.

Trei tineri se topesc de dragoste, în acelaş timp, pentru aceeaş femeie. Unu-i dela ţară, altul dela oraş, al treilea din altă parte. Şi femeia, ca să-l atingă mai bine la pungă pe ostaş, îşi dă, în taină, ca al său, pe un copil născut de o alta, în mod ascuns.

Se află un rob de o mare violenţă şi cu apucături sălbatece, ca nu cumva lupoaicele să-i răpească avutul stăpânului. Şi totuş se moaie şi el.

Soseşte ostaşul şi de dragul copilului dărueşte bogate daruri.

La urmă, părintele fetei înşelate află totul şi se înţelege, ca să-i ia fata în căsătorie, cel care o siluise. Acesta îşi află ca al său copilul, care fusese trecut de curtezană ca al ei.

PROLOGVS [1].

Plautus vă cere un colţişor cât de mic, în marele şi prea frumosul vostru oraş, ca să aducă aci Athena, fără architecţi. Ei acum? O să i-l daţi, ori ba? Spun da, din cap * * * * * * * [2]) fără întârziere. Dar dacă ar fi să cer ceva din al vostru? Ei spun da.

Ei, pe Hercle! In voi mai zac încă vechile datini din bătrâni, să daţi repede cu gura, când e să nu vreţi ceva. Dar, să ne vedem acum de lucrul, pentru care am venit aci.

Scena aceasta, precum o vedeţi, va fi Athena, câtă vreme o să ne jucăm comedia aceasta. Aci locueşte o femeie, al cărei nume este Phronesium. Zace într'însa toate apucăturile vre-

1) Diverbium. *(iambi senarii)* v. 1-94. — 2) Text nesigur. Ca ton, se aseamăna cu prologul din *Captivi*. Compara v. 10-13.

www.digibuc.ro

murilor de azi: Niciodată nu cere dela amantul ei — firește, ce i-a fost dat; iar, pentru rest, își dă toată silința — să nu-i mai rămână nimic, tot cerându-i și luându-i într'una, așacum li-e femeilor firea. Și apoi, toate femeile fac la fel, când se știu îndrăgite.

Ea face pe un ostaș să creadă c'ar fi născut un copil, pentru ca mai ușor să-i smulgă averea, să s'aleagă prafu și pulberea de ea. Ce mai atâta vorbă? * * * * * *

ACTVL I-iu.

Diniarchvs [1]).

O viață întreagă de om și tot n'ar fi îndeajuns pentru un îndrăgostit, să poată învăța, cum trebue, în câte chipuri se poate pierde. Și nici chiar Venus însăș, în puterea căreia stă, în cel mai înalt grad, soarta celor îndrăgostiți, n'ar putea să-l învețe știința aceea, în câte feluri amantul poate fi dus de nas, toate chipurile, în care se poate pierde, toate ademenelile, cu care el se lasă a fi ademenit: Câte vorbe blânde, câte mici mânii, ce vorbe grele spuse la suparare, o, zei, că doar martori îmi sunteți, voi! Câte jurăminte mincinoase apoi, pelângă atâtea daruri: Mai întâi și'ntâi, tocmeala pe anul întreg [2]). Asta-i jupueala cea d'întâi. Pentru ea — ți-se dau trei nopți. Și între timp apoi: bani, vin, untdelemn, grâu. Te încearcă muierea, de ești darnic, sau strâns la pungă: Intocmai ca la pescuit, când pescarul se pregătește s'arunce plasa în prinzătoare: când a dat cu plasa de fund, o trage la sine de funie; și, de a dat peștele în ea, se aține, să nu-i scape, culegându-i, când de-o parte, când de alta, pânăce îi scoate pe toți peștii afară.

Așa-i și în dragoste. Dacă îndrăgostitul dă tot ce i-se cere

1) Prologul original, la fel cu prologul Charinus, din *Mercator*. E scris în metrul obișnuit al prologului, *iambi senarii*.

2) *merces anua*. Ea se facea uneori sub formă de contract, despre care avem o mențiune în *Asinaria*, act. IV. Obiceiul e semnalat și de Ovid'us, în *Rem. amoris* v. 660-667

www.digibuc.ro

şi s'arată mai darnic, lăsând sgârcenia la o parte, i-se mai hărăzesc câteva nopţi. In acest timp, el înghite momeala din vârful undiţei. A gustat din nectarul dragostei celei dulci şi băutura asta i s'a vârît bine la inimă, atunci pedată s'a dus şi el şi averea şi credinţa lui. Iar dacă dama mai face şi pe busumflata faţă de îndrăgostitul ei, atunci el se pierde de douăori: Işi pierde şi averea şi totdeodată şi mintea [1]). Işi pune în gând să-şi mântue pe una din două, pierzania e la fel: I-se răresc nopţile de dragoste, i-se îmbolnăveşte sufletul [2]); i se înteţesc, el se bucură, dar averea i-se duce.

Prin casele astea de plăceri cam astfel se întâmplă: Mai nainte chiar de a-i fi dat ceva, ea se şi pregăteşte, să-ţi ceară o sută: Sau că i-a pierit bijuteria, ori haina i s'a deşirat, vreo sclavă de cumpărat, un vas oarecare de argint ori de aramă, vreun pat de preţ [3]), sau vreun dulap grecesc, sau — mereu se tot găseşte câte ceva, pe care amantul trebue să-l dea iubitei sale.

Şi, pecând noi ne pierdem averea, cinstea şi pe noi înşine, căutăm să ne ascundem cu mare grije toate astea, să nu ne simtă cumva părinţii, ori rudele. Şi în timp ce ne ascundem de ei, dacă ne-am destăinui lor, să ne astâmpere la timp vârsta noastră, să putem lăsa şi noi urmaşilor, din ce am moştenit dela strămoşi, am face atunci să nu fie atâţia codoşi şi curtezane şi mai puţini oameni risipitori, decum sunt acuma. Pentrucă astăzi codoşii şi curtezanele sunt mai numeroşi şi decât muştele, atunci când e căldura mai mare. Şi nicăeri aiurea n'ai să-i întâlneşti, decât în preaşma bancherilor, pe aceşti codoşi şi curtezane, pierzându-şi ziua întreagă şi asta se înţelege dela sine, ca unul care ştiu că în monetă este mai multă stricăcinne decât metal curat. Pe cari, n'aş şti să spun, dece îi amestecă lumea cu bancherii, caşicum ei ar fi registrele, în care se trec datoriile [4]), cele ce se încasează, vreau să spun, iar nu

1) *perit ab re atque animo.* — Cam la fel se va tângui şi Charinus, în *Mercator*, 1-40; Philolaches, în *Mostellaria*, 85-155. V. şi Lysiteles, în *Trinummus*, 223-275. — 2) *ab animo perit.* — 3) *dapsilis (Ital.).*

4) *aera perscribantur usuraria.*

www.digibuc.ro

cele ce ies afară din casă, ca împrumuturi [1]); să nu se creadă altfel. Şi apoi, într'un oraş mare, cu mulţi locuitori, în timp de linişte şi pace, când duşmanii au fost răpuşi [2]), se cade să mai iubească şi oamenii, cari au cu ce-şi plăti dragostea.

Pentrucă, curtezana aceasta, care îmi locueşte aici, Phronesium, şi-a tras tot numele ei din mintea mea, că doar Phronesium însemnează înţelepciune. I-am fost, ce să zic, cel mai scump şi cel mai deaproape al ei şi asta e cea mai mare nenorocire pentru punga unui îndrăgostit; iar, când ea şi-a găsit un altul, mai larg la mână, care să dea mai mult, m'a dat atunci pe mine la o parte, deşi ticăloasa îmi spunea că-i este rău văzut, un nesuferit, ostaşul acela din Babylonia. Acesta se spune c'o să sosească acum din străinătate.

Acuma, ea a pus la cale un vicleşug: Ca să se scape de mine, se preface, precum c'ar fi născut şi ostaşul acela ar fi tatăl copilului. Ca să poată petrece cu el după moda grecească [3]), i-a scornit, ticăloasa de ea, povestea asta cu copilul. Pe mine socoate ea că mă poate lega la gard? Ce, şi-a putut ea închipui, să fi fost chip, să se ascundă de mine, dacă ar fi fost cumva însărcinată?

E a treia zi, decând sunt în Athena, sosit din Lemnos, unde am fost cu o însărcinare de stat. Dar, asta-i chiar Astaphium, mica servitoare a aceleia. Şi cu ea am fost deasemenea în bună prietenie.

Astaphivm. Diniarchvs.

As. [4]). (către o sclavă). Vegheaţi la uşi şi fiţi cu ochii în patru în casă, ca, cei ce ne cercetează, să nu plece mai încărcaţi, decum au venit; nici, cei ce au venit la noi cu mâinile goale, să plece afară cu ele încărcate. Cunosc eu apucăturile

1) *accepta, expensa.*

2) Să fie şi aici, caşi aiurea, în prologuri, o aluzie la războiul al doilea Punic, care se sfârşise cu bine, cu puţin timp mai nainte?

3) *pergraecetur.* Aiurea: *Graeca fide, congrecem, pergrecetur, generis graecist, pergraecaminei, pergraecari.* V. studiul, V.

4) Canticum. V. 95-129.

www.digibuc.ro

omeneşti; asta le e purtarea tinerilor de astăzi: Vin la dame în bandă, de câte cinci, sau şase scandalagii, înţeleşi de mai nainte. Când au intrat în casă, unul [1]) din ei s'apucă să zăpăcească femeia cu sărutări, pecând ceilalţi şterpelesc, ca nişte hoţi [2]).

Iar, dacă văd pe cineva că-i păzeşte, se pornesc pe glume, să încânte pe pasnic, mai cu vorba, mai cu gluma; şi nu odată se îndoapă din al nostru, cum fac cârnăţarii cu cârnaţii.

Pe Polux, aşa se petrece şi unii din voi, privitori, ştiţi, că eu nu vă spun minciuni, pe Polux. Pentru ei e o chestie de simplă lovitură, de îngâmfare, de a smulge o pradă dela cei ce jefuesc pe alţii [3]). Dar şi noi, pe Castor, la rândul nostru, le plătim cu vârf şi îndesat jecmănitorilor noştri: Pentrucă chiar ei înşişi văd cum le păpăm averea, sau ne-o aduc la noi, chiar ei, de bună voie.

Di. (aparte). Asta, cu vorbele acelea mă loveşte şi pe mine, că şi eu mi-am adus avutul la ele.

As. Să nu-mi uit, pe Polux, am să-l aduc chiar cu mine, la noi, de va fi să fie acasă.

Di. Ei! Stai puţin, Astaphium, mai nainte de a pleca!

As. Cine mă cheamă înapoi? *Di.* Vei şti: Uită-te încoa.

As. Cine eşti?

Di. Unul care vă doreşte numai belşug. *As.* Dă-ne, dacă vrei să fie. *Di.* Va fi. Uită-te numai încoa. *As.* Oh, mă omori cu zile, oricine-i fi.

Di. Tartorul răutăţilor, stăi!

As. Prea bunătateo, nesuferitule!

Diniarchus să fie acela? Chiar el e.

Di. Sănătate! *As.* Şi ţie la fel!

Di. Bate mâna încoa şi apropie-te şi tu.

As. Sclavă ascultătoare la poruncile tale îţi sunt.

Di. Ce faci? *As.* Sănătoasă şi mă ţin bine.

Că ai venit din străinătate, o să fii ospătat c'o masă.

Di. Bine zici şi bună poftire, Astaphium.

---

1) *oenus* p. *unus* — 2) *agant cleptae* (κλέπτης).

3) *de praedonibus praedam capere.*

www.digibuc.ro

As. Rogu-te, lasă-mă, să mă duc, unde mi-a poruncit stăpâna. *Di.* Du-te [1]). Dar, ia ascultă? *As.* Ce vrei?

Di. [2]). Spune, încotro o porniseşi? Cine este? Pe cine vrei s'aduci cu tine?

As. Pe Archilinis, moaşa.

Di. Afurisită muiere, miroşi a învăţătura de-a stăpâne-tei. Te-am prins, afurisito, cu minciuna, pe faţă.

As. Dece, rogu-te?

Di. Pentrucă tu spuseşi mai adineaori că vrei să-l aduci, iar nu s'o aduci. Şi acum, din bărbat se şi făcù femeie. Afurisită vrăjitoare! Dar, în sfârşit, vorbeşte, cine e omul ăsta, Astaphium? Vreun nou îndrăgostit?

As. Eşti din cale-afară de plicticos, pare-mi-se.

Di. Dece ţi-se pare?

As. Pentrucă îţi ai îmbrăcămintea şi mâncarea ta şi-ţi mai vâri nasul în treburile altora.

Di. Voi mi-aţi dat prilejul.

As. Dece, rogu-te?

Di. Te voiu lămuri: Averea la voi mi-am pierdut-o şi tot voi m'aţi făcut, să-mi uit de treburile mele. Dacă mi-aş fi păstrat averea, aş avea cu ce învârti şi eu vreo negustorie.

As. Şi crezi tu c'ai putea lua în întreprindere pe Venus, sau pe zeul Amorului, numai aşa, ca să mi-te afli în treabă?

Di. Cea cu afacerile ea este, nu eu. Înţelegi lucrurile pe dos. Pentrucă ea, împotriva învoelii noastre, drept dare a păşunatului, mi-a luat toată turma.

As. Ce paţi tu, au mai păţit-o şi alţii, cari nu-şi ştiu îngriji, cum trebue, ale lor. Când nu-şi mai pot plati dările, dau vina pe perceptori [3]).

---

1) E una din scenele vii ale lui Plautus, în care cuvintele se încrucişează, în răspunsuri repezi şi pline de vioiciune. (*Amphitruo*, 153-462; *Epidicus*, 1-100; *Mostellaria*, 885-002; *Persa*, 183-250 etc.).

2) Recitativ. *(iambi septenarii)*, 130-208.

3) *incusant publicanos. Publicani* erau cei cari luau dela stat, în arendă, diferite venituri, ca: vămi, poştă, drumuri. Deci, cei cari încasau dările.

www.digibuc.ro

Di. Afacerea cu crescătoria de oi [1]) nu mi-a mers bine, la voi; acum umblu să iau, după slabele mele mijloace, un petecel de pământ de arat [2]), tot aci, la voi.

As. La noi, ogor de muncit nu-i; de păşunat [3]), da. De-ţi e aminte de arătură, caută-ţi mai bine copii tineri, cari au obiceiul a-se desţeleni. Noi avem meseria noastră, aceia şi-o au pe-a lor.

Di. V'am cunoscut eu bine şi pe unii şi pe alţii.

As. D'aia, vezi, pe Polux, ţi-ai pierdut piuita, pentrucă ai fost lovit din două părţi. Dar, din amândouă, pe care ai voi-o mai bine?

Di. Voi sunteţi mai făr'de ruşine, iar aceia sunt şi mai nelegiuiţi. De li-se dă ceva, s'a dus, că nici ei înşişi nu s'aleg cu ceva; voi însă, cel puţin, orice vă pică în mână, îl şi-l beţi şi-l mâncaţi. Şi apoi, aceia sunt nişte nemernici; voi, fiinţe de nimic şi pline de îngâmfare.

As. Vorbele de rău, pe care le spui împotriva noastră, toate astea ţie ţi-le spui, Diniarchus, caşicum ţi-ar fi spuse din partea noastră şi a lor.

Di. Cum vine asta?

As. Să-ţi spun pricina: Pentrucă, cine învinueşte pe un altul de lucruri urîte, trebue să fie mai întâi el fără prihană. Tu, înţeleptul, cu ce te-ai ales dela noi, pecând noi, fiinţe de nimic, ne-am ales cu ceva dela tine!

Di. O, Astaphium, nu-ţi eră mai nainte obiceiul, să-mi vorbeşti în felul ăsta, ci cu blândeţe, pe vremea aceea, când eră la mine, ce este acum la voi.

As. Cât trăeşti, te ştie lumea; ai murit, adio. Tu, pecând trălai, te ştiam [4]).

Di. Şi mă crezi tu că-s mort?

As. Şi poţi fi altfel, rogu-te? Mai nainte erai un îndrăgos-

---

1) *res pecuaria.* Este vorba de oi. Indrăgostiţii sunt jumuliţi de parale, cum se lasă oile a fi tunse de părul lor. V. *Bacchides,* 1121; *Mercator,* 524, 525. — 2) *aratiunculam.* — 3) *aruos, sed pascuost ager.*

4) La fel: *Care a fost, a murit, care a fi, mi-e spre folos. (Pseudolus,* 248).

www.digibuc.ro

tit de cea mai aleasă speţă şi acum îmi vii la iubită, să-i faci cadou văicărelile tale.

Di. Pe Hercle, din vina voastră s'a făcut, că prea v'aţi grăbit atunci cu jupueala. Trebuia să mă jegmăniţi mai pe 'ndelete, să mă puteţi păstra mai îndelungă vreme.

As. Cel îndrăgostit e întocmai ca un oraş duşman.

Di. Cum vine vorba asta?

As. Cu cât se poate cuceri mai repede, cu atât e mai bine pentru o curtezană [1]).

Di. Aşa e, dar un prieten e cu totul altceva, decum e un îndrăgostit: Un prieten, pe Hercle, cu cât este el mai vechiu, cu atât e şi mai bun. Şi apoi, pe Hercle, nu am murit chiar de tot. Mai am şi eu chiar ceva pământ şi case [2]).

As. Pentruce, rogu-te, îmi stai atunci înaintea casei, ca un necunoscut, ca un străin? Aide, înăuntru, că doar nu eşti din cei străini, pentrucă, pe Castor, pe nimeni altul nu iubeşte ea astăzi mai mult, în inima şi sufletul ei, dacă cu adevărat ai pământ şi case.

Di. Cu miere vă e unsă limba şi vorbirea voastră, faptele însă, caşi inima, vă e numai fiere şi oţet înăcrit: Deaceea, pe limbă, aveţi numai cuvinte dulci, în inimă fiere amară.

As. Indrăgostitul, când nu mai are, ce da, — n'am învăţat, ce să mai spun.

Di. Indrăgostitul, care nu mai are, ce aş mai putea da — n'am învăţat, ce să mai spun [3]).

As. Nu de-al de astea, bunătateo, trebuia să le ştii povesti, ci despre acei cărpănoşi, cari au pică pe fericirea lor însăş [4]).

Di. Afurisită eşti şi mereu bună de gură, ca de obiceiu.

As. Ca un dorit, ce erai, ne-ai sosit din străinătate! Pentrucă, rogu-te, stăpâna dorea să te vadă.

Di. Şi mai ce?

---

1) *Amator similest oppidi hostilis.* Cam la fel îi vorbeşte şi Cleaereta lui Argyrippus, în *Asinaria*, v. 153-248; ori Ballio lui Calidorus, în *Pseudolus*, v. 248-380, care îi cerea să vină *cu lacrimi de argint.*

2) La fel spune şi Argyripus, în *Asinaria*, 233-234.

3) Înţeles indecent. — 4) *qui cum genitis suis belligerant.*

www.digibuc.ro

As. Pe tine numai, dintre toţi, te iubeşte ea.

Di. Bravo! Moşie şi case îmi veniráţi la timp în ajutor! Dar, ce zici, Astaphium?

As. Ce vrei?

Di. Este înăuntru acum Phronesium?

As. Cum e pentru alţii, e şi pentru tine, fireşte.

Di. E sănătoasă?

As. Ba, încă, pe Polux, va fi şi mai şi, sper, când o să te vadă.

Di. Asta ne e păcatul nostru cel mai mare: Când iubim, atunci ne pierdem şi minţile [1]). De ni-se spune pe plac, aşacum voim, deşi e minciună curată, ca nişte proşti, noi o credem adevărul curat. In dragoste suntem jocul pornirilor de tot felul [2]).

As. Ei, lucrul nu-i chiar aşa!

Di. Şi spui tu că ea mă iubeşte?

As. Şi încă numai pe tine.

Di. Am auzit c'a născut. *As.* Ah, rogu-te, taci, Diniarchus!

Di. Dece?

As. Mă îngrozesc, nenorocita de mine, oridecâteori se aduce vorba despre naşterea asta. Erà, mai mai, să rămâi fără Phronesium. Du-te, înăuntru, s'o vezi. Dar s'o aştepţi; are să vină îndată, pentrucă erà în baie.

Di. Ce spui, tu? O femeie, care n'a fost niciodată grea, cum a putut ea naşte? Şi apoi, după câte ştiu şi eu, n'am simţit deloc, că i s'ar îngroşa cumva pântecile.

As. Se ascundea, se temea şi ea de tine, să nu te-apuci, s'o îndupleci, să lepede şi să-şi omoare copilul [3]).

Di. Pe Polux, atunci tatăl copilului este ostaşul acela din Babylonia, a cărui sosire o aşteaptă ea acum?

As. Ba, dupăcum ne-a venit dela el ştire, se spune c'o să pice încoa dintr'un moment într'altul. Mă mir chiar că încă n'a sosit.

Di. Aşa dar, să mă duc înăuntru?

---

1) *quom amamus, tum perimus.* — 2) *-|- ne uias utamur - - ira.* Text nesigur. — 3) *ut abortioni operam daret puerumque ut enicaret.*

www.digibuc.ro

As. Dece nu? Cu curaj, ca la tine acasă; pentrucă, pe Polux, din clipa deacum, nu ne eşti tu tot al nostru, Diniarchus?

Di. O să te înapoiezi mai repede?

As. Sunt caşi înapoiată: Nu-i departe, încotro m'am pornit.

Di. Atunci, să te înapoiezi de grabă. Până atunci, am să aştept aci, la voi.

ACTVL AL II-lea[1]).

Astaphivm[2]).

Ha, ha, ha! Răsuflai,
că se duce de aci nesuferitul meu!
Însfârşit, iată-mă singură. Acum, îmi pot
da drumul gurii, să vorbesc în voie, tot ce
vreau, orice-mi va trece prin minte.

Îndrăgostitului ăsta, stăpâna i-a şi cântat, la noi, veşnica pomenire a averii sale, pentrucă moşioara şi casele îi sunt arvunite drept plată a dragostei.

Adevărul e că stăpâna îşi destăinueşte deschis, faţă de el, gândurile ei cele mai lăuntrice, aşa că el este pentru ea mai mult un prieten sfătuitor, decât unul, care ar ajuta-o cu punga. Cât a fost, a dat şi el; acum, nu mai are nimic; că, ce avea el, avem noi acum. Asta are acum, ce bruma avusesem şi noi, odată. Aşa e roata lumii: Norocul se schimbă pe fiece clipă, că viaţa e aşa de schimbăcioasă[3]). Nouă ne rămâne amintirea că el a fost odată bogat, iar lui că noi am fost cândva sărace. Totul e chestie de memorie. Prost e cel care se mai minunează[4]).

---

1) Pauza de act e foarte nenaturală aci. Alte ediţii o pun la v. 447.

2) Canticum, v. 209-254.

3) *humanum facinus factumst.*
actutum fortunae solent mutari, uaria uitast.
Ideie redată mai elegant prin versul acesta:
Tempora mutantur et nos mutamur in illis.

4) Destăinuirile lui Astaphium se aseamănă cu ale curtezanei Lena,

www.digibuc.ro

Dacă el a sărăcit, să ne dea nouă pace: El şi-a iubit, aşâ cere buna dreptate. Ar fi curată nenorocire, de ne-ar apuca mila de toţi, cari nu şi-au îngrijit averea, cum trebue.

O codoaşe pricepută se cade să aibă dinţi buni, să ştie să râdă, la cei ce vin şi vorbe blânde să le spună, gândul rău să-l ţină în ele, iar pe limbă vorbe bune. Curtezana chiar să fie, la fel cum e mărăcinele.

Pe cine l-a atins, să-l nefericească, să-l sărăcească şi nici nu trebue ca vreodată curtezana să plece urechea la ce spune clientul. Nu are bani, să-l trimită acasă, cum se trimite soldatul, care nu-şi vede de milităria lui [1]). Adevăratul îndrăgostit nu va fi niciodată, cum trebue, dacă nu e duşmanul propriei sale pungi. Cât are, să iubească; când n'o mai avea, să s'apuce de-o altă meserie. A isprăvit banii, el însuşi, de bună voie, să lase locul altora, cari au. Nu-i nicio pricopseală, dacă, cel ce dă, nu are plăcere, să dea din nou. La noi, acela este cu adevărat îndrăgostit, care dă şi-şi uită că a dat. Adevăratul îndrăgostit e acela, care, uitându-şi de toate ale sale, îşi cheltueşte averea nebuneşte.

Dar, se tot plâng de noi bărbaţii, precum că ne-am purta cu ei fără pic de suflet şi c'am fi prea lacome. Cum suntem? Şi la urmă, ce rău facem noi? Pentrucă, pe Castor, nu e îndrăgostit, care să dea îndeajuns iubitei sale, cum nici noi, pe Polux, nu primim îndestul şi nici nu cerem atât, pecât ni-se cuvine.

Când e sleit la pungă [2]), cel care ne 'ndrăgeşte,
De spune că nu are, deunde să ne dea,
Il credem pe cuvânt.
Şi dreptul nostru care se cuvenea să fie,
Să ni-l primim ca lumea, nu-i chip, când cel ce dă,
Nu are îndestul.
Şi-atunci ne nevoim, să dăm fuga la alţii,
Mai darnici, cari au comori mai neatinse,
Din care să ne dea.

din *Cistellaria*, v. 120-148, alcătuind şi aci al doilea prologus. Iar ideile ei ne reamintesc pe ale Cleaeretei, din *Asinaria*, v. 155-248.

1) *pro infrequente militia.* — 2) *sterilis ab datis.*

www.digibuc.ro

Precum avem acuma un tânăr dela ţară
Cel care locueşte-în casele de-aci, pe Polux,
Drăguţ şi larg la pungă.
Ca să n'o afle tas-o, în noaptea ce trecù,
S'a strecurat la noi, prin poarta din grădină.
Cu el vreau să dau ochii.
Păcat însă că are un rob, prea mânios,
Cum vede pe vreuna din noi în preajma casei,
Se 'nfurie grozav.
Pedată ne goneşte, strigând în gura mare,
Cum ar sbiera la gâşte, să fugă dela grâu [1]),
Aşa-i de bădăran.
Intâmplă-se orice, să bat acum la uşe.
E-aci cumva portarul, cel ce păzeşte poarta?
Să vină careva afară.

Trvcvlentvs. Astaphivm [2]).

Tr. Cine-i acolo, care bate cu aşa neruşinare la uşa noastră?
As. Eu sunt. Uită-te încoa spre mine. *Tr.* Cine „eu"?
As. Au „eu", nu-ţi spune că sunt eu?
Tr. Ce-i venirea asta a ta aşa de aproape de casa noastră, ce-i bătaia [3]) asta la uşe?
As. Sănătate bună!
Tr. Sunt sătul de urările astea ale tale. Nu-mi trebue. Nu vreau să fiu sănătos. Mai bine să mă ştiu bolnav, decât sănătos, cu urarea ta. Dar, vreau să ştiu, cu ce-ţi sunt datoare ţie uşile casei noastre [4])?
As. Potoleşte-ţi, rogu-te, focul [5]).
Tr. Pe Hercle, potoleşte-ţi-l mai bine, tu, pe-al tău, care ţi-arde de aşaceva, neruşinato, care îndemni la lucruri ruşinoase pe unul dela ţară, ca să-ţi baţi joc de el.
As. Mânia, am spus: Dupăcum îţi fù auzul, te greşişi cu

1) *de frumento abigit.* (p. *a frumento).*
2) Recitativ. *(troch. septenarii),* v. 255-321).
3) *quid tibi accessio, aut pultatio?*
4) *nostrae domus.* — 5) *comprime eiram (eiram,* p. *iram).*

www.digibuc.ro

o literă [1]): Zău, ăsta-i din cale-afară de iute, pornit spre mânie [2]).

Tr. O să-mi mai spui vorbe de rău, femeie?

As. Ce vorbe de rău îţi spun eu?

Tr. Pentrucă mă numeşti om iute, pornit spre mânie. Acum, însfârşit, dacă nu pleci îndată, sau nu spui repede, ce cauţi, pe Hercle, te joc cu picioarele, femeie, ca scroafa de mistreţ puii.

As. Asta-i chiar curată bădărănie de ţară!

Tr. Puţină ruşine la nas, turmă de maimuţe! Imi venişi aci la vedere cu oasele împodobite, pentrucă ţi-ai îmbâcsit haina de negreală, neruşinato? Au, de aceea te crezi frumoasă, pentrucă primeşti brăţeli de bronz?

As. Acum îmi placi, că-mi arunci fără ruşine vorbele în obraz.

Tr. Dar asta, ce te întreb eu acum? Dela ce rob ai primit inelele astea de bronz, pe care le porţi cu tine? Pun rămăşag că sunt de lemn aste trofee ale isbândei tale de femeie.

As. Nu mă atinge [3]).

Tr. Eu să te ating? Aşa să-mi am eu parte de ţepeliga mea, dacă nu mi-ar plăcea mai bine să-mi îmbrăţişez la mine, la ţară, vaca mea cerbană [4]), să-mi mâiu cu ea o noapte întreagă în paie, decât să mă hărăzeşti tu cu o sută de nopţi de ale tale, cu mâncare cu tot [5]). Imi arunci în faţă ţărănia mea? Când ai întâlnit tu omul, care să se ruşineze de ruşinea ta?

Dar, ce treabă ai, femeie, aci, la casa noastră? Dece dai fuga într'una încoa, oridecâteori se întâmplă să venim la oraş?

As. Vreau să mă întâlnesc cu femeile astea dela voi.

Tr. De ce femei îmi băsneşti tu, când la noi, în casă, nu-s nici muşte de partea femeiască?

As. Nu locueşte aci, la voi, nicio femeie?

Tr. Sunt duse la ţară, îţi spun, cară-te.

---

1) *eiram dixi: dempsisti unam litteram.* Probabil că Truculentus, în loc de *iram*, înţelesese: *hiram (hira*, intestin, cu înţeles indecent). Aşa se explică răspunsul lui şi riposta lui Astaphium. Joc de cuvinte, care nu se poate reda. — 2) *Truculentus.* De aci numele robului şi al piesei. Cu acest înţeles se mai întâlneşte în *Bacchides*, v. 763.

3) *Ne attigas me.* — 4) *patulam bouem. Patulus*, deschis. Bou cu coarnele larg deschise, răschirate. — 5) *centum cenatas noctes.*

www.digibuc.ro

As. Dece strigi, nebunule?

Tr. Dacă nu te grăbeşti, să pleci de aci, în fuga mare, pe Hercle, ţi-am şi smuls depe cap părul ăsta al tău fals, frumos potrivit, pieptenat şi îmbâcsit de pomezi, sulemenito până'n măduva oaselor [1]).

As. Pentruce?

Tr. Pentrucă ai avut neobrăzarea să mi-te apropii de uşa noastră, îmbâcsită de pomezi şi pentrucă ţi-ai vopsit aşa de frumos buzele cu roşu.

As. Pe Castor, mă roşii şi eu, prăpădita de mine, din pricina gălăgiei tale.

Tr. Aşa, ai? Te roşişi? Caşicum ai mai fi lăsat pe corpul tău vreun locşor, care să mai poată fi vopsit, ticăloaso! Ţi-ai mânjit buzele cu roşu şi tot trupul cu cretă [2]). Sunteţi nişte ticăloase!

As. Ce rău v'au făcut vouă nişte ticăloase ca noi?

Tr. Ştiu eu mai mult, decum îţi închipui tu că ştiu.

As. Ce ştii, rogu-te?

Tr. Că stăpânul nostru cel tânăr, Strabax ce fel se pierde la voi, cum îl împingeţi spre necinste şi ruşine.

As. De te-aş vedea sănătos la cap, ţi-aş spune: „Ne defăimezi". Nimeni nu se pierde aci, la noi: cel mult îşi pierde averea; şi, dupăce şi-a pierdut-o, dacă vrea să se ducă dela noi, slobod e, să se ducă sănătos. Eu însă nu-l cunosc pe tânărul ăsta al vostru.

Tr. Vorbeşti serios? Dar, despărţitura aceea de piatră [3]), care ne împrejmue grădina şi care, în fiecare noapte, se micşorează cu o piatră [4]), peunde şi-a deschis el un drum spre voi, ca să se piardă?

As. Mirare nu-i, zidul fiind vechiu, să se nărue dela sine pietrile învechite.

Tr. Şi spui tu că pietrile se nărue, de vechi ce sunt? Pe

---

1) *usque ex cerebro exuellam.* Text nesigur.

2) *creta omne corpus intinxti tibi.* Detaliu preţios pentru costumare, V. nota *Rudens,* 126. — 3) *maceria.*

4) *latere fit minor. Later,* piatra ce alcătueşte un zid.

www.digibuc.ro

Polux, aşa să mai am eu crezământ la lume, nici atât cât două vorbe, dacă n'am să-i povestesc stăpânului cel mare isprăvile voastre.

As. Este şi el tot aşa de năbădăios, caşi tine?

Tr. El nu şi-a agonisit averea prin daruri la femei de stradă, ci prin economie şi lipsuri mari, pentru ca acuma, ce-a agonisit el, să-şi ia în ascuns drumul spre voi, ticăloaselor? Pe ea v'aţi pus s'o mâncaţi, s'o daţi gata, s'o beţi. Şi eu să tac astea? Pe Hercle, chiar acum am să mă duc în for, să-i povestesc bătrânului isprăvile astea, ca nu cumva, pentru asta, să mi s'aleagă spatele c'o bătaie, soră cu moartea [1]). (iese).

As. Pe Castor, cu muştar numai de s'ar hrăni şi încă nu mi-aş fi putut închipui, să fie aşa de sălbatec! Şi, pe Polux, ce credincios se arată faţă de stăpâne-său!

Insă, oricât ar fi el de năbădăios, nădăjduesc totuş să-l pot da pe brasdă, mai cu vorbe blânde, mai cu îndemnuri şi alte lucruri muiereşti. Mi-am văzut eu îmblânzindu-se chiar şi elefanţi din India [2]) şi alte animale sălbatece! Acum, mă duc să dau cu ochii de stăpână [3]).

Dar, iată-l şi pe nesuferitul meu ieşind afară din casă. E trist. Se vede că n'a putut da cu ochii de Phronesium.

Diniarchvs. Astaphivm [4]).

Di. Peştii, cred eu, cari, cât trăesc, se tot spală într'una şi tot nu se spală aşa de mult, cât se spală Phronesium ăsta [5]). Dacă şi dragostea le-ar ţine, pe cât le e muierilor scăldarea, toţi îndrăgostiţii s'ar face băiaşi.

As. Nu te mai puteai ţine, să mai aştepţi puţin?

Di. Dar dacă, pe Hercle, de atâta ţiitură m'am istovit, nenorocitul de mine! Şi ce mare nevoie aş avea şi eu de-o baie, să-mi moaie oboseala!

---

1) *insegesti examen mali.* — 2) *equidem elephantem Indum domitum,* după cor. lui Schoell. — 3) *hunc ad eram reuidebo.*

4) Diverbium (*iambi senarii*), v. 322-447.

5) *lauant, lauare, lauat.*

www.digibuc.ro

Dar, pe Hercle, te rog, Astaphium, du-te înăuntru şi spune-i că sunt aci, îndeamn-o, să se zorească, că i-o fi îndeajuns atâta îmbăiere.

As. Bine. *Di.* Şi, mai auzi, tu? *As.* Ce vrei? *Di.* Ei, bătu-m'ar zeii, că te chemai înapoi! Nu eu îţi spusei mai acum „Du-te"?

As. Atunci, dece mă chemaşi înapoi, om ticălos şi de nimic? Tu singur îţi făcuşi o întârziere de o mie de paşi. (iese).

Di. Dar, la ce mi s'o fi pironit ea locului aşa de mult, înaintea casei? Nu ştiu pe cine aşteaptă. Pe ostaş, poate. Au tăbărît pe el, acuma. Astea-s ca vulturii; simt prada cu trei zile mai nainte de a o mânca: Il aşteaptă cu toate cu gura căscată; la el li-e tot gândul. Şi, când are să fie aci, pe mine n'o să mă mai bage în seamă nimeni, caşicum aş fi murit de douăsute de ani.

Ce plăcut lucru să-ţi ştii păstra averea! Vai de mine, nenorocitul! Vorbesc şi eu acum de îndreptare, dupăce am prăpădit o avere, muncită de alţii. D'apoi, lasă, să-mi cadă ea mie numai, în mână, vreo moştenire, mare şi din belşug, acum când ştiu dulcele şi amarul, ce s'ascunde în monetă, c'am s'o ţin aşa de strâns, pe Polux, şi'n aşa cumpătare am să-mi duc traiul, că — în câteva zile numai şi n'are să mai rămână nimic din ea! Iar pe aceia, cari mă vorbesc astăzi de rău, i-oiu învăţa eu minte.

Dar, simt că se deschid uşile jegmănitoare, cari sorb şi ce trece dincolo de incuetori [1]).

Phronesivm. Diniarchvs.

Ph. Au, rogu-te, mi-te muşcă uşa mea, de te temi, să-mi vii înăuntru, desfătarea mea?

Dl. Ce mai primăvară! E toată o floare, ce miros plăcut, ce strălucită tinereţe!

Ph. Să te fii bădărănit tu într'atâta, să nu-i dai iubitei tale o sărutare, la sosirea ta din Lemnos, Diniarchus dragă?

1) *aestuosas fores, quae opsorbent.* V. şi *Bacchides*, 471.

www.digibuc.ro

Di. (aparte). Aoleu! Pe Hercle, mă pocni acum şi încă rău de tot!

Ph. Incotro te întorseşi?

Di. Multă sănătate, Phronesium.

Ph. Bine ai venit. Astăzi o să iei masa la mine, că te-ai înapoiat sănătos.

Di. Am făgăduit. *Ph.* Unde o să iei masa? *Di.* Unde-i porunci tu.

Ph. Aici, o să-mi faci plăcere.

Di. Pe Polux, d'apoi mie şi mai mult! Fireşte, c'o să fii astăzi cu mine, Phronesium dragă?

Ph. Aş vrea şi eu, numai să fie chip.

Di. Să mi-se dea sandalele, repede, ridicaţi masa.

Ph. Dragă, eşti nebun?

Di. Pe Polux, n'aş mai putea bea, aşa mi-e de rău la inimă.

Ph. Rămâi, o să fie rost, nu pleca.

Di. Ah, par'că mă stropişi cu apă. Iar îmi veni inima la loc. Ia-mi sandalele, dă-mi să beau.

Ph. Pe Castor, acelaş ca de obiceiu. Dar, ia spune-mi, ţi-a fost călătoria fericită?

Di. Pe Hercle, drumul încoa, spre tine, a fost minunat, că dor mi-erà să te văd [1]).

Ph. Imbrăţişează-mă.

Di. Din toată inima. Ei, asta-i mai dulce şi decât mierea cea dulce [2]). In clipa deacum, Juppiter, norocul mi-e mai mare şi decum e al tău.

Ph. Imi dai o guriţă? *Di.* Ba şi zece. *Ph.* Ei, vorba asta, e sărăcie curată: A făgădui mai mult decât îţi cer eu.

Di. Ce bine erà să-mi fii fost dela început sgârcită cu avutul meu, pecât eşti acum de sgârcită la sărutări!

Ph. Dacă aş putea să-ţi fac vreo economie, pe Polux, de n'aş voi să-o fac.

Di. Te-ai şi îmbăiat?

Ph. Pe Polux, da, fireşte, atât, pecât nu mă'nşeală ochii. Au, îţi par nespălată?

1) *tui uidendi copia est.* — 2) *mele dulci dulcius.*

www.digibuc.ro

Dl. Pe Polux, mie, nu, firește. Insă, erà odată o vreme, mi-aduc bine aminte, când ne făceam între noi, unul pe altul, nespălați. Dar, ce grozăvenie îmi auzii eu, la sosirea mea, că tu, în lipsa mea, te-ai apucat aci de noui isprăvi?

Ph. Anume ce?

Dl. Mai întâi de toate, că te-ai umplut de copii și fiindcă ai născut cu bine, mă bucur.

Ph. (către sclavele sale). Voi, duceți-vă de aci, înăuntru și închideți ușa. Acum, numai tu singur îmi ești părtaș al vorbirii mele. Către tine mi-am deschis eu întotdeauna taina gândurilor mele. La drept vorbind, nici copil n'am născut, nici grea n'am fost; dar, m'am prefăcut că sunt. Nu tăgăduesc.

Dl. Pentru cine, o, viața mea scumpă?

Ph. Pentru ostașul acela din Babylonia, care mă avù ca pe-o soție a sa, un an întreg, cât a fost el aci.

Dl. Simțisem eu. Dar, asta la ce? Ce câștig ai din prefăcătoria asta?

Ph. Să fie la mijloc un clenciu oarecare, o legătură mai strânsă [1]), să se întoarcă din nou cu inima spre mine [2]). Mai acum decurînd, mi-a trimis scrisoare la mână, precum c'ar fi încredințat de câtă dragoste îi port; că, de-a fi să nasc, să nu omor copilul, ci să-l țin, că toată averea sa mie o să-mi rămână.

Dl. Te ascult cu plăcere. Și, cum ai să faci?

Ph. Mama, fiindcă luna a zecea e chiar aproape să vină, a poruncit servitoarelor, să meargă, care încotro o nimeri [3]), să răscolească pământul, să bobească, băiat, ori fată, care să fie trecut drept al meu. Și, ca să-mi scurtez vorba. Pe Sura, coafeusa noastră, ai cunoscut-o?

Dl. Care are locuința în față [4])? O cunosc.

Ph. Ea s'a pornit, să umble prin familii [5]), bobește un copil; îl aduce în taină la mine. Imi spune că i l-a fost dat și ei.

---

1) *aliquis laqueus* (laț) *et redimiculum.*
2) *reuorsionem ut ad me faceret.* — 3) *aliam aliorsum ire*
4) *erga*, prep. cu înțeles primitiv. — 5) *circumit per familias.*

www.digibuc.ro

Dl. O, ticăloasă afacere! Pe copil aşa dar nu l-a născut aceea, care l-a născut mai întâi, ci tu, mai în urmă.

Ph. Ai toată povestea pe şartul ei. Acum, după înştiinţarea, pe care mi-a trimis-o, nu mult în urmă are să fie şi el aci.

Dl. Acum, tu, în timpul ăsta, ai să faci pe femeia lehuză?

Ph. Dece nu, când treaba asta se poate face uşor, fără casnă? Când e vorba, să-ţi faci meseria, se cade să fii femeie desgheţată.

Dl. Eu, ce-o să mă fac, când va veni ostaşul? Să trăesc părăsit de tine?

Ph. Când am să am dela el, ce mi-am pus în gând, uşor scornesc eu vreo pricină, să pun la cale între noi neînţelegeri şi despărţenie. La urmă, am să fiu într'una, numai cu tine, dragostea mea.

Dl. Ba eu, pe Hercle, aş vrea mai bine chiar acum.

Ph. Astăzi, vreau să aduc sacrificiu zeilor pentru copil, la a cincea zi, aşacum se obişnueşte [1]).

Dl. Aşa zic şi eu.

Ph. Te învredniceşti, să-mi dai şi mie, în dar, un lucru cât de mic?

Dl. Pe Hercle, mi-se pare că-mi aduce câştig, oridecâteori îmi ceri tu ceva, dragostea mea.

Ph. Tot aşa şi eu, când îl am în mână.

Dl. O să-l ai chiar acum. Am să-ţi trimit încoa pe robul meu cel tânăr.

Ph. Să mi-te văd.

Dl. Orice va fi s'aducă, primeşte-l cu dragă inimă.

Ph. Pe Castor, ştiu c'o să te îngrijeşti de dar, să nu-mi pară rău, că l-ai trimis.

Dl. Şi altceva mai vrei?

Ph. Să-mi vii, să mă vezi, când n'ei avea ce face. Cu sănătate — (iese).

Dl. Cu bine.

O, zei nemuritori! Nu fù numai o datorie de femeie iubi-

1) E aluzie la un obiceiu roman, ori grec? (Mommsen, op. cit. I, 99).

www.digibuc.ro

toare, ci de o adevărată soaţă trup şi suflet [1]), încrezătoare în totul, cum se purtă ea mai acum cu mine. Taina cu copilul, trecut drept al ei, pe care mi-o destăinui mie, nici sora de lapte nu şi-ar fi spus-o una alteia. Cu asta, m'a lăsat, să-i văd sufletul, până'n adâncul lui [2]), că n'o să-mi fie necredincioasă, câte zile va avea.

Cum să n'o iubesc eu pe ea ? Să nu-i vreau eu tot binele ? Mai degrabă nu m'aş mai iubi pe mine, decât să încetez a o iubi pe ea. Să nu-i trimit eu ei un dar ? Chiar de aici, din locul ăsta, am să dau poruncă, să i-se aducă cinci piese mari de argint şi pedeasupra de ale târguelii încă de una. Astea vor prinde cu mult mai bine ei, care îmi vrea tot binele, decât mie însumi, care îmi fac răul.

Phronesivm [3]).

Copilului ăstuia daţi-i ţâţă [4]).
Vai, mamele sărmane, cât sunt de îngrijorate
Şi'n suflet chinuite ! Grozavă scornitură !
Şi de gândesc mai mult, la astă întâmplare,
Ce mult ne crede lumea mai rele decum suntem !
Şi pilda zace'n mine. O spun eu mai întâi.
In suflet, câtă grije şi'n inimă ce sbucium,
Să nu se piardă totul, de n'ar trăi copilul :
Am vrut, ca să-i fiu mamă, se cade ca de viaţă-i
Mai mult să mă'ngrijesc, odată ce-am ţinut,
Să născocesc minciuna, cu-atâta îndrăsneală.
Cáştigul, lăcomia, necinstea mă silesc,
Să mă prefac că sufăr durerea alteia.
Nu semeni iscusinţă şi dibăcie mare ?...
Rămân toate minciună, orice ai pus la cale.
C'aşa e, precum zic, voi singuri îmi vedeţi,
Imbrăcămintea asta, cu care am venit,

1) *sed sociai unanimantis.* — 2) *iam mihi medullitus.*
3) Canticum, al III-lea. V. 448-464.
4) *Puero isti date mammam.*

www.digibuc.ro

Să par a fi bolnavă, în toiul lehuziei.
Şi-a [1]) pus în gând muierea, un lucru rău să-l facă,
O paşte boala grea, tânjeala, sărăcia, pe ea nenorocită [2]),
de n'are răuşită.
De e, ca să pornească pe calea bună-o treabă,
Indată se scârbesc. Dar, prea puţine sunt,
De rău să se desguste, odată început.
Când e, ca să sfârşească un bine început,
Mai toate se opresc la calea jumătate.
A face rău femeia plăcere mare simte,
Mai mult decum a fi, ca binele să-l facă.
Că sunt şi eu aşa, femeie păcătoasă,
De vină este mama şi firea mea cea rea.
D'aceea mă prefac, să creadă militarul,
C'aş fi însărcinată, minciuna să n'o simtă.
Cum el are să vină, dintr'un moment într'altul,
Se cade, caşi eu, să-mi fiu gata la timp
Şi să m'aşez în pat, să par a fi lehuză.
Uleiu de mirt îmi daţi şi focul, pe altar, l'aprindeţi,
Să pot şi eu Lucinei [3]) închinăciuni s'aduc.
Aci le puneţi toate şi-apoi pieriţi din ochi-mi.
Ei, tu, Pinacium, te-apropie de mine,
M'ajută, să mă culc. Aşa chiar se cuvine,
Să fie o lehuză. Pantofii ia-mi-i jos
Şi haina, vezi, Archilis, arunc-o 'ncoa pe mine.
Dar, unde-mi eşti, Astaphium? Grăbeşte-te, să-mi dai.
Şi crăci de rosmarin [4]) şi prăjituri gustoase.
Daţi apă pentru mâini. Iar militaru-acum
Pe Castor, chiar, aş vrea aicea, ca să-mi vină.

1) De aici *canticum* se schimbă în recitativ. (*troch. septenarii*), v. 465-550. — 2) *ea illi miserae miseriast.*

3) *Lucina (Juno)* erà zeiţa, care ajuta femeia la naştere. Către ea se îndreptau cu ruga femeile, să le uşureze sarcina. V. şi *Aulularia*, v. 692. — 4) *uerbenam.* Se atârnau la poartă, simbolizând naşterea. Aşa se explică, dece ostaşul, cum dă cu ochii de ele şi bănueşte o naştere. V. 502.

www.digibuc.ro

Stratophanes. Phronesivm. Astaphivm.

Strat. Să nu v'aşteptaţi, privitori, c'am să vă înşir bătăliile mele: Răsboaiele doar obişnuesc, să le vestesc cu mâinile, iar nu cu vorbe Ştiu că mulţi ostaşi au obiceiul, să toarne la minciuni. Şi cei cari imitară pe Homerus [1]) şi după ei, în urmă, s'ar putea aminti cu miile, câţi fură dovediţi şi osândiţi pentru poveştile lor, cu bătălii închipuite [2]). Nu-i de lăudat acela, care aude de pela alţii şi i-se dă mai multă crezare decât aceluia, care vede cu ochii săi proprii. Nu-mi place acela, pe care îl laudă mai mult cei cari aud de pela alţii, decât cei cari văd prin ei înşişi. Un martor ocular preţueşte mai mult decât zece urechi bune [3]). Cei cari aud de pela alţii, repetă şi ei cele auzite; numai cei cari văd cu ochii, sunt încredinţaţi, de ce văd.

Nu-mi place ostaşul, pe care îl laudă cei flecari, pecând camarazii lui de arme nu suflă un cuvânt, cum nici aceia a căror săbii fac harcea parcea pe duşman, din gură, odată reîntorşi pela vetrele lor. Cei hotărîţi la lucru sunt mai spre folos poporului, decât cei meşteri la vorbe. Curajul îţi dă şi o oarecare pricepere în vorbire. Fără curaj, cetăţeanul bun de gură e caşi acele bocitoare, care proslăvesc pe alţii, neputându-se lăuda pe ele.

Acum, după a zecea lună, mă reîntorc la Athena, în Attica, la iubita, pe care mi-am lăsat-o aci, însărcinată de mine, să văd, cum se află.

Ph. Ia vezi, cine vorbeşte aşa de aproape.

As. Ostaşul, draga mea Phronesium, Stratophanes, iată-ţi-l. Acum e acum, să mi-te arăţi bolnavă.

Ph. Taci. Ai să mă întreci tu în răutăţi pe mine, care până acum ţi-am fost o sfătuitoare la rele [4])?

Strat. A născut femeia, pare-mi-se.

As. Vrei, să mă duc spre el?

Ph. Vreau.

---

1) *Homeronida.* — 2) *condemnati de falsis pugnis.*
3) *oculatus testis unus, quam auriti decem.* — 4) *mala monetrix.*

www.digibuc.ro

Strat. De minune! Iat-o pe Astaphium, că-mi iese înainte.

As. Pe Castor, bun sosit, Stratophanes! Că soseşti sănătos—

Strat. O ştiu. Dar, rogu-te, născut-a Phronesium?

As. A născut un băiat, nespus de frumos.

Strat. Ei, îmi seamănă el mie ce şi ce?

As. Şi mai întrebi? Cum se născù şi cerù, să i-se dea o sabie şi un scut.

Strat. Al meu este. Vorba asta mă încredinţă pe deplin.

As. Nici că se poate o mai mare asemănare cu tine!

Strat. Bravo? S'a şi făcut mare? A şi pornit spre legiuni? Adus-a ceva trofee?

As. Stăpâne, dar e d'abia de cinci zile.

Strat. Şi apoi? Pe Hercle, chiar şi aşa, în aceste zile, trebuia, să fi făcut şi el ceva. La ce mi-o fi ieşit el din pântece, mai nainte de a putea fi în stare, să meargă la războiu?

As. Vino încoa, să-i dai un bun sosit şi să-i doreşti fericirea.

Strat. Vin.

Ph. Unde este, rogu-te, aceea, care mă dete părăsirii şi se duse de aci? Unde-i?

As. Iată-mă, ţi-aduc pe Stratophanes, cel prea dorit.

Ph. Unde e, rogu-te?

Strat. Marte, reîntors de prin străini, îşi salută pe Neriene, soţia sa [1])! Că ai născut cu bine şi ţi-ai mărit neamul cu un copil, te felicit, pentrucă ne-ai cinstit cu o mare cinstire pe noi amândoi.

Ph. Fii bine venit, tu, care aproape erai să mă lipseşti de viaţă şi a zilei lumină, zămislindu-mi în corp dureri mari, ca să-ţi mulţumeşti dorinţele, că şi-acuma, nefericita de mine, bolesc de boală grea.

Strat. Lasă, draga mea, că nu făr'de folos [2]) ţi-a fost chinul ăsta: Ai născut un băiat, care o să-ţi umple casa de prăzi de războiu [3]).

1) *Neriene*, zeiţă a Sabinilor şi soţia lui Marte, zeul războiului.

2) *haud ab re.* — 3) *qui aedis spoliis opplebit tuas.*

www.digibuc.ro

Ph. Pe Castor, mult mai bine ne-ar prinde niște hambare umplute cu grâu, să nu ne stingem de foame [1]) până o sa ne fericească el cu prăzile sale!

Strat. Nu fii îngrijorată.

Ph. De-ți face plăcere, vino, de-ți ia o sărutare, de aci. — Ah, nu-mi pot ridica capul, așa mă doare, mă doare, până în măduva oaselor și nici că-mi pot mișca picioarele, nesprijinită de nimeni.

Strat. Pe Hercle, la mijloc de mare de-a fi să mă chemi, să-ți cer o sărutare și n'aș sta la îndoeală, să vin, s'o iau, mierea mea. Despre lucrul acesta te-ai încredințat c'așa este; acum, ca să te mai încredințezi, Phronesium al meu, precum că te iubesc, ți-am adus, iată, două roabe din Syria. Ți-le dăruesc. (către un rob). Adă-le.

Astea, în țara lor, au fost amândouă regine, dar patria lor le-am nimicit-o eu, cu a mea mână. Ți-le dăruesc.

Ph. Nu te gândești că hrănesc atâtea guri, ca să-mi mai aduci pe cap și altele, care să-mi mănânce mâncarea?

Strat. Pe Hercle, darul acesta văd că nu-ți e pe plac. Ia, dă-mi încoa, copile, săculețul ăsta. Dragostea mea, ți-am adus, iat-o, hăinuța asta [2]) din Phrygia. Ține-ți-o.

Ph. Pentru așa mari suferințe, să mi-se dea un nimica tot?

Strat. (aparte). Pe Hercle, m'am nefericit, nenorocitul de mine! Fii-meu va trebui, să-mi fie cântărit cu aur. Nu prețuește nimic că i-se aduce purpură! (tare). Din Arabia, ți-am adus tămâie, din Pont enibahar mirositor. Ține-le, dragosteo.

Ph. (către Astaphium). Ia-le în primire. Luați de aici, din privirea mea, Syrienele astea.

Strat. Mă iubești tu puțin?

Ph. De loc, pe Castor și nici nu meriți.

Strat. (aparte). Pe asta nimic n'o mai satură? Nu-mi spuse nici atât, o vorbă bună. Și toate aste daruri, pe care i le dădui în dar, pare-mi-se, să se ridice cam la vreo douăzeci mine argint. Acum e grozav de mâniată pe mine. O simt, o înțe-

1) *ne nos extinxit fames.* — 2) *eccam pallulam.*

www.digibuc.ro

leg. Să mă duc spre ea.

(tare). Ascultă? Vrei tu, să mă duc acum, să iau masa, unde am fost poftit, dragosteo? Mă înapoiez îndată aci, la culcare. Dece taci? Pe Polux, sunt chiar mort de-abinelea!

Dar, ce-o mai fi şi asta, acolo? Cine să fie omul acesta, care îmi vine cu aşa mare alaiu? Vreau să văd, încotro duc ei, ce duc. Aşteia cred că i-se aduce. De bună seamă am s'o ştiu eu mai bine, chiar acum.

Cyamvs. Phronesivm. Stratophanes [1]).

Cy. Mergeţi, luaţi-o pe aci, povară a slăpânului, purtători de nenorociri [2]), care-i duceţi afară din casă avutul!

S'apucă cineva de iubit, nici că se poate, să n'ajungă un nimica tot şi să nu se despoaie în chip necinstit?

Şi asta, deunde o ştiu, nimeni să nu mă întrebe, c'avem şi noi acasă un îndrăgostit, care face lucruri nesăbuite, care îşi preţueşte averea, ca pe un bălegar, poruncind, să se ducă totul în afară. Se teme de poliţie [3]). A devenit foarte curat. Vrea să-i fie casa curată. In casă, orice are, îl mătură ἔξω [4]).

Fiindcă el singur a apucat-o pe drumul pierzaniei [5]), ei bine, pe Hercle, am să-i dau şi eu o mână de ajutor, în ascuns; şi, de va fi să se dea mai repede la fund, nu eu am să-l împiedec vreodată. Pentrucă, din târgueala asta, dintr'o mină, mi-am pus deoparte cinci nummus: mi-am tras pentru mine partea — lui Hercules [6]). Asta, va să zică, caşicum ai abate, în

1) Canticum, al IV-lea. V. 551-574.

2) *mulieri damnigeruli. Mulieri*, probabil: *muli erei.*

3) *metuit publicos.* — 4) *afară.* — 5) *quandoquidem ipsus perditum se it.* — 6) Partea cuvenită lui Hercules, drept dijmă, eră a zecea parte. V. nota, *Bacchides*, 665; *Mostellaria*, 984. Aci, aluzia de faţă îşi are o importanţă deosebită, pentrucă ajută la precizarea valorii unui *nummus*, la Plautus, când el nu are o denumire generală de monetă. Dacă 5 nummus, consideraţi ca o *parte Herculanea*, sunt a zecea parte dintr'o mina şi cum o mina valora 97 fcs, ar urma ca un nummus să valoreze: 1, fs. 97, valoarea unei *didrachma* grecească. V. şi nota, *Pseudolus*, 808; *Rudens*, 1408.

www.digibuc.ro

folosul tău, apa din albia unui râu [1]). N'o faci, atunci toată apa ţi-se duce în mare. La fel şi astea se duc în mare şi se prăpădesc, cum e mai rău, fără pic de mulţumire din partea nimănui.

Astea, când le văd,
că se petrec, şterpelesc, ciordesc,
din pradă pradă iau [2]).
Pe curtezană la fel o cred, precum e marea,
Ce-i dai, îl înghite şi sătulă niciodată.
Cel puţin marea: păstrează şi-l mai scoate la iveală.

Dă-i femeii orişicât, niciodată nu mai iese la iveală, nici pentru cel care îl dă, nici pentru ea, care îl primeşte [3]).

La fel şi curtezana asta de aci, care mi-a adus la sărăcie pe nefericitul meu stăpân, cu vorbele ei dulci:

Il va sărăci de avere, lumină, onoare şi prieteni.

Stăi [4])! Iat-o aci, la doi paşi. M'o fi şi auzit, poate, spunând toate astea. E galbenă la faţă, ca una care a născut un copil. Să-i vorbesc, caşicum n'aş şti nimic. Vă spun salutare.

Ph. Şi noi ţie, Geta. Ce faci? Cu sănătatea, cum stai?

Cy. Sănătos şi vin la una mai puţin sănătoasă şi-i aduc leacul, să se însănătoşească mai bine. Al meu stăpân, ochişorul tău, mi-a spus, să-ţi aduc aceste daruri, pe care le vezi că le poartă aceia, precum şi aceste cinci mine de argint.

Ph. [5]). Pe Polux, n'a pierit, pentrucă îl iubesc eu atât de mult.

Cy. Spusu-mi-a, să te rog, să le primeşti, cu dragă inimă.

Ph. Pe Castor şi le primesc şi mulţumire îi port. Spune, să fie duse înăuntru. Aide, Cyamus.

As. N'auziţi astea, pe care ea le porunci acum?

Cy. Vasele nu vreau să le ducă: Porunceşte, să le golească.

---

1) *de fluuio qui aquam deriuat sibi.* — 2) *de praeda praedam capio.*

3) *nusquam apparet neque datori neque acceptrici.* Pentrucă femeia, ce primeşte, îl consumă şi nu-l mai vede, nici acela, care i l-a dat, nici ea, care l-a primit.

4) Aci *canticum* se schimbă în recitativ, până la v. 581.

5) Canticum, al V-lea, v. 581-625. Aceste schimbări, în aceeaş scenă, sunt caracteristice pentru partea muzicală a piesei.

www.digibuc.ro

As. Pe Castor, dar neruşinat mai eşti, Cyamus. *Cy.* Eu?
As. Tu. *Cy.* Serios?
Tu, mă numeşti neruşinat, chiar tu, care îmi eşti bordelul de adunătură a stricăciunilor?

Ph. Spune-mi, rogu-te, unde-i Diniarchus? *Cy.* Acasă.

Ph. Să-i spui că pentru aceste daruri, pe care mi le-a trimis, îl iubesc mai mult decât pe toţi ceilalţi * De aceea, dintre toţi, el are cea mai mare cinstire din parte-mi şi roagă-l, să vină încoa.

Cy. Bine. Dar, cine-i omul acela de acolo, care se macină singur, trist la faţă şi neprietenos la privire?
Pe Hercle, dar nenorocit pare la suflet,
oricine ar fi!

Ph. Pe Castor, îşi merită soarta. Un om de nimic. Nu-l cunoşti, rogu-te, pe ostaşul, care erà aci, la mine? E tatăl copilului ăstuia.

Mereu cu ochii pe mine, vine să mă vadă, s'apropie, rămâne: ascultă, spionează, pe cine-l pierd. *Cy.* Il cunosc pe omul ăsta de nimic.
El este? *Ph.* Chiar el. *Cy.* Mă priveşte gemând.
Trase un lung suspin din adâncul pântecelui.
Ia, vezi-l: Scrîşneşte din dinţi, îşi isbeşte coapsa.
Rogu-te, au, din aceia, smintiţii, să fie [1]), de se loveşte singur?

Strat. Să-mi mai stăpânesc eu acum pornirea furioasă şi mânia, ce-mi zace în suflet!

---

1) *hariolust. Hariolus,* Ghicitor, inspirat al zeilor. (V. *Rudens,* 377). Mimica şi gesturile, menite a provoca râsul, jucau un mare rol în comedia lui Plautus, mai ales la un popor de gesturi, ca cel roman. Câteva exemple: Pregătirile de luptă dintre Mercurius şi Sosia, din *Amphitruo,* 270-462. Stăpânul, care îşi poartă robul în spinare. *(Asinaria,* 680-710), ori robul, care sare în spinarea stăpânului. (*Casina,* 724-745). Jocul de mimică al lui Palaestrio, din *Mil. Gloriosus,* 200-230. Toate scenele de nebunie prefăcută, din *Casina, Cistellaria, Menaechmi, Mercator;* de leşinuri, din, *Curculio, Miles Gloriosus.* Mimica din jocuri, din *Persa,* 789-830; *Pseudolus, Stichus* şi scena de faţă. V. şi act. V-lea.

www.digibuc.ro

Vorbeşte: De unde eşti? Al cui eşti? Cum ai îndrăsnit, să-mi spui vorbe pline de îndrăsneală?

Cy. Aşa am avut eu plăcere.

Strat. In felul ăsta îmi răspunzi?

Cy. In ăsta. Puţin îmi pasă mie de tine.

Strat. Şi tu? Cum ai îndrăsnit, să spui că iubeşti pe un altul?

Ph. Aşa am vrut eu.

Strat. Va să zică, nu te dai în lături, ai? Vorba asta s'o lămurim mai întâi. Cum, pentru un fleac de dar, ceva verdeţuri, carne şi vin oţeţit poşircă [1]), să te apuci, să îndrăgeşti un stricat, din ăia subţirii, cu părul încreţit, ce le pică mucu după muieri, din cei ce ştiu s'o aducă bine din dara [2]), pe un face-te-ai cruce [3]).

Cy. Ce sunt vorbele astea? De stăpânu-meu îndrăsneşti tu, să spui vorbe de rău, fântâna viţiului şi a nelegiuirii?

Strat. O singură vorbă să mai spui, că, pe Hercle, te-am şi ciopărţit în bucăţi, cu sabia asta.

Cy. Atinge-mă tu numai, că din om te-am şi făcut miel, spintecat pe şira spinării. Dacă tu eşti războinic mare la oştire, d'apoi şi eu nu-s mai prejos la bucătărie.

Ph. Dacă ai fi om cu judecată, nu te-ai lega de cei, cari mă cercetează [4]), ale căror daruri îmi sunt bine venite şi-mi fac plăcere [5]), pecând, tot ce am primit dela tine, îmi sunt fără de nicio plăcere.

---

1) *poscarum.* — 2) *moechum, malacum, cincinnatum, umbraticulum* (cel care caută locurile ascunse, afemeiat), *tympanotribam.* (Cel ce cântă din dara, *tympanum.* Oamenii aceştia, prin gesturile, cu care însoţeau muzica, treceau drept oameni stricaţi. V. *Poenulus,* 1317).

3) *hominem non nauci, Naucum,* coaja nucii fără miez. Un lucru de nimic, caşi *hilum (Aulularia,* 818). Compară Carageale:

„Ei, apucăm pela sfântul Ionică,..... papugiu cât colea după noi; teşim din dosul Agiei, — coate-goale după noi; ajungem la sfântul Ilie în Gorgani, — moftangiul după noi; mergem pela Mihaiu-Vodă, ca să apucăm spre Stabiliment, — maţe-fripte după noi".

(Jupân Dumitrache, în *„O noapte Furtunoasă",* I, 1).

4) *aduentatores meos non incuses.* — 5) *mihi dona accepta et grata habeo tuaque ingrata.*

www.digibuc.ro

Strat. Atunci, pe Polux, iată-mă şi lipsit, de ce am dat şi nenorocit!

Ph. Ce spui, se înţelege dela sine!

Cy. De-i aşa, dece mai stai aci, nesuferitule, când ţi-au ieşit toate socotelile pe dos?

Strat. Pe Hercle, să plesnesc eu astăzi, de n'am, să-l iau pe ăsta la goană, de aci.

Cy. Apropie-te tu numai încoa; înaintează tu numai.

Strat. Şi mai şi ameninţi, om de nimic? De am să pun mâna pe tine, te-am şi făcut harcea parcea [1]).

Ce-i cu venirea ta aci [2])? Ce-i apropierea ta de ea?
Ce treabă ai, să-mi cunoşti iubita mea, îţi spun?
Eşti caşi mort, dacă nu-ţi stăpâneşti mâna.

Cy. Ce, să-mi stăpânesc mâna?

Strat. Fă ce spusei. Stăi.

Te-am [3]) şi ciopârţit în bucăţi. E aşa de frumos, să mori ciopârţit!

Cy. Asta-i cursă curată: Sabia asta a ta e mai lungă decum este asta. Dar, de ţii, să mă războesc cu tine, îngădue-mă, până mă duc, să împrumut o frigare. Mă duc acasă, viteazule, să-mi aduc un martor cinstit.

(aparte). Dar, la ce nu m'oiu fi mişcând eu mai repede de aci, pânăce mi-e încă sănătos pântecele!

Phronesivm. Stratophanes [4]).

Ph. (către sclavele sale). Imi daţi sandalele? Şi luaţi-mă mai repede de aci, înăuntru, pentrucă, din pricina vântului, m'a apucat o grozavă durere de cap [5]), nenorocita de mine. —

Strat. D'apoi eu, ce o să se întâmple cu mine, pe care m'a apucat durerea de cele două sclave, cu care te-am dă-

1) *offatim iam iam concipilabo.* E una din scenele vii şi care ne reaminteşte scena dintre Mercurius şi Sosia, din *Amphitruo*, act. I, sc. I.
2) *Quid tibi huc uentio est?... aditio, notio est?*
3) Recitativ. *(troch. septenarii şi octonarii)*, v. 626-630.
4) Diverbium. *(iambi senarii)*, v. 631-698.
5) *de uento condoluit caput.*

www.digibuc.ro

ruit? O şi plecaşi, ai? Hâm, aşa ţi-se cade [1])!

Rogu-vă, nici că se putea, să fiu mai bine dat pe uşe afară, decum fusei dat acum! Frumos îşi mai bate joc de mine! Lasă. De acum, cel mai mic lucru are să mă facă, să le frâng călcâele [2]) la toţi ai casei. Pasă-mi-te că este ceva, care schimbă firea femeilor astora! Cum născù copilaşul, îşi şi luă nasul la purtare [3]). Acum, caşicum mi-ar spune: „Nu te opresc, dar nici te poftesc, să-mi vii în casă". D'apoi şi eu nu vreau, nu mă duc. Am s'o fac şi asta, cât de curând, să spună, precum că sunt un om hain la suflet.

(către un rob). Urmează-mă. Am spus destul.

ACTVL AL III-lea.

Strabax. Astaphivm.

Strab. Azi dimineaţă îmi spuse tata, să mă duc de aci la ţară, să dau ghinda pentru hrana boilor. Dupăce venii acolo, când vor zeii să fie, pică la conac acela, care datora tatei nişte bani, care cumpărase dela tata [4]) nişte oi Tarentine. Intreabă de tata. Ii spun că e la oraş. Il întreb ce vrea cu el? * * Işi scoate omul punga dela gât [5]) şi-mi dă douăzeci mine de argint. Le primesc bucuros şi le vâr în pungă. Acela pleacă, iar eu aduc la oraş oile de argint, vârîte în punga aceasta. Pe Polux, se vede că Marte a fost supărat rău pe tata, de fuse oile aşa aproape de lup [6]).

Acum, cu lovitura, ce dădui, am să-i dau gata pe toţi firfizonii ăştia dela oraş [7]), să-i arunc pe toţi pe uşe-afară. Mi-am pus în minte, să-mi dau gata mai întâi pe tata, mai apoi la urmă şi pe mama. Acum, am să-i duc banii la asta de aci,

1) *Em sic datur!* — 2) *suffringam talos.*

3) *animos sustulit.* — 4) *erat mercatus de patre.* Oile din Tarent erau renumite pentru lâna lor. (Plinius, I, 8, 48).

5) *cruminam de colo detraxit.* V. nota *Persa*, 310.

6) V. nota, *Poenulus*, 645. — 7) *mundulos amasios.* (*Amasius*, caşi *amatio*, p. *amator*, *amor*).

www.digibuc.ro

pe care o iubesc mai mult ca pe mamă-mea [1]).

Ei, e cineva înăuntru? Deschide careva uşa asta?

As. Ce vorbă mai e şi asta? Au, ne eşti străin, rogu-te, dragă Strabax, de nu intri înăuntru numai decât?

Strab. Au, aşa trebuia să fac?

As. Fireşte c'aşa, că doar ne eşti din ai casei.

Strab. Am să intru. Să nu crezi că mă întârziiu.

As. E plăcut ce faci. (Strabax intră în casă la Phronesium).

Trvcvlentvs. Astaphivm.

Tr. Mi-se pare lucru de neînţeles că tânărul nostru stăpân, Strabax, nu s'a înapoiat încă dela ţară. Afară numai dacă în ascuns nu s'o fi strecurat aci, la stricăciunea asta [2]).

As. Pe Polux, ăla, cum m'o zări, o să şi strige la mine.

Tr. Numai sunt aşa de sălbatec, precum eram, Astaphium. Pornit spre mânie chiar nu mai sunt; nu te mai teme. Ce zici?

As. Ce vrei? *Tr.* Decând aştept eu o sărutare dela tine [3])! Spune, porunceşte-mi, ce plăcere ai, cum vrei să fiu. Imi am acum cu totul alte purtări; pe cele de până aci le-am dat uitării. De pildă, aş putea iubi şi eu, aş putea, să-mi am şi eu o iubită.

As. Pe Castor, plăcute lucruri îmi vesteşti. Dar, ia spune-mi mie, ai —

Tr. Vreun parasit, poate, vrei să spui?

As. Inţeleseşi de minune, încotro bătui eu pontu.

Tr. Ei, tu! Decând tot dau şi eu mai des pela oraş, m'am făcut meşter la vorbă. Acum sunt un adevărat om de spirit [4]).

As. Ce vrei să spui, rogu-te? De nu mă'nşel, glumele astea ale tale, vrei să le numeşti vorbe de spirit.

Tr. Aşa, pentrucă se deosebesc prea puţin de vorba de spirit [5]).

---

1) *mage amo quam matrem meam.* V. *Trinummus*, 42.

2) *in corruptelam suam. Corruptela = cel ce conrupe*, dar şi *loc de desfrîu.* — 3) *quin tuam exspecto osculentiam.*

4) *caullator* p. *cauillator.* — 5) *a cauillibus.*

www.digibuc.ro

As. Urmează-mă înăuntru, rogu-te, dragostea mea.

Tr. Ţine-ţi asta pentru tine: la-ţi *rvuna*, ca să rămâi la noapte cu mine.

As. Aoleo! *"Rvuna"?* Ce jigănie o mai fi şi asta? Dece nu-i spui *„arvună"* pe numele ei?

Tr. Fac economie de *„a"*, precum la Prenestini este *„stârc"*, pentru *cocostârc* [1]).

As. Urmează-mă, rogu-te.

Tr. Vreau numai să aştept aci pe Strabax, să văd, dacă vine dela ţară.

As. Dar el este aci, la noi, Strabax al tău. Mai acum a venit dela ţară.

Tr. Fără să fi dat mai întâi cu ochii de mamă-sa? Zău, pe Polux, om de nimic!

As. Iar, ca de obiceiu?

Tr. Iar — chiar, numai spun nimic.

As. Aide înăuntru, drăguţă. Dă-mi mâna.

Tr. Ţine-o. Sunt târît în taverna desfrîului, unde am să-mi fiu batjocorit, cu banii mei. —

ACTVL AL IV-lea.

Diniarchvs [2]).

N'a fost născut, nu se va naşte şi nici că se va putea afla vreodată om, căruia să vreau acum să-i fiu pe plac, în vorbe şi în fapte, mai mult decât lui Venus. O, zei, prea măriţi, cât sunt de fericit şi cât de copleşit de fericire! Aşa mari bucurii mi-a vestit astăzi Cyamus: Darurile mele au fost găsite pe plac şi au avut o bună primire la Phronesium. Aceasta îmi face mare plăcere; dar, ce mă încântă mai dulce ca mie-

1) *rabonem habeto..... quin tu „arrabonem" dicis?* Tr. *„a" facio lucri, ut Praenestinis „conea" est ciconia.* Detalii interesante pentru limbă. Joc de cuvinte. Fr. *gogne et cigogne.*

2) Recitativ. (*troch. septenarii*), v. 699-710.

www.digibuc.ro

rea, e faptul că darurile militarului au fost găsite de prost gust şi rău primite. Sunt plin de fericire. A mea este isbânda [1]). Dacă ostaşul va fi trimis la plimbare, muierea va rămâne cu mine. Sunt mântuit, pentrucă mă pierdeam [2]); dacă nu m'aş fi pierdut, ar fi murit deabinelea.

Acum, să iau seama, ce se petrece acolo, cine intră înăuntru şi cine iese afară. De aci, dela distanţă, am să văd, ce s'a alege de norocul meu. Acum, că nu mai am nimic, ca unul care mi-am trimis aci toate, se cade, să mă port cu blândeţe.

Astaphivm. Diniarchvs [3]).

As. Eu, datoria am să mi-o împlinesc, să-ţi placă: Vezi şi tu acum, acolo, înăuntru, să ţi-o împlineşti pe-a ta, la fel. Vezi-ţi de interes, aşacum se cuvine şi pe ästa jecmăneşte-l. Cât o să-i dea acum inima brânci şi cât o să aibă, cu ce, e un prilej minunat pentru treaba asta. Pune-ţi în joc tot farmecul iubirii, să se bucure, când tu îl dai gata.

Şi în timpul ästa, eu am să priveghez, retrasă aci [4]), până şi-o seca la tine tot avutul. Şi nici c'am să dau drumul, în vremea asta, la vreunul, aci, înăuntru, la voi, să vă stingherească [5]): Tu, vezi-ţi mai departe de treabă, în jocul ästa al tău, cum ţi-o fi plăcerea.

Di. Cine-i ästa, Astaphium? Spune-mi-l, cine se pierde? *As.* Dragosteo, tu-mi erai aci?

Di. Au, nu-ţi sunt pe plac? *As.* Acum, mai mult ca niciodată, pentrucă, orice nu ne este spre folos, nu ne e pe plac [6]).

Dar, rogu-te, dă-mi ascultare, să-ţi povestesc, ce vreau.

Di. Şi despre ce e vorba? Au, mă priveşte pe mine?

---

1) *mea pila est. Pila*, minge: *Mingea este la mine, am câştigat.* Metaforă. V. nota, *Trinummus*, v. 1124.

2) *saluos sum, quia pereo; si non peream, plane interierim.* Antiteză frumoasă.

3) Canticum, al VI-lea, 711-729.

4) *ego restitrix praesidebo.* — 5) *qui sit odio.*

6) *nam si quid nobis non usust nobis molestust.*

www.digibuc.ro

As. Nu-mi vine să mai tac. Ce mai lovitură dă ea înăuntru!

Di. Ce? Vreun nou îndrăgostit?

As. A pus mâna pe o comoară mare şi încă neatinsă.

Di. Cine este?

As. Să-ţi spun, însă să taci. Îl ştii pe Strabax ăsta?

Di. Cum nu?

As. El are aci, la noi locul cel mai de cinste; acum, el ne este noua noastră vacă de muls [1]). Îşi risipeşte avutul cu inimă deschisă.

Di. Pe Hercle, e pierdut! La fel mi-am pierdut şi eu averea, m'am ales cu nenorociri şi am ajuns cel mai înstrăinat de voi.

As. [2]). Eşti un prost, de n'ai de lucru, să înviezi cu vorbe, ce s'a dus odată [3]). Chiar şi Thetis şi a trebuit şi ea să pună un sfârşit bocelii fiului ei [4]).

Di. Şi acum, n'am voie să intru aci, la voi?

As. Dece să-mi fii tu mai cu moţ ca militarul?

Di. Pentrucă am dat mai mult.

As. Pecând dedeai, tu erai cel mai mult primit înăuntru; lasă acum rândul altora, cari îşi dau silinţa, să se poată folosi de dărnicia, pe care o au. Tu, ţi-ai făcut rîndul la învăţătură; fiindcă tu ai învăţat [5]), lasă şi pe alţii să înveţe.

Di. N'au decât să înveţe, dar să mă lase şi pe mine, să mai cânt cântece de dragoste [6]), să nu-mi uit învăţătura.

As. Şi dascăliţa ce-o să facă în răstimpul ăsta, cât tu o să-ţi înveţi lecţiile? Vrea şi ea să-şi vadă de ale ei.

Di. Ce?

As. Primind mereu la daruri.

Di. Dar, i-am dat astăzi: Am poruncit, să i-se aducă cinci

---

1) *nunc is est fundus nouos. Fundus* = *fund;* apoi, *resurse, existenţă.*

2) Recitativ. *(troch. septenarii)*, v. 730-968 (sfârşit).

3) *facta infecta facere uerbis.* — 4) Thetis, nimphă a marii, soţia lui Peleus şi mamă a lui Achilles, eroul grec, în războiul troian.

5) *quando scis.* — 6) *adcentare liceat.* La fel, *Stichus*, 735. Nu odată, dragostea e asemuită cu o învăţătură (*litteras discere*).

www.digibuc.ro

mine de argint, în afară de una cu de ale gurii.

As. Ştiu şi eu asta, că ne-au fost aduse. Acum, mulţumită dărniciei tale, ne simţim şi noi bine cu ele.

Di. Ah! Protivnicii mei să-mi sfâşie avutul aci, la voi? Pe Hercle, mai bine mort, decât să îndur una ca asta!

As. Eşti un prost.

Di. Dece? Lămureşte-mă. Dece, Astaphium?

As. Pentrucă, pe Polux, mai bine să mă pizmuească duşmanii pe mine, decât eu pe ei. Deoarece, a fi pizmaş că unora le este bine, iar ţie îţi este rău, e nenorocire curată. Cine pizmueşte, arată că îi lipseşte ceva; cei cari sunt pismuiţi, aceia nu duc lipsă de nimic.

Di. Să nu-mi fie îngăduit, să mă fac şi eu părtaş la jumătate din târgueli?

As. Dacă voiai să fii părtaş, să-ţi fii luat acasă jumătatea. Pentrucă aci, la noi, socoteala, de ce primim, se scrie, la fel, ca pe cealaltă lume: Noi primim înăuntru; însă, odată lucrul primit, îndărăt, afară, nu se mai poate lua. Rămâi cu bine.

Di. Stăi! *As.* Dă-mi drumu. *Di.* Lasă-mă, să merg înăuntru. *As.* La tine, se poate.

Di. Ba, aci, la voi, vreau eu să merg.

As. Nu se poate, ceri prea mult.

Di. Lasă-mă, să încerc. —

As. Ba, aşteaptă. A încerca, însemnează silnicie.

Di. Spune-i că sunt aci. *As.* Pleacă. E prinsă. E aşa. Nu te mai încerca.

Di. Vii înapoi, sau nu?

As. Mă cheamă stăpâna, care poate mai mult asupra mea, decât poţi tu.

Di. Numai o vorbă. — *As.* Vorbeşte. *Di.* Imi dai drumu înăuntru? *As.* Mincinosule, pleacă!

Spuneai că numai o vorbă şi tu spuseşi trei şi acelea minciuni.

Di. Se duse înăuntru. Mă lăsă afară, la uşe! Şi eu să îngădui, să mi-se facă una ca asta? Pe Hercle, vrajitoareo, am să-ţi fac figura chiar aci, în stradă, cu galăgie mare, fiindcă ai primit bani dela mai mulţi, împotriva legii. Pe Hercle, am

www.digibuc.ro

să-ţi dau numele la noii magistraţi, apoi am să te am la mână pentru suma împătrită, otrăvitoareo, hoaţă de copii [1]).

Pe Polux, chiar c'am să-ţi dau pe faţă toate ticăloşiile. Nimic nu mă mai opreşte, deoarece am pierdut tot, ce-am avut. Am ajuns un nesăbuit şi la urma urmei, îmi e tot una, cu ce încălţăminte am să mă încalţ [2]).

Insă, dece strig eu aici? Dar, dacă m'ar pofti, să intru înăuntru? M'aş jura pe cele sfinte că rău n'am să-i fac, dacă ea m'ar pofti. Fleacuri toate! Dacă isbeşti biciul cu pumnii, mai rău te dor mâinile. A te mânia împotriva uneia, care nu se sinchiseşte de tine, nu-ţi slujeşte la nimic [3]).

Dar, ce-i asta? O, zei nemuritori! Il văd pe bătrânul Callicles, ruda mea de odinioară, ducând două femei legate: una, coafeuza acesteia, cealaltă, servitoarea lui. Teama mă stăpâneşte: Dupăce o grije îmi nelinişti mai acum inima, mă tem de-o alta, să nu-mi fie ştiute şi celelalte purtări rele din trecut.

Callicles. Ancilla Calliclis.
Diniarchvs. Syra.

Ca. (către servit.). Vorbele de rău ţie să ţi-le spun eu? (către Syra). Sau mai degrabă ţie? Ce fel îmi e inima, aţi cam putut vedea, cât sunt de blând şi potolit. Că doar v'am cercetat pe amândouă, spânzurate şi bătute, în acelaş timp. Nu mi-am uitat, ce fel aţi mărturisit. Ştiu. Acuma, vreau să vă aud şi aci; mărturisiţi la fel şi făr'de bătaie. Deşi vă ştiu pe amândouă vipere curate, vi-o spun dela început, să n'aveţi două limbi, să mă siliţi, să vă strivesc, cu limbi cu tot, afară numai dacă nu voiţi, să-mi fiţi date pe mâna bărbaţilor cu clopoţei [4]).

An. Strânsoarea nu ne îngădue, să mărturisim adevărul, aşa ne vatămă cătuşele braţele.

---

1) *supostrix puerum.*

2) *nec mi adeost tantillum pensi iam quos capiam calceos.*

3) Cam la fel vorbeşte şi Argyrippus, la supărare, în *Asinaria*, v. 127-152.

4) *ad tintinnaculos.* Călău. V. nota, *Pseudolus*, 332.

www.digibuc.ro

Ca. Insă, dacă o să-mi mărturisiţi adevărul, o să fiţi slobozite din cătuşe.

Di. (aparte). Deşi, despre ce este vorba, nu-mi dau încă bine seama şi sunt nedumerit [1]), cu toate astea mă tem, pentrucă mă ştiu că am păcătuit.

Ca. Mai întâi, să-mi staţi despărţite una de alta. — Ei, aşa, aşa vă vreau. Şi, ca să nu vă faceţi semne una la alta, am să fiu, ca un perete, între voi. Vorbeşte, tu.

An. Ce să vorbesc?

Ca. Ce s'a făcut cu copilul, pe care l-a născut fiică-mea, cu nepotul meu?

An. L-am dat ăştia.

Ca. Taci acum. Ai primit tu copilul dela asta?

Sy. L-am primit.

Ca. Taci. Mai mult nu-mi trebue. Ai mărturisit destul.

Sy. Cu minciuni nu umblu.

Ca. Pentru asta, o să-ţi ai spatele numai vânătăi.

(aparte). Până acum vorbele şi uneia şi alteia se potrivesc.

Di. (aparte). Vai, nenorocitul de mine! Acum o să-mi iasă la iveală ticăloşenia, care am nădăjduit c'o să fie tăinuită!

Ca. Vorbeşte, tu. Cine ţi-a spus, să-i dai ăştia copilul?

An. Stăpâna mea mai mare.

Ca. Tu, acum, dece l-ai primit?

Sy. M'a rugat stăpâna mea mai mică, să-i fie adus un copil şi lucrul să fie tăinuit.

Ca. Vorbeşte, tu. Ce ai făcut cu acest copil?

Sy. L-am dus la stăpână-mea.

Ca. Şi stăpână-ta, ce face cu acest copil?

Sy. Pe dată l-a şi dat stăpâne-mii.

Ca. Cărei stăpâne, ticăloaso? *An.* Sunt două.

Ca. Tu, ţine-ţi gura, când nu te întreb.

(către Syra). Dela tine să aflu.

Sy. Vreau, să spun că mama l-a dat în dar fiicei.

Ca. Spui mai lămurit ca adineaori.

---

1) *falsus incertusque sum.*

www.digibuc.ro

Sy. Pentrucă şi tu mă întrebi mai mult.

Ca. Răspunde-mi repede: Dar aceea, căreia i-a fost dat în dar?

Sy. L-a trecut drept copil presupus. *Ca.* Al cui? *Sy.* Al său.

Ca. Drept copilaşul său? *Sy.* Drept copilaşul său *Ca.* Zei, vă cer mărturia voastră! Ce uşor o alta naşte un copil, pe care l-a mai născut o alta! Asta a născut copilul, fără dureri, cu casna alteia. Copilul ăsta e chiar fericit: Are două mame şi două mătuşi. Mă tem chiar să n'aibă şi mai mulţi taţi. Vezi-o, ticăloşenia femeiască!

An. Pe Polux, ticăloşenia asta priveşte mai mult pe bărbaţi, decât pe femei: Un bărbat, iar nu o muiere, a lăsat-o pe ea însărcinată.

Ca. Asta o ştiu şi eu, caşi tine. Tu i-ai fost gardianul cel pricopsit.

An. Tare eşti, mult poţi [1]). Bărbat eră, mai mult putea: A biruit; ce ţintea, şi-a luat [2]).

Ca. Pe Hercle, la fel cum ţi-ei lua [2]) şi tu o mare pedeapsă.

An. Despre partea asta, chiar dacă n'o spuneai, lucrul se înţelegea dela sine.

Ca. Şi nu-i chip, să mi-te fac astăzi, să-mi spui, cine-i ăsta?

An. Până acum tăcui: De acum n'am să mai tac, când el e aci, de faţă [3]) şi nu se arată pe sine.

Di. (aparte). Am împietrit: nu îndrăsnesc, să mă mişc din loc, nenorocitul! Afacerea este dată pe faţă, pe de-a'ntregul ei. Acolo sunt comiţiile adunate, să mă judece. Fapta aceea ticăloasă e a mea şi prostia e tot a mea. Mă tem c'o să-mi şi spună numele. (Se sprijină de perete).

Ca. Vorbeşte, cine şi-a bătut joc de fecioria fetei mele?

An. (către Din.). Te văd, c'ai luat peretele în stăpânire, de frica faptelor tale ruşinoase.

Di. (aparte). Nici viu, dar nici mort nu sunt şi nici, ce am,

---

1) *plus potest qui plus ualet.* — 2) *apstulit, attuli.* Joc de cuvinte. (In l. franceză e mai răuşit: *remporter, apporter).*

3) *quando adest.*

www.digibuc.ro

să mă fac acum, nu ştiu. Să-o şterg de aci, să mă duc spre el, nu ştiu. Frica m'a înţelenit.

Ca. Spui, sau nu?

An. Diniarchus, după care o logodiseşi mai nainte.

Ca. Unde e omul ăsta, pe care îl numişi?

Di. Aci sunt, Callicles. Te rog fierbinte pe ai tăi genunchi, să înduri cu înţelepciune o faptă nesăbuit facută şi să-mi ierţi, ce am făcut, la beţie, nemai fiind stăpân pe mine [1]).

Ca. Nu-i frumos, să dai vina pe ceva mut, care nu poate vorbi, pentrucă vinul, dacă ar putea vorbi, s'ar desvinovăţi şi el. Nu vinul stăpâneşte pe oameni, ci omul pe vin, dacă cu adevărat sunt cinstiţi. Pentrucă omul, care-i necinstit, de bea, ori chiar de se fereşte, să bea, necinstit rămâne din firea lui.

Di. O ştiu, că va trebui, să-mi aud multe vorbe, pe care n'aş vrea, să le aud, din pricina vinei mele. Mărturisesc că m'am greşit faţă de tine, căzând în păcat [2]).

An. Callicles, ia seama, rogu-te, faci o mare nedreptate: Cel vinovat îşi apără cauza nelegat, pe martori îi ţii legaţi.

Ca. (catre robi). Deslegaţi-le. Aide, plecaţi acasă la voi şi tu şi ea. Stăpânei tale, tu, să-i spui astea: Să dea înapoi copilul, dacă îl va cere cineva. (catre Diniarchus). Iar tu, să mergem la judecată.

Di. Dece vrei să merg la judecată? Judecătorul doar tu îmi eşti. Pentrucă, te rog, Callicles, să-mi dai de soţie pe fiica ta.

Ca. Să ţi-o dau eu? Pe Polux, văd că treaba asta ai făcut-o mai nainte. Că, n'ai adăstat, până să ţi-o dau eu; ţi-ai luat-o tu singur. Acum, dupăce mi-ai umblat, ţi-ai gasit-o. Insă, am să te ating şi eu la pungă cu asta: Din zestre, trag la o parte şase talanţi mari, să fie, pentru nesocotinţa asta a ta [3]).

Di. Eşti prea bun cu mine.

Ca. Copilul tău, dela asta de aci, e mai bine ca tu, să-l ceri

---

1) La fel se va desvinovăţi şi Lyconides, în *Aulularia*, 731-775. Scena însă e mai răuşită acolo, prin umorul, ce rezultă din echivocuri.

2) *ego tibi me obnoxium esse fateor culpae compotem.* — *(noxius, noxa,* greşeală care aduce vătămare, pagubă; *culpa,* greşeală, ca act neingăduit, vină. — 3) *pro ista inscitia.*

www.digibuc.ro

îndărăt. Iar soţia să ţi-o iei dela casa mea cât mai repede, cu putinţă. Eu mă duc. Am să-i şi trimit înştiinţare unei rude a mele, să-i spun, să-şi găsească acum o altă cuscrenie pentru fiul său. (iese).

Di. Acum, eu am să-mi cer copilul dela ea, să nu se apuce să tăgăduească, la urmă. Primejdie nu-i, deoarece chiar ea însăş, dela sine, mi-a destăinuit toată afacerea, aşacum s'a petrecut. Dar, pe Polux, la timp, cum nu se mai poate de potrivit, iat-o, că iese chiar ea afară. Lung ac mai are, că tocmai deacolo îmi împunse inima [1]).

Phronesivm. Diniarchvs. Astaphivm.

Ph. O năroadă şi vrednică de dispreţ este curtezana, care îşi uită în vin de treburile sale. Dacă celelalte părţi ale corpului îi sunt ameţite de băutură, cel puţin inima să-i fie trează. Imi vine să turbez că mi s'a bătut coafeuza. Ea îm spuse, că copilul cu pricina s'a dovedit a fi al lui Diniarchus.

Di. O văd, o aud pe aceea [2]), la care se află şi averea şi copilul meu.

Ph. Iată, îl văd pe acela care, iubindu-mă, m'a pus tutore peste bunurile sale.

Di. Femeie, am plecat să vin la tine.

Ph. Ce este, dragostea mea?

Di. Nicio „dragoste", lasă gluma. De aşaceva nu-mi arde mie acuma.

Ph. Ştiu, pe Castor, ce vrei, ce ceri, ce pretinzi [3]): Pe mine vrei să mă vezi, îmi pretinzi, să te iubesc, îţi ceri copilul.

Di. O, zei nemuritori! Câtă limpezime la vorbă [4]): In puţine vorbe a atins tot ce doresc eu!

Ph. Ştiu că ai o logodnică şi un copil cu logodnica ta; şi că ai să ţi-o iei de soţie; că inima îţi este acum prinsă într'altă parte [5]). Tu, o să te duci, iar eu am să-mi rămân ca o pără-

1) *cor pungit meum.* — 2) *uidi, audiui.*
3) *quid uis, postules, petas.* — 4) *Ut planiloqua est.*
5) *esse alibi iam animum tuom.*

www.digibuc.ro

sită [1]). Şi totuş, ia gândeşte-te la şoarece, cât e el de mic şi ce animal inteligent, care nu-şi încredinţează niciodată viaţa unei singure găuri! Pentrucă, dacă i-se astupă o ieşire, îşi caută scăparea prin cealaltă deschizătură.

Dl. Când o să mai am timp, am să vorbesc cu tine mai pe îndelete despre lucrurile astea. Acum, dă-mi copilul.

Ph. Ba, rogu-te, să mi-l mai laşi la mine aste câteva zile.

Di. Nici vorbă. *Ph.* Te rog. *Di.* Ce vrei cu el? *Ph.* E spre binele meu. Numai aste trei zile, până o isprăvesc într'un fel cu militarul, îngădue-mi, să-l am. Dacă am să-l am, o să-ţi folosească chiar şi ţie: dacă ai să ţi-l iei, atunci toată nădejdea dinspre partea militarului [2]) mi se va spulbera.

Di. Iţi urez isbândă, pentrucă, dacă aş vrea să refac lucrul din nou [3]), n'aş mai avea putinţă. Acum, foloseşte-te de copil şi îngrijeşte-l, când pentru îngrijirea asta îţi ies bani [4]).

Ph. Pe Castor, te iubesc aşa de mult pentru lucrul acesta. Când acasă te-i teme de vreo supărare, să fugi încoa la mine. Cel puţin să-mi rămâi prieten pentru jupueala altora [5]).

Di. Rămâi cu bine, Phronesium.

Ph. Nu mai sunt deci pentru tine ochişorul táu?

Di. Vorba asta o să mai vină ea vremea, să fie din nou amintită, între noi [6]). Mai vrei ceva?

Ph. Să fii sănătos.

Dl. Când am să mai am timp, voiu veni la tine. —

Ph. Se duse de-abine, de aci, se îndepărtă. Acum pot spune aci, orice vreau. Este o vorbă înţeleaptă, care se spune: Unde sunt prieteni, acolo e şi belşug [7]). Mulţumită lui, trag eu nădejde, să-l ating chiar azi pe militar la pungă, pe care îl iubesc [8]) pe Castor, mai mult ca pe mine, până — iau ce doresc eu. Oricât de mult am lua dela alţii, niciodată nu ni-se pare

1) *quasi pro derelicta sim.* — 2) *a milite spes.*

3) *refacere* (p. *reficere*). — 4) *et procura... quando pro cura aes habes.* — 5) *amicus mi esto manubiarius.*

6). *interatim furtim.* — 7) *ubi amici, ibidem opes.* Cam acceaş ideie în *Çistellaria*, v. 80. — 8) *mage amo,*

www.digibuc.ro

în destul, ce ni s'a dat. Aci stă tot meşteşugul curtezanelor.

As. Ah, taci!

Ph. Ce este, rogu-te?

As. Tatàl copilului este aci.

Ph. Lasă-l să vină încoa. Lasă-l, dacă cu adevărat este el.

As. E chiar el.

Ps. Lasă-l să vină la mine, dupăcum îi e dorinţa.

As. Ţine drumul drept încoa.

Ps. Pe Castor, am să-l dau acum gata cu vicleşugurile mele.

ACTVL AL V-lea.

Stratophanes. Phronesivm. Strabax. Astaphivm.

Strat. Aduc o mina de aur iubitei, să-mi ispăşesc păcatele. Ca să-mi fie bine primite acelea, pe care le pierdui mai nainte, mai adaug pe deasupra asta. Dar, ce văd? Pe stăpână şi pe servitoarea ei înaintea casei. Să mă apropiiu de ele. Ce-mi lucraţi aci?

Ph. Nu-mi vorbi.

Strat. Eşti prea făr'de inimă.

Ph. Ai putea, să nu-mi mai baţi capul?

Strat. Ce s'a întâmplat, Astaphium?

As. Pe Castor, pe bună dreptate, este ea supărată pe tine.

Ph. Eu, e chiar puţin, de câtă pică am eu pe el!

Strat. Eu, dragostea mea, dacă m'am greşit cu ceva mai nainte, drept ispăşire îţi aduc piesa asta de aur. De nu mă crezi, vezi-o.

Ph. Mâna mă opreşte, să cred un lucru, mai nainte [1]) de a-l avea. Copilului îi trebue hrană, îi trebue deasemenea şi mame-sii, care l-a scăldat; doicii, ca să aibă lapte, trebue să-i dai din belşug vin vechiu, să bea şi ziua şi noaptea. Ne trebuesc lemne, ne trebue carbuni, e nevoie de faşe [2]), perne, leagăn,

1) *manu' uotat priu'.* — 2) *fasciis opus est. (fascia).*

www.digibuc.ro

scutece; ne trebue untdelemn, ne trebue făină. Copilul are doar nevoi zilnice [1]): Toate astea nu-s lucruri numai de o singură zi, ca să nu mai fie nevoie de ele [2]). Copiii de militari doar nu se pot creşte cu una cu două.

Strat. Ia, uită-te încoa. Ţine asta, să ai cu ce face faţă nevoilor [3]).

Ph. Dă-o încoa, deşi e puţin lucru.

Strat. Mai pun pedeasupra încă o mina [4]).

Ph. E puţin.

Strat. După dorinţă, orice vei porunci, ţi se va da. Acum, dă-mi o sărutare.

Ph. Dă-mi drumu, îţi spun, nu te pot suferi.

Strat. Nicio bucurie. Nu sunt iubit, îmi pierd vremea de geaba [5]). Mai mult de zece greutăţi de — dragoste, le pierdui pe nesimţite.

Ph. (către Ast.). Ţine astea şi du-le înăuntru.

Strab. Unde păcatu mi-o fi iubita? Nici la ţară, nici aici, nu fac nicio treabă; mă împut de şedere [6]). Tot stând tolănit pe pat şi tot adăstând-o, aşa m'am înţelenit, ca un nenorocit [7]). Dar, iat-o, o văd. Ei, prietenă, ce faci?

Strat. Cine-i ăla?

Ph. Pe Castor, unul, pe care-l iubesc mai mult, ca pe tine [8]).

Strat. Ca pe mine? *Ph.* Ca pe tine. *Strat.* Cum vine asta?

Ph. Asta, să nu-mi mai baţi capu.

Strat. Şi-acuma, ai, te duci, că te văzuşi cu aurul la mână?

Ph. Am pus la păstrare înăuntru, ce-mi dăduşi.

Strab. Vino, prietenă, să-ţi vorbesc.

Ph. Dar eu tocmai spre tine veneam, desfătareo.

Strab. Pe Hercle, îţi spun chiar serios, că, deşi îţi par un

1) *Puerus est totum diem. (puerus*, formă v. p. *puer).*
2) *opu' quin opu' semper siet* V. şi *Asinaria*, v. 196-200.
3) *qui istuc ecficias opus.* — 4) *addam unam minam.* (*Bothe*).
5) *teritur dies.* — 6) *corrupor situ.* Strabax, ieşea dela Phronesium.
7) *ita miser cubando in lecto hic exspectando obdurui.*
8) *quem mage amo.*

www.digibuc.ro

nàtăfleaţă, vreau, să mă înveselesc şi eu puţin. Şi, deşi eşti frumoasă, n'ai câştigat nimic, de nu mă bucur şi eu de frumuseţea ta.

Ph. Vrei să te îmbrăţişez, să-ţi dau o sărutare?

Strab. Fă-mi orice, de care să mă bucur.

Strat. Chiar sub ochii mei, să-i îngădui eu, să îmbrăţişeze pe alţii? Pe Hercle, mai bine mort, acum. Muiere, astâmpara-ţi mâna, de nu vrei ca tu şi àsta să vă găsiţi moartea, de mâna mea, cu sabia asta!

Ph. * mai bine, ostaşule, dacă vrei să fii iubit. Cu aur, nu cu sabia, ai să mă poţi împiedeca, să nu-l iubesc pe acesta, Stratophanes.

Strat. Cum, ticăloaso, femeie frumoasă şi cu duh, ce eşti, să te apuci, să iubeşti o aràtare ca ăsta?

Ph. Nu-ţi vine în minte [1]) o vorbă, pe care a spus-o un actor pe scenà: Toţi oamenii, în meseria lor, îşi vàd de interesul lor, oricât desgust le-ar aduce [2]).

Strat. Pe omul ăsta să-l îmbraţişezi tu, aşa de desgustător şi aşa de murdar?

Ph. Oricât ar fi el de murdar, oricât de desgustător, pentru mine e cu duh, e frumos.

Strat. Ţi-am dat eu aur —

Ph. Mie? Ai dat lui fii-tău de ale gurii. Acuma, dacă vrei să tragi nădejde, ca să fie asta cu tine [3]), mai dá o a doua mina de aur.

Strab. Amândouă sunteţi nişte ticăloase. (către Strat.). Tu, păstrează-ţi mai bine banii pentru drum [4]).

Strat. Cât îi datorezi ăstuia?

Ph. Trei.

Strat. Ce sunt astea trei?

---

1) *uenitne in mentem tibi quod uerbum in cauea dixit histrio.*

2) *callent et fastidiunt.*

3) *hanc* (Adică: *Astaphium)* Alţii atribue aceste cuvinte lui Astaphium.

4) *malam res is et magnam magno opere, serua tibi uiaticum.* Traducere nesigură. Textul până la sfârşit, prezintă pe alocuri greutăţi, nefiind bine restabilit.

www.digibuc.ro

Ph. Parfum, noapte, sărutări [1]).

Strat. Cum e ea, aşa-i şi răspunsul! Cel puţin acum, dacă mă iubeşti, îmi dai şi mie ce şi ce din lucrurile astea plăcute ale tale?

Ph. Ce este, dragosteo, ce vrei, să-ţi dau? Şi apoi mai ce [2])? * * * *

(catre Strabax). Omule dragă, ia seama, să nu-ţi facă vreo rană, că-i sunt de fier dinţii.

Strat. Pe toată lumea o primeşte la ea! (către Strabax). Tu, astâmpără-ţi mâna dela ea.

Strab. Pe Hercle, ia seama la părueală, viteazule!

Strat. I-am dat aur. *Strab.* Şi eu argint. *Strat.* Şi haină şi purpură [3]).

Strab. Dar şi eu, oi şi lână şi multe altele, pe care le va cere, i-le voiu mai da. E mai cuminte, să te iei la întrecere cu mine cu parale, decât cu ameninţări.

Ph. Pe Castor, plăcut muritor mai eşti, dragă Strabax, dă-i înainte.

As. (aparte). Un nătăfleaţă şi un nemintos se ceartă amândoi spre pierzania lor [4]): şi cu folosul noi suntem.

Strat. Aide, tu, mai întâi. Pierde-te cu ceva.

Strab. Ba, mai întâi, pierde-te tu şi nenoroceşte-te.

Strat. Iată-ţi un talant de argint. Este un Philippus. Ţine-ţi-l.

Ph. Cu atât mai bine: Al nostru eşti, dar, cu mâncarea ta [5]).

Strat. Unde este darul tău? Desleagă-ţi chimirul [6]), sfidătorule. Dece te codeşti?

Strab. Tu-mi eşti un străin, iar eu îmi locuesc aci. Eu nu-mi umblu încins cu chimirul. Ii aduc însă o întreagă turmă de dobitoace, în punga asta strâns legată [7]). Asta îmi fù darul meu! Cum îl mai descinsei la chimir [8])!

Strat. Ba, ce se potriveşte, cu ce dădui eu!

---

1) *unguenta, noctem, sauium.*

2) † *dic tum super feri* †. Urmează text nesigur, intraductibil.

3) † *eat apale puram* † (*at ego pallam et purpuram*, Camerarius).

4) *damnis certant.* — 5) *sed de uostro cibo.* — 6) *solue zonam, prouocator.* — 7) *obligata.* — 8) *ut discinxi hominem.*

www.digibuc.ro

Ph. (către Strat). Ai, înăuntru, dragă, aide, tu vei fi cu mine. (către Strabax). Şi tu o să-mi fii cu mine.

Strat. Ce? Ce spui? Cu ăsta să-mi fii? Eu, care dădui mai la urmă?

Ph. Tu ai dat acum, el o să mai dea. Al tău, îl am, dela el îl aştept. Vreau însă să vă înveseliţi amândoi, dupăcum vă e voia [1]).

Strat. Fie. (aparte). Dupăcum văd eu că stau lucrurile, să te mulţumeşti şi cu ce ţi-se dă!

Strab. Eu unul ştiu bine că n'o să te las, să-mi pui stăpânire pe patul meu.

Ph. Pe Castor, bine îi mai prinsei în laţ şi aşa cum am voit! (către public). Fiindcă văd că treburile mi-au ieşit din plin, am să mă 'ngrijesc, caşi ale voastre, să vă fie la fel. E careva printre voi, căruia îi e aminte de aşaceva, să mă facă s'o ştiu.

De dragul lui Venus, băteţi din palme: Sub a ei obladuire este comedia de faţă. Rămâneţi cu bine, privitori. Bateţi din palme şi ridicaţi-vă în sus.

1) Scenă, cât se poate de desgustatoare.

www.digibuc.ro

ERATA.

La pag. r.		*în loc de . . . .*	*a-se adăuga, a-se citi:*
4,	26.	. . . . .	*ab illo militi* (*Pseud.* 617)
	34.	. . . . .	*uerum*, frigare, p. *ueru* (*Rud.* 1302)
	38.	. . . . .	*opino*, p. *opinor* (*Rud.* 1267)
	38.	. . . . .	*lassus e naui, de uia* (*Amph.* 329, *Pseud.* 661)
5,	12.	. . . . .	*de frumento abigit* (*de* p. *a. Trucul.* 252)
	14.	. . . . .	*pro ista inscitia.*
10,	23.	călătorie	*căsătorie*
13,	10.	învoala	*învoeala*
14,	1.	rănichii	*rinichii*
31,	4.	zăucesc	*năucesc*
73,	19.	celealaltă	*cealaltă*
91,	34.	spriiin	*sprijin*
134,	6.	fierbine	*fierbinte*
158,	7.	fieşte	*fireşte*
227,	30.	lau eu	*lar* eu
232,	13.	în nevoie.	*în nevoie* [2]).

www.digibuc.ro

www.digibuc.ro

DE ACELAŞ (din principalele lucrări).

— De l'esprit de l'enseignement secondaire en Roumaine. Paris 1910.
— Problema învățământului secundar, în Franța. Buc. 1911.
— Discuții în jurul clasicismului în Franța. Buc. 1912.
— Școala primară superioară în Franța, șc. medie în România. Buc. 1913.
— Școala medie după trei ani de funcționare. Buc. 1915.
— Liceul Românesc: Istoric, starea actuală, propuneri. Buc. 1922.
— Qualis Plauti tempore conditio mulieris fuerit. (epuizată).
— Comediile lui T. M. Plautus. Studiu. Amphitruo (Ed. C. Șc.). Buc. 1925.
— Prologus la comediile lui T. M. Plautus. Teză de doctorat. R.-V. 1929.
— Tertulliani Apologeticum, în românește. (Edit. Episc. R.-V.) R.-V. 1930.
— Comediile lui T. M. Plautus, în românește, vol. I. R.-V. 1931.
— Comediile lui T. M. Plautus, în românește, vol. II, III. R.-V. 1933.

IN CURS DE PUBLICAȚIE:

— Comediile lui P. Terentius Afer, în românește. 1 volum.

IN CURS DE PREGĂTIRE:

— Tertulliani Apologeticum, text latin cu note. Ediție savantă.
— Istoria literaturii latine, însoțită de antologie, (text și trad.). 3 vol.
— T. Maccus Plautus. Canticum et Diverbium.
— Tratat de sinonime latine.
— Din viața romană.

www.digibuc.ro